

JÓKAI MÓR HÁTRAHAGYOTT MŰVEI
A JÓKAI MÓR ÖTVENÉVES IRÓI JUBILEUMA ALKALMÁBÓL KÖZREBOCSÁTOTT
NEMZETI DÍSZKIADÁS KIEGÉSZÍTŐ SZOROZATA
I. KÖTET

VAN MÉG ÚJ A NAP ALATT

ELBESZÉLÉSEK

IRTA
JÓKAI MÓR

BUDAPEST
RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1912

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2022
Készítette az Országos Széchényi Könyvtár Digitálistartalom-fejlesztési és -szolgáltatási Osztálya
ISBN 978-963-417-488-2 (online)
MEK-18362

TARTALOM

AZ ERÉNYT MINDIG SZERETNI KELL.

A SZÍV TÖRVÉNYE.

UNICA.

HÁROM PÁR.

A HÁROMSZINŰ KANDUR.

MELYIK A FÉRFI?

A DRÁGA KARÁCSONYI KALÁCS.

A TUDTÁNKÍVÜL BÉKEANGYAL.

A HÓHÉR KÖTELE.

A CZÁR ALBUMA.

A GARDEDÁM.

KÉT LÉGYOTT KÖZÜL MELYIKET?

HÁZASSÁG GYŰLÖLETBŐL.

ELEVEN REGÉNY.

A KENGYELFUTÓ.

A ZÁLOG.

EGY RÉGI ADOMA, MELY MINDIG ÚJ MARAD.

ÉPÜLETES LEVÉL

EGY MARHAVÉSZ-INSPECTIO.

A PRUTHI CSATA.

BOKÁCZIUS KALANDJAI.

NE NYULJ HOZZÁM.

JASKA ÉS JAKSA.

AZ ERÉNYT MINDIG SZERETNI KELL.

A Svábhegy keletre néző oldalát egy mély hegyszakadék hasítja ketté, a mely valamikor járt út volt, nagy felhőszakadások vízmosságai vájták ki ilyen mélyre, most már egy széles, mély árok, embertől járhatatlan. Ennek a két oldalán fekvő telkekhez csak kerülő utakon lehet jutni.

Ezelőtt néhány évtizeddel még ezek a telkek viruló szőlőkertek voltak (a filokszéra előtt). Csak egy telek vált ki a többi közül, a melynek felső részét terebélyes fák fedték, az alsó része kopár volt, csupa kőhalmaz, míveletlen, alját bozót takarta.

Az összeboruló fák zöldje közül egy házikó szeglete nézett ki a világba egy ablakával.

Közel volt az én nyári lakomhoz: beláttam az udvarába. Sohasem vettem észre ott emberi alakot.

Egyszer kíváncsi voltam megtudni, mi van ott. A kocsiúttól eltérve, csak egy keskeny ösvény vezetett a kerítés ajtajáig. Az pedig állandóan zárva volt.

A kapu rácsozatán keresztül be lehetett látni az udvarra. Csupa gaz és bozót minden, semmi nyoma hajdani virágos kertnek. Közel a kapuhoz egy sárga virágú szarkával telenőtt halom oldalából egy négyszögű hegyes oszlop emelkedett ki, fehér homokkő volt, rajta e felírás fekete betűkkel: «Virtus semper diligenda.» Mit jelent ez? Figyelmeztetés ez, vagy tanulság?

Kézen, közön át, szomszédok révén aztán megtudtam az egész megelőző történetet.

Ez a világtól elrejtett kis lak egy fővárosi orvosé volt, a kinek egy kórháznál volt állása. Súlyos hivatal. Ő volt a kezelője a ragályos betegek osztályának.

Az orvosnak felesége volt, fiatal és szép.

Könnyen megérthető a gondoskodás, hogy nejét az orvos eltávolította a kórház közeléből, s itt e félreeső zugában a külteleknek választott számára lakást, a hol azok a gyilkos rémek, a kikkel ő folytonos küzdelemben áll, rá nem találhatnak.

De más veszélyes démonok sem találhatnak rá; - a kikkel tele a világ.

Reggel korán beballagott az orvos a városba, táskáját czepeelve; az egész napot odabenn tölté, este felé, gondosan végezve magán a fertőtlenítést, s öltönyt változtatva, megint kísértelt a svábhegyi lakására.

Az asszony egész nap magára volt hagyva.

Egyetlen cselédje, egy sváb paraszt nő, reggel eltávozott a szamarával a városi kúthoz, két puttonnyal, vizet hozni s a mézárszékéből húst, a kofától zöldséget, a milimáristól tejet bevásárolni: az alatt be volt zárva a kapu, a majorosné hazatérével megindult a főzés, abba az úrnőnek semmi beleszólása nem volt.

Semmi multság, szórakozás, házi foglalatosság nem volt számára.

Virágos kert sem volt a háznál, annak első létföltétele, az öntöző víz: az hiányzott.

A megelőző birtoktulajdonosnak vakmerő terve volt: kutat ásatni a telkén. Lefúratott harmincz öl mélységig; de vízre nem talált. A kiásott temérdek kő halommá nőtt, még a hegyszakadékba is jutott belőle annyi, hogy gátat rekesztett az alján, ennek a gödrében aztán megrekedt a nyári záporhordta iszap s időjáráttal az új talajt telenőtte a vad csipkebokor, a mely alulról fölhatolt a telek széléig, úgy, hogy kevés fáradsággal rózsalugast lehetett belőle idomítani.

Ez a rózsalugas volt a magára hagyott feleségnek a kedvencz menedéke.

Egész nap itt ült és horgonyolt valamit.

Egyedüli olvasmánya volt az ujság. A hivatalos Közlöny, ezt hozta ki számára a férje mindennap. Posta még akkor a Svábhegyen nem létezett. S a Közlöny éppen jó erkölcsű hölgyeknek való olvasmány volt. Kirekesztve hasábjából minden regény és szerelmi kaland napihíre, a mi a képzeletet felszítja.

Annak a lehetősége ki volt zárva, hogy a fiatal asszony valamelyik telekszomszédjával érintkezésbe jöhessen. Az egyik szomszédja egy óbudai kapás volt, a ki maga művelte a szőlejt; azzal nem lehetett egyébről beszélni, mint hogy nincs eső; a másik szomszédja pedig a vakok intézetének egy tanárja, egyházi személy, a ki csak vasárnap jött ki a villájába a tanítványai-val: azoknak mindegy volt, hogy szép-e az a búskomor asszony, a ki beleénekel az ő istenes dalaikba? nem látták.

A férj esténként fáradtan jött ki a városból s kórházi élményei nem voltak arra valók, hogy azokkal asszonyt mulattasson.

Alacsony, zömök férfi volt, rövidre nyirt szakállal (a csókja szúrt), a szemöldöke sűrűbb volt, mint a bajusza, az arcán nyomai látszottak a himlőnek. A haja illatozott valami kozmetikumtól, a mely a hajkihullástól véd, emlékeztet a kőrösbogárra és a szegfűszegre. A fogai feketék voltak a folytonos szivarozástól. Egyszóval ideálja volt egy férjnek a maga asszonya előtt.

Az asszonynak még olvasmánya sem volt a hivatalos lapon kívül. A doktor elvből ellensége volt minden regénynek. Idézte Corneliust a neje előtt, a ki a poétákat a kerítők közé számítja.

A doktor mogorva arcza híven visszatükrözte a kedélyét: házsártos, zsémbelődő, kötekedő volt. Semmi sem tetszett neki, a mit az asszony tesz. A mit beszél, abban is mindig hibát keresett, s azt nem hagyta megrovatlanul. Túlságos volt a takarékoságban: naponként kiadta a konyhára való költséget s este beszámoltatott krajczárig a svábasszonynyal s pörölt vele, hogy drágán vásárol. Baromfit nem hagyott tartani a háznál, mert annak az élelmezése ellenőrizhetetlen. Ellenben az ételek dolgában finnyás volt: belekotnyeleskedett a konyhai állapotokba, a salátát maga készítette el. A kávé is maga főzte meg. A tejet különösen kifogásolta. Valami furfangos mérővel kisütötte, hogy az hamisítva van. A gazdasszony példálózott is előtte, hogy jó volna egy tehénkét hozni a házhoz: attól aztán nemcsak igazi jó tejet lehetne kapni, hanem a tejfölösleget el lehetne adni a Svábhegyen, abból beszerezni a télire való eleséget, szénát, korpát. Hallani sem akart róla a doktor. Pedig a gazdasszony biztosította róla, hogy nyáron át nem kerül a tehén semmibe: a garádon, az árokparkokon annyi fű terem, a mi azé, a ki learatja, hogy azzal a riskát bőven el lehet tartani. Nem! Tejgazdaság csak Rothschildnak való!

Egy reggel galambokat fedezett fel az udvaron a doktor. Hát ezek hogy kerülnek ide?

A gazdasszony igyekezett megnyugtatni, hogy ezeket ő (egy párt) a frakodligásból kapta a Schwarce Nánitól, a kinek van sok: a galambnak nem kell etetés, az tud magának keresni a szántóföldeken. Időjáráttal fiókáik lesznek s azok töltve nagyon jók.

- Én nagyon szeretem a galambokat, - védekezék a feleség.

- Azt rosszul teszi. A galamb az erkölcstelenség szimboluma. Cythere madara, a kitől a nők csak rosszat tanulnak.

Az asszonyka addig czirógatta a doktor borotvált pofáját, hogy kiengesztelje, míg az meglágyult s beleegyezett, hogy maradjanak hát itt a galambok.

S azt nagyon rosszul tette.

Hiába! A férjnek fenn kell tartani az egyszer fogalmazott véleményét, mert az mindenesetre irányadó. A következő eset tanúbizonyság rá.

Egy délelőtt az asszonyka ott dolgozott a munkáján a rózsabokor alatt, a mely szabadon nőtt föl az árokparton, a midőn nagy vijjongás hangja kelté föl a figyelmét, a mely a magas égből hangzott alá. Ijedten látta, hogy az ő galambját üldözi egy karvaly: egymás fölött csapongnak, ha a karvaly alácsap, a galamb fölrebben, hol felül van, hol alul.

A hölgy elkezdett hangosan kiabálni, hogy a ragadozó madarat elriaszsza, sikoltásaira a sváb asszony is előrohant a konyhából, egy palacsintasütőt csapkodva a főzőkanállal, hogy a karvalyt elriaszsza, de az nem ijedte meg. Már-már körme között tartá az ártatlan galambocskát, a midőn egy lövés dördült el s a karvaly bukfenchezve zuhant alá éppen az asszonyka lábai elé.

A lövés a széles árok túlsó partjáról jött; az asszonyka odafordulva egy férfialakot pillantott meg, a kinek az arcát meg sem jegyezheté magának, mert az rögtön eltűnt a bozót között s még csak egy üdvözlő szót sem hallatott.

A gazdasszony odasietett a vadászprédát átvenni. Az asszonyka a hozzámenekült galambkát gyűgyögtette.

- Ez derék lövés volt, - mondá a doktorné.

- Hej, sokba van annak az úrnak, hogy olyan jól tud löni, - mondá a gazdasszony.

- Ismeri azt az urat?

- Nem ismeri ezt senki, mert senki sem találkozott még vele, de azért mindenki tudja, hogy itt van; a nevét sem emlegetik, csak úgy híjják, hogy a «svéd báró». Ott lakik szemközt abban a várrom-forma kastélyban.

A doktorné csak most kezdett érdeklődni az iránt a sajtyszerű épület iránt, a mely az átelleni hegy lankáján magasra emelkedett, s a melyet ő eddig egy a hajdankorból hátramaradt várromnak tartott. Egészen olyan volt, mint a Balaton-vidék családi váromladékai, a miket a költő megénekelte: magas tornya, zeg-zugos párkányai, csúcsíves ablakai, erkélye, lépcsősora. Tetőzete nem volt. Élő lény nem mutatkozott rajta soha; se zászló nem volt kitűzve az ormára.

Most megtudta, hogy abban a romban egy élő ember lakik, egy előkelő úr: idegen.

- Miféle ember lehet az?

- Nem tudja azt senki, csak úgy találgatják a svábhegyiek. Valami nyolcz esztendeje került ide, ő építtette ezt az ócska várhoz hasonlatos épületet; de van neki más lakóháza is, a hol rendesen tanyázik, s onnan egy földalatti folyosón jár keresztül a tornyába. A kapujára nagy betűkkel van felírva, hogy «tilos a belépés». Egyetlen cselédje egy vén mindenes, ez hordja haza a gazdájának az élelmiszereket; de ezzel nem lehet szóba állni, mert olyan nyelven beszél, a mit errefelé senki nem ért. A gazdája rendeléseit írásban viszi a boltokba. A svéd báróról az a hit van elterjedve, hogy odahaza a maga országában agyonlőtt duellumban egy előkelő főurat; szerelmes história volt az! Ezért halálra ítélték; a büntetése kikerülése végett menekült ide a mi hegyeink közé, a hol nincs policzáj. Itt nem háborgatja senki. Azt mondják, hogy galambpostával levelezik. Ha néha be kell neki menni a városba a dolgai végett, nem jár a rendes országúton, hanem az árkokon, vízmosásokon keresztül, s csónakon viteti át magát a Dunán. Mindig fegyvert hord magával. Olyan pisztolya van, a mivel ötször lehet egymásután löni; a ki megszólítja, azt rögtön lelövi.

Ennyi adat csak elég, hogy egy ismeretlen férfit érdekessé tegyen egy nő előtt.

- Rézi asszony, azt a lelőtt madarat jó lesz nekünk elásnunk a kövek közé.

- S nem beszélni semmit a karvalyról a doktor úr előtt.

Egy rejtegetni való titka tehát már volt az asszonykának a férje előtt. Az féltékenynyé lehetett volna a rejtélyes szabadítóra.

Egy talány férkőzött a szívébe, a mi nem hagyta nyugodni.

Többet is szeretett volna megtudni a rejtélyes idegen felől a parasztasszonytól.

- De hát mit csinál az az ember, ha egész nap nem jön elő a maga vadonából?

- Oh, az nem vadon. Az udvara valóságos paradicsomkert. Lehet látni a kapuján keresztül. Minden hónapban más meg más virágok. Olyan csodálatos virágok, a milyeneket erre mifelénk nem is látni. Azt mondják, Hollandiából hozatja ládászámra a hagymáit, gyökereit. Egész nap azokat kapálgatja, öntözgeti, van neki mivel. Nagy cziszternákat csináltatott, a mikben az esővizet felfogja. A nagy telke is csupa virágos bokor, azokat is mind maga oltogatja, nyesegeti.

Virágok! Ezek voltak az asszonykának legkedvesebb vágyai.

Hol látott ő virágokat?

Az anyja színházi páholynytónő volt: az hordta haza a leányának azokat a drága szép virágokat, a miket a primadonnák a koszorúözönből a színpadon felejtettek.

Bizony csak úgy jutott virágokhoz a leánya. Azt őrizte az anyja, mint egy rabot. Őrizte a színháznak még a levegőjétől is! Ismerte jól, hogy mi szállong ebben a levegőben. Mikor maga fölment a napi dolgára a színházba, a leányát bezárta a konyhába s ott tartá hazajöttéig. Az addig magában dolgozott. Minden finom kézimunkát tudott, az volt a mulatsága - és egyúttal keresete.

A gyönyörű csipkéket, himzéseket a páholynytónő értékesíteni tudta a színházi előkelőségeknél s a mikor a leánya elkészült egy remekül horgonyolt paplannal, azt kisorsolták: egy huszas volt a betét, mind a kilenczven szám elkelt a színháznál, művészek és színházlátogatók jóvoltából; a lutrin kihúzott első szám volt a nyertes. Ennek a sorsjátéknak az eredménye képezte a páholynytónő leányának az öltözetbeli költségét. A ruháit is maga szabta és varrta.

Így ismerkedett meg a maga doktorával is.

Egyszer a páholynytónő komolyan megbetegedett: orvost kellett számára hivatni. A színháznak voltak doktorai, a kik különben más téren praktizáltak. Fizetést nem kaptak a színházról, hanem csak ingyen zártszéket s újesztendő napján az összes tagoktól kollektá útján vásárolt ezüst kalamárist. Azért mindenkor híven teljesítették orvosi kötelességeiket a színházhoz tartozók irányában.

Az orvos egy egészen tisztaszívű leányt tanult megismerni, a leány pedig egy jóindulatú okos embert.

A dokornak ilyen nőre volt szüksége, a kire még nem lehelt rá a hivalkodás rossz szelleme, a ki takarékos, hűséges: anyja betegágyánál kimutatta, hogy milyen önfeláldozó; a leány pedig becsülni tanulta azt a férfit, a ki hivatását oly lelkiismeretesen teljesíti, minden jutalom nélkül; sőt arra is kiterjed a figyelme, hogy ismerősei körében segílyt gyűjtsön a beteg nő számára, a ki betegsége idejére a fizetését nélkülözte.

Így lett belőlük egy pár.

Voltaképpen ez volt a legnagyobb uzsora, a mit valaha fizettek.

Az asszonyka nem látszott azt eleinte érezni.

Ránézve a házasság megváltás volt.

Szűkebb börtönből tágabb börtönbe.

Vannak asszonyok, a kiket a véralkat azzal a szerencsés kiváltsággal ruházott fel, hogy filozofálni tudnak. Össze tudják hasonlítani a különböző helyzeteket, a miket elcseréltek. A leány senki sem, az asszony már valaki.

Az asszony akaratától függ, hogy a férje egyéniségében a jó tulajdonságokat fölfedezze.

Ha a férj arcza rút, a megszokás széppé teszi. Rút férfi nincs.

Ha durva, goromba, az jellemerőre mutat.

Ha szerelemföltő, az szerelmének a tanújele.

A doktorné, a míg leány volt, egy rokonszenvet keltő férfialakot sem ismert. Nem is tudta, hogy vannak fiatal lovagok a világon. Az anyja nem engedte, hogy egy szinpadi előadást megnézzon, pedig ingyen kaphatta volna.

Lakószobájuk ablaka az udvarra nyílt: még az utcán sem láthatott nyalka suhanczot. Ránézve a doktora volt az egyedüli valaki...

Ezen az eseménydús napon a doktor nagyon korán jött ki a városból. Kocsin hozták ki. Volt a Svábhegyen már akkor is közlekedési eszköz: a Krumpe János milimárinak szamaras szekere; ha valakinek az a duskálkodás jutott eszébe, hogy kocsin járjon a Svábhegyre, a számárfogat rendelkezésére állt, az kivitte, behozta; utolsó állomása volt a Schaffler Miska (kurtakocsma a déli vaspálya helyén), ott leszállhatott a vendég s mehetett a váron keresztül Pestre. (Alagút még nem volt.)

A doktort a nemzeti Opera buffó baritonistája hozta ki a szamaras szekéren. Annak is volt egy bogárhátú háza, nem messze a doktorétól, a hol télen-nyáron lakott. Azt is egy paraszt mindenesné szolgálta ki a deutschbrámer nemzetből. Ezt érte utól valami súlyos betegség. Addig természetesen nem hívtak doktort, a míg késő nem volt a segítség.

Mind a mellett hetekig bírta benne tartani a lelket a jeles orvos; maga hordta ki számára még a patikaszeret is és nem szólt az áráról az énekesnek, a mi annak nagy fejkavarást okozott.

De végre mégis csak halál lett a vége a hosszas betegségnek.

Még akkor nem lévén temetkezési egyletek, színházi kollektá útján temették el a felejthetetlen majorosnét.

A buffó szerette a szójátékokat.

- A majorosné felejthetetlen; de a tehenke fejheterlen. Ki feji már most meg a riskát? Tudja mit, doktor, én magának adom a tehenet doktori sallárium meg patikakontó fejében.

A doktor befelé nevetett magába egyet s nem szólt rá semmit. Ahhoz, hogy a színházi orvost a művészek egy meleg kézszorítással honorálják, már hozzá volt szokva; hanem hogy orvosi fáradozásai jutalmául egy eleven tehennek a kötőfékjét nyomják a markába, azt egészen különösnek találta.

Másnap reggel aztán ott találta a kapubálványához kötve a riskát, a ki hangos bőgésével tudatta ottlétét. Szarvára volt kötve a czédula a tulajdon áthelyezésről. Ezt bizony meg kellett tartani. A szegény kiéhezett pára csak úgy falta a frissen aratott somkórót, a mit a Rézi asszony hozott eléje nyalábbal. Bekötötték az üres istállóba.

Ebbe bele kellett nyugodni a doktornak.

Ezzel aztán egészen megjavult a háztartás.

A Rézi asszony gondoskodott a tehénke mindennapi élelmezéséről s egyúttal vevőket is szerzett a tejfölösleg számára a svábhegyi lakók között. Ez aztán időt is vett igénybe. Az asszonyka hosszabb ideig magára maradt. Ebben is van valami jó. A jövedelmet pedig gyarapította a tejpénz. Áldott rubrika az asszony számvetésében. Pénz, a miről az öreg nem tud semmit.

Most már lehetett fennhézó tervre is gondolni.

Ugyan mi vakmerő vágya lehet egy ilyen penészvirágnak?

Hát ugyan mi? Egy új ruha. Nyári divatszerű.

(Öltözetre, pucczra a férj nem vesztegeti a pénzt.)

A Rézi asszony mindennap hoz haza egy csomó kutyanyelvet. (Így hitták akkor a valutát.)

De ezt a hosszúságáról ismeretes pénzjegyet még előbb művészi gyümölcsötetés útján konvertálni kellett.

Miből állott a finanszírozásnak ez a neme?

Az első alaptókéből összevásároltak egy csomó színes pamukot s ezekből horgonyolt az asszonyka tündérujjakkal díszes paplant. A paplan alapszíne karmazsinpiros volt.

De nemcsak egy paplant készített, hanem egyszerre kettőt.

Furfangos az asszonyi ész.

Az volt a terv, hogy az egyik paplant otthon eltanúlt gyakorlat szerint ki fogja lutrizni. Ebből kap annyi pénzt, a mennyiből az új ruha kelméjét beszerezheti. De mivel előrelátható, hogy a doktor (diplomás ember!) abba semmiképpen bele nem fog egyezni, hogy az ő hitvestársa kézimunkákat sorsoltasson ki: tehát erről a pénzműveletről Rézi asszonyon kívül senkinek sem szabad tudni. Egész nap a kisorsolandó himzés van munkában; a másodlat csak akkor kerül tú alá, a mikor a férj hazatérte közeledik estefelé.

Egy kis rászedés biz ez; de hát ennyi csalfaság csak meg van engedve a leghűségesebb feleségnek is.

A férj csak a készülőben levő paplanról vehetett tudomást, az az ő nevenapjára készült. Holott a már kész példány régóta megtette a maga körútját a kisorsolás terén; nagyon rövid körút volt: a hol elkezdődött, ott el is végződött. Rézi asszonynak az az ügyes gondolata támadt, hogy a kész munkát legelső próbára a világkerülő várúrnak küldje föl, szép szavakkal és pogácsákkal meghódított mindenese által. A rejtélyes ember aztán azt tette a kisorsolási ívvel, hogy annak mind a kilenczven számát teleírta a góthai almanach valamennyi celebritásainak nevével, a járandó pénzt és az ívet visszaküldte Rézi asszonynak, a paplant megtartotta magának: hiszen neki kellett azt a sorshúzáson okvetlenül megnyerni. A saját nevét nem írta közé.

No, ha ez az ív a doktor kezébe kerül valahogy, fog ez arra felrúnczolt homlokot csinálni! Hogy került össze ennyi örgróf és birodalmi herczeg hevenyében a Svábhegyen?

Az asszonyka pedig megkapta az új ruháját. Fedezetül szolgált a tejpénz. A férjnek nem kellett látni a készülő ruhát. Majd ha fölveszi az asszony, el lehet vele hitetni, hogy a mama küldte a leányának.

Korán reggel a Rézi asszony elindult a szamarával a megszokott körjára, a doktor maga készítette el a reggelit, aztán ő is bement a városba, a hivatalát végezni; az asszonyra rázárták a kertajtót és a kaput. Börtönéből ki nem osonhatott.

Ámde ott volt a rózsalugas a mély árokparton.

A mint magára maradt, oda vonult folytatni a munkáját a második paplanon.

A mint ez a piros lepel megjelent a rózsalugas alatt, azonnal leereszkedék az átellenben levő vártorony erkélyéről egy vörös zászló: a karmazsinszínű kötött paplan, a mely lutri útján jutott idegen kézre.

Senki sem tudhatta, hogy mi köze van ennek a két zászlónak egymáshoz? Csak a madarak láthattak oda s azok nem árulkodnak.

A doktornak feltűnt a változás, a min a felesége kedélye megfordult. Sokkal édesebb, hízelgőbb volt hozzá, mint eddig. Mindenben a kedvét kereste. Ibolyákat szedett számára s azokat a gomblyukába tűzdelte. A doktor a tükörbe nézett: ő lett-e szebb egy idő óta? Mi változott meg hát? Az ibolyák titoktartók. A rózsák már nem azok.

Mikor a rózsanyílás ideje eljött, egy délután azzal lepte meg a hazatérő doktort a felesége, hogy egy kinyílt rózsát tűzött a gomblyukába.

A doktor megdöbbenve kérdezé tőle:

- Hogy jutottál ehhez a rózsához?

Maga a rózsa is feltűnő volt: lángpiros, nem egészen teljes, a közepén egy csomó aranyszín himszál vált ki a kelyhéből; a szaga kábítóan édes. Az embernek e rózsa láttára az a gondolata támad, hogy ez a virág beszélni tud.

Az asszony nem jött zavarba a felelettel. Mondhatta volna azt is, hogy a Rézi asszony hozta.

- Itt nyílik ez, a mi rózsalugasunkban.

- Lehetetlen!

A doktor ismerte egy évtized óta ezt a házat és telket, a régi tulajdonos idejéből, a kit betegsége alatt gyógyított. Nem volt annak a telkén soha egy virágos bokor sem. Pácziensének fájt a feje a rózsailattól; talán a szíve is a rózsa emlékeitől.

Az asszony a férje karjába akasztotta a kezét s lejtözve, himbálva vitte le magával az árokpartig, a hol a rózsalugas volt. El volt az borítva nyíló virágokkal, a miket tarka lepkék serege rajongott körül.

A doktor elbámúlt. Még három-négy év előtt ez a lugas csipkebokor volt, proletárja a virágoknak, hogy lett belőle azóta virágok királynéja? A meghalt gazda lelke járt-e haza vezekleni? Az ojtogatta-e be a vad csemetéket?

- Kik vagytok ti? Hogy hínak benneteket?

Azok meg is feleltek rá, csak hogy azt érteni kell: hátha idegen nyelven beszélnek, a mit a kérdező nem hall, nem is ért.

Hát ha maga az orvos nem értette is a rózsák szavát, akadt tudós, a ki járatos volt benne. Egy doktor, a kinek az volt az élethivatása, hogy öljön. Nem embereket, hanem csak bogarakat, lepkéket. Egy világhírű magyar entomolog, a rovar- és lepkegyűjteményeivel ellátta az egész művelt külföld természettani múzeumait s ezen az úton oly tekintélyes vagyont szerzett, hogy a Svábhegyen egy feltűnő szép, tornyos várlakot építtethetett magának, abban voltak elhelyezve kincseket érő rovar- és növénygyűjteményei. Ehhez vitte el a doktor a maga rejtélyes rózsáját megnevezés végett.

- Nem ismeri kollega uram ezt a különös fajta rózsát?

- Hogyne ismerném? Ez a hírhedett Gül Hanem, rózsák királynéja, a kazánliki rózsa. Ebből készítik a törökök a nagybecsű rózsaoajat. Egy egész vilajet népének ez ad kenyeret. Féltik is, mint a szüzeiket.

- S hogyan került ez mégis a Svábhegyre?

- Kétségtelenül a török uralom alatt. Itt voltak Abdurrahmán pasa idején a törökök mulatókertjei; bizonyítják a vízvezetékeik, a melyek mai napig egyedül szolgáltatják Buda várába a friss forrásvizet; csúcsíves arab építmények, a miknek alagútja messze benyomul a hegy oldalába. Egy ilyen kertből maradt meg egy rózsabokor. A rózsa örökéletű, a hol egyszer gyökeret vert, onnan soha ki nem vész.

- S hol lehet az az eredeti rózsatorzs?

- Azt is megmondhatom. A hétházon túl - még akkor így hitták a «költő-utcza»-t, «tündér-utcza»-t - van a svábhegyi kőbánya: messziről megismerhető kopár kőfalairól, annak egy zugában van a kőbányatulajdonos kicsiny kertje, a melyben az ősi Gül Hanem található.

A doktor megköszönte tudós kollegájának az alapos értesítést és sietett a jelzett kőbányát fölkeresni.

Könnyen rátalált, a gazdáját jól ismerte: valamikor szembajból gyógyította. Most is vörösek voltak a szemei és kidülledtek.

- Önnek a kertjében van ennek a rózsának a törzse?

A barlanglakó nem látta a rózsát, de a szagáról ráismert.

- Még tavaly itt volt, de már az idén nem látok odáig.

- Kinek adott ön ojtóágot erről a rózsáról?

- Oh, tudom nagyon jól. A szomszéduramnak, a ki itt ebben a várban lakik: a svéd bárónak.

- Fiatal az az úr?

- Nem tudom; fölfelé nem látok, csak lefelé.

- De azt csak tudja, hogy mi célra kérte öntől a szomszédja az ojtóágakat?

- Oh, azt tudom, mert ő maga elmondta nekem. Hogy ez az a rózsa, a miből a törökök a drága rózsaoajat készítik. Ő tehát, a hol csak vadrózsabokrot talál a Svábhegyen, azt mind beojtja, hogy időjárással az egész Svábhegy gazdaggá legyen a rózsaoajtermesztésből.

Most már kezdte érteni a doktor, hogy mit beszélnek a kazánliki rózsák.

Még többet is meg akart tudni.

Leszállt abba a mély hegyszakadékba, a mely a hegyoldalt kétfelé választotta. Nem volt az járható út. De a figyelmes vizsgálónak mégis feltűnt, hogy a meredek sziklaoldalban egyes kövek ki vannak kopva, egyikről a másikra át lehet lépegetni. No, de ezt a sziklaoldali ösvényt taposhatták gyomot, csipkebogyót szedő asszonyok is. Mégis csak elindult a nyomokon lefelé, míg egyszer rábukkant azokra a vadrózsabokrokra, a miknek egy-egy ága be volt ojtva kazánliki rózsába. Itt «ő» járt! De ki az az ő?

Egyszer aztán talált valami áruló jelt.

Egy kökénybokron fityegett fennakadva holmi papirosgyűrű. Ilyent viselnek a drága szivarkülönlegességek, mint egy övet a derekukon: ezt nem paraszt dobta el itten.

Eldugta az aranyos papirszorítót s besietett vele a városba.

Fölkereste a nagy dohánytrafikost a váczi-utczában.

- Ki vásárol itten ezzel az etikettel?

A trafikos aztán felvilágosította, hogy ez a fejedelmi Cuba Trexov ismertető jele, a minek darabja egy forint: nem is kapható másként, mint megrendelésre. Rendes vevőjük a svábhegyi svéd báró. Arról aztán elmondott a trafikos mindent, a mit a hír beszélt, hogy halálos párbaj miatt hagyta el hazáját; itt rejtőzik évek óta a mi budai hegyeink között magányos várában; kitűnő czéllövő; a karvalyt lelövi a levegőből magányos golyóval. Jó szerencse, hogy a mellett nőgyűlölő.

Ezt az utolsót nem volt hajlandó a doktor elhinni.

A kazánliki rózsák mással beszéltek tele a fejét.

Az a hegyszakadék nem áthághatatlan örvény a várlak és az ő háza között.

Egy körülmény megerősítette a gyanúját.

- Nagyon lassan készül ez a horgonyolt paplan, - mondá egyszer a feleségének.

- Fogytán van a pamukom, - menté a dolgát az asszony.

Nem akarta bevallani az új ruhát, a mi sok időt elvett.

- No, majd hozok én neked pamukot, a milyen kell.

És aztán hozott neki a városból mindenféle pamuk-gombolyagot, a minőre szüksége volt.

(Soha senki ki nem veri a Rézi asszony fejéből azt a gyanút, hogy ezek a gyapotfonál-gombolyagok egy a kórházban elhalt nő hagyatékából származtak.)

Harmadnapra a szép, vidám, piros asszony nagyon halavány lett s torokfájásról panaszkodott.

A doktor besietett a városba s azonnal kihozta a legkitűnőbb specziálista orvost, a ki torokbajokban tekintély volt.

Az orvos megtette a diagnózist: szigorú ápolást rendelt; a gyógyszereket már készen hozta magával; ismerte a férj előadása után a bajt.

Eltávozásával azt mondá az asszonykának, hogy a betegsége alatt meg ne csókoljon valakit, mert a baja ragályos.

«Valakit?» - Hát lehet ilyen lény a világon, a férjen kívül?

Egy hétig mindennap kijárt a szaktudós orvos a doktor feleségéhez.

De biz azt nem bírta megtartani. Hetednapra az asszony meghalt differitiszben.

Az új ruha jó lett halotti köntösnek.

A doktor ott ásatott neki sírt a saját telkén, a kazánliki rózsákat kivágatta tőből s azokbul csináltatott ágyat számára a sír fenekén. Szép gondolat volt tőle...

Azután egy nagy obeliszket emeltetett a sírhalma fölé, ez ma is ott van, olvasható a kőlapon: «Virtus semper diligenda.»

A szomszéd várlakó jövevény azonban nem követte másvilági útjára a szép asszonyt.

Talán hát mégsem volt igaz, a mit a kazánliki rózsák beszéltek...

A SZÍV TÖRVÉNYE.

Előre bocsátom, hogy ez nem politikai iránycikk; hanem egy darab életből kikapott regény, melynél a politika csak a staffaget képezi.

Az első véderőtörvényjavaslat fölötti parlamenti hadjárat alatt történt ez.

Az ilyen törvényhozási küzdelmet inkább lehet hadjáratnak nevezni, mint pernek. A perben van alperes és felperes, egyiknek a kettő közül igaza van: a bíró ítélete dönt; de a politikai vitában mind a két szemben álló félnek igazsága lehet, ott az ész, a meggyőződés, a közérzet, a hagyományos lelkesedés, az államférfiúi bölcsesség, az opportunitás, a lojális hűség fegyverei küzdenek egymás ellenében, ítélőbíró csak a nagy közvélemény.

Az örök hazafiúi eszmény volt napirenden: az önálló magyar hadsereg kérdése.

Hol van magyar szív, mely ez eszményért ne dobogna?

Felejthetik-e az átélt dicső korszakot azok, a kik abban egykor részt vettek? Lemondhatnak-e arról az óhajtsárról, hogy még egyszer lássák felvonulni azt a magyar hadsereget, a mely a háromszínű lobogók alatt, a nemzeti indulók harsogása mellett indul tűzbe, halálba - megvédeni a hazát, az alkotmányt, a szabadságot és a királyi trónt, valamennyi ellenséggel szemben? Mít nekünk az ujabbkori hadászati találmányok: gyorstüzelő ágyúk, puskák, füstnélküli lőporok, szárazföldi torpedók, kormányzott léghajók, pánczélos gőzkocsik, a honfilelkesedés mindent legyőző varázshatalmával szemben! Ezt kell föléleszteni és ez nem kerül milliókba.

Csakhogy ennek az önálló magyar hadseregnek egy nagy akadálya van, a mi nem hagyja magát sem agyonágyúztatni, sem agyonszónokoltatni: úgy hívják, hogy «statisztika».

Ha a törvényhozás minden faktorai beleegyeznének, hogy állíttassék fel rögtön az önálló magyar hadsereg, ha a király szentesítené e törvényt, útját állná egy vastag könyv, a mely ott található a kaszinók könyvtárában (másutt nem tartogatják), a címe «katonatiszti schematismus.»

Ebből megtanuljuk, hogy a szent István koronája országaiban alakult (tehát magyar) ezredeknek tisztikarából hatvanhét százalék német, huszonnyolcz százalék horvát és csak öt százalék magyar. (5%).

Nincsenek magyar katonatisztek a magyar hadseregnél.

Hogy miért tartja magát távol a katonatiszti pályától a magyar ifjú nemzedék, ennek többféle okát kereshetjük.

Legelső oka az, hogy a lefolyt három évtized alatt annyi új életpálya nyílt meg hazánkban az értelmiség előtt, mely úri életmódot kínál a katonatiszti gavalléros szegénységgel szemben, a régi életpályák is annyira kiszélesedtek: törvénytudás, technika, tanügy, közigazgatás, kereskedelem, ipar, földművelés, mind egész embert követelnek. Maga a honvédseregünk, a csendőrségünk, rendőrségünk oly erőre fejlődött, mely az 1848-iki honvédsereget felülmulja. Ott találjuk a fegyveres szolgálatra kész új nemzedékünket: a rendes hadseregnek nem jut.

A másik oka a katonatiszti pálya kerülésének a katonai coelibatus.

Minden fiatal embernek ábrándja, vágya az, hogy családot alapítson, saját háztűzet alkosson. Ennek állja útját a kauczió-rendszer. Hogy oly aránytalanul sok a rendes ezredeknel a horvát tiszt, ennek egyszerű magyarázata az, hogy a horvát határőr-tiszteknél el van engedve a házassághoz való biztosíték. A horvát tisztnek kiváltsága van.

De legerősebb indok a közös hadseregnél dívó német nyelv, a mi ifjainkat onnan elriasztja.

Hát bizony németül tanulni sohasem szerettek a magyar fiúk. A tantárgyak között mindig ott figurált az; kalkulust is adtak belőle s az érettségi vizsgán a főtisztelendő úr maga examinált: «No fiacskám, mondd, mit tesz németül: «az ember?» - «Das Ments.» - «Hát azt hogy mondja a német, hogy «a lú?» - «Der Ferd». - «Jól van fiam: hiszen tudsz te németül jól».

A katonavilágban azonban nem elég a «das Ments», meg a «der Ferd». Ott még azt is meg kell tanulni a legénynek, hogy mi az a «Achse des Rohres». (Valljuk meg az igazat, én magam sem tudom, hogy mi az!)

Hát már most ezen az abnormis állapoton akart segíteni a hadügyminiszter, hogy a magyar ezredeknél nincsenek magyar tiszték, a véderőtörvény javaslatával.

Ennek az intézkedése szerint az egyéves önkéntesek tartoznak a szolgálati év leteltével a tisztvi vizsgát letenni. A ki ezt nem teszi le, még egy évig tartozik szolgálni mint közlegény.

Ez volt aztán a hajczihó, a mi erre a tervezetre támadt!

Németül tenni le a tisztvi vizsgát!

A parlamenti harcz áterjedt az egyetemekre, kivonult az utcára. Odakinn a diákok akarták felfordítani a miniszterelnök hintáját, idebenn a képviselők a bársonykarszékét.

S az ellenzék hatalmas erővel rendelkezett a kormánypárttal szemben.

De valamennyi matador között legfélelmeesebb volt a Malleus. (A pöröly.) Magas, izmos alak, veresarcú, rótszakállú: arczkifejezése csupa kihívó gúny. Mikor ez felállt a baloldali második pad végéről, mindenki sietett be a folyosóról: érdekes előadás lesz. Élczek röppentyűi pattognak. Mint a carillon-játékos a harangjain, végigkalapál a Malleus az egész minisztersoron. Előadási modora is különös: arcjátéka, kézmozdulatai folyvást magyarázzák aposztrofálását. Nem marad egy helyben, két szomszédjának helyét is magának foglalja: az neki szükséges, előre dűl, hátra szökken, megfordul saját maga körül, mint egy tánczó dervis, majd a karzatnak beszél, a hölgyeknek, a mágnásoknak, a diákoknak, s ha valami találó élczet mondott, maga kezdi el a jóízű nevetést. Nem kimél senkit, még a fegyvertársait sem: a nemzeti ellenzéket.

Az ülések e rendkívüli törvényjavaslatnál három órán túl húzódnak: akkor már odahaza senki sem kap ebédet. A családosi képviselők is a Szikszayba szorulnak. Ott van egy külön asztal a számukra fenntartva, a hol kormánypárti és ellenzéki képviselők vegyest elhelyezkednek. Itt találkoztam naponkint a Malleusszal s étkezés közben folytattuk a napirenden levő vitát. Szomszédom volt a fal felől.

(Zárjel közt megjegyzem, hogy magam is azon a nézetem voltam, hogy a magyar tanuló fiatalságot nem lehet arra kényszeríteni, hogy németül tegye le a tisztvi vizsgát s ezt az ülésben is elmondtam; de az ellenzéki lapok nem közölték a beszédemet.)

- Látod, pedig nincsen is német kommandószó az osztrák közös hadseregben, - mondtam én egy közös ebédnél a szomszédomnak.

Végignézett rajtam azokkal a vörös karikába foglalt kiülő kék szemekkel.

- Nagyon erős ez a Szikszay bikavér bora, úgy-e? - mondták.

Elértettem a célzást.

Iparkodott enyhíteni:

- Hátha még az én gyöngyösi aszumat megköstölöd!

- Attól még documentummal is bebizonyítanám, hogy egész komolyan és józan fővel mondtam, a mit mondtam.

- Nohát én holnap elhozom az ebédhez az aszúboromat, te hozd el a docédát.

Úgy történt.

Ülés után összekerültünk a vendéglői asztalnál, a hol minden vendégtárs számára oda volt készítve egy karcsú palaczk veres aszú, a mit a rátapadt pinczerozsda hitelesített.

Csakugyan kitűnő ital volt. Ellenség, jóbarát mind kocczintott a traktáló Malleusszal.

- Hátha még azt a tűzdelt bélpecsenyét élveznéd hozzá, a mit a zsenám készít otthon.

- Rajtad függ, hogy megismertesd velem.

A Malleus a fejét rázta:

- Nehéz dolog az.

Én nem is tudtam, hogy a Malleusnak zsenája van. Szokták a magyarok így nevezgetni a feleségüket. Senki sem látta őket karöltve járni a világban.

- No, de már most add elő te az ígért documentumot.

Kiveszem a tárczából.

Emlékirataim között egy hajdani osztrák fővezéri ordre du bataillet találtam.

«An den Brigadier General X. Y.

Forcirte Recognoscirung.

Avantgarde marschirt, chaussée à cheval. Ecclaireurs volontaires à la tête, Terrain sondirend, cheveaulégers, Elitetroupe mit masquirter Artillerie, eine Compagnie Sappeurs, zwei Bataillone Infanterie, en échelon formirt. Porteépées vor der Front. Insurgenten bei Remontre mit Pelotons chargiren, dann mit Bayonetten en colonne attaquiren, Defilée forciren, Plateau occupiren, eventuellen Cavallerie-Choc, Carrée formirend, repoussiren. Blessirte, Marodeure per Ambulance zum Lazareth transferiren; über Resultat per Galoppin referiren. N. N. General-Major.»

- Ebben a napiparancsban egyetlenegy német szó nem fordul elő. Ha a kötőszavak és számok nem volnának benne, az ember nem tudná, hogy ez németül van. Aki az osztrák kommandót meg akarja érteni, annak nem elég németül tudni, annak francziául kell értenie.

Az én tisztelt ellenfelem és barátom, a Malleus elkérte tőlem ezt a famosus napiparancsot.

- Majd meglátod, micsoda peteket fogok én ezzel csinálni. Most pedig meghívlak holnapra hozzám ebédre. Majd meglátod, hogy kitesz magáért az én zsenám.

Hát biz ez a «zsená» derék, hűséges élettársa az «urának», a ki azt szereti, boldogítja, bajában ápolja, gazdaságát intézi, otthonát kedvessé teszi - és még talán a gyermekét is neveli. Csakhogy éppen az esküvőjüknel nem volt egyéb tanú, mint az a bizonyos «két gólya, ki ott kelepelt.»

Akkor még nem volt kodifikálva a törvény a polgári házasságról. De szerető szivek voltak. A Dompfaff adta rájuk az áldást.

A képviselői körökben is számos volt az ilyen kérdezés nélkül létrejött viszony.

A törvényhozók Nesztora, az ifjú kedélyű öreg Bónis Samu talált ki a titkos feleségek számára egy kollektiv nevet: «Kalazánczia». Szótárba nem került, de akkoriban mindenki értette.

Az én asztaltársam, a Malleus nem is csinált titkot a magáéból.

Egyszer odakerült közénk (a Szikszay-asztalhoz) egy időközben megválasztott képviselő, fiatal fertálmagnás: kiállhatatlan a dicsekedéseivel, a mikben nagy szerepet játszottak az udvari bálók, kaszinói estélyek élményei, az ő kontesz tántjaival és baronesz niészeivel. Egész nőismeretsége a magas körökből telt ki. (Pedig az otthoni titkos szerelméről kortesnótát is énekeltek.)

- Hallod-e pajtás, - szólt oda neki a Malleus, - elhozhatnád egyszer a kalazancziádat az én zsenámhoz, jól elmulatnának együtt, két képviselő felesége...

A gavalléerkolléga sohasem ült le többet az asztalunkhoz.

Az ebédrehívás napján még az ülés befejezése előtt együtt távoztunk el a Sándor-utczi házból a Malleusszal. Földszinti házban volt a lakása valahol a külvárosban, egyszerű falusias kerttel. Nem szerette, hogy a feje fölött dobogjon még más valaki.

A háziasszony ott várt bennünket a folyosón.

Meglepett az egész megjelenése; egészen másnak képzeltem. Karcsú termet, telt idomokkal, melynek minden mozdulata előkelő modorra vall: arczáról csupa jóság sugárzik, szemei nyitak, okosak, melyek zöldeskék fényét hosszú szempillák takargatják, arczpírján megelégedés hajnalik, gesztenyeszínű haja egyszerű kontyba feltűzve (az akkor divatos chignon nélkül). Semmi ékszert nem viselt. Öltözete egyszerű volt és ízléses.

Nem lehetett több, mint harmincz éves.

Nem várta be, hogy az ura bemutassa meghívott vendégét: nyájas arczczal jött elém, kezét nyujtva: «Ki ne ismerné önt?»

Olyan szép fehér keze volt, hátrahajló, rózsaszín ujjakkal.

Én bizony, félretéve minden szokásos előítéletet, megcsókoltam az elém nyujtott kezét.

A Malleus valamit mordult; az asszony üdvözlé, eléje tartva piros orczáját megcsókolásra: szokás szerint. A gazda azonban túlment a szokáson s az asszony keze után nyult.

S aztán lassan fölemelte azt a síma kezét, mintha mázsás terhet emelne, míg az ajkához ért, s a közben folyvást az én szemem közé nézett, mintha tüntetne vagy szemrehányna. Talán ez volt az első kézcsók, a mit ez az asszony az urától kapott.

A Malleus odasúgott a fülembe: «ezt neked köszönhetem».

(Majd köszönsz te nekem még többet is.)

Azzal karomat nyujtám az asszonymnak s egész etikettel vezettem be a szobába.

Ez volt az elfogadó terem.

Egyszerű, mint a falusi úrilakok tiszta szobája szokott lenni: szokatlan és előttem feltűnő volt a könyvtár, a szögletben a pianino, a falakon tollrajzok és aquarell-képek, lombfűrész alkotta ráamáknban: itt irodalommal, művészettel, zenével foglalkoznak.

Az asszony észrevette a figyelmemet.

- A fiam rajzolta e képeket; a ráamáikat is ő faragta.

A könyvtárnál megjegyezte, hogy a magyar költők az ő kedvencz olvasmányai: a többi pedig a fiának a tankönyve.

A pianinón a hangjegytámlára egy Schubert-melodia volt kiterítve.

- A fiam zongorázik.

Kiváncsi voltam arra a reményteljes magzatra, a kiben ennyi tehetség egyesül.

Kissé feltűnőnek találtam, hogy a család gyöngye, a fiú nem siet az apja elé, a mikor az hazaérkezik. No, majd találkozunk az ebédnél.

De ott nem volt látható. Az asztalnál csak három személyre volt terítve.

Szót tettem e miatt, a mikor asztalhoz ültünk.

- Hát a fiad hol van?

- Oh, az nem étkezik velünk soha. Elvem, hogy a fiúnak nem szabad a szüleivel együtt dobozódni. Ne szokja meg a mi lakmározásunkat: a mi szabad szájú beszédeinket nem szükség neki meghallani. A gyerek külön falatozik a nevelőjével pontban déli harangszóra: egyszerű ételeket kap, a mik a gyomrát nem rontják el. Semmi édesség, csemege, semmi szeszes ital. Ráér azt megismerni, majd ha a szakálla megnő.

El kellett ismernem a dietétikai rendszer helyes voltát.

Az asszony aztán azt is elmondta, hogy hol van most a fia. Az ilyenkor a lovardában van és lovagolni tanul.

Ezt egészen úrfinak nevelik.

Az ebéd kitűnő volt: a háziasszony kifogyhatatlan a kínálatában.

Mellette ültem s igyekeztem őt mulattatni. Nehezen ment. Nagyon szűk tartomány lehetett, a melyben járatos volt. Politikáról fogalma sem volt. Nem bírta megérteni, hogyan lehet olyan két derék embernek, mint én és az ő ura, a kik egymásnak jó barátai, olyan nagy társaságban, mint a képviselők gyűlése, egymással veszekedni? Ő még sohasem volt a képviselőházban; mert ő nem állhatná meg, hogy a mikor két ilyen jó barát odalenn a teremben egymással czivakodik, le ne kiáltson onnan a karzatról: «Ugyan ne bántsátok egymást! Béküljetez már ki!»

Persze, hogy ez volna a legjobb. Ha a képviselők feleségei beleszólhatnának a vitába, nem lenne obstrukció.

De a mikor a táncmulatságokról kezdtem el neki beszélni, az meg egészen idegen világ volt előtte. Föl nem bírta fogni, hogyan mehet egy asszony, a kinek otthon minden boldogsága megvan, idegen helyekre mulatni? Neki elég dolgot ad a fiának a nevelése.

Mintha sejtelve sem lett volna arról, hogy minő okok zárják el ő előtte azt az ajtót, a melyen keresztül az úri társaságba be lehet lépni. Ő nem irigyli, de sajnálja annak a társaságnak az otthonosait.

Azt hittem, hogy egy naiv, mindenben tudatlan kedélylyel találkoztam össze. Csalatkoztam.

A fekete kávé az én barátom a verandára rendelte kiszolgáltatni.

- Odakinn füstölhetünk kedvünkre: az asszonyom fejfájást kap a dohányfüsttől.

(Ez valódi gyöngédség.)

Én azt feleltem, hogy sohasem dohányzom.

- Akkor hát maradj itt a feleségemmel, a mig én odakinn elszívok egy verginiát.

Azzal magunkra hagyott kettőnket az asztalnál.

A mint betette maga után az ajtót, az asszony egyszerre közelebb húzódott hozzám és beszédes lett.

- Már most elmondhatom önnek az igazi okát, a miért a fiamat nem mutathatom be idegennek, a ki házunkat megtiszteli. Az én fiamnak nincsen neve. Már tizenkét esztendő és még

nincsen megkeresztelve. Az apja így hívja: «te rajkó!» én pedig: «te drágám!» Ezért nem járathatjuk iskolába; hisz oda nem veszik be név nélkül, vallás nélkül. Ezért tartunk mellette nevelőt, a ki a világi tudományokba beoktatja. A vallást én magam ojtogatom a szívébe.

Engem fölháborított ez a fölfedezés.

- Ez nem maradhat így, - mondám, - ezen segíteni kell. Barátom jószívű, kegyedet és gyermekét igazán szereti. Az ember halandó. Egy véletlen sorscsapás és gyermekét itt hagyja koldusul. Nem szólt neki kegyed erről soha?

- Nem tehettem. Értem a helyzetét. Neki oly állása van a nagyvilágban, mely nem engedi, hogy a szívére hallgasson. Ha megtenné azt a lépést, a mivel mint apa saját vérének tartozik, egyszerre hátat fordítának neki eddigi jó barátai, elvtársai; eddig félték tőle, ezután kinevetnék, megsemmisülne a világ gúnykohójában. Én tudom azt nagyon jól, milyen nagy áldozat volna az ára a mi boldogságunknak. Hallgatok és tűrök.

A Malleus visszatért; rossz volt a verginia, a fekete sem ízlett. Az óráját nézte:

- Sietnem kell; a klubban konferencia van. Pá, zsenám! No hát pajtás, ugyebár különb tűzdelt belpsecsenyt tud csinálni az én zsenám, mint a Szikszay?

A zsená sietve hagyta el a szobát. Nem akarta, hogy az ura észrevegye azt az áruló könyecseppet, mely az utóbbi szavainál szemébe lopódzott.

Mi ketten bandukoltunk a két ellenséges klub felé.

- Nos, hát mit szólsz a zsenámhoz? - kérdezé tőlem útközben a Malleus.

- Az egy szent.

- No, ugyebár? Én is azt mondom.

- Csak a feje körül hiányzik valami.

- A glória?

- Nem: a főköttő.

Erre megállt, szembe nézett velem:

- Komolyan mondod?

- Mintha magad mondanád magadnak.

- Rég megtettem volna én azt; de hát tudod, a társadalomnak vannak törvényei, a mik minden tisztességes embert köteleznek.

- De a szívnek is vannak törvényei, a mik fölötte állanak a társadalom törvényeinek.

- No, ezt a szavadat nem fogom elfelejteni.

*

Egyszer aztán csak vége szakadt a keserves véderővitának. A nehéz kérdés eldőlt, úgy a hogy.

A honatyák futottak szerteszét, fürdőre, falura.

Magam is elköltöztem balatonfüredi vityillómba.

Egy szép nyárutói meleg napon betoppan hozzám az én kedves ellenségem, a Malleus, maga előtt bocsátva egy nyulánk suhanczot, huszárkadét egyenruhában.

- Szervusz, pajtás! Elhoztam neked bemutatni a Lajos fiamat: a bécsujhelyi katonai akadémia növendékét.

Örültem a látogatásnak; paroláztunk.

A bemutatás maga mindenről értesített.

«Lajos fiam.» Maga is elég.

S aztán a bécsujhelyi tisztnevelő akadémiába csak törvényes szülöttet vesznek föl: nemesi származásból.

Hát a szív törvénye mégis győzött.

Igazán nyalka legény volt. Gratuláltam hozzá az apjának.

Legyen hasonló a nagyapjához...

A ki ezredes volt a szabadságharczban, s a fővezér hadsegéde.

- No fiú, hát mutasd meg, mit tudsz! Szavald el Schiller balladáját, a Glockét.

A kis katona pozitúrába vágta magát s szép csengő hangon elszavalta előttem a nagy költő legnehezebb költeményét, a leghelyesebb német kiejtéssel.

Teljes elismeréssel kellett a derék ifjút jutalmaznom.

Aztán még sok mindenféléről beszélgettünk Malleus papával.

Mikor búcsút vett tőlem, a fiát előre bocsátá, maga még egy szóra visszamaradt a szobámban.

- Aztán ha majd összejössz Tisza Kálmánnal, mondd meg neki: én izenem általad, hogy megbántam mindazt, a mit ellene beszéltem.

... A legelső dologom az volt, a mikor Budapestre fölkerültem, hogy fölkeressem a generálist s átadjam neki a rám bízott izenetet.

Tisza Kálmán egyet mosolygott rá, s aztán azon az ismeretes melancholikus hangján azt válaszolta:

- Tudom én azt nagyon jól.

UNICA.

Az apát minden ember ismerte New-Yorkban.

Merész mondás! «Minden ember.» A milliós lakosú világárosban!

Mégis úgy van. Ismerte öreg és gyerek, dajka és bábé, gazdag és szegény, férfi és nő, munkás és tengerész: egyszóval minden ember látta legalább egyszer a «filibasztert» (a mi francziául kiejtve: flibustier).

Volt annak valóságos családi neve is: «Mnux». Hanem ezt csak úgy lehet kimondani, ha valaki halszálkát nyelt, s hátbaütik, hogy megszabaduljon tőle.

Volt idő, a mikor nagyon sokan, ezren meg ezren kaptak ilyen hátbaütést, a mitől megtanulták a Mnux nevet kimondani. Hanem az régen volt. Azokra az évekre esik, a mikben a hirhedett kalandorvezér Walker (ejtsd ki Vóka) csinálta a forradalmakat Paraguayban, Hondurasban, Kubában, imitt-amott. Az volt az életföladata: forradalmat kelteni, s aztán a föllázadtaknak a maga flibustier csapatjaival segítségükre sietni, a kormány seregeit megkergetni, provizorius kormányt behelyezni, új papirospénzt kibocsátani s hadseregét azzal fizetni. A kimenetele eleinte nagy siker, a végén nagy bukás volt.

A legutolsó forradalmi vállalata Hondurasban folyt le erős harcok mellett.

Legtevékenyebb hadvezére volt Mnux, benszülött félvér. Termetre egy Sámson. Ezt Walker, miután egy fővárost elfoglalt, ki is nevezte hondurasi kormányzónak, s ezt a magas hivatalt ma is viselné Mister Mnux, ha a fővezérét, Walkert a hondurasi kormány csapatai le nem fogják s hamarosan föbe nem lövik. Így aztán neki is ugornia kellett magas polczáról. Valószínűleg vitt magával egy kis konvertált ércpénzt. De a mi bizonyos, anektált egy házastársat Hondurasból, a ki pokolbeli szépség lehetett. «Xiou»-nak hívták. Feleségének nevezte. Jongleuse volt; de azért lehetett feleség. Észak-Amerikában ötvenkétféle felekezet van s annak mind saját házassági törvényei, a miket alsó és még alsóbb házak szentesítettek. Legnépszerűbb közöttük, a melyet már nem is valami ház, hanem az utca törvényczikkelyezett be, a Costermangeroké, a kik - ha jól sejtjük - utcaseprők. Ezeknek az egybekelési ceremóniájuk abból áll, hogy egy férfi meg egy nő keresztben tart egy nagy seprút s a házassulandó párnak azon kell háromszor keresztülugrani. A harmadik ugrásnál meg van erősítve a frigy. S az ekként kötött házasság épen olyan tartós, szilárd és hűséges, mint a minőt polgári hivatalnok kötött meg s három templomban áldott meg eskü alatt a verbi divini minister. Valószínűleg a hondurasi menekültek házassága is ilyen lehetett. Hogy híven megtartották, azt majd a tények bizonyítják be.

Mi lesz már most? Mi föladat vár a bukott emberekre, a kiknek a lába alól kicsúszott a föld?

Nem szükséges valakinek bukott milliomosnak, elűzött kormányzónak, megvert hadvezetőnek lenni, hogy európai fogalmak szerint megtalálja a föladatát, a melyet a sors eléje szabott; tudja azt már manapság minden vigécz és kávéházi hébe, a kinek boldogsága elé akadályok gördültek, hogy mit tegyen? Vesz egy revolvert s közös beleegyezéssel elébb a férfi a hölgyet, aztán saját magát lövi agyon. Rendes megoldása a drámai bonyodalomnak. Hanem az új világban más fogalmak dívnek. Ott a bukott emberek nem dobják el maguktól az életet, hanem keresnek más életmódot. A ki él, az meg is él. Ott semmiféle munka nem szégyen, minden keresetmód tisztesség.

A hondurasi elűzött kormányzó nagy hirtelen megtalálta a megillető helyét a nagyvilágban. Beszegődött atlétának egy czirkuszhoz, melynek igazgatója a mister Barnum volt. Ismeretes firma.

Ketten képezték a művészpárt. A színlapon: a flibustier és a szilfid.

Izgalomgerjesztő volt a művészi előadásuk.

Előbb a filibaszter jött ki a porondra egy kereken járó æolodiconnal s aztán eltekergette a népszerű dallamokat, a yankee doodlet s az oppogemet; az utóbbi még jobban tetszett. A szövege a néger népköltői fantázia remeke. Az opossum (kiejtve: «upaszon») felmászik a gummifára, hosszú farka földig lelóg, egy macska belekapaszkodik a farkába s úgy himbálja magát. (Budapesten is furorét csinált e népdallal a néger Roscius, Ira Aldridge (mondj: Ajre Eldridzs). Minden este el kellett neki énekelni Othello, Macbeth, Lear után ismételve: «Halljuk a paszon aftágembit!») A Sámson után elé lebbent a szilfid, olyan kosztümben, a minőben az erdei nimfát festi Ovidius Naso; felugrott tündéri szökeléssel a Sámson vállára, a ki már akkor a fogain egy kétöles rudat egyensúlyozott, melynek hegyén egy majolika hattyú lebegett, s a szilfid az atléta válláról felkapaszkodott a rúdra, s tündérgyorsasággal felmászott a hattyúig, ott leült annak a hátára, s ott szép csengő hangon elénekelt a Herkulese által lekintornált népszerű dalokat. A filibaszter ezalatt tartotta a pózna alsó végét a fogai között: egyensúlyozva a hattyút és a nimfát. Óriási volt a tetszés. Ez többet tud, mint a hajdani Sámson, mert az csak tízezer filiszteust tudott egy szamar állkapcsával leverni, de ez a saját állkapcsával tud tízezer yankeet fellelkesíteni. Végül aztán Sámson eleresztette a rudat, az lecsúszott a földre: a szilfid lerepült a hattyúról, s az atléta elkapta röptében félkézzel a bokájánál fogva, úgy vitte ki magasra emelve az arénából.

Megnézte ezt a produkciót minden ember, még a köztársaság elnöke is, és mikor kérdezték tőle, hogy ha a jövő választásoknál meg fog bukni, meg tudja-e csinálni, a mit a hondurasi kormányzó produkál? Azt mondta rá: «God bless no». Az ő szilfidje száztíz kilót képvisel.

Egy sok milliomos petroleum-nábob mindennapos nézője volt e saltomortaléknak, ki fogadást tartott, hogy egyszer a szilfid a nyakát fogja törni.

Barnum mester húsz dollár fellépési díjat adott minden estére a híres atlétapárnak, a mi elég tisztességes kereset volt.

Két hónapig tartott a dicsőség; akkor félbeszakadt.

Mi volt a napfogyatkozás oka?

Hja, azt nem lehet elmondani.

Egy napon Xiou valamit súgott a férje fülébe.

E suttogó szóra a férj megcsókolta a felesége kezét, kívül is, belül is. Aztán nem szólt semmit, hanem vette a kalapját és sietett fel Mister Barnumhoz.

- Mától fogva nem tartunk előadást a czirkuszban.

- De sennor!

- Semmi sennor, - pedlar.

- Nincs ön megelégedve a gázsijával? Felemeljem?

- Ha egy petroleum-király millióit nekem kínálja ön, mégsem mutogatjuk magunkat többet a czirkuszban.

- Miből fognak önök megélni?

- Kintornázni fogok az utczán.

Nem beszélt többet, megfordult a sarkán, maga előtt tolta a kerekes æolodiconját, s eltűnt a newyorki világ szeme elől.

És úgy tett, a hogy mondá. Elköltözött Chicagóba. Ott kintornázott az utcaszegleten, a földretett kalapjába gyűjtve az alamizsnául dobott sixpenceket, de a pennyt sem vetette meg. A feleségét elrejtette valami zúgba. Megtagadott magától minden élvezetet, gint sem ivott, a dohányrágásról is lemondott.

Valami tíz hónap mulva aztán újra visszakerült New-Yorkba s jelentkezett Barnum mesternél.

- No, most már megint itt vagyunk, s ha kellünk önnek, szolgálatára állunk.

- Hogyne kellenének. Ugyan hol jártak?

- Chicagóban.

- És a felesége?

- Az pedig Rómában.

Most értette már a dolgot a mester.

- Ah, ah! Hisz ön derék, gavallér ember. Ilyenkor nem engedjük a feleségnek, hogy akrobatikai erőművészetet gyakoroljon. Ön mintája az igazi férjnek.

Hát persze! A kiket a costermangerok kötöttek össze.

- Fiúcska vagy leányka? - kérdé a mester.

- Leány.

- Az jó. Művészeknél a leány szerencse, a fiú csak galiba. Van már neve?

- Igen. «Unica».

- Abszurdum. Hogy tudhatja ön azt?

- Azt mi tudjuk.

A mester kész örömmel szerződtette vissza a művészpárt, a ki azontúl még hirhedettebb lett. Azonfölül is mintaképei voltak a hűséges házasársaknak. Ketten képeztek egy egészet. Művészi fizetésük megengedte nekik, hogy úri életmódot folytassanak. Vettek maguknak egy szép villát, kerttel, a hol magukban laktak. Az Unicára nevelőnő ügyelt föl. Egész nap az anyja mellett volt. Xiou maga varrta a leányának a ruháit. Cziczomázta, kényeztette. Csak egyet tagadott meg tőle: a művészi élvezeteket.

Tizennégy esztendő volt már Unica, és még nem látott igazi színházat, czirkuszt.

Mikor az esti előadás ideje érkezett, anyjának, apjának a czirkuszba kellett menni - munkába: - Unicát bezárták a szobájába, a hol a dajkája, majd a nevelőnője mesélt neki rémregéket arról a titokteljes világról, a melyben a pokol kísértetei fitogtatják varázsló játékaikat. Unicának nem volt szabad megtudni, hogy szülői komédiások; apja akrobata, anyja jongleuse. Még arról sem volt fogalma, hogy van egy sok ezer fejű embervilág, a mely őket bámulja, tapsolja. Az ő anyja mint szilfid! Ez a pokol! Az ő szülői az ördögök!

Még tizennégy éves korában is «Unica» volt: hasonlíthatatlan.

Termete pedig korán fejlett, olyan magas, mint az anyja. Más művész-szülők azon igyekeztek volna, hogy a csodaszép gyermeket az Olymp számára neveljék. Unicának nem volt szabad megtudni, hogy van Olymp, vannak múzsák.

Hogy férfinak nem volt szabad közelíteni az Unicához, az magától értetődik. A férfiak mind szörnyetegek: kivéve az apát. Az félisten.

A művészpár takarékosan élt, egészen elvonultan a világtól. Keresményük nagyrésztét megtakarították: vagyont gyűjtöttek az Unica számára. Jöhet idő, a mikor vége lesz a művészi di-

csőségek. Minden utcaszegleten találni egy rongyos alakot, a ki koldul. Valamikor hirhedett művész volt: koszorúk, ékszerek hullottak a lábaihoz: palotát tartott és fogatokat. Majma volt és speciális színbirálója, a ki jelmezeit leírta a lapokban. Most koldul a mindennapi falatjáért. Senki sem emlékezik már rá. A delelő csillagot imádják, hulló csillag után nem kérdezősködnek.

Gyermekkora óta csak e három mulatóhelyre volt szabad az Unicának nevelőnője kíséretében elmenni: a Hököm-színház, a hol a gyerekek játszanak tündérmeséket; a majomszínház, a hol igazi csimpánzok és orangutánok rögtönöznek komoly drámákat, aztán meg az automata-színház ködfátyolképeivel. Mulatságos volt az mind a három.

Egyszer az Unica születésnapján (ez volt a tizennegyedik) az a kívánsága támadt Unicának, hogy ő szeretne már e gyerekeknek való színházak helyett abba a színházba elmenni, a hol az apja meg az anyja mutogatják művészetüket nagy közönség előtt.

A nevelőnő rá hagyta magát beszélni. Hiszen nincs abban semmi eltitkolni való. Apa és anya nem szégyenli a mesterségét: nincs is rá semmi oka.

Aztán ki tudja meg, hogy ott voltak? A Barnum czirkuszában ötezer ember ül tömegben, ki vesz ott észre egy leányt, a ki a legyezője mögé rejtegeti az arcát? Elvitte az Unicát magával a Barnum-czirkuszba. Hiszen csak komédia volt. De mégis csak tragédia lett ebből.

Az anya szemében delej van. Ötezer emberarc között is megtalálja rögtön a maga drága kincsét. A kis leány elbámult, fedetlenül hagyta az arcát, a mikor meglátta az apját mint Sámson a porondon: s azután az anyját, selyemtrikóban, a mint fölmászik a kétöles rúdon s fölleben a hattyú hátára. Az egész közönség visszafojtott lélekzettel hallgat.

S ebben az önkénytelen csöndességben, a mi a művészet legnagyobb diadala, egy sikolto kiáltás hangzik föl: «Mamám, vigyázz!»

Xiou odatekint, meglátja a leányát, kétségbeesetten kiált föl: «Unica!» s azzal mindenről elfeledkezve, oda akar repülni hozzá, rohan a levegőn át, a Sámson nem bírja elkapni a kezével, a szilfid leesik és kitöri a nyakát.

Unica ezzel a kiáltásával megölte az anyját.

Az akrobata-pár mutatványának vége volt.

A filibaszter gavallér ember volt. Egy szóval sem dorgálta meg a leányát.

Mikor a felesége temetéséről hazakerült, odahívta a szobájába Unicát.

- Édes leányom, - mondá neki, - anyád meghalt, többet velem nem játszik. Keresetünk megszünt. De neked sem fog többé ruhákat varrni. Magadnak kell életmódot keresned. Fiatal vagy, szép vagy. Válogathatsz, hogy mivé légy? Akarsz művész lenni? Tetszik a művészi pálya? Hozzá juthatsz. Énekesnő akarsz lenni? Itt van ez a halom hangjegy, ezt be kell tanulnod zongorára, énekhangra. Deklamálni akarsz? Itt van ez a franczia, német, olasz nyelvtan, ezeket végig kell tanulmányoznod, aztán a konzervatoriumba négy évig följárnod, beszélni, játszani tanulnod. Visszajedsz tőle? Irtózol a színpadtól? Akkor ajánlok neked más valamit. Én korábbi éveimben, mielőtt filibaszter lettem, egy indus kiskirálynál voltam tetováló mester, annak az asszonyain tanultam ki a mesterségemet. Ha könnyű módon, minden fáradság nélkül akarsz magadnak életmódot szerezni, szánd el rá magad, hogy általam engeddd tetováltatni a testedet. Ebből becsületesen és úri módon megélsz, még vagyont is szeresz. Adok neked egynapi határidőt, hogy melyiket válaszd.

Az egynapi határidő leteltével azt mondá Unica az apjának, hogy inkább engedi magát tetőtől-talpig teleszurkáltatni, mint hogy azt a sok bolond könyvet, hangjegyet végigtanulja.

Azzal megkezdődött a munka.

Három esztendeig tartott a filibaszternek, a míg az Unica minden tagját telerajzolta a tetováló művészet minden remekeivel.

No már most el volt látva Unica egész életére teljes, tökéletes toalettal. Ezen a kosztümön a divat nem változtat.

S bizony szép viselet volt! Leírjam? Láttuk, a kik csak férfiak vagyunk, annak divatjában. Bámulatos szép volt.

Csak az arcza nem volt tetoválva. Az meghagyatott istennői tisztaságában. Azon túl napok, holdak, csillagok, karikák (de milyen karikák!), virágok, rózsák, tulipántok, liliomok, napraforgók, hímes pillangók, tarka kolibrik, kigyók, egymásba kapcsolódva, közben az abra-dabra jelvényei, a Zodiacus égi szimbolumai, és mindez egy csudaszép termet eszményi tökélyű idomaira rajzolva bizarr színekben.

Ahhoz is hősi elhatározás kellett, hogy egy leány azt a tízezernyi túsúrást elszenvedje, s azoknak a méregporokkal, cinóberrel, karminnal, ultramarinnal, rézzölddel, okkerrel bedörzsölését; de még inkább heroinává emeli Unicát az a merész elszántság, hogy ő élethivatásul fogadja el apjának azt a tervét, hogy így mutogassa magát az egész világnak: belépti díjért.

Egész takarója egy indus köpeny volt, tarka napmadár tollakból összerakva. Azonkívül egy hermelin-palást, a mit levetett, ha látogató jött.

Itt Budapesten az Andrássy-út egyik palotájában volt a lakása, földszinti helyiségben, a hol fogadta a közönség tagjait, két forint belépti díj mellett. Az apja volt az impreszáriója. Nem volt ez a szokásos merev kiállítás, betanult helykeretben. Lehetett őt látni szokott napi foglalkozásában, a hogy fészülködött (dús haját koszorúba csavarva viselte), a hogy reggelizezett, ebédelt, a mihez maga főzte az ételt, italt, a mint a mandolint pengette; volt egy kedves kapuczinus majma, azzal mindenféle játékot űzött. A majomnak négy keze van, az egyikken megesett, hogy indiskreciót követett el az indus kötényen. Azért kapott az úrnőjétől egy pofont, a néző közönségtől azonban füget, diót. Különben minden a legszigorúbb illemszabályok között ment végbe. Jelen volt az apa, a hatalmas Herkules, a ki kész volt az illetlen magaviseletű látogatót az ablakon kiröpíteni. Végül maga az apa elmuzsikálta a kintornáján a Rákóczi-indulót, a minek gyors tempójára az Unica eltánczolta a négerék csárdását, s akkor aztán teljes tökéletességében bámulhatóvá tette virágkerteté alakított isteni termetét.

Hogy Unica évek során át megtartotta erkölcsi épségét, annak a legérthetőbb oka volt épen a tetováltsága. Ugyan kinek volna kedve egy tarka figurákkal telerajzolt hölgyet magáévá tenni? Hol akad ennek párja?

S a tetovált hölgy arisztokrata volt, még büszkébb, mint az apja. A czirkuszi jongleuröket, a kaucsukembert, a nő-imitátort, a kötélén tánczoló, a kardnyelőt lenézte. Azokkal szóba sem állt. Gyémántokkal sem lehetett megvesztegetni. Mit csináljon ő a brilliánsokkal, a kinek sokkal szebb nyakéke van minden gyöngynél? Mi értéke lehet nála brüsszeli csipkének, selyemnek?

Budapestet nagyon megszerethette, mert sokáig itt maradt. A magyar fő- és székváros közönsége nagyon látványkedvelő.

Tudják ezt már az Oczeánon túl is.

Maga a hírhedett Barnum is tudomást vett erről. Nem sajnálta a nagy költséget, hogy Budapesten egy saját czirkuszt építsen s azt világhírű látványosságaival betöltse.

Unica olyan merész volt, hogy még ezt a konkurrencziát is bevárta. Azért, hogy a Barnum-czirkusz megnyílt, ő nem zárta be a boltot.

Barnum mester látogatta meg előbb Budapestre megérkezve a filibasztter és leányát.

- Nagyon sajnálom, - mondá, - hogy nem számíthatom önnek a leányát intézetem starjai közé.

- Az lehetetlen. Mutatványunk nem vihető nagy közönség elé. Távolból minden részlet elvész. Ebben csak válogatott közönség találja élvezetét.

- De hát önök előtt tárva volna a nagy közönség részvéte is, és az volna az igazi kincsbánya.

- Mi módon?

- Reprodukció útján.

- Próbáltuk azt már. Fotografiákkal, kinematoszkoppal. Gyér jövedelmet hajtó vállalat.

- Igen, mert a fotografiában elvész az érdekesség. Az nem adja vissza a színeket, a fényképező gépben elvesznek a piros színek, a kék is elhalványul, minden rajz feketének látszik. De ha ön lefestetné a leányát egy művészszel, a ki a tetoválást az igazi rikító színekkel adná vissza, s ezt a képet számos változatban, ügyes színnyomatok útján bocsátaná a közönség rendelkezésére, az önnek százezreket jövedelmezne. Az eredeti olajfestményeket pedig mesés áron vásárolnák.

- Elképzelem, - mondá a filibasztter. - Csakhogy ennek egy nagy akadályja van. Hol kapok én egy olyan festőt, a kire én az Unicám lefestését, így, a hogy előttünk áll, rábízhasam? Az én leányom olyan ártatlan, mint Éva volt, mielőtt a kigyóra hallgatott. A piktorok azonban nem aszkéták. Ha én nekem egy ilyen képmázoló meg próbálja tapintani a kezével az én leányom bájait, én azt rögtön agyonütöm. Mondom, hogy agyonütöm. S úgy tudom, hogy Magyarországon egy agyonütött emberért még többet kell fizetni, mint Amerikában. Nem! Piktort nem ereszték a leányom közelébe.

- No hát majd én segíték önnek ezt a skrupulusát eloszlatni.

Néhány nap mulva visszajött Mnuv úrhoz a mester.

- Megtaláltam, a mit kerestem. Érdekes történet, a mit megtudtam, hallgasson ide. Felfedeztem egy természet-csodáját, a ki az én ritkaság-gyűjteményemnek is kincse lesz, s egyúttal önnek is elérhetővé teszi a célját, egy művészt, a ki lefesti az ön leányát minden tetovált díszítményével együtt, és nem fogja kezével érinteni: egyedül hagyhatja ön őt a modelljével együtt.

- Ki áll nekem arról jót?

- Ő maga, a festőművész.

- Hogyan állhat arról jót?

- Úgy, hogy nincs neki keze: se jobb, se bal keze.

- Hát akkor mivel fest?

- A lábával. Az egyik lábában tartja a festékes palettáját, a másikban az ecsetet: két karjára támaszkodik, a miről hiányzik a kéztő. Remekül fest.

- Hihetetlen dolog.

- Művei beszélnek. De hadd mondjam el az egész történetet. A festő apja fiumei olaszmagyar, a felesége budapesti. A férj rajzmester, ki üres óráiban arczképeket fest, olcsó áron. Népszerű ember. Boldog házasságának első évében az Isten áldása szállt a családra. Tudva-levő, hogy ilyenkor az idiosyncrasia milyen csodás befolyással van a nők organizmusára. Az asszony vallásos volt. Fogadást tett a terzatói Madonnának, hogy a saját születése napján egész nap böjtöt fog tartani, annak a reményében, hogy születendő gyermeke fiú lesz. Az

ilyen születésnap pedig a magyaroknál pazar lakomával szokott megünnepeltetni. A menyecske állta a fogadást. Kedvencz ételeit hordták fel. Hozzájuk sem nyult. Végre az asztalra került a legnagyobb csábító, a sült malacz, a magyar konyha büszkesége. A férj addig biztatta a feleségét, a míg az rá hagyta magát venni, hogy kedvencz csemegéjének két első lábú körmöcskáját megszopogassa. Hiszen nem volt az evés. Mégis az következett utána, hogy az idő beteltével a fiatal asszony egy egészséges fiúcskának adott életet, de a kinek hiányzott mind a két kezefeje. Ez a büntetés a megszegett fogadásért. Az anya kétségbe volt esve. Előbb önmagát, azután a nyomorék magzatát akarta megölni. A férje lecsillapította. «Ne szálljunk perbe Istennel, a mit adott, köszönjük meg. Én ebből a nyomorék szülőttől embert fogok nevelni.» S azért is Amadeonak kereszteltette. És most Amadeo világhírű művész, a ki a lábával fest. Danae-alakjai a két világrészben kapósak. Ez fogja az ön Unicáját lefesteni. Nem félheti tőle a leányát, hisz Unica csak angolul ért, Amadeo pedig csak olaszul és magyarul beszél.

Mnux apó rá hagyta magát beszélni a vállalatra. Barnum mester bemutatta neki a festőművészt. Szép fiatal levante volt. Csak abban különbözött a rendes gavalléroktól, hogy lábaira nem czipők voltak húzva, hanem ötuju keztyűk. Sohasem járt gyalog. Tánczra sem használta a lábait: azok magasabb foglalkozásra voltak teremtve. Karjai végét a kabát zsebébe dugva hordta.

Bizony heroizmus kellett ahhoz, a mit a nyomorék alak kivívott: óriási akaraterő.

Az első találkozásnál megnyerte Unica szívét.

Az is épen ilyen világból kitalított, kivételes lény volt, mint ez a művész, a ki sehol sem találhatja párját.

Sok tízezer férfit látott maga előtt körülsetálni Unica. Rá nézve azok mind nem voltak férfiak, csak divatruhás bábok. Egyiknél sem dobbant meg a szíve. Megbámulták: ott hagyták. Üres volt rá nézve az egész élő világ; de üres belül a szíve.

És most megjelent előtte egy igazi férfi, a ki legyőzte a mostoha sorsot.

Amadeo festményéből remekmű vált. Nehéz munka volt. Az eszményi szép női testen kívül a mindenféle színű ábráknak felülfestése aprólékos kidolgozással. S az első képet követte a második és a többi, mindenféle álló és pihenő helyzetben. Kész vevők voltak rá s a sokszorosításért mesés összegeket ajánlottak a műárosok, a miken a művész és modellje osztozott.

És az alatt, a míg a művészi munka tartott, titokban más terv is lett végrehajtva. Unica megtanult olaszul alattomban, Amadeo pedig angolul.

Egy napon a festő fénymázos czipővel a lábán jelent meg Unica előtt. A leány bámuló tekintete kérdezte, mi ez?

Amadeo felelt rá - angolul: «I love you».

A mit a leány olaszul viszonzott: «Io t'amo» s kezét nyujtá a csonka bénának.

Erre Amadeo előhúzta kabátja zsebéből mind a két kezét, a jobbot Unica felé nyujtá. A leány fölsikoltott örömeiben. «Neked kezéd nőtt?» - kérdé olaszul.

- Droz automata-gépész remekműve aczélból, guttaperchából. Azért készült, hogy neked azt mondhassam, hogy följánlom a kezemet.

És Unica elfogadta a vaskezet. A filibaszter megáldotta a szent frigyét.

És azontúl aztán Unica nem mutogatta többé a bámuló világnak csodálatos bájait s Amadeo nem festett a lábaival többé tetovált nimfákat.

Senki sem beszélt róluk többé.

HÁROM PÁR.

(Életkép.)

Mr. Barnum világhírű muzeumának egyszer egy időben három rendbeli vonzereje volt. Hölgymind a három.

Az első volt lady Elvira Mac-Dimon, a legmagasabb ir arisztokracziának kiváló sarja. Valóban legmagasabb: mivelhogy a termete - sarkas czipők és chignon nélkül - teljes két métert és kilencz centimétert ért el. Közönséges dandyk feltett czilinderrel sétálhattak el a hóna alatt. És aztán természetéhez képest az arányai tökéletesen szép idomúak voltak. Épen úgy, mintha a legügyesebb szobrász modellozta volna valamely nyilvános szökőkúton felállítandó Niagara nymphájának: emberentúli nagyságban. Azért is úgy hítták, hogy az «óriás Venus».

Karcsú volt, nagyon is karcsú. Vállfűzőjének a kerülete derékban volt éppen két méter, a mi nem nevezhető túlságosnak, ha feljegyeznők, hogy feljebb és alább mily dimenziókat vett föl; de a mitől az illemszabályok bennünket eltiltanak. Annyit azonban el lehet mondanunk, hogy az öltözetének azon kiegészítő része, melyet Ó-Angliában érdemrend gyanánt viselnek («Hony soit, qui mal y pense») átmérőben 24, kerületben 85 czentiméter számmal volt jegyezve: azt rendes természetű, báli toilettehez befűzött úrhölgy bátran viselhette volna ceinture gyanánt. Mister Barnum a látogatóknak szokott mutogatni egy hatalmas arany abroncsot, gyémántokkal kirakottat:

- Mi ez, uraim és hölgyeim?

- Egy diadém!

- Ez nem diadém. Ez mylady Elvira Mac-Dimonnak a karperecze.

A mit pedig karperecznek néztek, az volt nála a fülönfüggő.

Rendkívül érdekes volt, mikor lady Elvira reggelizett.

- Tudják-e, uraim és hölgyeim, mi ez az edény itt?

- Jégtartó veder.

- Dehogy veder: ez lady Elvira Mac-Dimon theás csészéje.

- Hát az a csésze?

- Ez pedig a cognacos kupiczája. Meg tudja valaki mondani ennek a sült madárnak a nevét?

- Pulyka!

- Ez nem pulyka: ez csak fűj. Hát ezt a halat ki ismeri?

- Lazacz!

- Dehogy lazacz: ez csak egy sardina; egynél többet lady Elvira reggelire sohasem fogyaszt el: ő nagyon mértékletesen él.

S az ifjú hölgy még nem volt több huszonöt évesnél. A legszebb kor egy leány életében. Lady Elvira még leány volt. Úgy hiszem, hogy erről senki sem kételkedik. Erényes hajadon. Ekkora darab erényt ki volna vakmerő elrabolni?

Az az egy hibája volt: hogy nem tudott zongorázni: a legkisebbik ujja is egyszerre két billentyűt nyomott le.

A második nevezetes kitűnősége Barnum úr muzeumának volt: donna Lia Fernandez, az ó-castiliai hidalgók legrégebbi nemzetségéből. Gazella-termet, zsiraff-termet; parányi kezek és lábak. A mellett finom nevelés! Tudott francziául és angolul deklamálni; énekelt minden operából, saját zongora- vagy gitár-kisérete mellett; tánczolt mint egy tündér. És a mellett véghetetlen jószívű teremtés volt, a kit semmivel sem lehetett megharagítani.

Ez is huszonöt éves volt. A legszebb kor! A mikor egy leánynak férjhez kell menni.

És hozzá még egyetlen örököse az elhunyt Don Diego Fernandez y Todos Ladrones e Santa Calamisa mexikói grandnak, a ki összes birtokát a leányára hagyta.

Csakhogy ez az összes birtoka Don Diegonak nem állt egyébből, mint egy óriási nagy bolond szakállból s annak megfelelő bajuszból. Donna Liának akkora bajusza és szakálla volt, mint egy tambur-majornak.

Ez teszi némileg érthetővé, hogy donna Liának még mindekkorig párja nem akadt.

Pedig jó partie volt. Az a birtok, a mi a néhai atyjának alig jövedelmezett, mert már vége felé semmit sem kölcsönöztek a szakállára, ő neki évenként háromezer dollárt hajtott. Hanem hát úgy látszik, hogy kiveszett a yankeekből az üzleti és vállalkozási szellem: senki sem akart ennek az aranygyapjúnak Jazonává lenni. Megjegyzendő, hogy donna Lia szakálla a legtökéletesebb aransárga volt; gyönyörű szép szakáll, hullámszó, fényes, övig érő és lendületesen szétterülő, a minőről csak professzor Migargé proselytái álmodnak. De hát ki tudja, miért nem hódított vele?

A harmadik nevezetessége Barnum muzeumának volt miss Palmyra Hastnix: a harmadév előtti philadelphiai szépségkiállítás pályadíjazott hölgyeinek tizenegyedik számú nyertese. Ennek a megismertetésére már csakugyan két emberre volna szükség: egy költőre, a ki diktálja, s egy festőre, a ki azt lefesti. Termete - sokkal szebb, mint a milói Venusé; mert karjai is vannak, s a dereka olyan karcsú, hogy arasszal átfoghatni. Idomai (pardon! még egy szobrász is kellene) szobrászmintának valók: akár elülről, akár hátulról, akár oldalról nézze az ember; állva vagy ülve; feje fölé emelt kezekkel, vagy forrásból vizet merítő alakban; akár a fejét hátrafordítva, akár csípőre tett kézzel, akár vízbe ugrani kész poziturában; akár sphynx módon nyugvó alakban: mindenképen remekmű volt. Csupán a fényképeiből naponként ötven dollár volt a bevétel, s abból 40% miss Palmyra osztaléka, a mi az approximativ budget-számítás szerint 14.000 dollárt tesz évenként.

No és a haja! Uraim! Épen olyan színű, mint a numero 2. arany; sűrű, tömött; ha be volt fonva és a fején átkerítve: az olyan volt, mint egy hármaskorona; s ha ki volt bontva és leeresztve végig a termetén, az egy zuhatag volt eleven aranyból, selyemszálú finomított aranyból; leért egész a bokájáig. Az valami tündéri volt.

Pedig még nem is szóltunk az arczszínéről. Ilyen koloritot nem is lehet elevenen képzelni: ez csak porcellánfestésben létezik. Ha egy fehér liliumot tűzött a keblére, minden ember azt kérdezte, mi az a *fakó* virág ottan?

Az ajkait: no azt nem lehet megmagyarázni, hogy azok milyenek voltak? Miért kellett azoknak örökké mosolyogni? Hisz az úgyis konstatálva volt, orvosi parere mellett, hogy a két gyöngysor foga közül egy sem gyárilag készült. Az orr szabályos és kissé fölfelé pisze, mozgékony orrczimpákkal. A fülek kicsinyek, pirosak és fejhez lapulók.

És végre aztán a szemek és azoknak a környezete! Mennyi egymásnak ellenmondó szépség! A veres hajjal disputáló szénfekete szemöldök, s a hosszú pillákkal árnyékolt mandulametszésű szempár.

Dehogy pár! Egy-egy két különböző párból. Az egyik fekete, mint a szén, a minnek csak a közepe égő parázs; a másik kékes-zöld, mint egy tó, a minnek a fenekére lehat a napsugár. A kinek a tüzes fekete szem tetszik, ott van, elég benne; a kinek a kék tetszik, ott van, ujjászülethet benne.

Csodálatos, hogy azért még sem akart senki se megégni, se ujjászületni miss Palmyra csodaszép szemeiben.

Pedig miss Palmyra is épen huszonöt esztendő volt. A legszebb kor egy leány életében. A mikor már a szív megmozdul, s a költők szerint a virágok nyilásnak indulnak.

Itt pedig már a legrosszabb akarattal sem lehetett kifogást találni.

Analysáljuk az esetet.

Hogyan lehet az, hogy miss Palmyrának nem akadt mindekkoráig párja?

Második kombináció. (Hogy rögtön a «másodikon» kezdjük: ennek az oka az, hogy az «első» eshetőséget, mint a jó erkölcs és tisztesség szabályaival ellenkezőt, még csak tárgyalásra sem akarjuk bocsátani.) Tehát a második kombináció az, hogy akad egy vagyonilag rendezett, distingvált uraság, a ki kezének felajánlásával rábírra a 11-ik szépségdíj nyertesét a Barnum muzeumban elfoglalt bársony trónjának elhagyására. Hát erre nem akadt vállalkozó. Mert az mégis fatális állapot, hogy a mint valaki meglátja *mistress* Brown vagy *mistress* Black kékfekete szemeit, egyszerre azt mondja magában: «Nini! Hisz ez a numero 11-ik szépség! Ismerem a Barnum muzeumból: megvan nálam a fényképe, vadászó Diána, ára volt két shilling».

A harmadik kombináció, hogy miss Palmyrának felajánlja a kezét és nevét egy jámbor és becsületes könyvvezetője egy en gros üzletnek; a kinek reggel kilencz órától délután ötig ott kell ülni a kontórbán; fenntartva más részről a numero 11. szépség jövedelmező állását, a ki viszont este öt órától reggeli kilenczig van elfoglalva a Barnum-muzeumban. Ez ismét lehetetlennek látszik, ugyanazon okok miatt, a melyek tiltják a napnak és az éjnek összeházasodását.

Negyedik kombináció, a melynek esélye szerint miss Palmyra önként támadó szívhajlamból beleszeressen egy szerény anyagi körülmények között élő ifjúba s lemondjon érte a dúsan jövedelmező állásáról, s választottjával együtt dohánytrafikát nyisson. No hát, az ilyen mesét megengedheti magának egy regényíró a közönségével szemben; de félig-meddig tisztességes reporter ekkora vadkacsával be nem léphet (ajtón kidobás terhe alatt) egy tisztességes szerkesztőségbe.

«Hiszen lehet még egy kombináció! - hallom kiáltani minden oldalról. - Menjen férjhez miss Palmyra egy «rangjabeli»-hez. Válasszon élettársul egy olyan hímnemű csodát, a ki szintúgy, mint ő, Barnum muzeumban szerzi a jól megérdemelt dollárokat!»

Nagyon helyes! Ez az igazi megoldás! Hiszen Barnum úrnak is éppen ez volt az eszméje.

De a csodák nagymesterének nem csupán odáig terjedt a figyelme, hogy a numero 11-ik szépségdíj nyertesének hozzá méltó rangbeli élettársat keressen: atyai gondoskodása felölelte a másik két nevezetességet is.

Lady Elvirának leghamarabb akadt párja: ez volt *Hickins Albatros esquire*, más néven a kaucsuk-ember, az a csoda-alak, a ki a tagjait úgy ki tudta forgatni a helyeikből, hogy a térde meg a könyöke volt előre; a testének az alsó része előre fordulva kankant tánczolt, míg a felső része hátrafelé fordulva erkölcsi prédikációt tartott. Meg hagyta magát kötöztetni erős kötelekkel egy karszékhez, kezénél, lábánál, derekánál fogva s öt percz alatt kicsúsztott valamennyi kötelékből. Mikor vége volt a produkciónak, akkor megjelent lady Elvira, utazó

hölgynek öltözve, kezében egy úti táskával; fogta a kaucsuk-embert a fejénél, összecuska mint egy négyágú peniczilust, s belegyűrte a pakktáskába s vitte a vasúti kupéba.

No hát ez mintha csak férjnek lett volna teremtve lady Elvira, a «Colossal-Venus» számára: egy férj a pakktáskában.

Ezenben megkerült donna Lia Fernandez, a szakállas szépség számára is a hozzá alkalmazott nevezetesség, a tetovált férfi képében. Mister Muffi két társával együtt a malabár szigeti vad indusok fogságába esett, a kik mindhármukat arra ítélték, hogy az egész testük betetováltassék. Három esztendeig tartott a munka. Két társa mister Muffinak belehalt a kízó eleventen kihímeztesbe, ő maga kiállta. Tökéletes példány lett belőle. Nem volt a testének körömnyi foltja, a mi tűszurással rajzolt ábráktól ment maradt volna. Láthatók voltak rajta napok, holdak, csillagok, virágok, négylábú és szárnyas állatok s mindenféle csúszómászó hüllők és pillangók.

Legkínosabb műtét volt az, mikor a szakállát, bajuszát szálankint kitepték, s annak a helyét is, művészi remeklés mellett, bedörzsölték kék és veres porral, úgy, hogy mister Muffinak azon a helyén, a hol más ember bajuszt, szakállt viselt, sárkánykígyók és delfinek voltak láthatók.

Ezt a remekbe készült férjet szánta Barnum donna Liának. S ez nem volt pusztán rangtársak közötti érdekházasság. Donna Lia valóban szíve mélyéből megszerette a nagy nevezetességre jutott férfiut; ki ugyanazon világhírű muzeum kabinet-darabjai közé tartozott; elannyira, hogy tisztán lángoló szerelmében kész volt arra a nagy áldozatra, a melyhez hasonlót csak Berenice királynéről jegyez fel a Dictionnaire d'Amour: kész volt bajuszát, szakállát levágni.

- De ördögöt vágod, - protestált a vőlegény. - Nekem így tetszel épen. Bajuszoddal, szakálladdal együtt. Ez a te hozományod. A nélkül el sem veszek.

Tehát maradt a statusquo.

Legnehezebb volt olyan hírhedett férfiúra akadni, a ki a pályadíjazott szépség kezére méltó legyen az egyenrangúak között. Hogy még arra a gondolatra senki sem vetemedett rá: miszerint egyszer már rendezni kellene «férfiúi szépségversenyt» is, a melynél hölgyek volnának a pályabírák. Ennek nagy sikere lehetne! De ez különben sem ért volna semmit. Egy szép nő, meg egy szép férfi sehogy sem illenek össze. Itt is, mint a delejességnél, az ellentétek vonzzák egymást. A ki egy hírhedett szépségnek férje akar lenni, annak okvetlenül a csúfságával kell kitűnni. Ezt kívánja az aisthesis. Ezért festették a klasszikus világban a legszébb nymphákat társaságban a legcsúfabb satyrokkal.

Végre megtalálta miss Palmyra azt az ideált, a kiért rajongni lehetett. Ez volt a «*csontváz-férfiú*». Az arcza egy halálfő. Csak a szemei bizonyítják, hogy él. Méltó tanulmánya az anatómusoknak. Úgy hitták, hogy - sehogy se hitták; az volt a neve, hogy «Skelet».

Ez boldogítja csontkezével Palmyra kisasszonyt.

Mister Barnum mind a három párt egyszerre házasítja ki. Ő viselte a lakodalom költségeit, a menyasszonyok toillettejének kiállítását; a szertartás után fényes vendégség következett, melyre, magas belépti díjak mellett, vendégek és néző publikumok is voltak hivatalosak.

Az esküvők ugyanazon templomban lettek megtartva, fényes czeremónia mellett, semmi fatális akadály nem jött közbe: csupán donna Lia Fernandez és mister Muffi esketésekor mondá a szertartást végző pap: «Szabad önöktől kérdeznem, igen tiszteletreméltó jegyespár, hogy melyik önök közül a vőlegény és melyik a menyasszony?»

A HÁROMSZINŰ KANDUR.

(Kutya-macska história.)

A kutya hatalmas állat a világon.

Különösen Magyarországon.

Kivált mikor már a bőre le van fejtve.

Ez a kutyabőr még holta után is eleven.

Mit mondok: eleven? Halhatatlan!

Ilyen elenyészhetetlen kutyabőr birtokában volt *nemes Pugonyi Están* uram - Kecskeméten.

Az ilyen kutyabőr másutt is a magyar hazában a különösségek közé tartozik. Először is - a tulajdonosának választói jogot ad (a 48-iki törvények értelmében), másodsor pedig - másodsor? Majd az ördög törli rajta a fejét, hogy mit ad neki még másodsor is!

Hanem hát az ilyen kutyabőrnek a virtusára nem sokat adnak Kecskeméten. Választói joga van ott már minden embernek, a ki kétszobás házzal bír, vagy egy műhelylyel, a melyben egy legénnyel dolgozik; egyszóval, a ki tíz forint adót fizet a hazának. S a ki még tíz forintot sem tud letenni a haza oltárára, az már nem polgár, csak *gányó*, annak a malom alatt az országgyűlése.

Hát bizony a nemes levélre való büszkeségért csak kinevették Pugonyi Están uramat. Régen, Dobzse László meg Lajkó király alatt érhetett az valamit; mikor a «kalandorok» Kecskeméten tartották az üléseiket; ma bizony rá sem hederít senki.

No, az az egy, hogy «nemzetes uramnak» szólítják az embert. De azt a pusztabíró is megkapja.

De még ezenkívül abban a rossz hírben is állt Pugonyi Están uram, hogy «tudós ember». Tudni kell azt, hogy Kecskemét egy olyan rendkívüli város, a hol minden ember otthon tartja az eszét. Senki sem megy a szomszédba kölcsönkérni egy kis «sütnivalót».

Ezért lehetett az, hogy az én ott laktomban (két évig) még csak hírét sem hallottam, hogy egy prókátor volna a városban (negyvenezer lakos mellett). A kinek ott pere volt, végezte maga, vagy amikázott, de prókátorhoz nem ment. A mi pedig az orvosi tudományt illeti, azt akkoriban csak két emlékezetes alak képviselte: az egyik volt egy tősgyökeres magyar nevű, tudós férfiú, a ki a hozzá kerülő paciensek számára zsinórra fűzött recepteket tartott, s a hogy következtek, úgy szakított le egyet a schédákból; volt olyan betege, a ki tintaspeciést kapott, a mitől fekete lett a nyelve, de meggyógyult tőle. A másik doktort pedig a neve és termete összeállításában doktor Pohoska névvel látta el a közvélemény. Ez háromszor bukott meg a pesti egyetemen a rigorozumon; a harmadiknál azt mondta neki a dékán: «*perge asine, hic habes diplomam; occides homines*». Ezért nem is került soha Kecskemétre se cholera, se tífus, se más czifra nyavalya. Mi az ördögöt keresett volna ottan? Csak egyetlen patika volt a piac közepén, oda jártak délelőtt a honoratiorok *germinativát* inni, a mit népnyelven *kárminativának* hívtak (aztán meg a szép patikárusnénak udvarolni).

És pedig annak, hogy a prókátor ilyen korlátolt hatáskörnek örvendett a nagy alföldi városban, épen nem a civilizáció hiánya volt az oka, hanem az az egészséges ethika, a melyen az ottani közélet alapult. Először is politikával senki sem foglalkozott (még akkor nem voltak képviselőválasztások) s egymás vallását mindenki tiszteletben tartá. Azt mondják, nem

tudom, igaz-e, hogy egy régi városi statutum elrendelése, miszerint annak, a ki Kecskeméten vallásfelekezeti háborgást idéz elő, rövid úton *feje vétessék*. Szent is volt a béke. Laktak ott feles számmal görögök, zsidók is; de az mindegy volt; nem támadt nemzetiségi kérdés. Aztán mindenki azt tartá, hogy abból, a mit az Isten adott, meg kell élni: senki se költsön el többet, mint a mennyi pénz a zsebében van. Kölcsön nem kért, nem adott senki. A kinek fölöslege volt, marhát vett rajta. Valóságos axiomát képezett az az adoma, a melyben egy öcs pénzt kér kölcsön a bátyjától s ezt a választ kapja tőle: «Ha nem adok neked kölcsön pénzt, akkor, öcsém, csak te haragszol meg én rám; de ha adok, akkor majd én is megharagszom terád, te is én rám». Így aztán nem támadhatott processus.

A mi pedig a medicina közvéleményt illeti, arra nézve a kecskeméti észjárás azt tartja, hogy könnyebb a nyavalyát kikerülni, mint keresztülgázolni rajta; annál fogva minden ember szépen elélt holtig. Párban, öngyilkosságban senki sem tette magát nevetségessé.

Már most, ha a legpraktikusabb tudományok képviselőjének is ilyen kevés hatáskör jutott, milyen nagy elszigeteltségben kellett élni az olyan tudósoknak, mint nemzeti Pugonyi Están uram, a ki összegyűjté a fejében a klasszikus és orientális nyelvek minden tudományát; értett latinul, görögül, zsidóul, arabusul, még törökül is; a mit a török basák írtak a kecskeméti, nagykőrösi bírákhoz, a kegyetlen deftereket mind el tudta olvasni. Ellenben a németet és a francziát megvetette. Azokat nem tartotta érdemesnek megtanulni.

Csak egy európai nyelvet tanult meg: az angolt. Bizony azt sem azért, hogy Shakespearet eredetiben olvashassa. Majd megtudjuk később, hogy miért. De azt is úgy szedte magába, a hogy az a latin helyesírás szerint olvasandó. Kámbridge herceget bizony nem mondta *Kembridzs*-nek, sem pedig a recapitulation-t *rikepitsulesn*-nek, de azért ha jött a zsidó szesz-főzőnek üzleti levele Liverpoolból, azt mégis csak ő hozzá vitték tolmácsolás végett.

Gazdasága is volt a tudós férfinak: szép tagban a Talfáján. Meg lehetett volna belőle élni tisztességesen, ha parasztmódra gazdálkodtak volna rajta. Hanem ő neki ebben is különös ambíciói voltak. Holmi ordináré rozs, kukoricza az ő vágyait ki nem elégítette, úttörő volt! Festő csülleget, pirosító buzért vetett táblaszámra, a mikből magyar indigónak és magyar karmazsinnak kellett előtámadni. Nem az ő hibája, hogy a siker elmaradt.

A szép szőlejét, gyümölcsösét e mellett egészen elhanyagolta. Egy régi pandektában azt olvasta, hogy *nil de arbore!* s ennek az utasítása nyomán mindent, a mi «fárol származik», életrövidítőnek tartott. A szőlőt pedig hagyta futni a földön, mint az uborkát.

Odahaza a nagy-czegléd-utczai házában ellenben egy egész legió macskát tartott. Azok között voltak fehér-fekete, vörös-fekete és fehér-vörös példányok, azután meg fehér-fekete-vörös egyéniségek. Tiszta fehér, fekete, czirmos és ordas nem tűretett meg közöttük. A két színben szerénykedők mindannyian a fi-nemhez tartoztak, a három színben pompázók ellenben mind a gyengédebb nemhez. Ott is megtartják a divatot. Ezekkel a hizelkedő, alattomos, könnyű-erkölcsű lényekkel volt tele a nemzeti úrnál minden szoba, ott törleszkedtek a pamlagon, ott doromboltak a kályha-padkán, ott nyervákoltak a hiúban, ott divatlankodtak a folyosón; a pincze-ablaktól macskafej nézett ki, a kert fái macska koptatta a körmeit, s holdvilágos éjszaka olyan virtuóz éneklést míveltek, hogy azzal az egész utca minden komondorát ellenmondó csaholásra ingerelték. Hanem ebben is szisztéma volt, tudományos alapon épült szisztéma.

Kezébe akadt egyszer egy angol hirlap, az *Irish Advertiser*, melynek «Miscellany» rovatában ezt a figyelemreméltó közleményt olvasta: «Az angol társadalom legelőkelőbb tagjaiból alakult «Zoological Paradoxies»-társaság százezer font sterling díjat tűzött ki annak a megjutalmazására, a ki egy háromszínű kandurt képes előállítani.»

Egy millió forint!

Egy macskáért! Nem! Egy lehetetlenségért. Egy természetrajzi paradoxonért. Nem nyerheti azt el senki!

Épen így tűzhetek volna ki pályadíjat az égszínkék georgina előállítására. Az is lehetetlen. Az együttnevezők egész családjában teljesen hiányzik az égszínkék (kivéve a «katáng»-ot, de az nem adja kölcsön a szirmait a georginának). A műkertészek mindent megpróbáltak: nem sikerült; a kék georgina díja ma is fölvétetlen.

No, de egészen más a lelkes állatoknál, s a macska már az. Azokra már lehet hatni a képzelődés útján. Tudjuk az ó-testamentumból (s az már szentírás), hogy Jakab patriárka, mikor még juhászbojtár volt Lábán uramnál, milyen furfangosan tudott tarka bárányokat szaporítani az itató vályukba elhelyezett tarka vesszők praktikájával.

Ez volt az alapeszme.

E körül fordult azután meg Pugonyi Están uramnak az egész életrendszere. Mindent a macskákért.

A macska-kulturának aztán az lett a következése, hogy a szomszédok örökös veszekedésben éltek Pugonyi urammal. Az ő macskái miatt nem lehetett galambot, csirkét tartani a háznál, mind elhordták.

Különösen protestált ez úri passzió ellen a szomszédban lakó Liba Kis Jánosné asszonyom.

Mint hogy abban a hosszú utcában hét Kis Jánosné lakik, annál fogva a néphatalom mindegyiknek előneveket ajándékozott. Liba Kis Jánosné asszonyom azzal szolgált rá a magáéra, hogy ő visz kora tavasszal leghamarább a vásárra (még pedig Londonba) fiatal libákat, a mikor azoknak darabjéért három forintot fizetnek. Ezt pedig igen furfangos módon cselekszi. Van egy nagy, hosszú félszere, a mit kívülről kertészi üvegháznak lehet nézni, azt télen istálló-trágyával tartják melegen. A félszer földjét bevetik rozsossal, az szépen kizöldül, mire a kis libák kikelnek, úgy, hogy azok már januárban kész legelőt találnak maguk előtt; vízmedencéjük is van, a miben lubiczkolhatnak, úgy, hogy nagybőjt végén, mikor más gazdasszonyoknak még csak sárga pelyhes libikéi csipognak az udvarán: Liba Kis Jánosné asszonyom «egy» napon leöletli valamennyit: még pedig jól ügyelve rá, hogy a lúdnak a nyaka ne felülről lefelé legyen megvágva, a hogy a magyarok szokták, hanem alulról fölfelé, a hogy az angolok szeretik.

Ez a sok száz hízott lúd mind Angliába megy: Londonba.

Liba Kis Jánosné asszonyom maga saját személyében szállítja el az árúját. Kifogad egy arra a célra berendezett egész waggont, ott jég közé elrakva, szépen becsomagolja a kopasztott pecsenyének valót, gyorsvonatra adja fel a szállítmányát; maga is vele utazik a La Manche csatornáig, ott átrakják az árút a hajóra jégkamarába, melyet Londonban egyenesen átszállítanak a «Poultry»-ba: a baromfipiaczra, ott aztán a gyönyörűséges szép kecskeméti lúdpecsenye bátran versenyre hívja Ó-Anglia valamennyi lúdjaikat s becsületet szerez a hazájának. Két nap múlva Liba Kis Jánosné asszonyom száz vagy kétszáz guineával a kötött erszényében tér vissza Kecskemétre. S ezt az utat minden esztendőben megteszi. És mindezt a nélkül, hogy egy áldott szót tudna abból a nyelvből, a melyen Ira Aldridge, a szerencsen Othello magyarázta egykor Budapesten Shakespeare-t. - De hát megértik ők egymást igen jól: az angolok Kis Jánosné asszonyomat, a ki magyarul árulja a kövér ludait, s Kis Jánosné az anglust, a ki aranyal fizet. Nem kell ide volapük.

A mellett azonban Liba Kis Jánosné asszonyom nem látott Londonból egyebet, mint a baromfivásár vasszerkezetű bazárját, a hová földalatti vasuton viszik; aztán a lúdvásárló kvártélyát, a kinél egy szobát előre megrendelt.

Ez is egy ok volt arra, hogy Pugonyi uram lenézését éreztesse a szomszédasszonyával.

Ugyanis, mire Liba Kis Jánosné asszonyom Londonból visszaérkezik, akkorra már a kecskeméti gyalogjárókon tükörsima jég van. Ki tehet róla, ha fagy? Egyszer aztán valaki elcsúszik a jégen s eltöri a lábát. Akkor aztán az ujságok megtámadják a magisztrátust, akkor aztán a magisztrátus kiadja a rendeletet, hogy minden háziúr felvágassa a jeget a háza előtt - öt forint birság terhe alatt.

Akkor aztán nosza neki áll minden háztulajdonos a szolgálójával együtt a háza előtti jégburkolatnak: az egyik koczogtatja jégvágó kapacscsal, a másik hirtatja lapáttal - azt az ötforintos angyalát annak a jégnek!

Ebben a munkában aztán összetalálkoznak a szomszédok, különösen ha az egyik keletről, a másik nyugotról kezdte a jégtörést. Ilyenkor aztán csak kegyeskedik megszólítani a szomszédasszonyát Están úr.

- No, hát mit látott Londonban, szomszédasszonyom?

- Nem láttam én ott a sok házaktul semmit.

- Hát a Themzén?

- Ott meg a sok hajótul nem láttam semmit.

Ekkor aztán Están úr előrukkol vele, hogy de ő pedig mi mindent tud Londonról. Olvasta a Conversations-Lexiconból. A térképe is megvan. Hegyiről-tövire ismer benne minden zeget-zugot. A Cityt, a Westendet, a Rotherhithe-t. Beszél neki a Westminster Abbeyről, meg a Hyde-parkról. «No, majd ha egyszer *megtermett* az a háromszinű kandúr, akkor aztán együtt megyünk fel Londonba szomszédasszonynyal, majd én aztán megmutogatok mindent.»

- Oh, hogy a pokol pusztítsa el azokat a szomszéd uram tarka macskáit! Ha a Filáx kutyám meg nem kergetné őket, mind elragadoznák a kis libáimat.

- No, hát majd gondoskodom róla, hogy az én macskám el ne ragadozza a szomszédasszony libáját!

S a mint az idő megnyílt, olyan másfélöles téglakerítést huzatott Pugonyi Están uram a maga és a szomszédasszonya telke között, hogy azon semmi macska át nem mászhatott. Eddig csak alacsony deszka-palánk választotta el a kertjeiket, kisvárosi szokás szerint, hogy egyik szomszéd a másikhoz átdiskurálhasson.

Hát hiszen épen ez volt a nagyobbik ok, a miért Están úr azt a haszontalan költekezést tette azzal a nagy téglafallal.

Mert, hogy ismét a «kutya» témára térjünk át, van egy magyar példabeszéd, a mely így szól: «kutya van a kertben». Érti azt, a ki magyarul tud.

Están úrnak volt egy nagy kamasz fia, a kinek már az érettségi vizsgát kellett volna letenni; Kis Jánosné asszonyomnak pedig volt egy leánya, a kinek - nem kellett az érettségi vizsgát letenni.

A fiút hitták Palkónak, a leányt pedig Katiczának.

Egy idő óta a fiú nem szeretett tanulni; az apjának bottal kellett hajtani a könyv után. Bezárta a kertbe: addig ki nem eresztette, a míg meg nem tanulta a leczkáját. Azt követelte tőle, hogy fenhangan tanuljon: hadd hallja meg ő is odafenn a szobájában.

Csakhogy azt azután Katicza is meghallotta.

Az egyik nap a görögöt magolta a gyerek:

Ménin aide Thea peliádeo Akhilleósz
Ulomenén, hé müirin Akhájoisz algen ethéke,
Pallasz d'ifthimusz pszükhász aidi proiapszen.

- Kedves egészségére! - kiáltott át a Katicza a szomszéd kertből. (Zengd múzsa a Peleus Achilles veszedelmes haragját, mely több akhájainak okozta halálát és sok előkelő hős lelket küldött korán a pokolba. *Homér Iliása.*)

A másik nap meg a zsidót hadarta:

Beresid boró Elohim et hassamájim, Tohu vabohu khüsef.

(Kezdetben teremté az Isten az eget és a földet.)

A harmadik nap a németre került a sor:

Wakauf, wakauf du stille Natur,
Wakauf, wakauf du schlummernde Flur.

(Ébredj fel csendes természet, ébredj alvó mező.)

A Katicza alig birt gyomlálni a vetésében, mikor ezeket hallotta a palánkon keresztül. De bolondokat kell tanulni ezeknek a fiúknak!

Aztán meg a latinra került a sor; a Palkó azzal ijesztgette el a verebeket a cseresznyefáról:

Szik drópáksz, ánthráksz, limáksz, kum smilace klimáksz
Hisz atacem, panacem, koracem filacemkve facemkve.

(Ezek mind hiábavaló diákszavak, nem érdemesek a magyarázatra.)

De már erre nem állotta meg a Katicza, hogy át ne kiáltson a palánkon:

- Ugyan, édes Palkó, miért szidja maga olyan nagyon a mi Filáksz kutyánkat?

A mire a diák is odament a palánkhoz. Az bizony ócska alkotmány volt már, egy deszka félre volt dülve a sorból; ezen a résen keresztül át lehetett látni, beszélgetni, sőt kezet is szorítani egyik kertből a másikba.

- Nem a Filáksz kutyával vesződöm én, édes Katicza, hanem ezzel a kutya prozodiával. Tudja maga, mi az a próza?

- Hogyne tudnám? Ma is sütöttem egy tepsivel. Adjak belőle? Ebéd előtt van maga, vagy ebéd után?

- Minálunk mindig ebéd előtt van.

A Katicza aztán beszaladt a kamrába, kihozott a markában két darabot abból a négyszögletű izéből, a mit a magyarok prózának neveznek. Nagyon jó az, csak gyomor kell hozzá. Átnyujtotta a deszkarésen Palkónak.

- Ugyan, az Isten áldja meg, harapjon le belőle egy darabkát, hogy ott folytathassam, a hol maga elkezdte.

Hát azt a szivességet is megtette neki Katicza.

Palkó aztán mohón tömte magába a zsíros körömfaladékot.

Azalatt persze hallgatott.

A házikó pitvarából élesen hangzott alá Están úr orrhangja:

- Paule! Cur non discis? (Palkó, mért nem tanulsz?)

Pál diák aztán tele pofával gajdoló: «szik drópáksz, anthráksz, smiláksz...»

Katicza a földre ült le, úgy nevetett.

- Hát aztán mi hasznát veszi maga ennek a sok *sálemálénak*, a mit bemagol?

- Soha sem én, sem a hetedik unokám sem veszi ennek semmi hasznát e világi életben; de hát be kell vágnom; mert e nélkül nem tehetem le az érettségi vizsgát: visszavetnek.

- Hát azt az érettségi vizsgát miért kell magának letenni?

- Azért, hogy a jogakadémiába átmehessek.

- Hát ott mit fog csinálni? Meddig tart az?

- Ott bizony az lesz, hogy utamba áll negyvenezer paragrafus s azt mondja: «No most vagy te eszel meg minket, vagy mi eszünk meg téged». Négy esztendőm van rá.

- Szent atyám! Négy esztendő! Hisz akkor már a füle mögé fogja csavarni a bajuszát. Hát azután?

- Azután háromszor rigorozálok: leteszem a doktorátust.

- És azután?

- Azután beállok ügyvédbojtárnak s ha három esztendeig kiállom a koplalást, azalatt addig kopogtatok sorba valamennyi hivatal-ajtón, míg valahol ott ragadok diurnistának.

- S ez a vége?

- Nem! A vége az, hogy onnan is kidobnak.

- Hát nem nagy bolondság az magától, így rontani a termetét ezzel a sok förtelmes tatárnyelvvel, a min semmi jótéltlélek nem beszél, mikor van magának annyi helyes esze, hogy úri módon megélhetne utána?

- Hát honnan veszi azt maga, hogy én nekem van helyes eszem, mikor az apám is, a tanárom is, meg a tanfelügyelő is mind azt mondja, hogy válogatott nagy számár vagyok.

- Hát elnézem én azt sokszor a kerítésen keresztül, mikor maga nem veszi észre, hogyan ojtogatja be maga itt ebben a bozótos kertben azokat a vadszilvafákat s esztendőre milyen pompás őszibaraczkok, meg kajszin baraczkok teremnek rajta. A csipkékből gyönyörű rózsák támadnak.

- Lassan beszéljen! Meg ne hallja az apám! Kitöri a nyakam, ha megtudja, hogy kertész-hajlamaim vannak.

- Bizony pedig az az első tudomány a világon. A kecskeméti gyümölcsöt milliókért hordják ki a külföldre, még a hulladék czefrének is akad vevője; de még olyan pálinkafőzőt nem láttam, a ki a fiskálisok czefréjét vásárolná össze. Aztán nézze csak meg azt a gyönyörű szőlőiskolát ott kinn a homokpusztán, a mi egy valóságos paradicsom; pedig még nem rég csupa homokbuczka volt. Tavaly szüretkor vitt ki magával az édes anyám. Ott is vannak ám diákok; de azok nem gajdolnak ilyen furcsa verseket, hanem olyan okosan tudnak beszélni az emberrel, hogy csupa gyönyörűség. Hát a maga édes apjának is van ilyen nagy darab homokföldje; ha maga a vinczellér-iskolában kitanulná azt a tudományt, a mihez hajlandósága van, olyan uraságot teremthetne rajta, hogy nem cserélne még a vicispánnyal sem.

- Paule! Jam iterum non discis! (Palkó, már megint nem tanulsz!)

- Hisz atacem, panacem...

Egyszer aztán csak rájött Están úr, hogy «kutya van a kertben!»

Azért emeltette azt a nagy bolond kínai falat a két szomszéd kert közé.

Ér is az valamit!

A Palkó felmászott a kertben a nagy körtefára: ezentúl onnan társalgott a szép Katiczával. Están úr arra is rájött.

- Kvid fáczisz, nebulo, in arbore szedensz? (Mit csinálsz, gézengúz, a fán ülve?)

- Tanulom a leczkémet, mint a peripatetikusok.

- Azine! Azok épen sétálva tanultak.

- Hát 'sz én is sétálok.

Máskor meg azon kapta a Palkót, hogy a vén körtefának minden egyes idej hajtását beojt-gatta.

- Kvid fáczisz iterum kum isztó arbore? (Mit csinálsz megint azzal a fával?)

- *Fajfát* csinálok ebből a komisz körtéből.

Az igaz, hogy komisz egy gyümölcs termett rajta, a mit úgy hínak, hogy «totya» -körte. Olyan az, mint a vaczkor. Őszszel úgy verik le a póznával a fáról: akkor feltöltik a padlásra, mikor aztán jól megfagyott, fekete lett, akkor ehetővé lesz. Megveszik a gyerekek, meg a napszámók.

Ezért még dühösebb lett Están úr. Hogy a lurkó el akarja rontani az ő szent fáját, melynek első csemetéjét Uszubu ősapánk hozta magával a «Körtvély»-tó mellől. Az igaz szittyá totya-körtébe francia és belga erkölcstelen fajokat akar beojtani. No megállj, te elfajzott korcs ivadék!

Hát még mikor a nemesi családfának beojtásáról lett szó!

A karácsonyi szent ünnep közeledett. Liba Kis Jánosné asszonyom udvarán rettenetes lármát csaptak a ludak, a kik Albion kedvéért feláldoztattak.

Ekkor történt meg Pugonyi Están uramon, hogy ő saját becses személyében átlátogatott Liba Kis Jánosné asszonyom házához.

A polgártársnő épen nagy dologban volt.

Az *ambitust* végigülték a koppasztáshoz értő asszonyságok; ő maga osztályozta a tollakat, külön a begyepelyhét, meg a goromba tollat. A toll is nagy rubrikát képezett a gazdaságban. Csupa hely volt minden ruhája tőle. Nem is eresztette be a nemes urat még a folyosóra sem, csak ott az utcaajtóban állt meg vele diskurálni. Divat az Kecskeméten: az utcaajtóban fogadás.

- Jaj, kedves édes szomszéd uram, de rossz időben kegyeskedett becses látogatásával megtisztelni. Csupa toll az egész házam. Ezt egy nap alatt el kell végezni. Hajnalban indulok Londonba a ludakkal.

- Nem is azért jöttem én át, - mondá Están úr, - hogy a szomszédasszonyt dicső műveletében feltartóztassam, hanem épen azért, mert tudom, hogy holnap útra fog kelni. Hát csak arra akartam barátságosan figyelmeztetni, hogy ha elutazik Londonba, ezúttal vigye magával a Katicza leányát is: az is hadd lássa meg Albion fővárosát.

- Jajh, nem lehet annak itt hagyni a házat, édes szomszéduram. Most kelnek javában a kis zsidók. Ha nincs, a ki rájuk ügyeljen, fele a tojásbéjbe fullad. Ezt nem lehet cselétre hagyni: ezt csak a Katicza érti. Aztán folyvást vigyázni rá, hogy a macska el ne kapja a kis libát.

Erre a szóra méregbe jött Pugonyi Están uram.

- De most nem arról van szó, hogy az én macskám kapja el a szomszédasszony libáját, hanem, hogy a szomszédasszony libája ragadja el az én macskámat.

- Nem értem, nem értem. Ez nekem görögül van.

- Hát hogy a karácsonyi ünnepek következtén, az én fiam áperthe deklaráta, hogy ő nem megy légácsióba. Pedig Szlavoniába mehetne; mert az olyan messze van, hogy egy diák se eligálja magának.

- Hát papnak neveli a fiát, szomszéduram?

- Neveli ám az ördög papnak a fiát! Az enyim juriszperitusz lesz.

- Hát akkor minek menne légácsióba prédikálni?

- Azért, hogy ott a *dáciából* összekereshet annyit, a mennyiből itthon kifizetheti a *didaktrumot*.

- Hát én nem tudom, mi az a diktrum-daktrum, hanem mondok én egy igaz magyar szót a nemzetes úrnak, ha meg nem haragítanám vele.

- Hallgatom.

- Hát azt mondom én, hogy «nem eszünk annak a kutyának a fogtából, a kit bottal kell hajtani a nyúl után». Mit kínozza a nemzetes úr azt a szegény Palkó diákot azzal a sok veszekedett Hübnerrel, ha neki magának nincs kedve a prókátorsághoz? Miért nem adja be a vinczellérképezdebe, a mihez esze is van, kedve is van, jó keze is van. Hiszen prókátor annyi van már a világon, hogy minden perre kettő is jut; de a jó vinczellért úgy keresik, mint a hogyan a három királyok a Messiást. Aztán magának a nemzetes uramnak is van a Falfáján egy nagy darab homokbuczkása; ha azt a Pál úrfi megregáloztatná, beültetné jófajta szőlővel, négy esztendő múlva, mikor a vinczellér-iskolát elvégezte s az önkéntes esztendőt leszolgálta, egy olyan kapitális birtokot venne át benne, hogy nem cserélne jövedelmet senki fiskálisával.

Están úr csak a fejét bólongatta folyvást ez ékesszólás alatt.

- Tökéletesen az én fiamnak a programja, a mit most szomszédasszony elukubrálta. Ő is épen ezt a kurrikulum vitaet proponálta nekem, míg jó el nem tángáltam. Látszik, hogy innen ered a szuggesztió.

- Én ugyan soha egy szót sem váltottam az úrfival.

- Maga nem, hanem a leánya.

- A' bizony meglehet.

- De hát az a hiba, hogy az ilyesmi meglehet.

- Nem értem, hogy mi hiba volna benne? Hogy a fiatalok egymással beszélgetnek, nyájaszkodnak? Mink is úgy tettünk, mikor ifjak voltunk. Nekem is volt egy diákom leánykoromban, a ki nekem könyveket hordott olvasni; én meg pogácsával, túrós lepénnyel, gomolyával traktáltam; de biz abból semmi hiba nem lett. Engem sem strázsált az anyám: mégis becsületes maradtam. Jaj már annak a leánynak, a kit az anyjának kell őrizni! A kecskeméti leánynak hétköznap is annyi esze van, mint vasárnap, sátoros ünnepen meg még egy kukuriczával több. Én bizony szintén nem hajduskodom a leányom mögött.

- Úgy volt az régen, szomszédasszony, de most más világ van. Bolond idők járnak. Nem nyithatok fel egy vasárnapi ujságot, hogy azt ne olvassam belőle, hogy egy diákgyerek, egy gimnazista összegabalyodott egy gyerekleánnyal s minthogy céljukat el nem érhették: vettek egy revolvert, piff-paff, agyonlőtték magukat.

- No, már én csak nem hagynám, hogy a leányom ilyen gyerekség miatt agyonlője magát.

- Hát mit csinálna a szomszédasszony?

- Azt mondanám neki: azért bizony meg ne gyilkoljátok egymást. Ha te is ilyen korán be akarod kötni a fejedet, a legény is alig várja, hogy a torkán akadjon az Ádám csutája, hát Isten neki: menjetek a paphoz, aztán húzzátok az igát!

Están úr felfújta a pofáját s nagyot sodort a bajuszán.

- De kettőn áll ám a vásár. Nem adják azt olyan szimpliciter, mint a hízott libát. Az én fiam nemes ember.

- Már, édes Pugonyi Están uram, én nem tudom, hogy mi a különbség a nemes ember, meg a pógár ember között: mert mind a kettőnek keresztbe áll a szája az orra alatt; hanem azt tudom, hogy mi különbség van a kenyér és kenyér között?

A szolgálók épen akkor hozták haza a péktől a kisült kenyereket. A Liba Kis Jánosné asszonyom kenyere majd kiugrott a szakajtó-kosárból, csak úgy ragyogott a barnapiros háta; a szép sárga gyürkéje kétfelé dudorodva, valósággal nevetett az emberre; a Pugonyi Están uramé meg fekete volt, mint az utca-sár, lapos, keletlen; s a hol egy oldalán kicsorbult a záklyás tészta, annak a szederjes színe elárulta, hogy csupa csermelyés lisztből van sütve ez a pikhercs.

- No hát tessék, nemzetes uram, mondja meg, hogy a kettőnké közül melyik a nemes kenyér, melyik a pugris kenyér.

Están úr boszúsan kergette a *pilákat* dolgukra.

- Nem a kenyér teszi azt meg.

- No hát egyéb is akad még. Én a leánnyal egész fixumfertig stafirozást adok; s veszek neki, mikor férjhez adom, egy tanyát tízezer forinton. Becsülettel kerestem, takarítottam meg: gondoskodom róla. Hát a nemzetes úr hogy gondoskodott a fiáról? Mit ad neki?

- Tudományt.

- Az jó neki sóra. Hát még?

- Aztán meg egy milliót.

Már erre csak azzal felelt Liba Kis Jánosné, hogy nagyot kaczagott rajta.

- Rajtam pedig ne kaczagjon, Liba Kis Jánosné asszonyom. Mert közöttünk van egy kis különbség. Az én predikátumom nem a ludak szerezték. A maga leányán holtig rajta szárad a Liba Kis Katicza. Az én fiamat pedig...

De már erre Kis Jánosné asszonyomat is elfutotta a méreg.

- A maga fiát pedig úgy híjják az iskolában, hogy «macskaherczeg».

- Macskaherczeg?

- Igenis; mert a nemzetes uramnak az a titulája városszerte, hogy «macskakirály».

Azzal hirtelen befordult a menyecske az utcaajtón s csattanósan becsapta azt a jól kifizetett szomszéd előtt.

Están úr alaposan le volt tromfolva.

- Macskakirály! Macskakirály! - dűnnyögé hazáig; még otthon sem tudta elfelejteni. A szobájában alig volt hová leülni; székek, kanapé, ágy, mind teli volt macskával. A míg ő távol volt, addig aludtak. A mint nyitotta az ajtót, egyszerre fölnesselt valamennyi; nyújtózkodtak, görbe hátat csináltak, leugráltak, oda törleszkedtek a lábához, s a mint végigvetette magát a pamlagon, felmásztak rá, körülülték; az egyik mosdott, körülkengetve a tenyerével a pofáját, a másik dorombolt. Egy fekete-veres kandúrnak, ki a sötétben ült, úgy világítottak a szemei. A kedvencz cziczája odadusolta a fejét az ő borostás arcához.

- Macskakirály! Még miattatok esem csúfságba. Az ostoba *gányó-had! Kukkó-nép! Tahó-fajzat!* Mit értenek hozzá? Nekik persze a macska csak macska. Azt gondolják, Ful-Deákon túl nincsen világ. Majd le lesznek pipálva egyszerre, úgy-e cziczuskám? Azért is palotát építettek a számotokra, mihelyt azt a milliót megkapom. Macskavárost alapítok. Az lesz a neve, hogy «Gattopolis».

Két kis fia-czicza a nagy játszás közben úgy összekapaszkodott az ágy alatt, hogy az egyik nyervákolni kezdett. Nem restelt bebújni utánuk az ágy alá, igazságot tenni közöttük. A vétékest kegyes oktató szavakkal megfeddé: «Nem szabad a testvéreknek egymást megsérteni».

A szolgáló bejött, hozta a tejet a fazékban. Azt Están úr maga szétosztá cseréptányérokba, az ujjá hegyével megvizsgálva, hogy nem forró-e? Aztán a frissen sült kenyérből aprított belé, kicsiny darabkákra széttépve. Azt szétosztá családonkint a szoba külön plágáiba.

A szolgáló még azzal az impertinens kérdéssel alkalmatlankodik, hogy «mit főzzünk ma ebédre?»

- Hát nézz szét a kamrában, a mit találsz.

A pila a kamrakulcs után tudakozódik.

- Csitt! Ne lármázz!

Están úr figyelmét egészen lefoglalja az a gyanús morgás, a mi a kályhasutban keletkezik.

A kis tarka egeret fogott.

De milyen egeret?

Están úrnak egész czélszerűen berendezett egértenyészdéje volt. Künn a tanyán összefogdos-tatta a poczikokat, aztán idebenn befestette őket három színűre: a feje lett fekete, a két oldala fehér és piros. Aztán eleresztette a szobában. Volt ott egérlyuk elég, a hol letelepedhettek.

Csakugyan egy tarka egeret fogott el a czicza.

Megvan a varázslat!

Még játszik is az egérrel. Biztos a siker.

- Édes apám! - szólal meg a háta mögött egy hang.

- Ki a'?

Persze, hogy a Palkó.

- No, mit akarsz?

- Ha kegyeskednék édesapám kibújni onnan a padka alól.

- Szamár vagy, nem tudod megérteni, hogy miben működök.

- Hát csak azt akarom mondani, hogy már eligáltam: megyek, még pedig tüstént indulok a legáczióba; mert Szlavonia messze van.

- Hm, hm. De megtértél egyszerre. Tegnap még semmi áron: ma meg már egyszerre tüstént.
- Hát megtudtam, hogy a Katicza édes anyja elutazik karácsonyra Londonba, s nem akarom, hogy a Katicza becsületét behomályosítsák a rossz nyelvek.
- No nézd az istentelent! Eddig csak szerelmes volt a pógárleányba, most meg már becsüli is. Hiszen te országos gonosztevő vagy!
- Azért is megyek el vezekleni Szlavóniába.
- No hát eredj: áldásom rád.

Az ilyen ünnepi legátusnak igazán egyszerű az útikészülete. Kap egy mendikást úti kísérőnek, a ki viszi utána a vászon-kuffert. Ebben egy váltani való fehérneműje van, a selyemstóla, a mit kölcsön kapott a kontraskribától, két rendbeli prédikáció, meg a kredenciális. Ez jön a mendikás hátára. Az oldalán meg a tarisznya lóg az elemozsinával. A legátusnak magának csak a hosszúszerű pipára van gondja. Így aztán ballagnak egymás nyomában, nagy gyönyörűséggel; a hol kutat találnak, ott megitatnak, éjszakára betérnek a parókháza; a legátus a pap vendége, a mendikás a rektoré. Fizetnek vidám adomákkal, meg új nótákkal. Kettejüknek sincs egy garasa. Hanem becsület: az van. Hazatért azután már nagyobb a terhük az összegyűjtött siklussal és kevesebb a prédikációval.

Egy hét oda, két hét vissza: Kecskeméttől Szlavóniáig. De hát az a tíz falu népe, a ki egyedül képviseli a magyar vallást a horvát-szlavon királyságban, csak megérdemli, hogy évenként háromszor részeltessék az Isten igéjében; s bizony dicséretére válik Kecskemétnek, hogy ő szolgáltatja a határon túl esett atyafiaknak azt a drága malasztot.

A szlavoniai legátus hoz vissza magával kegyes adományokból összegyűlt kerek tizenöt forintot. Szép pénz!

Új esztendő után néhány nappal került vissza a diák a szent küldetésből.

Hát bizony egy karácsony és vízkereszt között végrehajtott távgyaloglás után az ember nem lehet valami elegáns alak. Több ruha, csizma elvásott, mint a mennyi siklus megmaradt.

Palkót még az a baleset is érte, hogy a dárdásának feltörte a csizma a sarkát, az ott maradt Halason: magának kellett a hátán hazacipelni a vászon-kuffert.

Az a vászon-kuffer olyanforma alkotmány, mint a mit a vándorló legények hordanak a hátukon: csakhogy egyszerű fehérítetlen vászomból készült.

- No, hát megkerültél, lurkó! - üdvözlé Están úr egyetlen örökösét, a mint az betolta az ajtót a térdével. (Kulcsra nem nyílt az: rugni kellett rajta.) Tudtam, hogy nem esz meg a farkas. Rossz pénz nem vész el. Hát hoztál-e jó akkreditívát?

- Hoztam bizony egy olyan portentumot, hogy mikor azt meglátja édes apám, a mestergerendáig fog ugrani örömeiben.

Azzal elkezdte a vászon-kuffer felső leffentyűjét kioldozni.

Azután belenyúlt s kihúzott belőle egy - kis, négyhetes macskát.

Az még egész buta volt a bepakkolástól s csak úgy hunyorgatta az összehúzott szemeit, fonálvékony hangon nyivákolva.

A kis állat háromszínű volt: fekete, veres, fehér.

- Itt van a háromszínű kandúr! Én találtam Szlavóniában: onnan hoztam el.

De a helyett, hogy a gerendáig ugrott volna örömeiben Están úr, kétségbeesetten kapott a taplósipkájához a két kezével:

- Mit cselekedtél? Szerencsétlen! Te apagyilkos! Te hazaáruló! Hiszen ezáltal megfosztottad az apádat, megfosztottad Magyarországot attól a dicsőségtől, hogy mi teremtettük meg a háromszínű kandúrt. Átadtad a világhírt a horvátoknak. Mikor azt megtudják, Starcsevics nemzetiségi kérdést csinál belőle, Stroszmayer elkeresztelési pört indít miatta, s a horvát bán felülteti a hadakat ellenünk.

- No de nem tudják meg. Én ezt a macskát úgy loptam.

- Loptad-e?

- Hát persze, hogy loptam. Macskát lopni szabad, sőt kötelesség. Ezt a büntető kodex is megengedi. Nem tud erről senki semmit.

Están úr mégis elszomorodott.

Sok éven át kedvencz rögeszméje volt már a háromszínű kandúr előállítás; az idén már bizonyos volt a siker felől (azokkal a tarka egerekkel) s ime most egy simplex parasztasszony megelőzi vele. No de mindegy, Amerikát sem Columbus után nevezték el, a ki felfedezte. A haszon oroszlánrésze mégis ide esik.

- De nem fogod-e te ezt kifecsegni?

- Nemesi szavamra mondom, hogy nem.

- Ejh, húsz esztendő korodig nincs nemesi szavad. Esküdjél meg nekem, hogy nem mondom el senkinek.

S azzal előkereste Verbőczyt s elmondatta Palkóval a zsidók számára előírt eskü-mintát végtül-végig. Ebben aztán megnyugodott.

Arra azután bekövetkezett a macska-princz inaugurációja.

Az anyamacskák közül kiválasztott egy, a ki még a dajka szerepére alkalmas. A többi macskanép kikergettetett a szobából. Ennek a drága kincsek Están úr ágyában csináltak helyet.

- No, fiú! Arany betűkkel jegyezd fel ezt a napot a kalendáriumodban. Mától fogva egy milliónak vagy az örököse!

- Nem anticzipálna édes apám ebből a millióból egy fejelés-csizmára valót?

- Te! Te! Epikurész! Mindig ilyen sybaritai ábrándok körül csapong a te fantáziád. Tanulj már egyszer stoikus lenni. Diogenes mezitláb járt.

Ez a váratlanul kedvező sorsfordulat azonban korántsem hatott szelidítőleg Están úr kedélyére. Sőt inkább egy démoni ötletet erősített meg benne. Teljes diadalának tudatában elhatározta, hogy ezt a gögös ellenfelét, ezt a fehér czipójával dicsekedő, leányára nagyot tartó Liba Kis Jánosnét a fekete földig fogja legázolni. Majd megmutatja neki, hogy mit tehet egy macskakirály.

Karácsonytól husvétig tizenhat hét. Odáig a háromszínű kandúr nevelése teljesen be van fejezve. Készítettek a számára egy rangjához illő fakalitkát: abban fogják Londonba elszállítani. Maga Están úr viszi a kincset magával, ugyanekkor fog a Liba Kis Jánosné is egy újabb szállítmány árúval útrakelni. Azt társul veszi maga mellé. Majd bámulni fog ez a tudatlan asszony-személy, mikor tapasztalni fogja, hogy az ő szomszédura milyen hatalmas szónoklatokat tart az angoloknak! Milyen becsületben részesül közöttük. S aztán, mikor egyszer kezében lesz az a százezer font sterling, nyakában a Society aranylánczon függő medaillonja: akkor érezze a maga teljes semmiségét ez a felfuvalkodott asszony! Láss meg egyszerre, hogy micsoda nagy tenger választja el kettőjüket egymástól!

Húsvét közeledtével úgy tett, mintha ő keresné a barátságát Kis Jánosnénak. Összebeszéltek, hogy együtt utazzanak. Az asszonyságnak is tetszett ez. «Majd csinállok én szomszéduramnak is helyet az én szállásomon. Rég ismer a gazda. Elférünk ám egy szobában is. Nem szól meg érte bennünket senki.»

(Pedig bizony még az özvegy egészen java menyecske volt; csak a leánya miatt nem ment újra férjhez.)

A nagy hét szépen elkövetkezett: a Palkó megint elment legáczióba, hogy a Katicza meg ne sértődjék; a két szülő nyugodtan pályázhatott London felé, az egyik a világhírű kandúrjával, a másik a lúdjaival. Megérkeztek nagy baj nélkül. Az özvegy rátalált a régi szállására, a szokott szobájába, a hol volt két ágy is: egyik a másik fölött, a hogy a hajók kajütjeiben szokás. - Korán reggel érkezvén meg, nem is vesztegették a fényes napot pihenéssel, hanem láttak a sürgős dolgaik után. Están úrnak nem volt maradása, sietett a macskát rejtő kaliczkával az adresszált helyre. Nem is volt szüksége kalauzra, hisz a zsebében volt London mappája: abból ő majd eligazodik.

A boarding-house tulajdonosa azonban obligát kíváncsisággal tudakozódék a már jól ismert régi vendégénél az ujonérkezett szálló kilétéről, mivelhogy azt neki a rendőrhivatalnál be kell jelenteni.

Az angol miszter és a magyar misziz között olyanformán folyott az értekezés, hogy volt egy angol-magyar s magyar-angol zsebszótáruk: a mi szót aztán egymással meg akartak értetni, azt leírta a kérdező egy palatáblára: a másik kikereste a szótárból betürendben s meg volt az egyetértés.

A nevét maga beírta a vendégeknyvbé Están úr; a gazda azt szerette volna tudni, hogy mi ő? - Kis Jánosné mondá meg neki: «Ő az én szomszéduram». Az anglus csak az utolsó szót kereste meg a szótárban. Az «uram»-nak van ott tízféle értelem is adva. Kikereste a legalkalmasabbat: «husband», azt írva be a bejelentési czédulába.

Liba Kis Jánosné asszonyomnak aztán volt elég dolga, hogy a máséval ne törődjék. A tavaszi szállítmánynyal ugyan vigyázni kell, hogy az ember szégyent ne valljon vele. De hát csekély kárvallással mindenén átesett: mégis szép haszna maradt az utazásból.

Mehetett volna már haza Kecskemétre, ha az utitársa előkerült volna. De az, a mióta a szállásáról eltávozott, hírt sem hallatott magáról. Várt rá két nap, három nap; akkor aztán megsokalta a dolgot. «Itt csak nem hagyom a szomszéduramat, - mondá magában, - az nem volna becsület. Hátha valami baja történt? Hátha eltévedt ebben a nagy városban? Gyámoltalan ám az ilyen tudós ember. Hátha megölték az egy milliójáért?» Fogta magát, felment a City rendőrhivatalába. Están úr mindig azt hajtotta előtte, hogy az a Society, a ki a háromszínű kandúr kedvéért alakult, ott tartja a székhelyét a Cityben. Kis Jánosné sohasem járt a Cityben. De az angol konstablerek olyan jó emberek, hogy útbaigazítják még azt is, a kinek nem értik a szavát. Addig adták kézről-kézre, míg eljutott abba a nagy palotába, a hol a rendőrsereg referál mindennap, hogy hány ember jött be a City huszonnégy átjáróján s hány ember ment ki rajta.¹ A tudósnak ide kellett jönni, mert itt van az a nagy állattenyésztő társaság, a ki az ő millióját kifizeti a háromszínű kandúrért. Ott előmutatta Kis Jánosné az útlevelét, abból beírták a nevét egy nagy lajstromba. Akkor csak arra kellett várnia, a míg a nevét kiáltja a sheriff vagy ki a tatár?

A nevét már megtanulta. Arra készen volt, hogy mikor azt mondják: «*Lájbekisz Dzszenuszni*», az annyit tesz, hogy Liba Kis Jánosné. A szállásadó gazdája is ezen a néven tisztelte.

¹ Egy nap alatt 150 ezer kocsis és 900 ezer gyalogos.

Mikor tehát misziz Lájbekisz Dzszenusznira került a felhívás, szépen rendbeszedte magát, bement az alderman elé s azt becsülettel üdvözölte, megadva neki a tituláját:

«Tekintetes Alelölülő úr!»

- Ah! - mondá a főhivatalnok, - Turkish woman!

Azt hitte, hogy *Allah* dicséretét zengi az asszony.

Hivatta a török tolmácsot.

Azzal pedig nem értették meg egymást.

Liba Kis Jánosné gyorsan feltalálta magát. A falon volt egy rengeteg nagy térkép. Az umbrélája végével odabökött, a hol a Tisza-Duna köze van.

Erről aztán megtudták, hogy miféle nemzet: «Höngerien wumen». Hozattak neki magyar tolmácsot. Jó becsületes zsidóképű ember volt. Azzal aztán megértették egymást. Elmondta, hogy mi hozta ide. Egy útítársát keresi, a ki már három nap óta elveszett. Leírta a nevét egy táblára krétával: *Pugonyi Están*.

- *Pogány isten*, - olvasá az alderman.

- Nem pogány isten az, kérem alássan, mert az jó, becsületes keresztyén kálvinista ember.

Az alderman komolyan mutatá a felkrétázott nevet a táblán. Ide van írva *Pugonyi Están*. Arról ő nem tehet, hogy azt angolul úgy olvassák, hogy «pogány isten».

Ismertető jelei: egy zöldre festett kaliczka, a miben egy háromszínű kandúr van.

Mindjárt akadt gazdája! A bizony itt van bezárva, a megfigyelő osztályban. Egy lunatikus, a ki egy macskát hord magával s beszél valami olyan nyelven, a mit semmi nemzetbeli tolmács meg nem ért. Csak annyit vehetni ki a szavából, hogy egy millió kellene neki. Vezessék elő!

Hát bizony a jámbor *Pugonyi Están* uramra már a kényszerzubbonyt is ráadták, s ha a szomszédasszonya érte nem jön, biz oda kerül a lunatik-azilba: mint a holdból ide esett ember.

- No, itt van. Ez az! Ezt keresem! - kiáltá Lájbekisz Dzszenusznin asszony.

De *Están* úr most már igazán dühös volt. Restellte, hogy ilyen pozitúrában kerül Liba Kis Jánosné szeme elé, a két keze összevarrt ujjú kabátba dugva. Szörnyen protestált a letartóztatása ellen, persze azon az angol nyelven, a mit ő tanult.

- Hát miért nem beszél az úr magyarul, ha magyar? - kiálta rá a tolmács.

- Azért, mert tudok angolul.

- De azt itt senki sem érti.

- Mert ostobák vagytok! Nem úgy ejtitek ki az angol szót, a hogy írva van. Én beszélem helyesen.

- Már, édes pogány isten úr, «száj fairisz Rumi, ruménu vájvitu muri». (Si fueris Romæ, Romano vivito more.)

Erre megadta magát s magyarul beszélt.

Ekkor aztán levették róla a kényszerzubbonyt.

- Hát mi jögon fosztottak meg engemet, szabad magyar nemest, a szabadságomtól, a szabad Albionban?

- Azért, mert az úr nem akart érthető nyelven beszélni, nem engedelmeskedett a konstáblernek s engedély nélkül majomtánczoltatással foglalkozott a City utcáin, - magyarázá a tolmács.

- Foglalkozott ám az apátok lelke majomtánczoltatással! Az a híres háromszínű kandúr volt, a mire százezer font sterling díjat tűzött ki a Zoological Paradoxies-társulat. Ez a díj engem illet, jog és törvény szerint.

Az eleven telefon, a magyar tolmács előadá az aldermannak Están úr válaszáat.

Az alderman még egy pápaszemet tett fel az orrára. Ezt az embert jobban meg kell nézni.

- Honnan vette miszter Pogány Isten ezt a mesét?

- Ott van kinyomtatva az Irish Advertiserben.

Erre valamennyi anglus, a ki jelen volt, mind elkezdett nevetni, a tolmács maga is alig tudott szóhoz jutni a nagy kaczagástól.

- Miszter Pogány Isten, az a lap a hazugságok gyára, még a neve is hazugság, mert nem irlandi s nem advertiser. Ez ex professo úzi a hamis hír gyártását s bátran kitűzhetne egy millió font sterlinget annak, a ki a hirei közt egy igazat ki bir mutatni. Az a Zoological Paradoxies-társulat nem létezett soha.

Pugonyi Están úr nagyon megvakarta erre a szóra a fejét.

- Hát aztán az én háromszínű kanduromból mi lett?

Erre a kérdésre a jelenlevő rendőrorvos adott választ.

- Az bizony, minthogy víziszony jelei mutatkoztak rajta, rendőrorvosi intézkedés folytán gázzal megfojtatott. Egyébiránt mint természetrajzi ritkaság átadatott a zoological-múzeumnak, mely kitömetsi s a bőreért fizet a tulajdonosnak - tizenkét shillinget.

Tizenkét shilling - százezer font sterling helyett! Ez bizony erős devalváció. De a dicsőség mégis megvan! A háromszínű kandúr a londoni múzeumba kerül.

- Kérek én erről czertifikátot kiadatni, hogy a háromszínű kanduromat a londoni zoological-múzeum megvásárolta.

Az megígérték neki, hogy majd helyébe fogják küldeni, - nem megy az olyan hamar.

- Hát már most elmehetek?

- De még addig egyelőre letartóztatva marad, míg az «illetéktelen állatmutogatás által elkövetett kihágás miatti rendőri följelentésből származott ügye» le nem bonyolítatik. Hanem ha letesz száz font sterling óvadékot...

- Száz font sterlinget? Olyan úr nincs Kecskeméten.

- De bizony csak van! - kiálta a tolmács fülébe Liba Kis Jánosné asszonyom, s azzal felkapva a felső rokolyáját, kihúzta az alsó kantusa zsebéből a kötött erszényét s oda pengetett az alderman elé az asztalra száz nehéz arany szoverényt. - Még nem is csappant meg az erszény.

- Így rendben van.

Most már csak a lakását kellett megtudni az inkattusnak, az is rögtön előkerült a szállásadók bejelentési czéduláiból.

Mikor az alderman a tikettet szemügyre vette, egyszerre négyszegletűre szaladt az ábrázatja a mosolygástól: azt látta meg benne, hogy «husband».

Odább adta a czédulát a sheriffnek, a sheriff a coronernek, a coroner a tolmácsnak; mindegyik nagyot mosolygott és a fejét csóválta.

Az alderman legyőzte az arczán a mosolygást félig-meddig a hivatalos tekintély szigorával.

- Missziz Lájbekisz Dzszenuszni, hiszen ha önnek miszter Pogány Isten husbandja, akkor nincs szükség a száz font óvadékra, seperje vissza az erszényébe. Elég az ön személyes kezessége, a ki tíz év óta bejegyzett firma a poultry-hallban. Viheti a husbandot haza.

Pugonyi Están uram liszté volt örölvé, sőt új tésztává átgúrva.

Ő akarta kincshalmazával és dicsőségével eltemetni ezt a tudatlan polgárnót s most meg kellett érnie, hogy az szórja tele marokkal az aranyat az ő kiváltására s a míg őt, a nagy tudományossága mellett, lunatikusnak fogják el, addig a szomszédasszonyok, a libaárusnőnek egy szava elég, hogy arra őt szabadon bocsássák.

Liba Kis Jánosné asszonyom szépen megköszönte az aldermannak a kegyességét s megígérte, hogy ő nagysága feleségének egy bödön lúdszírral fog kedveskedni a legközelebbi alkalommal.

- Nos hát, miszter Pogány Isten, - mondá a tolmács (az alderman szavai nyomán), - ő felsége, a legkecsesebb királynő országaiban az a szokás, hogy mikor egy dzsentiment az ő miledije a dutyiból kiszabadít, az akkor annak kezét csókol.

Még annak is meg kellett történni, hogy Pugonyi Están uram kezét csókoljon Liba Kis Jánosné asszonyomnak: Albion szemeláltára.

Mikor aztán hazakerültek a szállásukra (az omnibuszon a száját sem nyitotta fel Están úr), azt mondá a szomszédasszonyának:

- Tudja-e, szomszédasszony, hogy mi az a «husband», a mit ez a fránya boardingos az én nációnálemba beírt?

- Azt gondolom, hogy afféle *hózentráger*.

- Szimbolice igenis, de etimologice azt teszi, hogy «férj». Én mint a maga férje vagyok bejelentve. Már most, ha azt nem akarjuk, hogy mind a kettőnket esmeg becsukjanak hamis bejelentésért, hamarosan szaladnunk kell a gretnagreeni kovácshoz és megesküdni.

- Azt a bolondot csak nem teszszük. Sok volna az már nekünk, hanem ha akar a szomszéduram valami összeköttetésbe lépni velem, hát akkor legyen nászúram, én meg magának nászasszonya. A fiatalok dolga az, hogy szeressék egymást. A várt millió már úgylis leolvadt tizenkét shillingre.

- De megmaradt a dicsőség - aztán meg a nemesi levél.

- Hát tudja mit, szomszéduram, a macskabőreért már kapott tizenkét shillinget, a kutyabőreért adok én huszonnégyet.

Están úr nagyon megorrolt ezért a szóért.

- Asszonyság! Ilyen szent dolgokról nem szabad efféle frivol, profán hangon beszélni. Ez nem tréfa tárgya. A nemesi armális!

- Nem is tréfálok, 1848 óta mindnyájan nemesek lettünk. A mi apáink is vérrel szerezték ezt a nemességet. Nem együtt harcolt-e Pugonyi Están uram édes apja az én apámmal? Ugyanabban a szolnoki ütközetben, a hol a Pugonyi Están uram apja egy golyót kapott a lábába, az én apám meg, mint huszár, levágta a maga svalizsérját.

- No, ez szép szó volt szomszédasszonyomtól: «mindnyájan nemes emberek lettünk». Így értelmezve én is elfogadom az *egyenlőséget*; de nem abban az értelemben, hogy «mindnyájan egyformán parasztok lettünk».

- Hát alkudjunk meg, szomszéduram. Tegyük össze, a mi jó, s osszjuk ketté, a mi rossz. Én is lépek egyet, szomszéduram is egyet. Mondjuk, hogy mindnyájan egyformán *polgárok* lettünk.

- Tyhű! Azt a fűzfán füttyülő rézangyalát! De már «pógár»-nak nem hagyom magam nevezetni! Inkább paraszt!

- Hát hiszen az is becsület. A paraszt tenyere szorítja össze a kévét s ez a kéve a mi hazánk. Hányszor olvastam én már az ujságban azt a szót, hogy a «munka megneemesít». No, hát akkor a paraszt az igazi nemes ember.

- Addig-addig, hogy rádisputál szomszédasszony, hogy a Palkó fiamból vinczellért csináljak.

- Biz azt akarom én. Mit erőlteti szomszéduram, ha nincs kedve a tudós könyvekhez? Mit ér neki, ha keresztül ötl-hatol a keserves iskolán, ha nagy kérésre, kunyorálásra, meg a képviselőnk közbenjárására áteresztik a vizsgákon, aztán megkapja a pecsétetes levelet, a mibe mindjárt szalonnát takarhatna, ha volna szalonnája? Nem nagyobb nemesség-e annál egy darab pusztá földjét az országnak gyümölcsstermő paradicsommá átváltoztatni? Bizony, bizony mondom, szomszéduram, hogy akkor lesz ez a Magyarország boldog, ha a címérében öt veres mező helyébe zöld mezőket fognak festeni valaha.

- De már ilyen vakmerőséget mondani! Még talán az én nemesi címéremben levő kardos kézbe is kertészfűrész adna a szomszédasszony?

- Azt biz én. S attul öröm és boldogság szállna szomszéduram házára.

Pugonyi Están uram nem szólt többet. Elővette a tajtékpipáját, megtömte dohánynyal, kicsiholt, rátette az égő taplót, rácsukta az ezüstkupakot, kettőt szítt belőle s akkor a pipát az agyarára szorítva, azt dörmögé félszajszegetből:

- Hun van hát az a huszonnégy shilling?

*

A Palkó ezalatt megjárta a maga legáczióját. Tavasz lévén, a szlavoniai pátriát el-eligálta előle más jobb tanulódíák, neki maradt Bergengóczia: ott összesepert hat forintot csupa négy-krajczárosokban. Ez épen elég volt neki arra, hogy a zсібárusnál egy revolvert vegyen.

Azzal aztán elment vizitet tenni a Katiczához.

Jól nevelt leány, mikor az anyja nincs otthon, csak az ablakban szokta fogadni a látogató ifjút.

- Bucsúzni jöttem magához, Katicza.

- Hová készül?

- Nagyon messze. Az apám azt mondta, hogy a mint visszajön Londonból, azzal a százezer font sterlinggel, engemet azonnal elküld Angliába: ott fogom folytatni a tanulmányaimat. Én azonban még messzebb akarok menni. Oda fel ni! A hol a hold tanítja a csillagokat ábéczére. Oda csak nem jön utánam az a sok kutya grammatika!

Meg is mutatta a leánynak a beszerzett forgópisztolyt.

A leányzó, bevett szokás szerint, arra kérte szíve választottját, hogy arra az útra ötet is vigye magával. S a hogy regényolvasott ifjú szerelmesekhez illik, kölcsönösen beleegyeztek, hogy a mint a szülők hazaérkeznek, megszerzik azoknak a drága meglepetést: kettős öngyilkosságukkal! Az iskolás diákok már tizenhét éves korukban megunják az életet. Nem a diákoknak a hibája ám ez; hanem annak az életnek.

Ki volt ez csinálva szépen. A Katicza meg is stikkolta már a szemfödelét.

Mikor aztán hazaérkezett a két szülő: Están úr oda citálta maga elé a Palkó fiút, s nagy büszkeséggel vonta elő a bundája zsebéből a zoological-múzeum czertifikátját a kitüntetésben részesített háromszínű kandúrról. (Az árát nem írták bele.)

- No látod, ficzkó! A tudomány meg nem csal. Ime, a háromszínű kandúr Anglia legfényesebb múzeumában pompázik. A díját is kifizették s én vettem neked rajta - ide nézz - egy pompás szép *kertészkest fűrészszel*.

Erre a szóra aztán nyakába borult az öregnek Palkó diák, összecsókolta az orcáját, telesírta a gallérját - s aztán nem volt szó többé se Angliába, se a holdba utazásról.

*

Azóta elmúlt annyi esztendő, a mennyi szükséges, hogy a fiatal embernek benőjön a feje lágya s a homoki szőlő termővé legyen. S most már Liba Kis Jánosné asszonyom együtt jár minden évben a londoni piacra Pugonyi Pálné asszonynyal, a leányával; az egyik ludakat, a másik muskotály szőlőket szállít az ángliusoknak. Están úr is fehér czipót eszik már csermelyés vakarcs helyett.

Mégis jó volt azt a háromszínű kandúrt *megkölteni!*

MELYIK A FÉRFI?

Mikor a derék, becsületes Handa Péter uram a fiát Andrásnak kereszteltette, nem gondolta meg, hogy azt a teljes életében Handa Bandinak fogják nevezni, a mi egy betű különbséggel valami czivakodást jelent magyarul.

Már az iskolában elkezdtek a csufondároskodást a pajtásai, a mire különben a fiú maga adott okot. Az a szokása volt, hogy minden tanulótársának adott valami csúfnevet, a mi azon örökké rajta száradt. A tanítói sem menekültek meg tőle. Született csúfolódó volt. Előre ki volt jelölve az életszekere. Ebből ujságíró lesz, vagy képviselő - akár mind a kettő.

A hazai tanulmányokból kinőve, mint *végzett* ember, elutazott Angliába, a britt törvénykezést és parlamenti életet alaposan tanulmányozni.

Ez is valami hallatlan.

Hogy egy magyar ember Angliába menjen bölcsességet és szokásokat elsajátítani.

No de hát elsajátította.

Mikor Pestre visszakerült, már tökéletes angol volt. Szép arcza simára borotválva, haja à la Liszt Ferencz.

Viselete épen megkülönböztette minden rendes embertől. Magas inggallérjai csodaszámba mentek, ruháinak szabása daczolt minden divattal, czipői fölött szarvasbőr kamáslit viselt s volt egy felsőkabátja, mely alól kilátszottak a frakkja szárnyai (mindig frakkot hordott) s ezen a kabáton csak négy gomb volt elől gyöngyházból, de azok olyan nagyok voltak, mint egy fagyaltos csésze. Erről mindenki ráismert messziről; mert ilyen a szárazföldön nem termett második.

Sok női tulajdonság volt benne. Maga a hangja magas és csengő volt: hát még a fecsegése! Fecsegni csak nők tudnak, csak nekik van gyors szellemi fölfogásuk, hogy egyszerre tudjanak látni, hallani, beszélni. Ilyen adományyal birt Bandi. És a mi a legkiválóbb minősítés: értett az emberszóláshoz. Csupa élvezet volt hallgatni az asztaltársaságban. Egy asszony veszett el benne.

A mint az első cikkei megjelentek egy hirlapban, azok nagy feltűnést keltettek pikáns, csípős, eddig szokatlan tenoruknál fogva, de még inkább merész irányzatukért. Gúny, szatira villogott soraiból; főfeladatának tartotta a bevett közvéleménnyel szembeszállni, olyan állításokkal lepni meg a közönséget, a miknek a nagy tömeg az ellenkezőjét vallotta. Meg mert támadni olyan ideálokat, a miket eddig a közérzet sérthetetleneknek tartott, s fűszerezve volt a stilusa elmés élcezzel, véleményét támogatták széles ismeret eláruló idézetek, nagy államférfiak, világhírű czelebritások emlékezetes mondásai. Egy könyvtár volt a fejében. Diplomáták, művészek és művésznők neki mind modellt álltak. A nagy finansiérekkel azt csinálta, a mit akart. A szultán palotáján keresztül látott, s a legtitkosabb királyi jelenetekről részletesen értesülve volt. Azt meg épen nagyon jól tudta, hogy hol vannak készülöben szenzációs válóperek magasabb régiókban.

A kiadója nagyon háládatos volt iránta: lapja terjedt. A három nyilas (ez volt az írói jegye) cikkei általános hatást keltettek. Tele voltak azok szikrázó elmésséggel, erős kifejezései *repülő szavakká* váltak, harapásától, csipkedésétől félt minden jótélelek. Azok miatt került a lap radikális hírbe.

A konzervatív sajtó emberei próbáltak vele szembeszállni, de mind kudarcot vallottak. Egy szójáték elég volt az ellenség kivégzésére. Végre aztán egy *juste milieu* lap vette föl ellene a

harczot, egy új irodalmi nagy tehetség támadt egyenesen a három nyilas lehetlenné tételére, ennek az írói jegye volt a három mérleg. Ez is használta a kiméletlenség fegyverét: fullánk ellen fullánkot, buzogány ellen buzogányt. Ráolvasta Handa Bandira, hogy minden ismerete, tudákossága nyegleség, idézései merő hamisítványok, adatai fikciók, azok a híres emberek sohasem mondták a csattanós kifejezéseket, az élcei nem eredetiek: föltalálhatók mind Saphir Humoristisches Conversations Lexiconában, az angol Punchban, a Fliegende Blätterben, a Kladderadatschban.

Ebből azután nagy harc lett: a két ellenfél, a nyilas és a mérleges, keményen egymásba harapott. A közönségnek ez rendkívül tetszett. Mindenki ott kezdte a lapot olvasni, a hol az ő polemiájuk foglalta el a rendes tárcza rovatát. Két egyenrangú szellem ragyogtatta egymást fölülmuló rendkívüli tehetségét.

Csak jó hosszú idő múlva árulta el valaki, hogy ez a két szellemi gladiátor - egy és ugyanazon személy. Az egyik lapba is, a másikba is Handa Bandi írja azokat a gúnytól mérgezett cikkeket és perlekedik magamagával, csinál pártot és ellenpártot, gyakorol kritikát és ellenkritikát, politikai kérdések felett késhegyig menő harcztot folytat, támad és visszaver, merész eszméket szül, s ugyanazokat kiméletlenül leöldösi. És mindezt egy és ugyanazon toll írja: csak hogy az egyik lapnak violaszín tintával ír, a másiknak alizarinzölddel.

Ez a leleplezés általános szenzációt idézett elő.

Lehet rá fogadni, hogy az a *harmadik* «valaki», a ki e leálarcozást cselekedte, megint csak ő maga volt, a Handa Bandi.

Mi szüksége lehetett erre?

Az, hogy saját lapot akart kiadni. Ismerte jól a maga közönségét. Tetszik az annak, ha valaki bolonddá tudja tenni, de elmésen, új methodussal.

«Darázs-fészek» volt a hetilap címe. Illusztrált lap volt: karrikaturái is egész új methodust teremtettek. Tódult hozzá az előfizető sereg. A címe elárulta a tartalmát, s a tartalma megfelelt a címnek. Minden szám hozta egy-egy országos nagyság torzképét, kísérve a nagy ember (és asszony) szarkasztikus életleírásával. Nem volt ez előtt senkise szent és megcsíp-hetetlen. Jaj volt annak az alaknak, a kit állandó figurájává tett, az százféle változatban mulattatá az olvasó világot.

Aztán mindenről értesülve volt, a mi csak darázs-csípésre méltó. Zárt értekezletek, titkos paktumok, tervek, a mik még csak szándékban léteznek, eltussoltnak látszó visszaélések mind prédául estek a szatira közlönyének. Zárt ajtó, függöny, spanyolfal nem biztosította előtte a titkot, és a hol nem adta ki az árulkodás, pótolta a ráfogás. S legtöbbször a koholmány az igaz.

Mert ehhez a mesterséghez nem elég a szellemi tehetség: élni is kell tudni. Együtt élni a világgal, mindenütt megjelenni és vezetni a *bohémet*; éjszakákat együtt tölteni a világfutókkal. A daráznak mézet is kell gyűjteni.

Ez élni szerető mindenféle zseniknek voltak híres tanyáik, a hol naponkint, esténkint találkoztak. A *kis pipa*, a *kávéforrás*, a *mezítlábos*, a *politikus szatócs*, a *márványmeny-asszony*, a *burgzsandár*, a hol a «fiatal óriások» összegyűltek, poharazás közben eszmeharcztot vívtak, s a ki a legjobban győzte (a bort és a vitatkozást), az lett a champion.

Egyszer aztán felszínre vetődött valami új merénylet a gasztronómia világában. Az eszmét Londonból hozta magával Handa Bandi. Itt talált vállalkozóra, a ki azt gyakorlativá tegye. Egy vendéglős éttermet nyitott, a melyben a felszolgáló személyzet mind leány volt; de férfiruhában. Rövid időn kedvencz tanyája lett az élni szeretőknak. A férfinak öltözött leányok természetesen férfinévet is viseltek.

Illem és közerkölcsiség tekintetében semmi kifogásra nem volt helyes ok. Szokatlan volt s ez tetszett.

A leányok elgondolhatóan mind szépek voltak.

Feltűnő volt közöttük egy magas karcsú alak, a ki arczban nagyon hasonlított Bandihoz: ha egymás mellé tették a fejüket, alig lehetett felismerni, melyik az egyik, melyik a másik. Annak is gesztenyeszínű haja volt, s à la Liszt Ferencz körülnyírva.

Azt suttozták, hogy jó családból való.

S igen sokszor tették így egymás mellé a fejüket.

No, az még szabad.

Egyszer azt mondta Bandi a leánynak:

- Ide hallgass rám, *te Károly*. (A leányoknak férfineveik voltak, s e néven tegezték őket.)

- Hallgatok.

- Én *magából* Karolinát akarok csinálni.

- Hogyan?

- Úgy, hogy elveszem feleségül.

- Ne tréfáljon.

- Komolyan mondom.

- Mit talál rajtam?

- Épen azt, a mit rajta találok. Azt, hogy férfiruhában jár. Ha a leányok férfiruhát viselnének, mind férjhez vennék őket. Becsületemre mondom.

A leány nagyot nevetett rajta.

- Nincs azon mit nevetni, - erősíté állítását Bandi. Higyje el nekem, Karolina, hogy én tudom, mi a férfiúi bátorság. Ismerek férfiakat, a kik szembe mernek szállni kard élével, szurony hegyével; de ha egy *varrótü* kerül eléjük, attól elszaladnak. Ez a fegyverek legfélelmesebbike. Ez a férjgyilkos. Maga beéri a férfiruhával, hozzászokott már. Annak a divatja nem változik. Van egy kucsmája, meg egy túri süvege darutollal, télre-nyárra. Maga nem fogja tönkretenni a férjét divatárús kontókkal. Én magát szeretem úgy, a hogy most látom. No hát tegye a kezét a kezembe.

A leány gondolkozott egy kicsit: az ajánlat egészen komoly volt, aztán csak lassan bele hagyta csúszni kezét a Bandiéba. A Bandi keze lágy volt, a leányé mint az aczél.

A lakodalomhoz nem kellett nagy előkészület. Két hét szükséges az egyházi kihirdetéshez, ugyanannyi megkivántatik a szolgálat fölmondásához. Azalatt Bandi mindennapos vendége volt a Valhallanak.

Ez volt a hirhedett vendéglőnek a neve: a főlshzolgáló leányokat hívták Valküröknek.

Csupán annyit kötött ki Bandi (a vendéglőssel kiegyezve), hogy a *Károly* ez idő alatt másnak ne tölögessen pezsgőt, mint csupán ő neki.

Ennél a házasságnál nem kellett gondoskodni a kelengyéről.

A hírlapokba nem került a menyegzői szertartás leírása. Ha csak Handa Bandi ki nem fecsegi, hogy az eskető pap, mikor eléje járultak, azt kérdezte tőlük: «már most, édes gyermekeim, csak azt mondjátok meg, hogy melyitek a vőlegény és melyitek a menyasszony?» Mikor ez

adoma nyomán egy régi pályatársa kérdőre fogta: «Nem is mondaná, Sir, hogy megházasodott» (senkivel sem volt pertu, s mindenkit Sirnek szólított), egész komolyan válaszolt rá: «Nem kérdezte ön, Sir».

A háztartásban sem történt semmi változás. Bandinak kétszobás garszonlakása volt, előszobával: elegáns bútorzattal: arra sokat adott. Abban párosával elfértek. Kiszolgált az inas, takarított a házmesterné. Étkezni a korcsmába jártak, ki mikor hozzájutott, sohasem együtt. Bandi folytatta a rendes életmódját; Karolina ezt rendes dolognak találta. A ki ujságíróhoz ment feleségül, az szokjék hozzá, hogy annak az éjszaka a nappala.

Hanem télen együtt jártak korcsolyázni. Karolinának is kedvenc sportja volt ez.

Egyszer aztán az történt, hogy Bandi alatt leszakadt a korhadozó jég s Karolina szemeláttára elmerült a víz alá.

Felesége sikoltozására előkerültek a mentők s kihalászták a vízbeesettet, életre dörzsölték, szanatoriumba vitték, nehéz beteg lett s mire fölgyógyult, mind a két lábára megbénult, mankóra szorult: kerekesszékekben vitték haza.

- Most már nincs hátra más, mint hogy föbe löjsem magamat, - mondá a férfi a feleségének elkeseredetten.

- Hogy mondhatasz ilyen rettenetes szót?

- Nyomorékká lettem.

- Dehogyan lettél. Hisz megmarad a szellemed, a lelkierőd, az a te egyéniséged. Most fogod még igazán megmutatni, hogy mit tudsz teremteni. Nagy munkákat fogsz írni, a mikről annyit ábrándoztál. Én sokat éltem írók között, hallottam, miről beszéltek. Azonkívül olvastam is sokat. Elmondták, hogy volt egy hírhedett tréfaköltőjük, Nagy Ignácznak hitták, a ki húsz évig oda volt kárhoztatva a karszékéhez, járni képtelen, s az alatt írta kötetszámra legelmésebb életképeit, karrikaturáit, a mik az egész közönséget fölvilanyozták. Egy másik humoristánk, Pákh Albert, a legelső ujdonságíró és satirikus, ifjúságától kezdve ágyban meg kádban töltötte az életét, s a mit az alatt irt, szikrázott és gyújtott, csupa életvidámság volt. Hát a németek legszellemesebb írója, Heine, nem «madraczkriptában» töltötte-e el éveit, a mik alatt költeményeivel besugározta az egész világot? A bénának szárnyai vannak.

A nagy példák fölemlítése hatott az íróra.

- Aztán nem marad ez így, - biztatá őt neje; - vannak hathatós gyógyvízfürdők, a mik csodákat tesznek. Te vissza fogod nyerni épségedet. A villany helyreállít.

- De az alatt elsilányodik a lapom. Ennek az éltető forrása az eleven napi élet, a hírhallás, a szemlélet, a mendemonda. Ez mind el van veszve rám nézve, ha a karszékemből meg nem mozdulhatok. Elvesztem a földet magam alól, ha a társaságot elvesztem.

- Nem fog elveszni semmi. Én fölveszem a te ruháidat s eljáró mindenüvé, a hol te tárgyaidat szoktad keresni, színházba, gyűlésekre, korcsmákba; hiszen szokva vagyok hozzá, az volt a hivatásom. Mindent hazahozok neked, a mire szükséged van, én megfigyelem, följegyzem az adatokat, s te azokból remeket fogsz alkotni.

És úgy lett, a hogy a nő mondta. Megfordult a családi életrend. A feleség járt el kóborolni, s a férj várt türelmesen a hazatérére. Karolina meghozta számára a pikáns témákat, éles bíráló szemmel találta meg a napi élet kényes mozzanatait. A «Darázs-fészek» elevenebb lett, mint valaha volt.

Lassankint Karolina maga is kedvet kapott a férje mesterségéhez. Egy-egy pillangó jegyű cikkekcske a lapban feltűnést keltett, a mi hézagpótlónak lett besúrva. Azt Karolina írta.

Voltak jó ötletei s az emberszóláshoz úgy értett, mint nemének bármely tagja - vagy mint a férje.

Egy késő este üres tarsolylyal tért haza az asszony. Nem történt semmi följegyzésre méltó a világban.

Pedig dehogy nem történt. Nagyon is érdekes eset volt, a mit suttogva adtak odább. De csak suttogva. Egy nagy tekintélynek örvendő politikai czelebritás esete volt az, a ki képviselői állásával szertelenül visszaélt s megvesztegetés, zsarolás vétségével vádoltatott. De senki sem mert hozzányúlni. Kitűnő vivó és hírhedett pisztolylovó volt. A mellett népszerű vezérszónok, a kinél kész a párbaj, vagy a mi még rosszabb, a dementi.

Karolina féltette a férjét, nem avatta bele e titokba.

De a mellett a férje lapját sem foszthatta meg egy ilyen nagy izgalmat keltő témától, melytől visszhangozni fog az egész ország.

Azt tette, hogy maga írta meg a szenzációt keltő cikket s a kísérő torzképet is ő rendelte meg a karrikatura-rajzolóknál. Bandi nem tudott róla semmit. A lapja összeállítását, áttekintését munkatársára bízta. Ez volt Karolina.

Az a cikk úgy hatott a közönségre, mint a bomba.

Maga Handa Bandi is meg volt lepve általa, mikor a saját lapját kezébe kapta.

- Ezt te írtad? Ezt a képet te rajzoltattad? - kiálta Karolinának. - Én sem tudnám jobban! Magamévá teszem.

És talpraugrott kerek karszékéből. De csak visszahanyatlott: még mindig bénák voltak a lábai.

A következményekre nem sokáig kellett várni.

Karolina ott ült az íróasztal előtt a dolgozószobában. A Bandi világoskék smokingját viselte, a milyen szintén nem volt a világon második. Virított.

Kopogtak az ajtón: belépett két úr, állig begombolkozva, kalap és pálcza a kézben. Átadták a névjegyeiket.

- Szerkesztő urat keressük.

Karolina kitalálta, hogy mi járatban vannak.

Ezek párbajsegédek.

Könnyű lett volna nekik azt mondani: «Tessék a másik szobába átsétálni, ott találják».

Azok aztán találtak volna ott egy nyomorékot, a ki a két lábára állni nem bír: ettől fegyveres elégtételt kérni nem lehet. Hanem ezzel aztán a lapja is elvesztette volna egész hatását a közönségre. Egy szerkesztő, a ki csak tollal harcol, szúr, vág, de sértéseiért férfimódon helyt nem áll, a magyar közönség előtt halott ember.

Karolina összefonta a karjait a mellén, fejével daczosan hátravetette a hosszú haját s azt felelé:

- Rendelkezésükre állok.

Az urak látták, hogy emberükre akadtak.

- Ön írta ezt a cikket? - kérdé a magasabbik.

- Én írtam. (Nem is hazudott vele.)

- Megbizónk, a ki ebben sértve van, ezért lovagias elégtételt követel.

- Szolgálók vele.

- Lesz szives megnevezni a segédeit.

Karolina a lap két munkatársának a nevét írta föl Handa András névjegyére. Átadta nekik. Átvették és távoztak.

Karolina értesítette a segédeit.

Megállapították a föltételeket. Pisztolyra megy a dolog.

Kardra nem vívhatnak, mert ahhoz le kell vetni az öltönyöket.

Bandi nem tudott meg a dolgról semmit.

Másnap korán reggel ment végbe a párbaj a lovassági kaszárnyában.

Karolina férje ismeretes kabátját viselte, azzal a négy csigaházgombbal.

Az első golyóváltás befejezte a párbajt.

Karolina golyója keresztülfúrta ellenfele karját, míg annak a lövege Karolinát mellben találta, de olyan szerencsésen, hogy egyikébe a nagy gyöngyházgomboknak ütődve, arról lepattant. Különben halálos lövés lett volna. A fenomenális gomb kicsorbult a szélén. Karolina meg sem tántorodott a golyó ütésétől.

A hírlapok természetesen közölték a párbaj körülményeit, a segédek jegyzőkönyvét, a hogy ez nálunk bevett szokás. Így aztán Bandi is megtudta ez eseményt. A kabátja gombján esett csorba tanúja volt annak. Nem kell helyette másikat venni: viselheti azt diadaljelül.

Ekkor tudta meg, hogy micsoda kincset bir az élettársában.

De még nem tudta meg egészen.

Ennek az esetnek messzeható következményei lettek.

A leleplezett képviselőre sok hiba derült ki, egész bűnlajstromot olvastak a fejére. Karaktertelenség, hamisság, vesztegetés, simoniai árusítás!

A bukott nagyságot mindenki üldözőbe veszi. A képviselőnek a kapott golyó után a társadalom minden nyilai repültek a pellengérré kötött alakjába: nem volt maradása, le kellett mondania a mandátumáról, s elbujdokolnia bérczes otthonába, a hol senki sem olvas hírlapot.

Handa Bandi pedig egyszerre egy nemzeti hőssé emelkedett. Ő volt a sárkányölő lovag, ki a korrupció hidrájának a fejére mert taposni. Lapjának a közönsége mesésen fölszaporodott, s a kiadók versenyeztek ajánlataikkal, melyik bocsáthassa közönség elé összegyűjtött humoros kedvcsapongásait.

Egyszerre herczeggé lett téve. Nagy szállást fogadott, konyhát tartott, inas, szobaleány szolgálta ki. Hanem azért a Karolina csak maradt a férfiruha-viselésnél. A cselédek őt tartották az «úrnak».

Az *asszony* folytatta a titkos föladatát. Féléjeken át kóborolt és gyűjtötte a becses anyagot Bandi számára s mikor küldetéséből hazakerült, akkor bedörzsölte a férje lábszárait gyógyító balzsamokkal s rakta a jeges borítékot a fejére. Kora hajnalban már felköltötte a férje s diktálta neki az álmatlan fejében kifőzött cikkét.

Bandi nagy népszerűsége vergődött. S a népszerűségnek nemcsak ragyogása, hanem haszna is van.

A porrá zúzott képviselő üresen maradt helyére őt kiáltották ki képviselőjelöltnek.

- De furcsa lenne, ha megválasztanának képviselőnek, - mondá Karolinnak.

- Én azt igen természetesnek találnám.

Vannak rá esetek, hogy azt ingyen kapja meg az ember.

Egyszer csak hirtelen futamodott, hogy a választókerületből száztagú küldöttség jött föl a fővárosba, szeretett jelöltjük üdvözlésére.

Az üdvözlésnek legalkalmasabb formája ily alkalommal a fáklyás-zene. Ez is bekövetkezett.

No most állt elő aztán a kritikus helyzet.

A csodahős két mankóval menjen tisztelői elé? Egyszerre vége lesz minden illúzióknak.

Pedig már hangzik a Rákóczi-induló, fénylik az utca a fáklyáktól.

S a mi elkerülhetetlen veszedelem, azok szónokolni fognak s viszonszónoklatot várnak.

- Te csak maradj a karszékedben, - mondá Karolina. - Majd elvégzem én velük a dolgot.

- Ne tégy bolondot!

- Okosat fogok tenni.

Azzal felölté a négygombos kabátot, fölcsapta a fejére a begyűrt angol kalapot s kilépett merészen az erkélyre.

És aztán tartott egy olyan programbeszédet rögtönözve, hogy azt egetverő tetszésvihar követte s másnap a lapok tele voltak a magasztalásával. Milyen zseniális ötletek! Mily merész fordulatok! Mennyi eredeti eszme! És különösen az a csengő *hang*, a miről Bandi, az asztaltársaságok szóvivője annyira ismeretes volt. A kézmozdulatai is mind rá vallottak. És az a négygombos kabát.

Tökéletes volt a siker.

S meghozta rá a diadal pálmaágát a kivívott képviselői mandátum. Bandi megválasztatott. Helyébe küldték a jegyzőkönyvet, a megbízást.

De már most aztán be kellett vallani az igazat.

A képviselőházban csak az igazi Handa András foglalhatott helyet. Karolina csak mint kísérője mehetett vele az országház folyosójáig. Ott ki kellett szállnia Bandinak kerekesszöllyeszékéből s mankóira támaszkodva tipegni a törvényhozói helyére a leghátulsó padban. Ott leülhetett. Olyan párthoz tartozott, mely sohasem szavaz *fölállással*.

Karolina pedig ment a hirlapírói karzatra, jegyzeteit csinálni.

Minden szem nézte őket s minden száj azt kérdezte:

«Melyik a férfi?»

A DRÁGA KARÁCSONYI KALÁCS.

(Színhagyomány.)

A...y Barnabás az utolsó kardszakadtáig ott szolgált a fejedelem táborában; jelen volt a trencsényi ütközetben is, a hol Rákóczinak a lova elbukott a kurucz-sánczban, védelmezte Árva várát s egyike volt a kevés híveknek, a kik a fejedelmet szomorú száműzetésébe Rodostóba követték, innen mindenféle csalóka remények délibábjai után repdesve bevándorolta Franciaországot meg a Németalföldet, élvezte e közben a török barátságot, sorbethtel és fekete kávéval, a francia sympathiákat, csinált borral és citromvízzel s a hollandi vendégszeretetet, dupla sörrel és almaborral s miután mind valamennyivel elrontotta a gyomrát, a mint az utolsó reménység gyökere is elszakadt Rákóczi Ferencz fiának elhalálózásával, akkor vette észre, hogy a szakálla kezd őszülni. Egész addig, a míg volt mit reményleni, mindig fiatalnak képzelte magát.

Ekkor aztán elővette a honvágy, azt gondolta, hogy visszatér a hazájába.

Hiszen volt neki még itthon mit felkeresni. Valaha módos, vagyonos ember volt Magyarországon s mikor átlépte az ország határát a fejedelemmel együtt, akkor még fiatal feleséget hagyott itthon, meg egy kis fiút, a ki fapálczán lovagolt s egy még kisebb leányt, a ki a kis macskáját öltöztette fel kisasszonynak: annak bizony már jó tizenhatsz esztendeje.

Meglehet, hogy azok még most is élnek.

Az új király régen kegyelmet adott már a hazatérni kívánó bujdosóknak, soknak az elkobzott birtokát is visszaadta s lettek belőlük nyugodalmas hazafiak.

Barnabásnak is szép birtoka volt ott a Dunántúl - hajdanában.

Mikor a nemzeti ügy, a miért harczolt, hanyatlani kezdett, ő ugyan nem tett le a reményről, hogy az még valaha újra fel fog támadni s «lesz még szóló, lágy kenyér!», hanem addig is azt a birtokot szerette volna valahogy a gyermekei számára megtartani. E végett valami furfangot gondolt ki. - Volt neki egy kedves jó czimborája, tőzsomszédja a dunántúli birtokán, a neve helyett csak egy †-et teszünk ide, mivelhogy keresztes lovag is volt valósággal, ahhoz egy este lóháton beállított. Mikor magukra maradtak, azt mondta neki:

- Csehül vagyunk, komám. A török megrágta a szíjat. A lengyelbe meg belenyertünk, mint Bertók a csíkba. «Szalad a kutya Szeged felé, csóválja a farkát Buda felé.»

- Ez bizony baj, - mondá a jó barát, megértve belőle mindent.

- Hanem hát «késő bánat, eb gondolat», - «oláh is okosabb vásár után» s aztán «jobb egy lámpás elől, mint kettő hátul».

A jó barát ezzel mind tökéletesen egyetértett.

- Annál fogva, minthogy a «nánási szentnek is maga felé hajlik a keze», én pedig semmiképpen nem tudom kitagadni magamat, ha egyszer azt kérdik, hogy «hol voltál, mikor az ég zörgött» s utoljára is «jobb az élő kutya a döglött oroszlánnál...»

- Igaz a'!

- No hát. Én magam csak tudom, hogy mit teszek. De megint azt nem szeretném, hogy ha be talál ütni az idő, a mikor mindennap nagypéntek, a szegény feleségem meg a gyermekeim úgy maradjanak ki a birtokból, mint a káposztatorzsa a hóbul.

- Hát mit gondolsz?

- Azt gondoltam, édes czimborám, hogy ezt az én szomszéd birtokomat eladom teneked pro forma. Tudod, csak úgy látszatból. Zálogba adom neked az egészet - egy aranyért s te azt birtokodba veszed és használod kedved szerint, a míg én oda leszek. Így majd a fiskus nem kobozhatja azt el. Ha pedig egyszer elvonul a zivatar s akár így, akár amúgy visszakerülök erre a földre; vagy pedig ha én elpusztulok odakinn s a gyermekeim előállnak a nevemben, akkor az egy arany zálog visszatérítése mellett, te kedves czimborám, megint kiadod a birtokot. Ráállasz-e?

- Hogyne állnék?

- Erről azonban nem csinálhatunk formális contractust, mert ha megtudják, észreveszik a jámbor cselt s még magad is bajba kerülhetsz, hanem csak úgy rövid kézből adunk egymásnak levelet s azt mind a ketten jól elteszszük, hogy rá ne találjon más.

Ebben szépen megmaradtak, Barnabás úr átadta a birtokát a jó barátának, azt bele is statuálta nagy csendesen, a tőle kapott záloglevelet meg odaadta a velejárt legkedvesebb emberének, vén sáfárjának, rábízva erősen, hogy azzal nagy okosan igyekezzék felmenni abba a görbe országba, a hol most a felesége lakik kicsiny családjával, saját birtokocskájának falusi gerendás kastélyában s ott ezt a levelet jól eldugja, hogy minden bolond ember rá ne bukkanjon. Azzal ezer üdvözlöt küldve feleségének, apró gyermekeinek, felkapott a lovára s ment bújdosni a világba.

Szöghajú, délczeg férfi volt, mikor elment, őszbecsavarodott, törődött alak lett, mire vissza-került.

Nem bántotta már senki itthon, azt sem kérdezték, merre járt?

Annyi keserves viszontagság között soha ki nem adta a tarsolyából azt az egy aranyat, a mit zálogbecsképen vett át a czimborájától, vissza is hozta azon módon.

Első dolga is az volt, hogy annak a portáját felkeresse.

Kérdi a legelső hajdutól, a kit a kastély udvarán megkap: itthon van-e a nemzetes úr?

- Tyhü, vitézlő uram! Deszkát árul az már Földváron, de milyen régen!

(Deszka - a koporsó, Földvár - a sír.)

- Hát ki lakja most ezt a kastélyt?

Mondott aztán neki a hajdú két olyatén nevet, hogy majd kitörött bele a nyelve. Az egyik német volt, a másik még sokkal inkább burkus. Katonatiszt urak vették nőül a jó czimbora két kisasszonyát.

Hát hiszen azok is szívesen látták a bujdosó vendéget; tudott az már minden nemzet nyelvén, eldiskurálhatott velük.

Hanem azt sehogy sem akarták megérteni, hogy az a szomszéd birtok, a melyiken most ők gazdálkodnak, ezé a kopott uraságé legyen.

- Nem szólt erről a megboldogult?

- I vász nid, - volt a válasz.

- Nem hagyta meg a testamentomában, hogy ezt nekem, vagy a gyermekeimnek vissza kell adni valaha?

- I vász nid.

- No Szent Ivásznid! Most vagyunk hát már ott, a hol a tót a kárászsza! Az pedig az én birtokom, mind, egész a körtefáig, száz ember megesküszik rá.

Azok csak azt tudták, hogy a megboldogult azt úgy akvirálta.

- Akvirálta ám, de csak zálogba, ideig-óráig, a mikor a zálogba adott aranyat visszahozom érte. Azon mód itt van most is a táskámban.

Az új földesurak, nagy okosan, azt mondták erre, hogy ők bizony vissza is bocsátják a birtokot, csak egy akkora írást hozzon arról az egyezségről, mint a tenyere.

- Hozok is; egybe itt leszek azonnal; megvan az az írás, jó helyt pedig, karsamadiner az uraknak.

Azzal nem időzött tovább, hanem csörtetett fel oda Tótországba, a hol a feleségét a fenyveserdős völgyi lakban elhagyta; meg sem pihent, míg haza nem ért.

Volt nagy öröm, mikor ismét egymásra találtak. A derék, hú asszony megvolt ugyanis jó egészségben. Termete igenis gömbölyűre talált megtelni.

- Hej, galambom, - mondá Barnabás úr az első összeölelkezés után, - emlékezel-e még rá, mikor legutoljára láttalak, ölemben vittelek át a Vág-szigetbe. Ha akkor ott felejtettelek volna, most nem tudom, hogy hoználak vissza?

Az asszony arcza csak még gömbölyűbb lett ettől a tréfától.

- Hát a Pista gyerek hol szaladgál?

- Hjjaj, lelkem, a Pista gyerek már szolgabíró s a markálison jár.

- Nézze az ember! Hát az Erzszi leány, az én kis aranyos leányom?

- A te kis aranyos leányodnak tegnap keresztelték a második szülöttét, rég menyecske az már: Tury Boldinének hívják.

- No nézd! Én pedig még most is hordom a tarsolyomban azt a kis piros czipellőt, a mit Stambulban vettem a lábára, hogy majd jó lesz neki, ha visszakerülök.

- Az most jó lesz a nagyobbik unokádnak!

- Hát ilyen nagy volna az idő?

- Bizony sok víz lefolyt azóta a Vágon.

- De a vén sáfár csak megvan?

- Ugyan, hova gondolsz, édes kincsem? hiszen az most már száz esztendő volt.

- Hát az is meghalt? De csak odaadta neked elébb halála előtt azt az írást, a mit rábíztam, hogy őrizze meg?

- Adott biz az nekem, édes lelkem, egy egész határ írást, de már akkor magyarázni nem tudott, a nyelvét ütötte meg a szél. Én meg diákul nem tudok. Ott van valamennyi a padláson: egy tele ládával. Mind ott találsz, a mit még meg nem ettek belőle az egerek, vagy el nem hordták a szolgálók.

- Egerek! Szolgálók! - ordítá fel rémulten Barnabás úr s egy szót sem vesztegetett többet a hitvesi enyelgésre, hanem rohant fel a padláslepcsőn, megtalálta a nagy ládát, telehányva a családi levéltárral: azt egyszerre kifordította a földre; a sok archæolog egér futott belőle szerteszéjjel: ő maga meg neki feküdt s elkezdte levélről-levéltre sorba szedegetni a papiros-petrenczét.

Ebéd ideje lett, mire elkészült vele. A keresett levél nem volt az iratok között.

Hítták ebédelni azalatt; dehogy ment! Neki állt a padlás minden zege-zugát felkutatni: hátha oda dugta el az iratot a sáfár? Az asszony maga is feljött utána a padlásra hívogatni:

- Mind elhűl a leves!

- Kell is nekem most a leves! Hagyjatok békében!

S addig le sem került a padlásról, a míg be nem sötétedett. Nem találta azt az írást.

- Sohse törd magadat miatta, - biztatá a jó feleség. - Más embernek a birtoka is elveszett már; majd csak megélünk az én szegény kis jószágomból, ha eddig megéltünk; a gyerekek a maguk szárnyára vannak már eresztve, nekünk meg nem sok kell már. Azért legyen jó kedved. Egyél, igyál. Nézd, mindent felhordtam, a mit hajdanában tudtam, hogy szeretted.

Már az igaz. Úgy csak nem traktálja a császárt a maga Leibkochja, mint a hogy a jó magyar háziasszony meg tudja vendégelni az ő szeretett urát mindenféle jókkal.

Az ő keze csinálta azt mind.

Azt a fain, jó fonott kalácsot is, a minek még az illata is csupa életre gerjesztő. Éppen következett a szent karácsony ünnep, arra készült az a kalács.

Barnabás úr kapta-félretette a gondját s hozzálátott a régóta nem ízlelt süteményekhez. Azt a jó, puha, fehér kalácsot csak úgy gyűrte befelé frissében.

Az a jó asszony gyönyörködött a hazatért bújdosó derék étvágyában.

- De legalább vakard le a kalácsról azt a papirost.

Szokása a papirosnak, a mit a tepsibe tesznek, hozzásültni a kalács fenekéhez.

- De gutát vakarom! Együtt jó az!

A mint azonban egy új darabot akar megint törni Barnabás úr a kalácsból, rátekint arra a félig elmállott, barnára pörkölt papirdarabra, a mi a kalácshoz volt ragadva s arra csak leesik az álla ijedtében. Az volt a keresett zálogos levél. Ráismert a névről meg a dátumról; de a többi már hiányzott. A szolgáló azt találta éppen a papirládából előrántani. S ezzel a karácsonyi kalácscsal egyike a legszebb birtokoknak lett a régi család helyett két újnak átbocsátva.

- No feleség, - mondá Barnabás úr, megtörölve a száját ettől a falattól, - drága ebédet eszik a török császár, még drágábbat a chinai császár, de olyan drágát, mint én ma, soha az öreg apjuk sem evett, mert én megettem a dunántúli dominiumomat.

Ez pedig igaz történet!

A TUDTÁNKÍVÜL BÉKEANGYAL.

Ő exczellenciája özvegy Szentjóby grófné előkelő állást foglalt el a fővárosi magas világban. Rangfokozatát megboldogult férjétől örökölte, a ki valóságos belső titkos tanácsos volt, a ki bizonyosan a boldog túlvilágban is megtartotta a rangját; mert ott is megbecsülik az olyan embert, a ki titokban tudja tartani azt, a mit nem tud.

Az özvegy grófné minden közhasznú, jótékony és közművelődési egyletnek választmányi tagja volt: adakozásgyűjtésben kifáradhatatlan. Respektálta is minden ember. A kapusnak ki volt adva rendeletben, hogy ha azt a czinóberpiros hintót meg látja állni a bejárat előtt, mondja, hogy az uraság elutazott kormányozhatatlan léghajóval a mennyországba.

Hanem a jour fixeire distingvált társaság szokott egybegyűlni s termeiben a szép szellemek találkoztak.

Egyszer aztán nevezetes családi események történtek a Szentjóby-palotában.

Az első volt egy házasság. A család egyetlen sarja, egy grófkisasszony, férjhez ment egy ismert nevű grófhoz. A menyasszonyról azt beszélték a rossz nyelvek, hogy nagy rokonszenvel viseltetik a drámai művészethez, férfiképviselőben, a vőlegényről pedig, hogy ugyanazt a szenvedélyt táplálja keblében, de nőnemű megszemélyesítésben. És így egészen egymáshoz illenek.

A második esemény pedig volt egy gyászeset a családban, a mely rövid időn követte az örvendetést. A grófnőnek egy öreg nagynénje halálozott meg, a ki rengeteg birtokot hagyott rá örökségül. Eddigi vagyona egy millióval szaporodott.

És ez nagyon helyes intézkedés volt a rendező sorstól, hogy a gyászeset követte a menyegzőt, mert ha megfordított sorrendben következnek az események, akkor a haláleset miatt elhalasztódik a menyegző, a hathetes gyász miatt, s ezalatt az ismerősök és tisztelők könnyen megtévedhettek volna, hogy melyik névjegyre írják a P. F.-et, melyikre a P. C.-t.

A kik a hieroglifokkal ismerősök, tudni fogják, hogy a P. F. annyit jelent: «pour féliciter», a P. C. pedig: «pour condoler» (üdvkívánatul, részvétül).

Nem kell hozzá nagy rosszalkodás, hogy az ember az adott esetben ezt a kettőt össze téveszsze.

Természetesen özönlött a társaság minden rétegéből az üdvözlét és részvétet tanúsító névjegy a grófnéhoz; egy herendi porcellánveder egészen megtelt vele.

A teljes gyászév leteltével aztán Szentjóby grófné illem- és szokásszerűnek tartá az udvariaságot viszonzni.

A kik a látogató-jegyeket behajtott szegélylyel küldték föl, azok személyesen adták át azt a portásnak, tehát azoknak a viszonzás is személyesen elviendő. A ki póstán küldte, annak ugyanazon úton felelnek, nyomtatott válaszszal.

A grófné örökség fejében még a nagynénjének régi hű cselédjét, az inasát is fölfogadta; a saját inasát komornyikká léptette elő, azontúl a János dolga volt a bakon ülni s a futószolgálatot végezni.

A János jelenté, hogy a hintó előjárt.

- Jól van, János. Most látogatóba megyünk. Majd én füttyentek, a hol meg kell állni. Vegyen magához hét vagy nyolcz darab látogató-jegy, tegye a livréeje ujjhajtókájába. Én sehol sem

szállók ki a hintóból, hanem maga ugrik le a bakról s egyet a látogatójegyekből kézbesít az illető portásnak vagy esetleg házmesternének, az általam megnevezett úr vagy asszonyság számára. Mindenik névjegynek a szélét behajtja balfelől. Megértette? Tudja, hol állnak a névjegyek?

Hogyne értette volna? Hogyne tudná?

A János aztán kikeresett nyolcz darabot azokból a névjegyekből, a melyek a porcellánvázában föl voltak halmozva, a legtetszetősebbeket: azok már be is voltak hajtva szélről, azokat a kabát ujjhajtókájába dugta s aztán szépen kiosztotta, a hol fütttyentettek neki, megmondva a portásnak vagy házmesternek, hogy miféle úrnak vagy asszonyságnak szolgáltatassa azt át.

A grófné, elvégezve udvariassági feladatát, hazatért.

Nem is sejtette, hogy micsoda zürzavart kavart a körjárata alatt.

A János csupa idegen nevezetességek névjegyét osztotta ki a látogatással megtiszteltetteknek. Ilyeket talált ő a porcellánvederben e célra felhalmozva, a mivel aztán csodálatos félreértések operett-tárgyainak szolgáltatott kidolgozásra méltó anyagot.

Az első átadott névjegyet egy sokat emlegetett országos képviselő kapta meg, a ki híres volt az interpellációiról. Ez a névjegy származott a török konzultól «P. F.» jegyzettel. (Üdvözet.) A honatya mindjárt kitalálta, mi okon jutott e megtiszteléshez. Nemrégiben lepte meg az összes miniszteriumot azzal az interpellációval, hogy mit szól hozzá, ha Bosznia Magyarországra bekebelezetik: akkor az ottani mohamedán hitű honfitársaknak a próféta által megengedett többnejűség a Szent-István koronája országainak területén jogi érvényességet fog-e nyerni s a kétfeleségű férj gyermekei nálunk is törvényeseknek fognak-e elismertetni? Szándékozik-e e sok miniszter közül valamelyik e bizonytalan helyzet megorvoslására egy novellát a Ház elé terjeszteni? A mely kérdésre, egy miniszter sem lévén a Házban, a Ház elnöke azt a határozatot mondta ki, hogy a fontos ügy ki fog adatni az ó-gyallai csillagvizsgáló igazgatójának, hogy tudakozza meg a csillagok járásából, mi fog Boszniával történni az idők teljességében?

Bizonyára ezt az interpellációt vette szívére a magas porta konzuli képviselője; ennek a következménye a látogatójegy a nagyjelentőségű «P. F.»-fel.

Nem is késett az országos szónok a jelzett látogatást még aznap személyesen viszonzni, legújabb szmokingját felöltve, melynek oldalzsebébe oly módon dugott egy zsebkendőt, hogy annak zöld csücskéje a zsebből kikandikált. A medzsidie-érdemrendnek a szalagja zöld. Ezt a gyöngéd célzást el fogja érteni a finom tapintatú török diplomata, a kinek a magyarok iránti szeretete köztudomású.

A nagy szónok igen szívesen fogadtatott a diplomata által. A beszélgetés tárgya természetesen a képviselőházi interpelláció volt, a mely alkalommal nem mulasztotta el a magyar honatya az Izlám-hit iránti respektusának kifejezést adni, beleszöve azon hajlandóságának kivillanását, hogy ő maga is kész volna a sokat ígérő mohamedán vallásra áttérni, ha az bizonyos előkészülettel nem volna összekötve.

A diplomata finom szarkazmussal vágott eléje:

- Ön a fejnek kopaszra borotváltatását érti, úgy-e? No, ez mulhatatlan: a többnejűség miatt van, hogy a sok feleség ki ne téphesse a gazdának a haját.

- Holnaptól kezdve borotváltatni fogom a fejemet.

És két hét múlva megkapta a nagy szónok a medzsidie-rendet. A mihez a János tévedése segítette.

A második névjegytevesztés valóságos jócselekedetszámba ment. Egy a felső köröket régóta nyugtalanító testvéri viszálynak lett megszüntetője.

Mind a kettő rokonszenves alak volt: a Stanczi is, meg a Blikus is (a gyerekkori álnévükön hitta őket mindenki). De a magas körökön kívül még a publikum is szerette őket. Az a publikum, mely az alagi, budapesti, freudenauai turfon a favoritokra és outsidersre fogadni szokott. A két testvér sokat emlegetett sportsman volt. Mind a kettő versenystállót tartott s futtatásaik eredményéről a napilapok referálni szoktak. Egyszer aztán a Stanczinak a biztos nyerőjét megelőzte fél lófejjel a Blikusnak a paripája. A Stanczi ezt nem tűrte békével. Óvást emelt a futtatás ellen. Azzal vádolta a nyertes versenytársat, hogy megvesztegette az ő jockeyját, hogy tartsa vissza a lovát. A Derby-díjról volt szó. Pör lett belőle. Tanúkat vallattak: urak, jurorok, jockeyk, pályabírák, virágárúsnők hívtak föl bizonyágtételre. A dolog elmérgesedett, a lapok is fölkapták, szenzációs rovat lett belőle.

Hiszen más családban is megesik, hogy osztályos testvérek egymás közt összevesznek, de ilyen nevezetes pöresethez rendkívüli körülményeknek kell találkozni. Azzal vádolni egy sportsmant, hogy jockeyt vesztegetett meg! Egy ilyen herce-hurcza az egész high life-ot megecsetesítette. A mint egy úri estélyen ők ketten megjelentek, egyszerre félbeszakadt minden kedélyesség.

Érezték ezt a kellemetlen helyzetet maguk a testvérek is és szívesen kiegyenlítették volna, de nem tudták, hogy kezdjenek hozzá; a büszkeség tiltá egyiknek is, a másiknak is, hogy az első lépést megtegye.

Egyszer aztán egy tavaszi meeting alkalmával a Stanczi az ürlovasok gátversenyénél fölbukott a lovával a palánkátugratásnál, a ló lábát törte, a lovas pedig zúzódásokat szenvedett, a mik orvosi kezelés alá vétettek.

Ekkor érkezett hozzá a Blikus látogatójegye a «P. C.» részvétjelzéssel.

Stanczi elérzékenyült.

- Hát mégis van szíve a bátyámnak, - mondá s rögtön hívatta a titkárát. Megbízást adott neki, hogy csomagolja össze valamennyi aktáját annak a keserves zseké-procresszusnak s vigye el a bátyjához, adja át neki, szünjön meg ez a kellemetlen versengés a testvérek között.

És ezzel elvonult a sötét felleg a magas társaság egeről végképpen.

És ezt megint a derék János jóhiszemű tévedésének lehetett érdemül beszámítani.

A harmadik tévedéses látogatójegy egy nagyon szövevényes szívbeli viszonyoknak adott szerencsés kibontakozást. Az úrfi bonvivant volt, az úrhölgy pedig szigorú erkölcsbíró. Egyébiránt vőlegény és menyasszony voltak. A menyasszony megtudta, hogy a vőlegénye egy orfeumi divának udvarol. Ebből összezördülés, szakítás, a jeggyűrű visszaküldése következett.

Ez eddig rendben van. Ekkor következett azonban az a még rendesebb fázisa a történetnek, hogy a hírhedt starját a kis deszkának (brettli) magasabb régiókba emelte egy muszka impresszárió, a ki elszerződtette ballerina-asszolutának egy szentpétervári operetthez, a melynek protektora egy uráli aranybánya-tulajdonos.

Ezért igazán megérdemelte a magyar szeladon, hogy «P. F.» jegyzékű névjegyét kapjon ünnepi ajándéku. Szerencse volt rá nézve, mert ő ruinalta volna magát a csábító szirén miatt.

Az üdvkívánó névjegy azonban az egykori menyasszonya nevét és koronáját viselte. A galán megértette a dolgot, magába tért. Sietett azonnal az elvált jegyeséhez, lábaihoz vetette magát,

megbánta bűnét, esküdött, hogy sohasem követi el többet!... Azzal megkapta a teljes bűnbocsánatot s kivívta a jeggyűrű visszacserelését.

Így tett boldoggá egy szerencsétlen jegyes párt jóhiszemű tévedésével a becsületes János.

Egy névjegy a fővárosi színházak egyikének igazgatójától származott és egy fiatal bohémhoz tévedt, a ki szívesen látott alakja volt az előkelő társaságoknak, mint szellemes fölolvasó, causeur és poseur, hivatására tárcza- és színműíró. Legközelebb egy vígjátéka az akadémiai pályázaton egy szó híja, hogy el nem nyerte a kétszázaranyas jutalmat. Dicséretet nyert, jelíges levele fölbontatott: neve kikürtöltetett.

Szentül azt hitte, hogy ehhez a sikeréhez gratulált neki az igazgató. Kapott az alkalmon, sietett a darabjával az üdvözlétküldőhöz. Szívesen fogadták, a darabja huszonöt előadást ért, ő is nyert vele, a színház is.

Ezt is a János sütötte nyélbe.

Ugyanegy házban lakott két ismeretes alakja a fővárosi közéletnek: az egyik operai énekesnő, a másik szatirikus író.

A primadonna jóformán kihízott már az Elvirák szerepköréből. A mi alkalmat adott egy élczlapnak egy gunyoros kép közlésére, a melyben a primadonna szerelmet vall a szíve választottjának (olasz előadás volt): «Io t'amo, Io t'amo», mire a tenorista ijedten hőköl vissza: «Tu m'ami, Tu m'ami!». A művésznőnek alapos oka volt azt hinni, hogy ez a persiflage az átellenese gonosz ötlete volt. Annak volt egy papagálya, a ki (!) az udvari szoba ablakában levő kalitjából, a mint a folyosón megjeleni látta az énekesnőt, elkezdte hangosan kiabálni: «Tu mámi!» E miatt engesztelhetetlen ellenségeskedés támadt a két úrhölgy között. Egyszer aztán a beszédes szárnyas megczáfolta azt az állítást, hogy a papagályok élete száz esztendőre nyúlik; az író kedvencz madara hamarabb bevégezte a magát. Kitömötték, úgy tették az ablakba.

Akkor kapta az író azt a bizonyos látogatójegyet az énekesnő nevével és a «P. C.» jegyzettel. Világos volt, hogy ez a sajnálkozás a kedvencz madárra vonatkozik; egyéb családtag nem hiányzott. E részvétnyilatkozat megnyerte az író szívét s azontúl a hirlapok csak magasztalták az énekesnőt. Az ellenségekből jóbarátnók lettek.

Nem sejtette senki, hogy ez a János műve volt.

A fővárosban volt egy előkelő klub, a mely kizárólagosabb volt minden eddig létezőknél; a címe ez volt: «Várurak klubja». Tagja csak olyan magyar nemes lehetett, a kinek a birtokán saját várkastélya volt. Ha lakható állapotban, az is jó. De ha várrom volt, még erősebb jogcím. Ez utóbbi esetben csak arra volt kötelezve a klub-tag, hogy az ősi romot épségben fönntartsa. Sehol a világon annyi ős várrom nem létezik, mint Magyarországon. Ezek hirdetik a nemzet dicső múltját és a honalkotás körüli érdemeit.

Sajnos, hogy e dicső emlékek egy része bevándorlott idegenek kezébe került. Ilyen új földesúr volt az a sok milliomos vállalkozó is, a ki a magyar fölvidéken nagybirtokossá cseperedett föl. Derék ember volt, iparvállalatai ezer munkásnak adtak kenyeret. Vára is volt, teljesen lakható állapotban, még az ős-magyar főúr ódon bútorzatával, vasembereivel, vas csatakigyóival: maga is itt lakott az országban. Hanem egy erős akadálya volt annak a régnövesztett vágyának, hogy a «várurak klubja»-ba bejuthasson. Annak az elnöke intranzigens arisztokrata volt. A klub alapszabályai szerint nem volt elég ahhoz a váruraság, ahhoz magyar nemesség is

kellett, az elnök szerint pedig még valami más is. Az új földesúr nem is próbálta nyitogatni a bezárt paradicsom ajtaját. Pedig már bárói rangot is nyert - érdemeiért. De csak afféle birodalmi bárói rangot, a mit a várurak klubja nem respektál, s nem tehetette ki magát egy esetleges refusenek.

Ekkor jött János a maga alkalmoszerű intervenciójával.

Az új földesúrnak ezüst tálcán hozták föl a kilenczágú koronás névjegyet a várurak elnökének teljes címzetű nevével és a «P. F.» jegyzettel. Ez már érthető megnyilatkozás. Az új földesúr rögtön sietett érintkezésbe lépni a megtisztelő dinasztával s följánlott neki a várurak klubja számára húszezer aranyat az ősi várak s azokat szegélyező podhrágyok helyreállítására. A melyre egyhangúlag beválasztották - még pedig tiszteletbeli tagnak, a mi nagy kitüntetés.

Ez is jól sikerült.

De legokosabb volt, a mit János elkövetett, a midőn a két hátralevő névjegyet, a melyre az ő irástudománya szerint két asszonynev volt (némi megtoldással) írva, mint egymáshoz tartozókat, gombostűvel összetűzte s úgy kézbesítette a Bristol-vendéglő portásának.

Az a két névjegy ugyanis az özvegy grófné leányáé és vejéé volt: «P. C.» aláírással. A nagynéne gyászesete fölötti sajnálkozás jelzése. A kinek pedig felküldettek, az volt a megboldogult nagynéne régi házibarátja, a ki abban a hitben élt, hogy miután a grófnő az elhunyt nagy birtokát örökölte, a házibarátot is átveheti örökségül: az uraság javakorában levő legényember, ha a szürke szakállát leborotváltatja s a bajúszát feketére kipödrögeti, senki sem mondja, hogy több negyven esztendősnél; a grófné pedig özvegyasszony, a kinek még igényei vannak az élethez. Elkezdett látogatásokat tenni s magát vacsorára otffelejteni s a közben ajánlatos tulajdonságait ragyogtatni.

Ekkor jutott a kezéhez az a két összetűzött névjegy a fiataloktól. «Pour condoler.» Megértették. Keresztülláttak a tervén, bevágták az útját. Azontúl aztán hagyta a szürke szakállát újra megnőni. S nem fente ki a bajúszát fekete kenőccsel s nem járt el az öreg grófnéhoz szupirozni.

És így a János a maga inaseszével egy óra alatt hét olyan okos dolgot hozott rendbe, a mit a hét keleti bölcsek sem intézhettek volna el tökéletesebben.

A HÓHÉR KÖTELE.

(Rémtörténet.)

Gyuri barátunk igen jól készült, derék ifjú gentry, a ki az egyetemet kitünően végezte, a rigorozumon hatalmasan megállta a helyét még Szilágyi Dezsővel és Pulszky Gusztival szemben is. A legközelebbi választásoknál mint képviselő fog visszakerülni Budapestre s akkor majd megvállik, hogy hát Szilágyi Dezső és Pulszky Guszti olyan jól meg tudnak-e felelni mindenre, mikor ő fogja examinálni a hajdani professzorait?

Meg lesz pedig választva okvetetlenül, mert a mérsékelt ellenzéki klubban hiányzik a «negyedik» a tarokkpartienál. Apponyi nem tud, Horánszky nem akar, Beöthy Ákosnak elve ellen van, Fenyvessy Feri más mulatságot talál; egyszóval, hiányzik a negyedik. Gyuri barátunk pedig, a mellett, hogy a tudományokban tökéletes, még kitűnő tarokkista is.

Kérem, ne tessék iróniának venni. A tarokk nem kártyajáték. A tarokk magasabb művészet, a tarokk poézis, a tarokk drámai és vígjátéki alkotás, a tarokk stratégia, a tarokk politika, a tarokk jellempróba, a tarokk prófétai ihlet, a tarokk a világnyelv.

Egyszóval, az nem olyan könnyű, mint artézi kutat fűrni. (Általános helyeslés.)

A ki ennek a jelszavait érti!

Csakhogy a mult ősztől kezdve egész karácsonyig határozott nagy *pechje* volt Gyuri barátunknak. Mindíg veszteséggel kelt föl az asztaltól. Már utoljára arra a szóra fakadt, hogy «ha én muszka volnék, akkor én lennék az *egyetlen kozák*, a ki minden ütközet után consequenter halva maradt a csatatéren».

A karácsony délutánt idefenn tölté a fővárosban, rangjához illő ifjú gentlemanek társaságában, István bácsi, kedves nagybátyja házánál, a kinek nevenapját megünnepelni jött le onnan a görbe felföldről.

Vacsoránál kérdezi tőle István bácsi (a ki a másik szobában harmadmagával kaláberezett): «No, Gyuri öcsém, hát hogy *ütött be* a tarokk?»

- Megint *elverték*, mint a kétfenekű dobot. Jégeső volt földindulással vegyest. Hallott valaha bátyám ilyeneket a tarokkozás világtörténetében? Kapok tíz tarokkot a kezembe, kilencz *primőrrel*. *Solot* még sem mondhatok, mert két *fekete fináncz vulpes* van mellette. Különben is két *összekötött ultimo* van a táblán, azt *begombolni* opportunusabb. Kérem a *talont*. Az elsőben van két *dáma*, a pirosából. Azokat hagyom a szent ekléziának; a másodikban fordul két *király*: egy piros, meg egy fekete. - Éljen a köztársaság! - *Pagátot vadászok!* Ha csak magában lesz is. - A harmadikban van egy *király*, meg egy *spahi*. Mind a kettő a *tökök* familiájából. Négyet láttam belőle. Ez *braziliai király*. Kénytelen voltam visszamenni az ötödikre. Hát tudhattam én, hogy mind a két király *influenzás*? Kimondom a *dráj madadúrt*, *pagát-fogást*. Ha kihívó vagyok, még a *volátot* is. Megkontrázzák a játékomat is, a *tuletroát* is, a *pagát-fogást* is: egyik jobbrul, másik balrul ráhíznak a *kompromittált királyaimra*, s két ütéssel *bikává* tesznek a *volát-kártyáim* mellett. Fizetek százhuszonnyolcz *blokkot* háromfelé. Hallott ehhez hasonlót bátyám?

- Soha.

- De ez mind semmi ahhoz, hogy az ellenfeleim meg micsoda *rinoczerosz-szerencsével* játszanak ellenem. Itt van a Muki: megtartja a talont, vesz ötödikre: nem rebeg semmi tarokkot, hanem kimondja a *trullt az altimóval*. Én *hinterhandban odavágok* neki egy kontrát tizenegy

tarokkal, játéknak, ultimónak, pagátfogással vegyest. Hát nem megcsinálta az ultimót a maga kilencz tarokkjával az én tizenegy tarokkom ellenében?

- Az lehetetlen.

- Mindjárt kifejtem a tényállást. A Muki három szine mind a kettőnkével *renonsz* volt. A Nusi három tarokkja az enyimek felett *szüperiőr* volt; háromszor *szürkupot* csinált; engem háromszor *megtalált*, akkor a Muki levágta a *szept-majorját*, a nyolczadikra kiugratta az én *szüperiőrömet* s a színemen *hazavitte a bohóczot* legvégül.

- Ez példátlan katasztrófa a tarokk történetében.

- Ha így üldöz a balsors, felhagyok a tarokkal, s átmegyek a whiszthez.

- Ne tedd azt, öcsécském. Inkább hódítsd vissza a szerencsédet.

- Csak tudnám, merre van a frontja? A classicus szerint «*fronte capillata, capite calva est*». (Elől hajas, hátul kopasz.)

- Hát arra én kommandálhatok neked egy biztos szert. Hordj a zsebedben egy darabot egy akasztott embernek a köteléből. Meglátod, hogy *mammuth*-szerencséd lesz.

- Mameluk legyenek, ha meg nem teszem! De hol kapok én ilyen kötél darabot?

- Hát hol másutt, mint a hóhérnál? Ezt nem árulják a galanterie-boltban.

- S hol kapható ez a derék ember?

- Azt is megmondhatom egész bizonyossággal. Egyszer magamnak is utána kellett járnom, mikor a peczérek a newfoundlandi kutyámat elfogták. A mester magánlakása a Ferencvárosban van, nem messze a templomtól; hanem az irodája, a hol a hivatalos működését teljesíti, az kinn van a városon kívül, túl a gyárakon egy puszta téren álló házban, a mit mindenféle palánkok és korlátok vesznek körül. Ott tartják a befogott állatokat, a miket a pribékjei őriznek.

- Odamegyek, felkeresem.

- Hanem elébb vacsoráljunk meg szépen.

- De hátha azalatt a hóhér lefekszik?

- Dehogy fekszik! Hisz az is keresztény ember. Annál is ólmot öntenek ma este, s éjfélkor misére mennek. Addig te is ráérsz vele.

Ezzel aztán hozzáültek a jó malaczpecsenyéhez; a mihez derekasan bevált a Pista bácsi saját természetű bakatora; megeredt a vidám adomázás; egy kicsit tűzbe is jött a fiatalság a politika fölött. Volt közöttük, a ki jól adta a kormánypártit, csak azért, hogy a többit *ugraszsa*. Némettel, muszkával nagyhamar elbántak; itthon a vármegyéket, odakinn Lengyelországot régi fényében helyreállították: Gyuri barátunk minden merész eszménél magához ragadta a vezérszerepet, a mi illett neki «rettenetes».

- De csak nem mernél most elmenni a hóhérhoz egy darab kötélért, - veté oda a mindent megkontrázó veszedelmes Muki pajtás.

- Azért is el merek! - kiáltá Gyuri, kirúgva maga alól a széket. - Ebben a szent perczben!

- Ohó! Akkor veled megyünk mind a hárman.

S a mit kimondtak, azt meg is tették. Fiakkert hozattak, nagyot, négyülésest, hogy útközben is folytathassák a tarokkot. A térdeikre terített plaid volt a kártyaasztal.

Az érdekes gyepmester úr háza elé érve, becsengetett a négy ifjú, s bebocsátást nyert könnyű szerrel.

A mester salonjában a karácsonyfa volt felállítva, égő viaszgyertyákkal és repülő cukor-angyalokkal. A család apraja-nagyja nagy örömben volt az ajándékok fölött, a miket a Jézuska hozott számukra. A legkisebbik sarjadék az apjának a térdén lovagolt s dicsekedve mutogatta a hajas babát a nagyobbik bátyjának, a kinek már széttéphetetlen képeskönyv mellett volt muszáj örvendezni.

A szomorú hivatalú házigazda külső megjelenésére nagyon kedélyes alak. Sötétszőke haja, vidám piros arcza, kiborotvált álla, erőteljes termete valami csendes foglalkozású iparost enged sejteni, félelmes kezein kék és zöld köves pecsénymó gyűrűk.

- Mit parancsolnak az urak? - kérdező nyájas tekintettel a családi ünnepély közepébe betoppanó uraktól. A kicsikét a karjára emelte, mert az nem akart az apja öléből leszállni: erőszakosan a nyakába csimpajkozva mind a két karjával.

Gyuri barátunk előadta az idejövételük célját. Ő egy darab kötelet szeretne jogos tulajdonává tenni, a mely már egyszer emberi igazság végrehajtására szolgált.

A mester udvarias szavakban fejezte ki sajnálatát a fölött, hogy nagyon tisztelt látogatója óhajtásának azonnal eleget nem tehet. Mivelhogy a kérdéses tárgyat ő abba a házba, a hol a családja lakik, eltenni nem szokta; hanem minden egyes szomorú alkalommal odaajándékozza a legényeinek: azok aztán csinálnak abból maguknak némi kis mellékjövedelmet. Akadnak babonás emberek, a kik azt hiszik, hogy ilyesmi használ a fogfájásnak, meg hogy a kártyában szerencsét hoz.

- S hol vannak azok a legények?

- Rendesen ott tanyáznak az üzleti háznál: de ma éjjel bizonyosan mind az éjjeli misére mentek. Hanem ha okvetetlenül kívánja uraságod azt az említett tárgyat megszerezni, hagyja itt nálam a lakása címét; én majd értesíteni fogom, ha kapható lesz.

Gyuri barátunk ott hagyta a névjegyt, s boldog karácsonyünnepet kívánva, cimboráival együtt visszavonult.

Ezzel a kalanddal aztán vissza kellett menni ismét a Pista bácsihoz; volt mit elmesélni rajta; az ifjú társaság együtt kvaterkázott reggelig; akkor aztán ki-ki nyugalomra hajtá fejét.

Másnap Gyuri barátunknak úgy rémlett, mintha azt álmodta volna, hogy ő az éjjel a hóhérnál volt, s ott egy karácsonyfát látott. De bolond fantáziája is van az embernek álmában!

Az ünnepek után Gyuri barátunk haza utazott rendén a maga hegyes-völgyes vármegyéjébe.

Kezdődtek a nagy körvadászatok. Gyuri barátunknak ez volt a jobbik szenvedélye. Szomszédjában mind nagy földesurak laktak: maga is azoknak az osztályához tartozik. Majd itt, majd amott vívtak döntő harcot a nyulakkal: az elesettek száma közölni lett a hírlapok vadászati rovataiban.

A vadászat fáradalmi után következett az uri lakoma. A lakoma után egy kis nemzeti ferbli: ez a vadászok játéka; ehhez nem kell tudomány, csak kurázi, s annyi ember játszhatja, a hány csak az asztalhoz hozzáfér.

Gyuri barátunkat még a ferblinél is üldözte a balsors. A négy disznója megbukott a girigári ellenében. Elíjesztették 17-el, mikor neki 20-a volt. Ha két filkóra kóstáltatott, kapott ki két nyolczast. Ez már nem pech volt, hanem aszfalt!

S mikor legjavában foly a munka, vágató paripa dobogása hangzik a vadásztanya udvarára, s nemsokára betoppan egy marczona alak a vidám vadásztársaság közé. A haja, szemöldöke

csupa zuzmara, a bajusza merő jégcsap. Rá nem lehet ismerni, a míg fel nem olvad; beszélni meg nem tud, úgy be van rekedve.

Ez a Gyuri barátunk nagyságos mamájának a huszárja.

Csak annyit tud ellihegni fujtató szavával, hogy a nagyságos asszony küldi általa ezt a levelet a nagyságos úrnak, lóhalálában.

Gyuri barátunk felnyitja a levelet s ezt olvassa belőle:

«Kedves fiam!

Irtóztató dolog történt! Atyád nincs itthon. Még nem tud semmit! Jőjj azonnal haza! Kétségbe vagyok esve!»

Mi történhetett otthon?

A levélhozó huszár nem tudott egyebet elrebegni, mint hogy a nagyságos asszony ma este egy táviratot kapott, melyre elkezdett szörnyen jajgatni, kiabálni, s őtet rögtön kergette ezzel a levéllel, hogy keresse föl a nagyságos ifjú urat, akárhol találja.

Persze az egész czimboraság rögtön ott hagyta az egész czupász-kasszát, nem kérdezték többé, mi a vizi? hanem valamennyien mind «blindre» befogattak a szánkóikba s vágattak a vadásztanyáról a Gyuriék kastélyához. A jó barátok el voltak szánva, hogy Gyuri pajtásukat, bármi szerencsétlenség érte is a családját, magára nem fogják hagyni.

A nagyságos mama már a verandán várta türelmetlenül az érkező fiát. Közel volt az elájuláshoz; sőt el is dőlt egy kicsit, a mint a karjai közé zárhatta. Mire magához tért, már akkorra a jó barátok is megérkeztek.

«Mi történt. Mi rémhír jött?» kérdezé minden arcz némán.

- Nézd! Nézd! Ezt a táviratot! - mondá minden idegeiben reszketve a drága jó mama. Most hozták stafétával.

A távirat így szólt:

«Uram! A kötél készen van. Szolgálatjára áll. Kozarek budapesti hóhérmester.»

- Mit jelent ez a borzasztó távirat?

Gyuri pajtás körülvakargatta a fejét és nagyon összehunyorította az ábrázatát, félre sandítva a körülálló czimborákra, a kik a mindjárt kitörni készülő nevetés felvont puskáival czéloztak feléje, s aztán ezt mondta:

- Tudod, édes mama, ez - üzleti titok!

Erre aztán következett egy általános dechargea a kaczagásnak.

A CZÁR ALBUMA.

Az orosz czárok nagy pártolói a művészetnek, különösen a képíróknak.

Három egymásután következő czár hagyta örökségbe a trón utódjára a mi zseniális művész-hazánkfiát, Zichy Mihályt, kinél jobb rajzoló jelenleg az egész világon nincs. Zichy Mihályt mindenütt magával hordja a czár, utazásaiban, medvevadászataiban: művész hazánkfia a végzetes vasuti katasztrófánál is együtt menekült meg a czárral a halál tornácából. Az ő rajzónja örökíti meg a czár minden élményeit, még az olyant is, a minőnek a tablójára azt írta a czár, hogy «ayez esprit!» (legyen esze!).

Egész albumokat töltenek meg művész-hazánkfia remek rajzai, s ezek mind a czár tulajdonát képezik. Van köztük olyan is, mely mesterséges zárral csukódik: kívül a táblájára nyomtatva «erotica» (szerelmes dolgok). Azok is művészi becsű alkotások; régi classicus felfogásban, minők a Pompéjiból előkerült festmények a nápolyi múzeumban.

Van azután a czárnak egy nagy albuma, mely az ázsiai népek változatos típusait, viseletét, háztáját tartalmazza gyönyörű aquarellekben, a legelső orosz festőktől kiállítva. (Bolti ára ötezer rubel.) Ennek a példányaival csak koronás fők salonjai dicsekednek. Hisz annak magának kell egy könyvtári ór!

Hát még a rengeteg orosz birodalom európai tartományait ismertető művészi albumok! És a külföldi uralkodók ünnepi ajándékai! A jubileumos emlékek. A főurak és egyháznagyok hódolatának tolmácsolói, miknek bekötési tábláinál versenyez a művésziesen préselt és köszörült maroquin a pazar értékű színarany táblával, melyet ó-orosz zománcz-diszítés tarkít: meg az egy darab malachitból és lapis lazuliból faragott foglalatok. S a ki e drága táblákat felnyitja, alattuk még nagyobb kincseket talál: világhírű mesterek remekműveit, aquarellben, rézkarcban, aczélmetszetben.

Hát még a tömérdek fénykép-album, melyekben dicsőséges, diadalmas jelenetek vannak megörökítve, képekben, miknek teremtő művésze a napsugár volt! Flották találkozásai, koronás urak díszlakomája, uralkodói esküvők, szoborleleplezések, (a kiváló főalak rajtuk a czár).

Azután a természet ritka tüneményeit egyesítő albumok, miknek képeit a teleskop és mikroszkop rögzítette.

Közben egy-egy anatómiai, kórtani album is, a mit ha ideges hölgy kíváncsiságból fel talál nyitni, nagy hirtelen be is csapja.

Az új czárnénak nagy élvezet az albumokat végiglapozni. A gyöngéden szerető hitves, a költői kedélyű nő, a fogékony lelkű népanya annyi megismerésre méltó képet talál ez albumokban. Talán olyanokat is, a mik egy kis fejcsóválásra késztek: hol járt ennek a művésznek a fantáziája? Mythologia az! S aztán arról ki tehet, hogy a mai világban is vannak hamis istenek! Sőt hamis istenasszonyok is: azok még többen!

Csak egy album volt elzárva fekete, afrikai bölényszarvból készült ládikóba, a mihez nem lehetett a czárnőnek hozzáférni. A czár mindig magával hordta a kulcsát.

Pedig a czárnő gyakran meglepte a czárt, mikor egyedül volt az album-tárában, annál a felnyitott ládikónál, a fekete bőrkötésű albumot kezében tartva s abban figyelmesen lapozgatva. A meglepett czár hirtelen betette az albumot a tartályába s rázárta a födelét.

A czárnő is asszony. S az asszonynál a kíváncsiság betegség.

- Mi van abban az albumban?

- Az nem neked való.

- Nem nőnek való?

- Nem császnőnek való.

A titok spórái termékenyek. A nő, a ki titkot talál a férje szívében, százféle magyarázatot teremt, s a százféle mind egyféle.

A császnő szomorú lett, búskomorsága egész környezetét nyugtalanította: orvosai égaljváltoztatást tanácsoltak neki: maga a császár is aggódott: minden gyöngédsége nem volt képes életvidámságát visszaadni a nőnek.

Nem tudtak rájönni bajának a kór-okára.

Egyszer aztán megvallotta a császnak.

- Nem kell nekem se olasz éghajlat, se gyógyfürdő, se csodaforrások. Csak az gyógyíthat meg, ha megtudom, mi van abban a fekete albumban?...

A császár mélyet sóhajtott:

- Azt megtudhatod; s akkor ebből a bajodból kigyógyulsz; de sokkal nehezebb bajt fogsz kapni utána.

S a mit egy szenvedő asszony kíván, az még egy császárra nézve is parancsolat.

A hatalmas úr előhozta a fekete albumot s odaadta a neje kezébe.

Fényképek voltak benne, férfiak és nők is. Egyszerű polgári viseletben: némelyik rongyos is volt. A fényképek alá voltak írva a nevek és egyéb adatok.

Az az album tartalmazta azoknak az összeesküvőknek a fényképét, a kik különböző időkben a császár élete ellen törekedtek, a kiket a rendőrség tervük végrehajtásában megakadályozott: ezt az albumot szokta a császár, mikor egyedül van, végignézegetni.

- Most már tudod, hogy mi az a nagyobb baj?

- De legalább ezentúl ketten viseljük azt...

A GARDEDÁM.

«Egyetlen garde des dames van a világon, a kire a hajadon leányt rá lehet bízni: a saját erénye.»

Ezt a bölcs mondást örökíté meg az utókor számára nagyiszteletű és tudós Blätterhold Theofil uram, a ki Nagy-Frigyes korszakában a filologia professzora volt a göttingai egyetemen.

Ennek a világhírű tudományos intézetnek minden nemzetből voltak látogatói: különösen angolok, a kik a tiszta latin nyelvet óhajtották megtanulni.

Blätterhold professzor uram házánál rendszeren volt két angol ifjú beszállásolva, a kiket különös jó ajánlólevelek segítettek ez előnyhöz. Mert az előny volt. Blätterhold professzor úr kosztosai mind eminenciával végezték a kurzust. Azonkívül erkölcsi tekintetben is kitűnő felügyelet alatt voltak.

Ezt a felügyeletet pedig nem valami pedáns, zsémbes, élemedett asszonyság gyakorolta a háznál, hanem a tudós tanár egyetlen leánya, Izabella kisasszony.

Igazi brünehildi alak: a milyennek a Nibelungen-ének illusztrátorai rajzolják a hősnőt.

De nemcsak a gondozása volt a kisasszonyra bízva az ottlakó diákoknak, hanem azoknak a kalligrafiára betanítása is, a miből naponkint leczkét kaptak. Annál fogva a Blätterhold professzor úr egykori kosztosainak mind szakasztott olyan írásuk volt, mint Izabella kisasszonynak, ugyanolyan apró, gömbölyű gyöngyszem-sorok, hogy azokról egész világi életükben meg lehetett tudni, hogy egykor Izabella kisasszonytól tanulták a szépírást.

Vajjon mikor az embernek ilyen szép kéz írja eléje az exemplumot, lehet-e megállni, hogy azt meg ne csókolja? Meggondolandó, hogy annak a szép kéznek párja is van, a mely szintén tudja a leczkét.

Különben Izabella kisasszony nem tartozott a rideg, örökké bíráló tekintetű házi zsarnokok közé: asztal fölött ő is nevetett a diák pajtások egymás közötti dévánkódásain, s vasárnapokon, a mikor nem volt előadás, bor került az asztalra, még a gitárt is a nyakába akasztotta s eldanolta húrpengetés mellett, hogy egy jó férjnek az a kötelessége asszonya iránt: «Hallgasson szavára: Ha őt tűzbe-vizbe küldi, menni kell parancsolatjára. Szépen kezet csókolni, Intésére hajolni: Ha vendége érkezik, Őtet mulatni hagyni.»² A mire viszont a studiózusok dalolták vissza a maguk strófáját a jó háziasszony kötelességeiről.

A leányán kívül még egy kamasz fia is volt a tudós professzornak; de az ritkán volt a társaságban látható: többnyire a lazaretumban üdült. Örökösen párbajozott s rendszeren őtet szurkálták meg. Nem is hitták máskép, mint «Non est hic». (Nincs itt.)

Legutoljára két fiatal angol lord-sarjadék volt a professzori ház kosztosa: az egyik Mac Kulmick Policrat, a másik Cleithon Edvárd.

Policrat délczeg dandy volt, a ki sokkal több gondot fordított a nyakravalója helyes megkötésére, mint a diák-prozódia szövevényes szabályaira. Egész magatartása olyan volt, mint a ki meg van győződve róla, hogy ő mind nőekkel, mind férfiakkal szemben ellenállhatatlan. Kíméletet nem ismert semmi tekintetben, Westminsterből azért relegálták.

² Ez egyike a legrégebb nótáknak, a miket egykor hallottam. *J. M.*

A másik ifjú lord ellenben vézna, szűkmellű alak volt, a kire nagyon ráillett a szerénység; komolyan is vette a tanulást kora hajnaltól mécsgyújtásig, hogy jól fejébe verje, micsoda privilegiumuk van az «inis» és «entis» genitivusú szavaknak a többiek fölött.

Policrat úrfi többször is lehetett látni a commerseken, mint a kollokviumokon. Csak a kalligrafiai leczkéken jelent meg pontosan, bemutatva Izabella kisasszonynak a megírt penzumát, melynek szövegét ő maga választotta ki Ovidius Ars Amatoriájából, s nagy gyönyörúsége volt a szemérmes hajadon haragos elpirulásán, a kit bántott a megértett csintalan szöveg; de azért belerakta a kihagyott interpunkciókat.

Mind a két ifjú imádta Izabellát; de Edvárd úgy, mint a szentet, Policrat pedig, mint egy mithoszi istennőt. A szentől malasztot várunk, az istennőtől gyönyört.

Szegény kis Edvárd olyan járatlan volt abban a tudományban, hogyan kell egy nővel szerelmünket észrevétni; annál gyakorlottabb viador volt Policrat e téren.

A hízélgések, hazudozások nem vezettek célhoz. A könyörgés - egy kis alamizsnáért - egy alázatos rabszolga számára: «csak egy csókot!» - mi ez egy mesebeli kincstárból? - Nem adták meg. Játszotta az elbúsultat; főbelövással fenyegetőzött. Kinevették vele. Aztán erősebb módszerekhez folyamodott, a mik sikerrel hatnak a női szívekre. Tüntetett a bőkezűségével, fitogtatta a gazdagságát: lakomákat rendezett imádottnak ünneplésére, kirándulásokat vízen és szárazon. A lány megközelíthetetlen maradt.

Egyszer aztán Izabella születésnapjára (ez volt a tizenhétedik) egy drága szép gyémántos gyűrűt hozott neki hódolata jeléül. A gyémánt a legveszedelmesebb démon. Ennek ritka nő áll ellen.

Hát ilyen ritkaság volt Izabella. Visszautasítja a szivárványszikrázó karbunkulust, azt mondva, hogy a gyémántos gyűrű lehull a leány ujjáról, ha azt nem egy karikagyűrű szorítja hozzá.

A karikagyűrű az eljegyzés jelvénye.

Ezt meg Policrat úrfi drágállotta.

Máskor is találkozott ő már ilyen makacs ellenállással. A ki Ovidius Liber Metamorphoseosát tanulta, ismeri belőle a varázsló Pelis nimfa történetét, a ki tigrissé tud átváltozni, ha szerelmes férfi közelít hozzá erőszakkal. El van mondva ékes hexameterekben, hogyan kell az ilyen tigrissel elbánni. Azért jár az ember iskolába, hogy ezt megtanulja.

Policrat úrfi megvesztegette Izabella szolgálóját, hogy a kisasszonya hálósobájának ajtaján a tolózár ütközőjének a szegeit húzza ki, hogy így az ajtó egy erős nyomásra felnyitható legyen. Aztán egy éjjel, jól felborozva czimborák társaságában, azzal a gonosz elhatározással tért haza, hogy a mit se hízélgés, se bőkezű pazarlás nem bírt kivívni, diadalra juttatja szenvedélyét férfias erőszakkal.

A betörés sikerült; de hogy aztán mi történt Izabella hálósobájában, azt nem lehetett megtudni, mert néhány perc múlva Policrat úrfi úgy repült ki a hálókamrából az étkező szobába, hogy széket, asztalt, mindent felfordított, a mit útjában talált s még azonfölül az egész mosdótál vizet is a nyakába zúdtatták, hogy lucskos lett, mint a kiöntött ürge.

S még ezzel nem érte be a haragra gyúlt Walkür, hanem azonnal targonczára rakatta Policrat úrfi minden czókmókját s a háziszolgával elszállította abba a korcsmába, a hol az úrfi rendesen tanyázni szokott.

Ezzel a szerelmes história rendén be lett volna fejezve.

A tudós professzor tudomásul vette, hogy egy kosztosával kevesebb van.

A rákövetkező napon a másik angol ifjú, Cleithon Edvárd késő este került haza, nem is vacsorált otthon. Izabella kisasszonnyal kívánt négyszemközt beszélni.

Reszketett a felindulástól; alig bírt szavakat találni.

- Drága kisasszony! Nem képzelem, milyen rosszak az emberek. Az a kiűzött ficzkó most azt hiteszteli városszerte, hogy azért hagyta el az önök házát, mert eliszonyodott a kegyed fajtalan szenvedélyétől, melylyel őt üldözte.

- És ön nem tudta a rágalmat megczáfolni, a becsületsértőt megfenyíteni?

- Szavakkal ellenmondtam, de tenni képtelen vagyok. Nézze, kisasszony, ezeket a vézna karjaimat: az a Brontes engemet felszúr, mint egy pillangót a skatulyára.

- Jól van, elmehet ön. Majd találok megtorlást.

Azzal a szobájába ment Izabella.

Magára volt hagyva.

Ez undok rágalom ellen senkitől sem várhatott segílyt.

Az apja legfeljebb egy secundát írhat a vétkes diáknak a testimoniumba. A bátyja most is maródi: ott fekszik a lazaretumban, egy szúrással a mellében, a mit sörházi pinczérnök miatt kapott.

Van egy német közmondás, a mit nagy veszedelem idején használnak: «Selbst ist der Mann.» (Magad légy férfi.)

No hát legyen úgy.

A «Selbst» megvan, a «Mann» megjön.

Leült levelet írni.

Utánozta Edvárd írását; könnyű volt az.

«Uram!»

«Ön gyalázatosan rágalmazta előttem a hölgyet, a kit én tisztetek.»

«Ezért én öntől fegyveres elégtételt kérek.»

«Fegyverünk kard.»

«Holnap hajnal előtt jelenjen ön meg a nürnbergi kapu előtti glacis-n, a hol várni fogom.»

«Tanúkat nem hozunk magunkkal; egyikünk halva marad.

Lord Cleithon Edvárd.»

Azzal fogott egy lap síma itatóspapírost, azt rászorította a nedves írásra, hogy annak az egész szövege ott maradt megfordítva a bibulán: tükör elé tartva el lehetett azt olvasni.

A levelet lepecsételte s rábízta az iskolaszolgára, hogy keresse fel vele a szokott Kneipeban Mac Kulmick urat.

Ezen az éjszakán nem feküdt le aludni Izabella.

Hanem előkereste a bátyja öltönyeit s azokat felvette magára. Kardot, baretet, köpönyeget egymás mellé rakott.

S aztán lekönnyökölt az asztalra s bámult a sötétségbe, várva az óra ütését.

Elgondolkozott rajta, hogy milyen nyomorult teremtése az Istennek egy hajadon leány, a ki szép és erényes.

Ha bűnös volna, könnyelmű, szenvedélyes: csupa öröm volna az élete. Ő játszanék a férfiakkal, tördelné a szíveket, kaczagna a mások szenvedésein, kincseket seperne össze, meglopná a mennyországot. De mert büszke a női becsületére, sárba tiporják, kigúnyolják, erkölcsi halálra ítélik.

S ez ellen nincs védelem!

No hát lesz.

A mint a lomhán perczegő óra ütötte a hármát éjfél után, Izabella összekulcsolta a kezeit s elmondta reggeli imáját. Rövid volt az: «Én Istenem, bocsásd meg az én bűneimet. Amen!»

Azzal a haját csomóba kötötte, betakarta barettel, a kardot oldalára kötö s a köpenyt vállára keríté. Aztán észrevétlenül elhagyta az atyai házat.

Mikor a nürnbergi kapun kiment, még sötét volt, még nem jött el a találkozás ideje. Leült egy padra, a hol a bokrok eltakarták.

Négy órakor megszólalt a városház harangja.

Máskor álmából is fel szokott ébredni e hangra. Ma nem lehetett a hajnalt imával üdvözölni.

Miről imádkoznék: «Uram, add, hogy ma megöljem az ellenfeletem!» - Vagy pedig: «Uram, add, hogy az ellenségem ma megöljön engem!»

Ma nem kívánt egyebet az égtől, mint hogy virradjon már.

Halavány sáv az ég alján jelenté, hogy hajnalodik.

S a hajnal szürke ködében látható lett egy közeledő férfi alakja.

A baretjén lengő strucztollról rá lehetett ismerni, hogy ez Policrat. Izabella eléje ment.

Mikor közel értek egymáshoz, Izabella széttárta köpenyét. Policrat ráismert. Elámulva hördült fel:

- Izabella!

- Az a nevem.

- Mit akar ön itt?

- Megtorolni a gyalázatomat.

- Ön leány.

- A kardom férfié.

- Én nem húzhatom ki a kardomat ön ellen.

- Ha volt önnek bátorsága megölni a lelkemet, legyen bátorsága megölni a testemet is.

- Mivel tehetném jóvá a bűnömet?

- Találja ön ki.

Policratnak a jobb szelleme sugdosott valamit, önkéntelenül elkezdte az egyik kezével a másiknak az ujján azt a két gyűrűt forgatni, melyek közül az egyik tartja a másikat, hogy le ne hulljon. Ha meg tudta volna hallani, a mit védszelleme, jobbik esze sűgött! De nem hallotta meg; csak az ujjainak hegye tudott róla.

- Végezzünk, uram! - kiáltá türelmetlenül a leány s kirántotta a kardját.

- Goddam! - mormogá Policrat, - én nem vívok fehércelekkel!

- No hát nesze, te gyáva!

Izabella a kard lapjával arczul üté a férfit.

Erre aztán Policrat féktelen dühbe jött, ő is kardot rántott s bőszerűen rohant megsértőjére.

A düh pedig rossz tanácsadó a páros viadalban.

A gyakorlott viador beleszaladt ellenfele kardjába. A szívéen ment az keresztül. Halva maradt ott.

A leány megtörülte a kardját a köpenyébe, haza ment, levetkőzött, lefeküdt és elaludt csöndesen. Csak délfelé kászolódot fel, a mikor ebédre csegettek.

Egyedül találta az atyját az asztalnál. Edvárd is hiányzott.

A tudós professzor elmondá a leányának a történeteket.

A két angol ifjú valami hölgy miatt párbajt vívott, Cleithon Edvárd megölte a pajtását, Mac Kulmick Policratot. Ezt ott találták halva a nürnbergi kapu előtti glaci-n. Zsebében meglelték Edvárd kihívó levelét. Ennek az alapján rögtön elfogták Cleithont és törvényszék elé állították. Az ifjú nem tagadta tettét; bevallotta, hogy ő ölte meg Mac Kulmick Policratot párviadalban.

Magára vállalta a gyilkosságot!

Melyik volt a nagyobb hőstett? Elkövetni azt, vagy elvállalni a bűn terhét?

A párbaj büntetése halál. Az az ifjú, a ki irtózott az ellenfél éles vasától, most nem retteg a még félelmesebb vastól: a hóhér pallosától.

Izabella nem szólt semmit az atyjának. Felment a törvényszékre s bejelenté, hogy mint tanú akar vallomást tenni a két angol ifjú párbaj-ügyében.

Ott aztán a bírák előtt elmondá az egész eseményt. Ő írta Cleithon Edvárd nevében a kihívó levelet Mac Kulmickhoz. Felmutatá az itatóspapirost a megfordított lenyomattal, mely tükör elé tartva tökéletesen azonos írást tüntetett fel a Policratnál talált levelével s bevallá nyíltan, hogy ő maga állt bosszút meggyaláztatásáért. Kéri, hogy őt ítéljék el, ha bűnösnek találják s bocsássák szabadon az ártatlan ifjút, ki magát helyette fölálodozni kész volt.

A bírák meg voltak hatva a vallomás által. Félretették a törvénykönyvet s ítéltek a szívük szerint. Egyhangúlag fölmenték a becsület hősi megvédőjét.

A krónikaíró, kitől e másfél század előtti esemény vázlatát vettük, azzal végzi be a történetet, hogy Izabella fölmentése után az ítélőbirák egyikének nejévé lett. De mi szebbnek és igazságosabbnak találjuk azt a megoldást, hogy a hős leány a fényes elégtétel után Edvárdal csatolta össze az életét. Az is hős volt, a ki felajánlott önfelálodozásával a büszke hölgy szerelmét kiérdemelte.

KÉT LÉGYOTT KÖZÜL MELYIKET?

Csodák történnek; de csak Franciaországban.

Ha például fölteszszük ezt a kérdést: kié a nagyobb hatalom a világon; a szerelemé-e, vagy a becsületé? Mindenünnen azt a választ fogjuk kapni: a szerelem a nagyobb úr. Ez a rendes állapot. Az ellenkező, az volna a csoda.

De Cossé Arthur, Gonnor ura, egyike volt a francia lovagvilág leghíresebb gavallérjainak. Csatamezőkön annyi babért szerzett a kardjával, a hány mirtuszt hizelgő szavával a nők világában. Jó kedvű, jó czimbora, ivásban, vívásban senkitől le nem győzve; várostromokban diadalmas, akár férfi, akár nő volt a vár ura.

De egyszer még is talált egy bevehetetlen erősségre. Az volt Ceton Renée kisasszony szíve. Hátramaradt arczképéről ítélve, mely ott látható a Louvre képtermében Medicis Katalin koronázási tableauján, elsőrendű szépség. A királynő kedvenc udvarhölgye volt; zárdában nevelték, szigorú erkölcsben, vallásosságban, a mihez járult - alapul - veleszületett női büszkesége. S ennek a jól megfundált várnak a betetőzését képezte az anyai gondviselés. Renée kisasszonynyal szívbeli viszonyokról csak a mamán keresztül lehetett beszélni. Arthur lovag örülten szerelmes volt Renée kisasszonyba; de odáig még sem fokozódott ez a szenvedelme, hogy a kezét megkérje. A csere-kereskedés csak a barbár népeknél járja, kivált szerelem dolgában; civilizált ember vagy fizet - vagy lop. Az utóbbi tisztességesebb.

Akad azonban egy előkelő úr, a ki elszánta magát, a drágán tartott szépséget ezen az áron is megszerezni. Ez volt lord O'Miora, skót követ a francia királyi udvarnál. Gazdagsága rengeteg, termete óriási, étvágya híres, de leghíresebb a nemesi címere, melynek paizsa fölött a homlok sisakfőn egy huszonnégy ágú agancs ékeskedik. Az udvari fáma azt susogja, hogy azok mind meg vannak érdemelve.

De Cossé Arthur lovag nagyhamar értesült Ceton Renée kisasszony eljegyzéséről s elkeseredésében elvonult a táborba, a hol maga egy dandárt vezetett. A dandár Abbeville város alatt táborozott.

Ceton Renée kisasszonynak, mamájával és kíséretével, Abbevillen keresztül kellett utaznia, hogy vőlegényével, a skót lorddal, egyesülhessen. Útközben a hintónak valami baja esett: ott kellett maradni, a míg azt a kovács helyreigazítja.

Megtudta ezt De Cossé Arthur lovag, s fölhasználva az alkalmat, fényes lakomát rendezett az illusztris vendégek tiszteletére, a mit azok hálásan fogadtak. A lakoma alatt De Cossé lovag kitarhatta a szívét az utazó menyasszony előtt. A mamát elfoglalták a többi lovagok. A duegna pedig épen az ostromló szerelmes pártján volt. Megsúgta Renée kisasszonynak, hogy skót vőlegénye eretnek! És akkoriban épen elkeseredett harczok folytak az igazhivők és a hugonották között Franciaországban. Egy eretneket megcsalni nem bűn, sőt erény. Elfér a skót czimer homlokán még egy huszonötödik ág is; sőt annál szebb lesz tőle. A szép menyasszony szíve megnyílt a szerelmes esdeklései előtt. Megegyeztek benne, hogy a duegna által ártatlan port (altatót) kevertetnek a mama éjjeli marmeládjába, s aztán az éj csendjében odajön a lovag az imádottja ablaka alá lóháton; a nyeregből könnyen fölhághat az ablakba, s boldogságának semmi sem áll többé útjában.

A paradicsom útja ki volt egyengetve.

A vidám lakomát hamar befejezték; a kifáradt utasok iránti tekintetből a lámpákat kioltották, a tábori öröknek ki lett adva a parancsolat, hogy ne kiabáljanak, trombitálástól tartózkodjanak ezen az éjszakán; szerelmeseknek kedvező csöndesség szállt le a vidékre.

E mély csöndességben léptetve közelít lóháton a vendég-kastély felé köpenyébe burkolva a szerelmes lovag. Egy szöglet-ablak van csak kivilágítva: az az ő vezércsillaga.

De ugyanazon világító fény felé baktat nagy loholva egy másik lovag is. Egyszerre érkeznek meg az ablak alá. De Cossé lovag már fogja félkézzel az erkély párkányát, a midőn útját állja Beaulieu hadnagy.

- Hagyd abba, colonel, veszedelem van; Coqueville kapitány háromezer hugonottával megrohanta Saint-Valery-Sur-Somme várát s erősen ostromolja; ha nem sietsz rögtön a fölmentésére, reggelre a hugonottáké lesz a vár.

A donjon ablakából csöndesen gördült alá a lovag elé a kötélhágcsó.

Odafönn vár rá a paradicsom.

És Cossé lovag visszahajította a kötélhágcsót az erkélyre s kirántotta a kardját.

«Ezt drágán fogják nekem megfizetni a hugonották! - Fuvasd meg a trombitákat!»

S abban a nyomban megindult Saint-Valery felé; hajnalig odaért, szétverte Coqueville seregét, visszavette tőle az elfoglalt várát.

Hanem azt a másik várát, a szép menyasszony szívét, azt elvesztette örökre.

Ezt nevezzük a mai világban csodának.

HÁZASSÁG GYŰLÖLETBŐL.

Maga a regénycím is képtelenség!

Hisz a házasság oltáristenei: Hymen és Amor, a hűség és szeretet; lehet-e Erisnek házasságot szerezni, a perpatvar dæmonának?

Egy nevezetes válóper okmányai tanúskodnak róla, hogy ez megtörtént a valóságban. Ez a híres Alliot-per.

Alliot úr előkelő állást foglalt el Sztaniszló királynál, a kinél udvari tanácsosi s főfőbiztosi hivatalt viselt. Birtoka kevés volt, de jövedelme sok. Csakhogy azt nagy család fenntartására kellett fordítania. A legidősebb gyermeke volt Hortense kisasszony, a ki már huszonharmadik évében járt és még mindig pártát viselt. Pedig országos hírű szépségnek híresztelték s az is bizonyos volt, hogy a ki vőlegényéül ajánlkozik, valami nagy hozományt ugyan nem kap a leánynyal, de kap egy létrafokot, a min aztán feljebb haladhat az apósa hatalmas befolyásával, no meg talán a szép asszonya kedvéért. Az ember nem hinné, hogy egy szép feleség mosolygása mennyire kiegyenlíti a Sorbonne testimoniumában található fogyatkozásokat.

Ilyen szerencsés kópénak tekintették monsieur De Pont egyetlen fiát, Olivért. Az apa a nancyi udvarnál udvari tanácsos volt, a fia pedig kancellista az apja irodájában. Szép fiú volt, daliás természet, egészen alkalmas arra, hogy asszonyi fejeket elforgasson. Ez lenne méltó párja a szép Hortensenak.

A mamák már megegyeztek, de a papák még nem.

Monsieur De Pont hallani sem akart e házasságról. Mikor a felesége szorongatta, hogy mi kifogása van e szép frigy ellen, őszintén kimondá az okait:

- Az, hogy mi most Alliot úrral igen jó barátságban élünk. De ha az én fiam elveszi az ő leányát, egyszerre halálos ellenségek leszünk s azt én nem akarom.

Hogy mi alapja lehetett e csodálatos logikának, azt nem lehetett kitalálni. Úgy ismerte talán a fiát, vagy még ügyebben a menyasszony-jelöltet, vagy talán mind a kettőt?

A nagy befolyású Alliot, a ki nagyon óhajtotta a házasság létrejöttét, végre a leghatályosabb eszközhöz folyamodott, hogy leányát főköttő alá hozza: magát Sztaniszló királyt kérte fel ügye előmozdítójául.

És Sztaniszló király igen jó ember volt; nemcsak jó ember, de jó király. Huszonnyolcz esztendeig uralkodott királyi címmel Nancyban és azalatt kiérdemelte a «jóltevő» melléknevet. Minden jövedelmét tudományos intézetekre, művészetre, kórházakra, monumentumokra fordította. Katonát nem tartott. Az ő országa háborút nem viselt. Mint paradicsoma volt az a földi tartományoknak. Még adót sem fizettek benne.

Hogy miként került a lengyel Leszcinszky Sztaniszló király Franciaországba uralkodónak, az egy olyan kuszált regényszöveg, a melyet csak a történelem műzsájának szabad harisnyakötés közben lediktálni. A még akkor «nagy» Lengyelország trónja miatt versengett két megválasztott király: Sztaniszló és Ágoston. Beleavatkozott a dolgukba Oroszország, Svédország, Bajorország, Törökország: európai háború lett belőle; hol az egyiket, hol a másikat verték ki az országból; végre a mit Mars nem tudott keresztülvágni a kardjával, megoldotta a gubancot Venus. A francia király, XV-ik Lajos, belészeretett a hozzámenekült lengyel király leányába, a szép Leszcinszky Máriába és nőül vette. Ekkor aztán egy európai kongresszus olyan szépen egyenlítette ki a viszálykodás ügyét, hogy Sztaniszló király mondjon le a lengyel trónról Bajor Ágoston javára, kárpoztulástul tartsa meg a királyi címet, s hogy legyen neki min uralkodni, szakítsa ki a számára XV-ik Lajos Franciaországból

Lotharingia és Bar tartományokat s fizessen a királynak évi apanázst két millió livret. (Hiszen apósa volt.) A jó Sztaniszló kapott az alkun. Két millió livret lengyel király korában sem látott soha egy rakáson. Elfogadta a lotharingiai királyi trónt, s a francia nemzet belenyugodott szépen, hogy a hazájából egy szép tartomány lengyel birodalommá lett.

Sztaniszló királynak az ős aranykorra emlékeztető uralkodását még az is jellemzi, hogy nem volt arisztokráciája. Mit keresett volna a francia főnemes annak a királynak az udvarában, a ki nem tart hadsereget? Nincs se marsall, se lájtinánt. Maga a király sem visel fényes egyenruhát, polgári gunyában jár-ke, s gyakran megesik rajta, hogy a palotája kapujában fölállított polgárőrségi strázsa útját állja s csak akkor ereszti be, mikor a király kigombolja a hosszú kabátját s előtünteti a brilliántos csillagot a mellénye baloldalán. Pedig volt idő, mikor Sztaniszló király hadsereget vezetett oroszok és bajorok ellen s hősi módon verekedett Péter cár és a németek armádiáival szemben. Hanem hát Európa azt határozta, hogy tegye le a kardot, hát letette; nemcsak maga, hanem egy millió francziát hozzászoktatott ahhoz a gondolathoz, hogy ellehet a világ dicsőség és puszkapor nélkül.

A főnemesség helyett az ország minden filozófusai, poétái és szépművészei találkoztak az udvaránál. Azoknak mind biztos alkalmazást adott a lengyel király, azok képezték mindennapi társaságát. Ő maga is írt tudományos munkákat foliáns számra: ki is nyomatta. Most is megvannak.

Rangbeli emberek egyedül a hivatalnokai voltak. Azok lehettek megkülönböztetve egyenruha-viseléssel, melynek kiegészítő része volt a gyikleső. A tudósok csak nádpálczát viseltek, s az volt az ismertető fokozatuk, hogy melyiknek fakóbb a parókája. Konverzációjuk latin nyelven folyott. A míg a királyné élt, vacsorára is megmarasztaltattak s kaptak ürütokányt, haricska puliszkával és almabort meg duplasört hozzá. A pálinkaféléktől és boroktól a király irtózott, a mi ethnografiai rendkívüliség.

Ehhez az áldott jó királyhoz folyamodott hathatós közbenjárása végett a derék Alliot udvari tanácsos. Vesse közbe magát a leánya és De Pont Olivér úrfi házassága nyélbeütésénél.

Könnyű ezt kérelmezni, de nehéz végrehajtani.

A király megteheti (mert van rá szuverén joga) azt, hogy kinevezi De Pont Olivért Lotharingia ellentengernagyanak, de arra semmi sem jogosítja, hogy kinevezze Alliot Hortense kisasszony vőlegényének.

Hiszen még nem is ismerik egymást: a véleményes menyasszony és vőlegény. Hogy lehessen őket összehozni?

Eszébe jutott a királynak, hogy mialatt ő Versaillesben időzött, volt alkalmá az udvarnál fényes bálakat látni, a miken ő rendkívüli módon unatkozott. Ellenben a felcizfrázott hölgyek és urak teljes szabadsággal találkoztak, táncoltak egymással ezeken a parádés táncvigmalmakon.

Ilyen bált rendeztetett ő főlovászmesterével, a ki ehhez nagyon értett. Meghívatta ez ünnepélyre az Alliot- és De Pont-családokat, s a főudvarmesterével (ki, mielőtt féllábára megsántult, tánczmester volt) úgy intézteté a dolgot, hogy Olivér és Hortense a legelső menuettet együtt tánczolják; a királyi asztalnál pedig egymás szomszédságában üljék végig a vacsorát. Így azután lehetetlen, hogy egy kecssteljes kisasszony meg egy délczeg úrfi egymásba belé ne szeressen. A két mama az ifjú és leány oldala mellett foglalt helyet s figyelhetett minden mozzanatára a találkozásnak.

Az udvari bál után azt kérdezé Alliot mama Hortense kisasszonytól, a mint a hordszekérben hazavitették magukat:

- No, hát hogy tetszett neked az asztaltársad, Olivér?

- Az a legkiálthatatlanabb ember a világon. Nem is ember, egy szörnyeteg. A Phæákok nemzetségéből való. Pofája Calibán mintaképe. S a lelke éppen olyan csúf, mint az ábrázatja. Minden szava hazugság: hízelgése gúny, hallgatása megvetés. A ki ennek valaha felesége lesz, megérdemli a martirok koszorúját vagy férjgyilkos lesz belőle.

Ez nagy balsiker volt az egyik oldalról. De kiegészítésre talált az ellenfél részéről.

- Mit szólsz a szép Hortenseról? - kérde De Pont mama a fiától, mikor a bál után hazatértek.

- Szép? Én csúfnak találom. Meduzafő, Erynnis pofával. Szemeiben orgyilkok villognak. Minden vonása gúnyt, döllyöt fejez ki; a mit mond, mint a Stymfalidák nyila, sebez. Tréfája viperacsípés. S mikor kedves akar lenni, akkor Cércét látni benne, a csábító syrént. Én megfagytam az oldala mellett. Ha ez a nő lenne a feleségem, öngyilkossá lennék egy év alatt.

De Pont mamának nem tetszett ez a beszéd; annál jobban helyeselte azt De Pont papa: «A fiúnak igaza van; én is úgy találom.»

- Nem! Ezt te beszélted a fejébe! Ha te nem ingerelnéd a fiadat a kiszemelt mátkája ellen, rég egy pár lett volna belőlük.

Ezen aztán a két házastárs kegyetlenül összeveszett.

De Pont papa aztán azzal végezte az ellenzéki vitáját, hogy lefeküdt és nem kelt fel többet: megütötte a guta. Ezzel akarta demonstrálni, hogy nem ő ingerli a fiát a menyasszonya ellen.

Olivér úrfi azonban az apja halála után is csak megmaradt a gyűlöletében.

De másban nem maradhatott meg: a hivatalában.

Ha nincs udvari tanácsos, nincs kancellista.

Az apa protekciója megszűnt Olivérre nézve, a saját érdeme és tehetsége pedig nagyon hézagos ajánlólevél lehetett.

Csak a király gráciája segíthetett a sorsán.

A király pedig jó ember volt, a ki a jótéteményeit szerette megtetézni. A ki hivatalt kért tőle, menyasszonyt is adott neki ráadásul. Olivér úrfinak az eddigi írnyi állás helyett számfőlötti számfelötti hivatal lett kilátásba helyezve, ha megkéri Alliot kisasszony kezét.

- Inkább egyenesen a Bicétrebe.

Akkor azonnal elcsapatik.

Azt sem bánja.

Ekkor aztán az anyja jött elő az öreg ágyúkkal.

- Ha meg nem kéred Alliot kisasszony kezét, kidoblak a házamból, kitagadlak a vagyonomból, a szemétem halsz meg!

Ez erős fenyegetés volt.

- Jól van, hát megkérem.

Bizonyos volt felőle, hogy a leány részéről kosarat fog kapni. Hisz az első találkozásnál már annyira kifejezték egymás iránti kölcsönös ellenszenvüket, hogy afelől semmi kétsége nem lehetett. A leány nem volt a király kegyelmére szorúlva, azt nem kínálták számfőlötti számfelötti hivatallal.

Megkérte nagy keservesen Hortense kisasszony kezét, - minthogy kénytelen volt vele.

Természetesen nem Hortense kisasszonyhoz fordult a leánykéréssel, hanem a hogy az illem és bevett szokás parancsolta, a szülőihez. Azok nagy örömmel fogadták.

Hortense kisasszony azonban hallani sem akart a férjhezmenésről. Szívgyörcsöket kapott, sírt, tombolt, átkozódott, a haját tépte, ki akart ugrani az ablakon, csészéket, tányérokat vert a földhöz, sőt annak a fejéhez, a ki Olivér nevét kiejtette előtte. Utoljára megtagadta magától az ételt: felfogadta, hogy halálra koplalja magát.

Ekkor a jó király avatkozott e kínos ügybe.

Küldött Hortense kisasszonynak egy csinos menyasszonyi kelengyét: teljes, tökéletes kiházási pompát, a menyasszonyi köntöstől a himzett zsebkendőig. Egyúttal kegyesen tudatá a szülőkkel, hogy a lakodalmi vendégséget ő fogja rendeztetni, úri fényűzéssel, s tűpénzül kétezer livret ajándékoz a menyasszonynak.

Ennek ellenében Alliot papa kerített valahonnan egy fekete psantiért meg egy szürke soutanet s azt tette a leánya elé.

Tessék választani!

Vagy menyasszony, vagy apácza.

S a mit az anyai rábeszélés és az apai fenyegetés nem tudott kivívni, megtették a selymek és a csipkék, kivált a himzések, a mikről Nancy világhírű. Ennyi pompás «lingeriet» nem lehet visszautasítani. Hisz utoljára is mit árt az, ha Hortense ezentúl H. P. monogrammal jegyzett ingeket fog viselni? Egyéb nem következik belőle.

Így aztán létrejött a házasság a kölcsönös gyűlölet alapján.

Az egyházi szertartást a Chapelle Ducaléban tartották meg, melynek fekete márványoszlopai között megannyi sarcophágok vannak elhelyezve, hercegek és hercegnők, kiknek márvány-szobrai a koporsófödélen fekszenek összetett kezekkel. Ahitatos látvány házasságkötő párok számára.

Az esküvő után következett a nagyszerű menyegzői lakoma, melyben résztvettek a város notabilitásai, s mely késő este érte végét. Ez alkalommal sok bor elfogyott a számos áldomás mellett. A vendégek észrevették, hogy a boldog mátkapár a poharába töltött bort nagyon erősen keveri a nancyi savanyúvízzel, a minek sajátságos hatása van, és hogy egyszer sem kocintják össze a poharaikat. A király költségére ment a lakodalom. Ő felsége maga otthon ült egy cervelát és egy kancsó bajor sör mellett.

- Igazán összeillő pár! - hízelgének a vendégek a boldog szülőknek. - Kár, hogy némák, - ejté ki némely gonosz nyelv.

- Majd megszólalnak, csak egyszer egyedül legyenek a nász-szobában, - biztatták azok a kétkedőket.

Így szokott az lenni, s úgy szokott megfordulni.

Hiszen meg is szólaltak, a mint egyedül hagyták őket a nász-szobában. De a mit egymásnak mondtak, az nem volt egyéb a kölcsönös gyűlölet, utálat kifejezésénél.

A boldog szülők, kik reggel siettek szeretett gyermekeiket üdvözölni a nászjé után, ott találták a szép arát az egyik szobában, a délczeg vőlegényt a másikban. Az asszony teljes menyasszonyi ruhájában volt, csak a fátyola volt összetépvé, a férj pedig vőlegényi jelmezében, csak a nyakkendője volt szétszaggatva.

Íme tehát megtörtént, a mit a szülők úgy erőltettek, s a mit a király előmozdított: lett Olivérből s Hortenseből férj és feleség.

Azok pedig e nászjé után soha többé nem látták egymást.

Olivér áttetette magát más városba, hogy még csak egy levegőt se szíjon a feleségével.

Hortense elébb klastromba akart vonulni; de a zárdafejedelemnő elutasította: férjezett nő nem lehet apáczsa. Akkor meg akarta magát mérgezni; rajtakapták, megakadályozták. Akkor aztán hazament a szülőihez.

A két házastárs úgy gyűlölte egymást, mint az ördögöt. Pedig semmi okuk sem volt rá. Egyik sem szegte meg az oltár előtt tett esküjét.

Egyszer aztán mégis csak találkoztak egymással - véletlenül. A touli «officialité» főlépcsőjén.

- Mit keres itt monsieur? - kérdé Hortense.

- Én a keresetlevelemet hozom - a válóperemhez. Hát ön madame?

- Én szintén a válóperi keresetlevelemmel jövök.

- Hisz akkor egy dologban járunk.

Akkor aztán karonfogva mehettek föl nagy vidáman az elnök-vikáriushoz s együtt adhatták át neki a keresetleveleiket. A válás oka volt «nem foganatosított házasság, engesztelhetetlen gyűlölet.»

Az elnök megbiztatta őket: hagyják itt az irataikat, aztán menjenek haza; lakjanak együtt; három hónap múlva megint jöjjenek ide; akkor egyházi tekintély meg fogja kísérteni a kibékeltetésüket, s ha az nem sikerül, kimondja az ágytól és asztaltól való elválasztatást; azzal megint hazamehetnek, lakhatnak külön szobákban, újabb három hónap múlva aztán megint előkerülhetnek, s ha válási szándékuk megmásíthatatlan, megkaphatják a házasságukat megsemmisítő ítéletet három hónap alatt.

Ennek aztán mind a ketten nagyon megörültek. Mikor az Officialité kapujában elváltak, még kezet is szorítottak egymással.

Már most ha Olivér jól megértette volna az elnöki utasítást, vagy ha nem értette is, de legalább megtartotta volna, hát minden a legszebb rendben folyt volna le.

Azt mondták nekik, hogy «menjete haza s lakjatok együtt a törvényszabta határidőig».

Olivér azt hitte, hogy ez csak olyan kegyes szólásforma.

Mi a csodának lakják a férj a feleségével együtt, ha nem szereti? Csak azért, hogy a szép arczát, termete bájait tükörből lesse? Hogy mikor alszik, egy csókot lopjon oda a vállára? Egy hideg csókot!

Hagyta a feleségét hazautazni Nancyba, maga pedig ment Lunevillebe, a hol hivatalos állása volt.

Pedig hát az egyházi kánonnak szilárd ethikai alapja van.

S erre De Pont Olivér a saját eszéből is rájöhetett volna.

Hogy házastársak között nincs szeretet, az lehető dolog, de hogy szerelemfáltás ne legyen, az lehetetlen. A szerelem = virág, mely lehull, de a szerelemfáltás = méregtoboz, mely a szíromhullás után is duzzad és érik.

Ezt nem érezte De Pont Olivér.

Kitől féltse egy férj a szép asszonyát (a szalmaözvegyét) Nancyban?!

A jó becsületes Nancyban, a hol a király példájához alkalmazkodik minden ember; az egész udvar csupa tudósokból áll. A hol egy férfi ezt a szót «baiser» (csókolni) ki nem ejtené a száján, hanem ezt használja helyette: «embrasser» (ölelni).

Egy közbejött tényről nem volt tudomása De Pont Olivérnek.

A versaillesi udvar diplomáciai illendőségnek találta, hogy XV-ik Lajos király rendes követe által képviseltesse magát uralkodótársa, I. Sztaniszló király udvaránál. E feladattal Beauveau lovag bízott meg. A francia előkelő világ egyik legszeretreméltóbb gavallérja. Ez volt az első és egyetlen arisztokrata Sztaniszló király udvarának. Tudós nem volt, hanem az asszonyokhoz alaposan értett.

Hogyne ismerte volna fel ily szakértő bűvár a tenger fenekén rejlő gyöngytermő kagylót?

A harmadik törvényszék előtti megjelenést valami közbejött eset megakadályozta.

De Pont Olivér csak megjelenhetett volna, de Alliot Hortense nem jöhetett el Párisból, a hová három hónap előtt félrevonult. Az az oka volt rá, hogy a Saint Marie Madeleine-templomban ez időtájt egy újszülött fiúcskát kereszteltek, a ki a Szent Sakramentomban Basile Amable nevet kapott, a matriculában eképen beírva: «fils naturel de Ferdinand Jérôme de Beauveau, et de la demoiselle Hortense Alliot.» Az apa maga írta bele a nevét a hivatalos lajstromba s egyúttal a következő ígéretet adta ki hiteles okiratban:

«Én Ferdinánd Jérôme de Beauveau, ígérem Isten és emberek előtt, a mire a becsület és vallás szentül kötelez, hogy Alliot Hortense kisasszonyt, a mint az egyházi törvényszék állítólagos házasságát De Pont Olivér úrral semmisnek és érvénytelennek nyilvánítandja a folyamatban levő válópör alapján, azonnal hitvestársamul fogom venni. Ez azon benső egyetértésnek következése, mely köztem és ő között fönnáll, a ki szabad. Mi a teljes igazság szerint kereszteltük Párisban a Saint Marie Madeleine-templomban a fiúkat Basile Amablenak. Istent hívom föl tanúnak, hogy az anyát nőül véve, a fiút törvényesíteni fogom s rangjához juttatom, mely őt megilleti, a mire engemet kötelez a becsület, a vallás s az anya és gyermeke iránti gyöngédség. Beauveau lovag.» Hitelesítve címeres pecsétjével.

Ez hát jó lett volna már De Pont Olivérnek. Soha még férj tisztább munkával férjhez nem adta a feleségét. Most már házasságtörés címén is indíthatott válópört a felesége ellen.

Hanem ekkor egy újabb bonyodalom következett.

Az új férjjelöltnek, Beauveau lovagnak, a családja förmedt föl Ferdinánd Jérôme házassága ellen. Tiltakoztak s a grand chatelet elnöke, a párisi prevot elé vitték az ügyüket.

A derék bíró meg volt akadva; neki a statutumok szerint csak kétszázötven frankig terjedő ügyekben szabad itélkezni; az a kérdés, hogy ér-e egy leányosított asszony, vagy egy asszonytalanított leány 250 frankot? A baillik és senechalok mind összeütötték a fejüket, mégsem bírtak tanácshoz jutni. Az ügy a parlament elé került. A korszak két leghíresebb ügyvéde: Loiseau és Legouvé mérkőzött meg egymással. Az akták halomra nőttek. Végre a parlament sem tudott egyebet határozni, mint hogy be kell várni a toulai Officialité döntését ebben a rendkívüli kérdésben.

Végre valahára megérkezett az egyházi törvényszék határozata, melyben kimondatik, hogy De Pont Olivér és Alliot Hortense hitestársak házasságában semmi impedimentum dirimens nem található. A canonok Beauveau lovagot nem ismerik, csak a házasság szent sakramentumát. A Saint Marie Madeleine dékánja utasíttatik, hogy a keresztelési matrikulába új lapot vezessen be: törvényes apának De Pont Olivért, anyának Depontné, született Alliot Hortense asszonyt nevezve meg.

Ez volt a megoldás.

És így megtörtént az, hogy a gyűlölet nevelt a családfán egy új sarjadékot.

ELEVEN REGÉNY.

Száz év előtti hírlapból hódítottam el ezt a történetet. (Dumas Sándor «elhódításnak» nevezi.) A Times «Miscellany» mellékletében található, mely akkor jubilálta dicsőséges pályafutásának huszonötödik évfordulóját. - Ha a saját fantáziámmal gondoltam volna ki ezt a mesét, azt mondanák rám, hogy szecsesszionista vagyok.

Londonban történt az eset.

Még akkor nem volt se vasút, se gőzgép, se táviró.

Regényírók sem voltak.

Scott Walter még egy kis ügyvéd volt. Cooper Fennimor akkor tanult olvasni, Dickens (Boz) még nem is született.

Shakespeare, Dantét hamar átolvasta az ember, az amadisokat (lovag-regényeket) megunta az ember, Don Quixotet könyvnélkül tudta az ember. Mit tehetett az ember? - Elindult eleven regényeket keresni.

A Westendben volt egy klub, melynek tagjai föladatukká tették az eleven regények fölku-tatását.

A gentlemanek álöltözetben fölkeresték a londoni külvárosok csőcselékklakta részeit, a White-friarst, a Rotherhytheot; bevették magukat a bűzös lebuajokba: ott kiszemelték maguknak a legfeltűnőbb alakot, férfit, vagy némbert, bizalmaskodtak vele, míg kicsalták az élettörténetét. Azt azután otthon a klubban elmondták a társaságnak.

Ezt úgy hitták maguk között, hogy «búvárharang».

Találó elnevezés. Tengerfenék ez is, a hová a merész búvár alámerül, hogy értékes csiga-gyöngyöt keressen. Koczkáztatja, hogy czápára talál, a ki elnyeli, vagy nyolczkaru polipuszra, a ki megfojtja; de hátha épen egy syrénre, a kinek a karjából még nehezebb a szabadulás!

A klub tagjai között a legszerencsésebb volt a gyöngyhalászatban lord Alb... (A cenzura miatt nem volt szabad az egész nevet kiírni hírlapi közleményeknél.)

Öreg úr volt már: de azért korcsmaképes. Vagyonos volt és agglegény; jövedelme nagy részét inségesek fölsegelésére fordította. A lebuajokban győzte az ivást és a fizetést. Törzsvendége volt a leghirhedettebb rotherhythei spelunkának a «Kakas-lovaghoz».

Ismeretes emblema. A feleségeiktől megcsalt férjek czímerképe. Nagy látogatottságnak örvendett. Itt lehetett találni a legerősebb punchot, a legmérgeesebb dohányt s a legkifestettebb leányokat. Voltak mellékhelyiségei is hashisevők és ópiumszivók számára. Lord Alb... csak szektet ivott, s másokat is azzal traktált. Aközben kereste a gyöngyöt.

Néha reggelig is ott dőzsölt a lármás társaságban: élvezte az utcai énekesnök nyiltszívű nótáit, biztatta a boxoló matrózokat, a győztest megajándékozta; ha valakiben meggyulladt a pálinka, azt a magával hozott ellenszerezellel meg tudta gyógyítani; őt nem merte senki bántalmazni, mert herkulesi ereje volt.

Reggel felé aztán, a minek a megérkezését a hajók túlköléséről lehetett megtudni, mely a matrózokat hajóikra hivogatta, a lord is fölhasználódott és hazament. A csatorna hídjánál várt reá a gyaloghintója, abba belevetette magát s aludt hazáig. Fölvitték a lakásába, lefektették. Dél felé fölbredt, megfürdött, megborotválkozott, felöltöztette magát divatos manchester köntösébe, megivott egy pohár ambra elixirt. Aztán lóra ült, kilovagolt a Hydeparkba, az útban talált hölgyeket keccesen üdvözölve jobbra-balra. Igazi gavallér volt.

Csak itt-amott mutatott rá ólmos botja végével egy policeman, társát figyelmeztetve: «a mynheer». A Kakaslovagnál hollandusnak címezték a lordot, viselete, flegmája és ivóképessége miatt.

A Hydepark kioszkjában aztán megreggelizett; ott volt a gyűlhelye a többi bűvár uraknak; ott azután elmondta osztriga és fogolypástétom mellett, a mit a lebuiban a vereshagymás kablajaus az égő plumpudding között begyébe szedett:

- No, urak, ma egy igazgyöngyöt halásztam!

- Igazgyöngy! - kiáltá fel gúnyolódva lord Bel... makacs ellenfele lord Alb...-nak, atrobilosus ember, kinek életfeladata volt mindenkinek ellentmondani, mindenben kételkedni, de különös céltablájának tartotta ezt az idealista, humanista, altruista lordot, a kinek az előadásait igyekezett skeptikus közbeszólásaival megzavarni. - «Igazgyöngy! Bizonyosan afféle bourgignon.» (Így hívják a gyártott hamis gyöngyöt.)

- Nem! Ez egy valóságos parangon. (Elsőrendű nagy terménye a meleagrina margaritifera-nak.)

- No, majd meglássuk, hogy az én fogam alatt nem törik-e széjjel? (Ez a próbája az igazgyöngynek.)

Lord Bel... azok közé a bűvárok közé tartozott, a kik a londoni nyilvános házak korallgrottáiban tanulmányozzák a tengerfenéket. Ott is sok érdekes csiga terem.

Elválhatatlan társa volt neki a skót nagybirtokos, O-Don... a kit a klubban úgy hívtak, hogy Bashaw. Turbánt, kaftánt, salavárit viselt, shorbetet ivott, csibukból pőfékelt, s hosszú ősz szakállt viselt. Senki sem bántotta érte: ha neki úgy tetszett.

Ennek meg az volt a speciális tanulmánya, hogy a Londonban létező «lunatic-asyl»-okat látogatta meg: azoknak a lakói történetéből gyűjtötte eleven regényeit.

Ezt a két urat valami közös érdek kötötte össze, a mit azonban rajtuk kívül senki sem ismert. Annyit lehetett tudni felőlük szorgos utánjárás mellett, hogy lord Bel...-nek volt valaha egy szép, fiatal leánya, a kit az apa egy ballépés miatt házából elűzött, a skót bashawnak pedig létezett egy legény fia, a ki az apai házból elszökött, s évek óta se leánynak, se fiúnak hírét sem hallották a bánkódó szülők. A két apa azokat keresi, a lord a nyilvános házakban, a Bashaw a tébolydáknakban.

A skót főúr már annyit közölt a barátjával, hogy nyomon van: látta a fiát, rátalált egy «little house»-ban, (kisebb tébolyda, ingyenes, melyet jótékony alapítvány tart fenn.)

- Bolond?

- Az.

- Mi a mániája?

- Egész nap verseket ír.

- Hát hisz az ártatlan tébolygás.

- De azokat egész éjjel deklamálja, nem hagy senkit aludni.

- Nem gyógyítható?

- Az orvos azt mondja, hogy vagy trepanálni kell a koponyáját, vagy meg kell házasítani.

- Csak akadjon olyan áldozat, a ki kész egy bolondhoz feleségül menni.

- De mikor azzal kigyógyul. Én ismertem egy nőt, a ki feleségül ment egy kannibálhoz: nem félt, hogy megeszi.

- Akadnak olyan némberek.

A két főúr közrefogta lord Alb...-ot. Mind a hárman egy széles ottománon foglaltak helyet; középen lord Alb... A Bashaw keresztbe szedte a lábait maga alatt s nagy füstgomolyokat fújt a mesélő felé a csibukjából.

- No hát lássuk azt az igazgyöngyöt.

Lord Alb... hozzákezdett.

- Az történt, hogy a múlt éjjel ott ültem a Kakaslovagnál a szokott asztalom mellett, vizsgálgatva a körülöttem csivélő asszonyi állatokat, a kiknek a köszönetését nem tartottam érdemesnek figyelembe venni. Egy hárfás leány énekelt és muzsikált a podiumon: annak a dalait hallgattam.

- Szép volt a lány? - kérde lord Bel...

- Nem tudom. Nagyon ki volt festve. Széles kalapja alól fekete haj omlott alá, a mi nem volt a sajátja, a szemöldökei is festve voltak, elől trompeuset viselt, czipőin bouffantokat, a mi nagyon testesnek tüntette fel. Azzal vonta magára a figyelmet, hogy hangos vitába keveredett egy fiatal dandyvel, a kinek nem akarta megengedni, hogy a mezitelen vállát megcsókolja.

- Pedig az arra való úgy-e? - szólt közbe a Bashaw.

- Természetesen. A leány azt kiáltotta: «Eredj! selyemruhás ember ne érjen hozzám: gyűlölöm a selymet, meg a bársonyt.» Én ezen elcsodálkoztam. Hiszen a selyem-, a bársonyruha zsebében terem az arany. Odamentem a civódókhoz. A dandynek adtam egy bordalökést, a mitől az asztal alá kalimpázott. A leánynak szóltam: - Hát az én barchent jaklimnak szabad-e hozzád dörzsölnödni?

A leány elnevette magát: «Te már tetszel nekem, mert paraszt vagy és öreg vagy». - «No hát gyere az én asztalomhoz s dalolj én nekem.» - Kapott rajta, egy szökéssel lenn termett a magas pódiumról, pedig a nehéz hárfáját is emelnie kellett.

- Ön nem segített neki?

- De igen. A könyökét fogtam.

- Pedig nem ott van a hypomoklion.

- Azután leült mellém az asztalomhoz s elkezdett hárfázni és dalolni. Csintalan románczokat énekelt, a minőket a többi hárfásnök szoktak: «Te madaram», mondám neki, «el tudnád-e dalolni ezeket a nótákat, ha nem volnál így kifestve?»

- Nem tudnám.

- Lehet téged kendőzetlen arczczal is látni?

- Lehet.

- Hol?

- Otthon a szobámban.

- Elvezetnél engemet a te otthonodba?

- Szívesen. Itt van a lakásom mingyárt a vendéglő padlásán. Van jó lábad?

- Hegymászó vagyok.

- No, mert öt lépcsősoron kell fölkapaszkodni. Velem jöhetsz.

Azzal fölkerelkedett hárfástul s vezetett föl a lakására. Biz az a legmagasabb emeleten volt, a hol már a padlásgerendák képezik a plafondot, s az alacsony ablakból a háztetőre látni; de az az előnye volt a szobájának, hogy a vendéglő főkéme nye nyult fel a szögletében s annál fogva nem kellett benne fűteni, mert a kémény elég meleget adott. Egy asztal, egy zárható szekrény, két szalmaszék, egy olajlímpás képezték a butorzatát; az ágyfülkében volt a nyoszolya, tarka kattun-függönyökkel. Egy kis szűk pitvara is volt a szobájának, a minek szögletében vörös világosság derengett. Az egy kis bádogkatlanból jött, melyben köszén paráztlott, forrón tartva a groghoz szükséges vizet, a mit eshetőleges vendége számára készen kellett tartani a szép Melusinénak.

- «Melusine»? Ez bizonyosan komédiásnév, - szólt közbe lord Bel...

- Természetesen. A hölgy arra kért, hogy maradjak a pitvarban, a míg ő a szobájába megy toilletet csinálni. Valami polczról kénes fonalat vett elő, azt meggyújtotta a paráznál s bement a szobájába a lámpást meggyújtani. Azután még egy percze visszatért, az üstöt a forró vízzel leemelni és bevinni. A bezárt ajtón keresztül nemsokára nagy lubiczkolást hallottam, mely elárulta, hogy a forró vizet nem annyira grogcsinálásra, mint alapos mosakodásra használja.

- Nem leskelődött ön a kulcslyukon át? - kérdé a Bashaw.

- Dehogynem. Volt azon az ajtón több judáslyuk is fúrva, de mindannyit hasznavehetetlenné tette a komédiásné azáltal, hogy a levetett szoknyáit az ajtó fölé akasztotta. Félre kellett tennem a kíváncsiságomat. Nem soká várakoztatott. Ismét nyílt az ajtó, s ő kitekintett a nyíláson. Én visszahőköltem a láttára. Ez nem az a hölgy, a kit én ide kísértem. Az egy magas, testes amazon volt, ez pedig egy szilfid. Fehér, lenge pongyola volt rajta, mely szoborszerű idomaihoz tapadt, a fekete haj eltűnt, a helyett csaknem fehér ezüstszőke fürtök omlottak a vállaira.

- Micsoda? Ezüstszőke haj? - szólt közbe lord Bel...

- No igen! ezüstszőke. Ez nem olyan ritkaság az angol nőknél. Sohasem látott ön még ezüstszőke hajú nőt?

- De igen. Láttam.

- Én meglepetve rebegém: «Ön az, Melusine»? Erre ő szelíd mosolylyal suttagá: Most már nem vagyok Melusine. Híjon az igazi nevemen: «Milagrida.»

- Micsoda, Milagrida? kiálta fel hangosan lord Bel... - Hisz az spanyol név!

- Hát mért jön, mylord, ezért haragba? Lehetett a hárfásnő spanyol leány. Csak nincs olyan bolond angol családapa, a ki a leányát Milagridának kereszteltesse.

- Kérem ezt a thémát nem fejtegetni tovább.

- Az egész megjelenése a leánynak meglepett. Oly karcsú volt, oly lengeteg; minden mozdulata csupa kellem, csupa báj, de különösen az arcának az átváltozása volt feltűnő, a mióta azt a czudar festéket lemosta róla, szemei kékek voltak, miket a festett pillák feketéknek hazudtak, a fekete szemöldök helyén finom vékony vonalak húzódtak, arcza fehér volt, mint a porcellán, de bezománczozva a legtündöklőbb rózsaszínnel, mintha a hajnal sugározná be. Csak a jobb arcán volt látható egy háromszegletű fehér folt; de az is jól illett neki. Kis leány korában egy papagály megharapta: annak a forradása maradt ott.

Erre a szóra lord Bel... izgatottan ugrott föl a helyéről.

- Egy papagály harapása? - hebegé.

- No igen; ezek a komisz beszélő madarak olyan gonoszindulatuak: a kire irigyek, azt megharapják.

- Az lehetetlen! Az lehetetlen!

- Csak nem akarja a papagályokat védelmébe venni?

Lord Bel... a selyem zsebkendőjével törülgette izzadó homlokát.

- De egy hárfajátszóné!

- No hát miért nem kaphatott volna egy hárfajátszóné egy papagálytól harapást az arczára?

- De hát honnan tudja ön, hogy az a fehér folt a leány arcán papagályharapásnak a helye?

- Ő maga mondta el nekem.

Lord Bel...-nek a szemei vérben forogtak. Oldalzsebébe nyult, kihúzta a bowieknifeot s annak a hosszú pengéjét kiugratta.

- Ugyebár, - hörgé tompán, rekedten, - mikor az ember egy ilyen szép, piros női arczon egy olyan fehér foltot talál, egyszerre kedve támad azt megcsókolni.

Eközben úgy fogta marokra a nagy kést, mintha a kedves barátjának szánna vele egy oldal-döfést.

- No, azt én nem tenném; nem szokásom. Hanem az ujjam hegyével érintettem azt a fehér foltocskát, megtudandó, hogy nem a letörült fehér festék maradványa-e az ott? Erre adta a leány azt a fölvilágosítást.

Lord Bel... abbahagyta azt a szurkálási mozdulatot a zsebkéssel, a helyett levágott egy darabot a rágódohány tekeréséből s azt a szája szegletébe dugta, s aztán hanyatt dűlt a kereveten.

Lord Alb... sietett még tisztábbra mosni a hárfás leányt, mint a milyen tisztára az maga mosakodott.

- A lámpavilágnál szétnéztem a kis manzard szobában. Semmit sem találtam benne, a mi hasonló természetű osztályhoz tartozó némberek lakhelyeit diszítí. Falain nem voltak az Aretin-féle érzék-ingerlő képek, még az ismeretes Männeken Piss gipsz-szobra sem volt látható a szekrénykéjén.

- Te kis Milagrida, úgy látszik, - mondám neki, - hogy valamikor a jobb társaságokban voltál otthon. Olyan finomak a kezeid.

- Pedig a hárfapengetéstől megkérgesednek az ujjak hegyei. Igaz, hogy fiatal koromban előkelő család tagja voltam. Családi nevemet nem mondom meg. Az apám valamikor spanyol követ volt.

- Lárifári! - rikácsolt közbe lord Bel... - Hogy lett volna spanyol követ?

- Ezer bocsánat. Én tévedtem. Portugált mondott. De nekem a spanyol, meg a portugál mindegy.

Lord Bel... a szóra egészen elvörösödött.

- Ezt ön csak az én boszantásomra mondja most! - S azzal kiköpte a szájából a rágott dohányt.

Lord Alb... nem értette, hogy mi boszankodni való lehet ezen? Azzal folytató a mesélést:

- Egyszerű a történet; egy fiatal leány és egy ifjú szerették egymást. Előkelő családok tagjai voltak mind a ketten. Boldogságuknak semmi sem állt az útjában, a szülők beleegyezésével jegyesek lettek. A menyegző napja ki volna tűzve, a jegyesek a szószékről kihirdetve, csak egy hét volt még hátra. Ez utolsó hét alatt történt, hogy a menyasszony atyjának egy majom-

házába beleütött a villám, s az porig leégett. Az apa és anya együtt kirándultak a kár megtekintésére, leányukat otthon hagyták. E távollét alatt érkezett meg a kastélyba a vőlegény. Volt, a ki fogadja: a menyasszony. Örjögve szerették egymást, igazán örjögve. A páros együttlét rossz tanácsadó. Az ifjú azt susogta a leány fülébe, hogy hiszen úgy tekintsék már egymást, mint férj és feleség. Egy szikra volt csak, s ettől a szikrától fel hagyta gyújtani a leány a szivét. Odaadta azt a kincset, a mit vissza nem lehet venni többé. Feláldozta jövődjét a pillanatért. Hát aztán mi lett velük? Az, a mi Hamlettel és Oféliával: «Míg hozzád nem menék, nászszal kecsegtetél.» «El is vevélek, ha hozzám nem jövél.» A vőlegény a pillanat gyönyöre után megutálta a menyasszonyát; leszidta, gyalázó szavakkal tetézte s magára hagyta; többé felé sem jött, s azon a napon, a melyen menyegzőjüket kellett volna megtartaniok, megszökött az apai háztól.

- A futó bolond, - dörögé a Bashaw, kifújva a csibukjából a szikrázó hamut.

Lord Alb... folytató az elbeszélést:

- Ha ezzel vége lett volna a szomorú történetnek, hát ez olyan mindennapi eset volna, a mit nem érdemes följegyezni. Egy megszökött vőlegény. Gyöngyház, ha leszakad, lesz más! De az önfeledt szerelmi odaadásnak következményei voltak a leányra nézve, a miket a termete elárult. Az anyai szem észrevette e változást: a leány mindent megvallott. Kétségbeesés jött be a házba. Az apa előtt sem lehetett titkolni a szerencsétlenséget. A becsületére féltékeny lord, kinek melle királyok érdemrendeivel volt diszítve, határtalan haragra gerjedt s elűzte a leányát a háztól, ki fejére ily gyalázatot hozott: egy shilling nélkül. Látni sem akarta többé. Az anyja irgalmasabb volt hozzá. Minden pénzét és az ékszereit átadta a leányának, a ki aztán Londonba menekült. Az apja oly kegyetlen volt, hogy londoni ismerőseinek, rokonainak tiltakozó leveleket írt: nehogy elűzött leányának menedéket vagy bármi segítséget adjanak. A leány elveszett a fővárosi nyomorultak számlálatlan tömegében.

Lord Bel...-nak valami eshetett a szemébe, mert nagyon törülgette.

- A szerencsétlen leány nemsokára megszabadult - az istenáldásától. Finom társaságban úgy hívják ezt, hogy istenáldása. A fölösleges emberek számát szaporító új gentlemannek volt annyi becsületérezete, hogy a mi hibát világrajóttével elkövetett, azt nagyhamar a világtól megváltával helyrehozza. Miss Milagrida felvehette a Melusina nevet. Utolsó pénzéből vett magának egy hárfát s a csapszékbe járt énekelni.

- És most már abból élek, a mit a hárfámmal keresek. Szegény keresetforrás, de tiszta, - mondá, nagy szempilláit lesütve. - Czintányéromba rézpénzt dobálnak: arany, ezüst nem kerül abba soha. De nekem az elég. És már most azt is érteni fogja ön, miért mondtam annak a tolakodó dandynek, hogy hagyjon békében: utálok a bársonyt és selymet. Ő is mindig bársony ruhában jött hozzám, a ki boldogtalanná tett. Azóta irtózom a bársony érintésétől.

Én kissé valószínűtlennek találtam a leány állítását.

- De hát, szép Milagrida, mit csinál maga, hogyha valamely úrnak kedve támad magát a szállására felkísérni, a hogy ime én is felkísértem? Nem minden látogató engedi magát szomorú történetekkel kielégíteni. S maga is csak húsból és vérből van.

- Oh, az ellen van énnekem egy talizmánom, a minek az igézete csalhatatlan. Akarja ön, hogy megmutassam?

- Kérem szépen.

Erre a szép Milagrida a szekrényéhez lépett, felnyitotta s kivett belőle egy üveg ládikát, mely selyemmel volt befedve: azt letette az ágyára.

- Nézzen ön ide, - szól, a selyemtakarót lerántva a ládikáról.

Visszariadtam a látványtól.

Az üvegfödél alatt egy csecsemő bebalzsamozott mumiája volt látható.

- Ez az én talizmánom, - suttogá a leány; - akar ön az ágyamra feküdni, sire? Kettőnk között nem lesz más, csak ez a kis koporsó.

Nekem a köny kicsordult a szememből.

Egy utcai énekesnő, a kinek mindennapi hálótársa első, egyetlen szerelmének szülötte üvegekoporsóban!

Odadobtam az erszényemet az asztalra.

- Fogadja el tőlem, miss, e segítséget s őrizze meg továbbra is a tisztaságát. Gondom lesz önre. Én leszek önnek az apja.

- Nem, nem! - hörgé lord Bel... - Én, én vagyok az apja! Ez az én leányom!

Azzal fölugrott a kerevetről, arcza sötétvörös lett, szemeit aláfutotta a vér, kezével a torkához kapott, mintha a fojtogató lidérczet akarná eltávolítani. S egyszerre csak arcczal előre bukott, eszméletét veszítve.

A két mylord fölemelte s lefekteté a pamlagra. Rögtön sebészért küldtek, az eret vágott rajta, a mire a beteg föleszmélt, de már csak megbénult nyelvvel tudott hebegni, lord Alb... kezét keresve jobb kezével, mely hideg volt, mint a jég.

- Hozza ön - ide - a leányomat. - Keresse föl. - Megbocsátok neki. - Visszafogodom. Örökösömmé teszem. - Egyetlen leányom. - Szegény Milagridám!

- Sietek! Rá fogok találni!

- Akkor én is sietek a fiamat idehozni a lunatic asyliből; - szólt lord O'Don... - Tegye jóvá a bűnét, tegye boldoggá a kedvesét, s maga is gyógyuljon meg általa.

Azzal lekapta a fogasrul a tengerikutyacson-fogantyús bambusznád pálczáját s elrohant a kioszkból.

Nem olyan könnyen ment lord Alb...-nak az eltávozása. Annak a kezét vasszorítással fogta a gutaütött ember ökle, a ki egyre rebegette e két szót: «Leányom! Clerc!» Az utóbbira azért volt sürgetős szüksége, hogy végrendeletét élőszóval tollba mondhassa neki. Másfelől meg a kioszk kávésa ült a lord Alb... nyakán azzal a követeléssel, hogy vitesse el innen azt a gentlemant, a kit a gutával megüttetett, az ő kioszkjában nem szabad senkinek meghalni. A felcser meg a díját követelte rajta.

Lord Alb... praktikus ember volt, föl tudta osztani a föladatát. Első a nyavalyás lord elszállítása a lakására, ápolás alá vétele: egy óranegyed. Azután a cleric meghívása a testamentumtevőhöz: másik óranegyed. Akkor lóhalálában a Kakaslovaghoz, a leányt fölkeresni: ez jó félóra. De időközben egy zsibárusnál flanell janklit kell venni, mert bársony ruhás urat a leány magához közel nem ereszt. Onnan vissza. Minden kitelik másfél órából. Addig várjon a halál. Hiszen mi is elég soká várunk a kegyelmes úrra, várhat ő is.

Így szépen fölosztva az időt, kifizette a kávést, meg a chirurgust s levitette a beteg mylordot a kívül várakozó sellyéjébe. Azután a lovát kereste, a min idejött. Azt biz' elvitte a Bashaw a maga sietős útjára. Egy goddamot sem mondott rá. Ott ácsorgott egy boxcab a kocsija mellett. Megmondta neki, hogy hova hajtson. Míg az a hátulsó ülésbe felczihelődött, lord Alb... előhúzta a zsebéből a butykosát, a mi whiskyvel volt tele s megitta belőle - nem a kocsist, hanem a lovat. Ennek azután volt sikere. A boxcab röpült, feldöntött egynéhány kofaállványt; de minden állomásra megérkezett jó idején. Öt perczel a kiszabott idő előtt a mylord már

rátalált a hárfásleányra a «Kakaslovag» ivótermében. Még az ajtóból kiáltott rá. A családi nevén szólította.

- Miss Bel... Milagrida! Önt az édes atyja hivatja magához.

- Kicsoda?

- Lord Bel... Algernon, az én legkedvesebb barátom.

- Mi dolga van velem a mylordnak?

- Önt akarja tenni örökösévé.

- Így csak nem mehetek hozzá, ebben a maskarában. Engedjen átöltöznöm. Hisz nem ismer rám az apám.

- Nincs idő rá, miss; önnek az atyja haldoklik, órái meg vannak számlálva.

Erre a leány fölsikoltott s elkezdte a haját tépni. Már tudniillik azt a fekete parókát a mit viselt. Zokogott.

S ez igen czélszerű volt. A fekete paróka lehulltával előtűnt az ezüstszőke hajzat, s a sűrű könyek lemosták az arczáról a festéket. Rá lehetett ismerni a Milagridára. Így aztán vihette őt magával lord Alb..., útközben elmondva neki a kioszkban történeteket.

A boxcab lova feleúton összerogyott a nyargalástól, gyalog kellett tovább sietniök. Felhasználták a melléksikátorokat. Elég jókor érkeztek meg lord Bel... szállására. A mylord utolsó óráját élte; de még eszméleténél volt. Hárman is voltak mellette, a kiknek feladata az volt, hogy utolsó óráját megnehezítsék: a clerc, a ki motyogásából a végrendelkezését igyekezett kiértelmezni; a káplán, a ki gyóntatta, s a csodadoktor, a ki hólyaghúzókat rakott a talpára, meg a mellére s szalmiákszeszt szagoltatott vele, a mitől a beteg nagyokat tüsszentett, a két különböző examinátor nagy boszuságára.

Mindennek röviden véget vetett miss Milagrida megjelenése.

A hárfásnő, a mint ágyban fekvő atyját megpillantotta, nagy zokogással rohant oda hozzá s keblére borult.

Lord Bel... csak a balkezét tudta még fölemelni, a jobbjá megbénult, azzal ölelé keblére visszatért leányát, utolsó erejével világosan ejtve ki e szavakat:

«Leányomat nevezem ki általános örökösömmé.»

Ez volt az utolsó szava, utolsó lélekzetvétele. E szavakat protokollumba vette a törvény embere. Tökéletes végrendelkezés volt.

Szeretett leányának nem volt már más feladata, mint halálra vált atyjának szeméit az örök álmra lefogni.

A közjegyzőségéd felszólítja a másik két urat, a káplánt és a kuruzslót, hogy menjenek át vele a mellékszobába, a hivatalos okiratot mint tanuk aláírni. Lord Alb...-ra nem reflektált, azt darócruhájában valami szénhordónak nézte.

Ezalatt megérkezett a Bashaw a fiával. Az örültek gunyáját még a «Kis házban» fölcserélték vele a hajdani bársony köntösével. Az orvos kiadta a bizonyítványt, hogy a fiatal mylord, mint teljesen felgyógyult, elbocsáttatik.

- - Már most, ha a regényíró szabad kézből írhatná meg ennek a történetnek a végét, a maga szentimentális hajlamával, optimista felfogásával, milyen szép jelenetet festhetne ebbe a rámába! Egy apa halálos ágyánál térdelő leány, kit a megtért vőlegény vigasztal; halavány ifjú, homlokára hulló szőke hajfürtökkel; az érzékeny pár fölött az élő családapa, ki áldó

mozdulattal teszi két kezét az ágy mellett térdeplők fejére; a halott apának még egyszer fölnyílnak az ajkai, mintha a túlvilágról sóhajtaná el az «áment».

Hanem a kegyetlen krónika kötve tartja a regényíró kezét.

Nem az lett a vége.

A bolondokházából előhozott fiú nem volt szép. Feje simára borotválva, homlokán áruló diadém: egy sor fehér pont, a mit pióczacsípések hagytak hátra letörülhetetlen emlékül; kiülő szemei széjjel kancsalítanak; orrczimpái lüktetnek, arcza vigyori ránczokkal keresztülbarázdálva; mikor állatias kifejezésű felső ajkát fölhúzza az inyéről, két kitörött fog helye tűnik elő. Azokat erőszakkal távolították el az orvosok, mikor a tébolyultat megszállta a sitophobia (ételiszony), hogy az ételt tömlőn keresztül vezethessék a gyomrába.

Az ifjú ember egy ólálkodó dúvad sunyiságával tekintett szét a szobában.

A mellékszobában látott három embert, a kik valami írással voltak elfoglalva.

Egy ember ott állt az ablakban jó távol.

Az ágyon feküdt egy halott, annak a keblére borulva sírt egy nőalak.

Az ifjú apja, O'Don... lord költögeté a halottat.

- Mylord! barátom! Ébredj föl! Elhoztam a leányod vőlegényét.

Tehát ez az ő menyasszonya!

No de régen óhajtott vele találkozni! Annak a bolondja volt.

Most hát itt van! Nagyon jól van.

Lassan odacsúszott az asztalhoz. Azon hevert az apjának a tengerikutyafogas pálczája. Ismerte jól. Abban volt egy pálczatőr, egy két élű dákos.

Hirtelen kirántotta a tőrt s egy szökéssel ott termett a halottas ágynál s a tőrt markolatig döfte menyasszonya hátába, a szívéen keresztül, hogy annak még sikoltani sem maradt ideje.

Azzal visszarántotta a gyilkot s két marokra fogva a saját szívéen verte azt keresztül, úgy vágta magát hanyatt az apja lábainál.

Erre a rémlátványra az apa, a Bashaw, elkezdett elébb örülten vigyorogni, majd hangos kacagásba tört ki. Megtébolyodott.

... Ez volt lord Alb...-nak az eleven regénye, a mi meg van örökítve a napi krónikákban.

A KENGYELFUTÓ.

Abban az időben Bécs volt a világ központja.

Már tudniillik, a mit mi világnak tartunk: a meddig a mi takarónk nyúlik.

Oda sereglett mindenki, a kinek valami elnyerni, vagy elkölteni valója volt.

Egy ideig (hosszú ideig) ugyan centrifugál központja is volt Bécs ennek a világnak. Tíz esztendeig dühöngött benne a keleti pestis. Bécs volt a gócza ennek az egész Európát fenyegető vésznek. Menekült belőle mindenki, a kinek a halál félelmes volt. Borzasztó halál, a mi ellen nem volt gyógyítás, szabadulás.

Aztán jöttek az elemi csapások. A folyók özönvizekké áradtak. A császárváros palotáinak az erkélyéről csónakkal szedték le a menekülő uri népet.

Majd meg a tűzláng pusztította végig a nagy várost. Egész negyedek égtek hamuvá. Menteni nem lehetett. A tüzes forgószél végtül-végig pusztította a várost.

Ez mind Isten csapása volt. El kellett viselni.

De most következett az emberek csapása.

Az új királynőt, Mária Teréziát, fegyverrel támadták meg a szomszéd hatalmak.

Bajorok, burkusok, francziák szövetkeztek ellene. Osztolni akartak a tartományain. Már Bécs város kapuit döngették.

A királynő újszülött fiával Pozsonyba menekült.

Mindenki elhagyta, csak a magyarok nem.

Az az égre törő kiáltás: «Életünket és vérünket a mi királyunkért», megállítja az ellenségeit, kicsikarta kezeikből a diadalt. A többit elmondja a történetírás.

A magyar főurak aztán otthont találtak a császárvárosban. Palotákat építettek és úri pompával tüntették ki magukat; a főutczákon kengyelfutóktól előzött aranyos hintóikat, prémdolmányos huszárjaikkal, bámulta a nép, s rájuk ismert a családi színeikről a libériáikon.

A királyi gárdisták épen mesemondás tárgyai voltak.

A gárdista mint közvitéz is tisztí rangot viselt.

A magyar nemesi családok büszkeségüket találták benne, hogy legdélcezegebb fiaikat a bécsi gárdába bevezethették. De mustrája is volt az a magyar fiatalságnak.

De valamennyi magyar gárdista között legfeltűnőbb alak volt Zarándi Károly. A családi neve más volt: ez csak a *prædicatuma*.

Fia volt a Rákóczi-szabadságharcz egyik vezérének, a ki a kuruczok fegyverlerakásánál nagy szerepet játszott, s ezért jutalmul donációba kapta az Alföld egyik nagy latifundiumát, a rajta épült nagy kiterjedésű mezővárossal együtt. Hozzá kapott még feleségül egy német hercegnőt. Fiát a császár nevére kereszteltette, ez is volt a keresztapja. Károly gróftól Bécsben nevelték. Kitűnő tehetségű ifjú volt már növendék korában.

A mint árvaságra jutott, a tutora installáltatta a nagy dominiumba, a hol megismerkedett roppant gazdagságával s azzal a meggyőződéssel térhetett vissza Bécsbe, hogy ő az a hatalmas ember, a kinek csak akarni kell valamit, az rögtön beteljesül.

Akarta a gárdához bejutni: befogadták.

A bájos királynő kíséretének választotta.

Az udvarhölgyek rajongtak érte.

Azok között a legragyogóbb szépségül volt elismerve egy nagy befolyású külhatalmasság nagykövetének, Lüderitz grófnak a felesége: Leontine hercegnő.

Alakját a hercegnőnek a halháj pánczél, vertugadin és a bouffantok miatt nem lehet leírni; haját a puder, arcját a fehéritő és pirosító s a szépségflastromok tartják előkelő ismeretlenségben; de a hagyomány azt örökíté meg, hogy ő volt az udvarhölgyek legimádatraméltóbbja, a kinek már azért is nagyon szépnak kellett lennie, mert otkolonban fürdött.

Zarándi Károly egészen belebolondult a hercegnőbe.

Azonban szenvedélyének erős akadályai voltak.

Nem a hercegnő férje. A kitűnő diplomata, a mily tiszteletreméltó volt a magasabb politika terén, oly kevésbé volt eszményképe a férfinak. Alacsony természetét ferdére toltá el egy elrejt-hetetlen kinövés, féllábara biccentett, s a szeméit ideges rángatózás kényszeríté pislogni.

Hanem gazdag volt.

A hercegnő pedig erényes és büszke.

Az erénynek a legerősebb védbástyája a női büszkeség.

De az erényessége mellett a raffinált kaczérságot gyakorolta Leontine imádói ellenében.

Szabad volt Károly grófnak a hercegnőt ajándékokkal meglepni. Hozhatott neki drága schmuckot, beszélő papagályt, kapuczinus-majmot, nyerges lovat; az mind elfogadtatott. Írhatott hozzá verseket (volt költői tehetsége). Rendezhetett a nevenapjára tűzijátékot, karusszelt. Lefestethette hírneves művészszel az arczképét. Ezzel mind elnyerte a jogot - egy kézcsokra. No még többre is. Egy findza kávára, a mibe Leontine hercegnő saját rózsás ujjáival rakta bele a czukrot. Károly gróf nagyon édesen szerette a mokat. Még édesebbet kért. Nem! Nem! Azt a kávéédesítőt nem adták meg neki.

Zarándi Károly gróf dúsgazdag főnemes hirében állott. Alföldi birtokait nem is holdakban, hanem négyszög mérföldekben taksálták. Egyszerre ezer tulkot hajtatott fel a pusztáiról, melyeket az akkori nagytekintélyű főélelmezési biztos, báró H. vett át tőle a hadsereg számára. Volt hitele a fiatal grófnak. A királynő rábízta a magyar nemesi gárda pénztárának kezelését. Bármit kívánhatott tőle az imádott hölgy, ha csak pénzbe került, teljesíthette.

Ha lovagias vitéztetről volt szó, attól sem riadt vissza.

Egyszer, egy nagyon követelt csók díjában, Leontine hercegnő azt kívánta, hogy a délczeg vitéz ugrasson le a paripájával az ő szemé láttára a bástyáról a sánczárókba. Megcselekedte. A lova tönkre ment, ő maga zúzódást kapott. De elnyerte a díját: a csókot.

A csóktul lesz aztán az ember igazán örült.

Bölcs szokás a chinaiaknál, hogy a csókot eltiltják; minek az alvó démont fölébreszteni?

A hercegnő szobájában volt a képek között egy porcellánra festett tableau, (talán Correggio remekműve), mely a hadisten Áresz találkozását ábrázolja a szépség istennője Cytherével. Csokolódási jelenet: Áresz, a fegyverzetéről ítélve, afféle kúraszír volt. Hátha még magyar gárdista lett volna! Symbolice magyarázza a képen az isteni gonosztett végét a két égi fiu, Hymen (a hűség jelképe), a ki fáklyáját - a föld felé fordítva - kioltja, és Érosz (a szerelem istenkéje), ki a maga szövétnekét a csokolódó pár fölé emeli magasra. Hiszen ott is kész volt az indok: a kiállhatatlan férj, a kis sánta és púpos vállú Hefaisztosz.

Károly gróf mindig megállt az előtt a kép előtt, mikor Leontine hercegnőtől búcsút vett; s forró sóhajtozásai kifejezték, hogy mire gondol. Hát nem maguk az istenek adnak példát a halandóknak?

A hercegnő mindig kinevette.

Egyszer aztán komolyan vette a dolgot.

A társalgó teremből nyílik a boudoir. Egy szőnyegajtó vezet hozzá, a melynek nincs látható zára. Egy titkos rugó nyomására nyílik fel. Ennek a rugónak a gépezetét meg lehet tudni azon az áron, a mit a hercegnő imádójának föltételül szab. Megsúgta neki ezt az árt.

És megállhatta, hogy nem nevetett hozzá.

Pedig az a lehetetlenség volt.

- Megteszem! - mondá Zarándi Károly, s hogy eskünek vegyék az ígérését, térdet hajtott a tündérnő előtt. - Fogadom igaz magyar vitézi szavamra, hogy meglesz, a mit kívánt a hercegnő. Az a nap az «én» ünnepnapom lesz.

Azzal elhagyta a hercegnőt, a ki azután sokáig eltöprengett fölötte, hogy vajjon csakugyan sikerülhet-e egy örült szerelmesnek egy lehetetlen föltételt valóvá varázsolni?

Hogy mi volt az a lehetetlen föltétel, azt majd csak ha a megvalósulásához közelít, fogjuk elárulni.

A fiatal gárdista másnap rögtön szabadságolást kért a főudvarmestertől néhány hétre, magyarországi birtokai rendezése végett. Azt megkapta s azzal a saját fogatán lehajtatott a magyar fővárosba.

Ugyan mit kereshetett ottan?

*

Magyar főváros! Hisz ez nem létezett.

Volt egy Pest. Vályogból épült házak girbe-gurba utcáival, a mik igen kellemes tanyául szolgáltak a hízó sertéseknek. A hatvani kapu zárta be a védőbástyát, mely a Dunáig lekanyarult s ott befejezést nyert a rondellával, a mi még száz év múlva is ott díszlett, mint a magyar színművészet aziluma. A mostani Deák Ferencz-utcát határolta egy czölöpgát, sárral tapasztott sövénynyel, a mi nem a török hadak feltartóztatására volt kifundálva, mint inkább arra a célra, hogy a zsidók be ne szökhessenek a belső városba, portékáikat házalva elárusítani. Az csak a palánkon kívül volt nekik megengedve. Reájuk lehetett ismerni a parancsolt vörös köpönyegről, a minek a baloldali szárnyán arasznyi sárga folt tett tanuságot.

A mostani paloták helyén terjengett egy nádas, melyben jó sikerrel lehetett vadkacsákra vadászni; a városliget helyén farkasok, rókák bozótja, azon túl a futóhomok sivatag pusztája. A Dunapartot ékesítette levert czölöpeivel a vizafogó.

Sehol egy urasági kastély.

Az összeköttetést Pest és Buda között egy repülőhid tartotta fenn: a hajdankor remek talál-mánya.

Budának ellenben a török háborúról tanuskodó romjai voltak.

De volt azután egy újabbkori nevezetessége: a hétkerekű malom. Ez a hírneves hadsereg-élelmező biztos leleményes alkotása volt. Ő volt az alapvetője a manapság oly nevezetes budapesti malomiparnak.

Tulajdonképen gőzmalomnak is lehetett volna már nevezni.

Budának megvoltak már akkor is a forró vízforrásai. Azokat még akkor nem hitták fürdőknak. Ezeknek a forró vizet bugyogó forrásait használta fel a korszak legnagyobb nemzetgazdásza, s egy nagyszerű malmot állíttatott fölējük. Ez a malom aztán télen is tudott dolgozni, a mikor a dunai malmok be voltak fagyva a jégbe. Azért nagy híre, kelete volt széles ez országban. Télen minden vidékről idejöttek öröltetni.

Zarándi Károly azért jött le Bécsből Budára, hogy a hétkerekű malmot megszerezze magának. Nagy árt adott érte cserébe: az egész nagy terjedelmű apai örökét, pusztáit, gulyáit, méneseit, mezővárosát.

Kellett neki az a malom minden áron.

A bájos Cythere istennő azt a föltételt szabta imádó Áresze elé, hogy az neki a nevenapjára egy szánkaversenyt rendezzen a Burg kapujától a Szent-István templomáig.

Leontine napját pedig július 18-ikára szabta meg a kalendárium. S a kánikula égi jegyében nem esik hó; a mi az alpeseken volt is, az is mind elolvadt már régen.

De azért szánkázni mégis fogunk.

Zarándi Károly neki állította a hétkerekű malmát a cukor-örlésnek. Annak nem volt egyéb dolga, mint cukrot liszté törni. Azt zsákokban csomagolva felszállíttatta hiencz társzekerekkel Bécsbe s elhelyeztette egy roppant tárházba. Mikor aztán a Leontine nevenapját megelőző éj bekövetkezett, akkor neki állította Bécs város valamennyi zsákhordóit a munkának, s mire a nap megvirradt, ott állt a széles utcza egész hosszában mélyen betakarva hóval. Cukorból készült hóval. A csörgős szán a herczegnő kapuja előtt állt. Mögötte Zarándi gróf szánkója.

Az udvar és az egész előkelő világ részt vett ebben a lehetetlen mulatságban. Szánkózás nyár derekán.

Nemcsak egész Bécs, de egész Európa viszhangozta azt a diadalt, melyben egy magyar gavallér vívta ki a lehetetlenség legyőzését ezzel a hallatlan sikerű partie de traine-nal.

Derék gondolat volt! Egy vagyont áldozott fel érte. De kivívta vele a magyar név dicsőségét örök időkre. Ezt csinálja utánunk valaki!

A fogadás meg volt nyerve.

Leontine névnapja győzelemnap volt Zarándi Károly számára.

Az a Correggio-kép újra föltámadt.

Ámde a klasszikus istenmonda folytatását is adja e szerelmi kalandnak. A sánta Vulkánus nem tűrte a tréfát. Elkészítette az aczélhálót, a melylyel a szerelmes csábítót az egész Olymp előtt csúffá tette.

És a Vulkánok még most is boszúállók.

Zarándi Károlynak ez a szerelmi diadal egész vagyonába került. Nem maradt egyebe a budai hétkerekű malomnál. Hát hiszen ha abba beleült volna molnárnak s maga vámolta volna meg az örletők zsákjait, abból is szépen megélhetett volna; de hát nem azt tette, hanem ott maradt Bécsben, és folytatta a pazarlásait, örült szerelmeskedését, repkedett a fényes lámpa körül, nem gondolva rá, hogy elperzseli a szárnyait.

Úgy tett, mint sokan tesznek, a kik egykor dúsgazdag urak voltak, s aztán mikor a vagyonukat elprédálták, a régi hitelüket használják fel. Magas állása volt, föltétlen bíztak benne. Ki merte volna őt gyanusítani, a ki oly kitűnő lövő és vívó. És a kinek a kalpagján levő forgója ezreket ér.

Egyszer aztán akadt mégis valaki, a ki ezt megtette.

Nem egy hőslóvag, nem egy Sámson, hanem a kis ferdevállu Lüderitz herceg. Készen volt Vulkán aczélhálója.

Meglátogatta Zarándi Károly grófot pompásan berendezett vöslai villájában. Nagyon örültek, hogy egymást láthatják. Hisz olyan benső viszony volt közöttük. A tolvaj tudta, hogy mit lopott el az ellenfelétől, s az áldozat tudta, hogy az mibe fog kerülni a tolvajnak!

Mosolyogva szorítottak kezét. Hisz a mosoly a harag számára lett feltalálva.

De a szép asszonyon kívül egyéb okuk is volt mosolylyal álcázni az arcukat.

A politika egén fellegek tornyosultak.

Valami készült a zárt ajtók mögött.

Ezt a valamit aztán a későbbi történetírás ezzel a címmel jegyezte föl: «hét esztendő háború».

Még most csak várandós volt a balsors.

De mindenki sejtett belőle valamit.

Erre volt jó az a kölcsönös mosolygás, kézszorítás.

- Kedves barátom, mondá a herceg: te felőled rossz szél fúj. Te eladtál gulyákat, méneseket az intendaturának, a mik már nem a te tulajdonaid.

- Ez egy félreértés, a mit én majd el fogok igazítani.

- Hát ez a kisebbik alkalmatlanság. De nagyobb baj is van annál. Te a királynétől rád bízott gárdapénztárból tetemes összeget elsinkófáltál.

Zarándi elsápadt.

- Ki meri azt állítani?

- Nem kisebb ember, mint az új miniszter, Kaunitz, a ki most azt vette a fejébe, hogy a közpénztárakat sorba vizsgálhatja. A tiedből roppant összegek hiányzanak.

- Fedezi azokat a vagyonom. Ott van a budai malmom.

- Az is volna valami, ha czukrot nem öröktettél volna rajta; de most a miatt újra kell az egészet berendeztetni, az semmi jövedelmet nem hoz. El sem adhatod, mert mostani állapotában nincs rá vásárló.

- Ő felsége nem fogja engedni, hogy engemet ilyen bagatelle ügy miatt üldözőbe vegyenek.

- Tudom jól, hogy ő felségének kegyében állasz. Legtitkosabb rendelkezéseit te rád bízta. Be vagy avatva a kormányzás előmunkálataiba. Ismered a közeljövő terveit. A csapatok elhelyezéseit. A várak ellátásáról is értesülve vagy. Ha te ezeket az adatokat én neked kiszolgáltatnád, én viszontszívesség fejében helyre pótolnám azt az összeget, a mi a rád bízott pénztárból hiányzik.

Ez érthető beszéd volt.

Zarándi Károlynak felforrt a vére.

Azt az ajánlatot teszi neki az az ember, a kinek legnagyobb oka van őt halálba gyűlölni, hogy legyen árulóvá a saját királya, hazája ellen: szolgálta ki a haditervek részleteit az ellenséges hatalomnak, a miket a legfelsőbb bizalom közölt vele.

S a kés a torkára volt téve.

A rábízott pénztárban elkövetett sikkasztása fel van fedezve. Azt csak az eltékozolt pénz helyretevésével lehet elsimítani.

Nem sokba kerül a megmenekülés. Egy fiók kinyitása. Egy iratcsomag átadása. Senki sem tudja azt meg, kettőjükön kívül.

A meggyalázott férj így áll boszút a csábítón. Csinál belőle árulót.

Zarándi Károly egy perczig sem tétovázott. Felállt a helyéről s kiutasító mozdulatra nyújtá ki karját.

- Távozzék előlem az úr! Semmi szavunk egymáshoz többet.

A diplomata még mindig nevetett és bizalmaskodott.

- Gondold meg, hogy ha ajánlatomat elutasítod, a Fleischmarktra kerülsz.

- Ott is büszkébben emelem fel az arczomat, mintha hazaárulóvá lennék. Nem ismerjük egymást.

- No hát viszontlátásra - a Fleischmarkton.

Ott állt a pellengér.

Szép kis intézmény volt az akkori Bécs városában ez az igazságszolgáltató jelvény. Egy karsu kőoszlop, melynek oldalairól vasbilincsek lógtak alá. Ide kötötték ki a czégéres bűnösöket.

Zarándi Károly grófot törvény elé állították. Nem volt mentsége. Kiderült, hogy elsikkasztotta a rábízott nagy összeget. A miniszter példát akart adni. A délczeg lovagot elítélték pellengérré. A királynő nem adott neki kegyelmet.

Végre kellett hajtatni Zarándin az ítéletet. Megfosztották rangjától, grófi címétől, kibilincseltek a pellengérré, s ott a hóhér tépte le a dolmányáról az érdemrendeket, gombokat és zsinórokat, letördelte a sarkantyúit s nyakába akasztotta a szegény bűnösök tábláját, a nagybetűs szóval: «defraudator» (sikkasztó). A törvényszék heroldja felolvasta az összegyűlt sokaság előtt az ítéletet, s ketté törte a pálczáját fölötte. Ez alatt egyre kongott a kápolna repedt harangja: a léleksengetyű. Bizony temetés volt ez!

Azután ott hagyták: alkonyatig kikötve kellett neki maradni.

A köznép rokonszenvezett az elítélttel.

Az uri társaság is eljött a - halottnézésre. A jó czimborák, fegyvertársak. Hiszen érdekes látvány volt. Egy délczeg dalia a pellengéren. Az előkelő világ megjelent gyaloghintóiban e ritka előadásra. Az a négy hordár által emelt kárpitos zsöllyeszék bizonyosan Vulkánt és Cytherét rejté függönyei mögött. Vulkán boszút állt Marson a szerelmi győzelemért. Itt van a szerencsés csábító az aczélháló alatt megfogva.

Leontine órák hosszat ott maradt és leste a dráma változatait. Mert a jelenet egyre új meg új fordulatot vett.

A népbeli asszonyok szánták az áldozatot, odamentek a pellengéroszlophoz, felálltak a talapzatára, s kínálták mindenféle italokkal az elítélt ifjút, narancscsal, süteménnyel: ez csak fejének ingatásával mutatta, hogy nem kell neki semmi.

A nap forrón süttött az arczába, a feje le volt nyírva kopaszra, ki volt téve a piaczi legyeknek.

Egy fiatal pástétomos leány azt gondolta ki, hogy lekapta egy kengyelfutó fejéről a tollas sipakot, a ki ott egy gyaloghintó rúdjára támaszkodva ácsorgott s odaszaladt vele az elítélthez, ezt a hegyes süveget nyomta annak a fejébe, a mivel nem csak az lett elérve, hogy a legyek

nem csiphették; de a bámuló népség azt hihette, hogy ott a pellengéren egy kengyelfutó van kikötve.

Rögtön akadtak többen, a kik a sipka strucz toll bokkrétájának a színéről kitalálták, hogy azok a Lüderitz herceg családi jelvényei. Ebből a gyors bécsi ész aztán arra is rájött, hogy abban a gyaloghintóban ők rejtőznek a függöny mögött: Leontine a férjével.

Ez több volt, mint a mennyit a bécsi népkedély eltűr.

Nosza a kofák elkezdtek rohadt almával hajigálni minden oldalról a hercegi hordószéket, csúfnevekkel árasztva el a benne ülőket. A hordárok loholtak észnélkül a Fleischmarkt-ról a gyaloghintóval.

*

Itt vége lehetne ennek a szomorú történetnek. Rendes megszokott vége. A testben, lélekben, vagyonban semmivé tett ifjúnak megmaradt még az aranyvitézkötése. Az épen elég arra, hogy valahol a Práter egyik bükkfájára felakaszsa vele magát. Mit választhat mást az olyan ember, a kit a nemességétől megfosztottak: mint ezt a paraszthalált?

*

Az urasági kengyelfutók azon korszakban egész czéhet képeztek.

A hogy manapság a lóversenyek képezik Bécsben a legizgalmasabb közlátványokat, akként volt az időben a népünnepek fénypontja a kengyelfutó verseny.

A kengyelfutóknak az volt a rendes hivataluk, hogy uraságaik hintójának lovai előtt szaladjanak s kereplőiket hangoztatva utat nyissanak előttük az utczákon tolongó sokaság között.

A kengyelfutók igen jó fizetésben részesültek; de ezért gondjuknak kellett lenni arra, hogy testi könnyűségüket megtartsák. Nekik nem volt részük az urasági asztalmaradéokban.

Nem volt emberséges szokás ez az emberfuttatás; ámbár azt hozták föl mellette, hogy ez is olympi verseny.

Több száz kengyelfutó nyargalt egyszerre a versenytéren. Hegyes sipkáik tollbokkrétája színeiről lehetett látni, kinek a cselédei. Sok ezer lépés volt a versenypálya. Halálra fáradtan, zihálva, izzadtan érkeztek meg a bírói emelvényhez. Az összegyűlt sokaság biztatta őket zajos kiabálással: «Előre Nádasdy! Ne hagyd magad Schwarzenberg! Szorítsd Kaunitz! Colloredo!»

A tribünön ültek a magas uraságok, hölgyeikkel, a kiknek a kengyelfutóik versenyeztek, s lornyónjaikkal lesték az eredményt.

Valamennyi futó között elől járt a fehér-sárga tollbokkrétás a Lüderitz herceg színeivel. Nem is látszott kifáradtnak. Ő érkezett be legelsőnek. Ő nyerte el az ötszáz darab lázsiás tallért. Becsületesen megszolgált.

S a csengő tallérokon kívül még egyéb jutalom is várt rá. A kifáradt, felhevült futókat rögtön pokróczokba takarták, hogy meg ne hüljenek, s italul forró fekete kávékat kaptak.

A három elsőnek beérkezett az a tisztesség érte, hogy hercegi és grófi úrasszonyaik maguk nyujták át nekik a kávék findzsát és cukros szelenczét.

Leontine hercegnőé volt az elsőség joga.

Ekkor szemben találta az isteni Leontine a győztes kengyelfutóját, eddig rendesen csak a feje hátulját láthatta a hintójából, mikor az a lovak előtt szaladt.

Meglepte az a nagy hasonlatosság. Régi ismerős ábrázat! Ezek a tüzes szemek! Ez a csókotkövetelő száj! Csak a bajusza hiányzik.

Megkínálta a kávé csészével. Azután a cukros szelencével.

- Köszönöm. Nem kérek cukrot.

S nevetett hozzá.

Ez a hang. Ez a nevetés egészen ismeretes volt már.

Leontine odafordult a két másik hercegnőhöz s csodálkozva mondá:

- Különös egy ember. Ő a legjobb futó, s cukor nélkül iszsa a kávé.

A ZÁLOG.

I.

Mikor a gravelotte-i nagy ütközet után a francziák minden vonalon takarodót fúvattak: a fővezér utasítást adott a lovas-dandár parancsnokának, hogy a balsikert és a kényszerű visszavonulást tudassa Mac-Mahonnal - minden áron!

Könnyű azt mondani: «minden áron»; de mikor csak egy ár van. Postagalamb, léghajó nem áll rendelkezésre. Az egyetlen ár: az embervér.

A tábornok összehívatta az ezredek fiatal tisztjeit, a hadnagyokat, sous-offokat s ezt a kérdést intézte hozzájuk:

- Van-e önök között valaki, a ki az *édesanyja* arczképét viseli a medalyonjában?

Azok nagyot néztek. - Most van-e a legjobb idő a tréfálkozásra? Medalyon, arckép volt mindenütt; de azokból nem került elő «maman».

Végre egy huszár-alhadnagy nagy vállvonogatva előállt vele.

- Nálam van olyan.

Fiatal, húsz éves volt a gyerek, kicsiny kunkora bajusz volt a felső ajkán.

- Miért nem mondta ön ezt rögtön?

- Nem szükség ezt kitrombitálni.

(Igaz: az anyja arczképével nem dicsekedhetik az ember, más a szeretőé! Azzal szokás).

A medalyon nem is volt drága fémből; egyszerű teknőczhéj volt a borítéka. Azért, hogy ha el talál esni a vitéz, az értéktelen czölönköt hagyják a nyakában: ne rabolják el a csatatér hiénái.

- Hát ön nagyon szereti az anyját, úgy-e, főhadnagy úr?

- Alhadnagy vagyok; az anyámat nagyon szeretem.

- De a hazáját még jobban szereti?

- Még jobban.

- Ilyen emberre van szükségem. Válaszson ön ki maga mellé harmincz lovast, s azoknak az élén törje magát keresztül az ellenséges harczvonalon, aztán vigye el ezt a levelet Mac-Mahon tábornagynak. Értette - kapitány úr?

- Értettem.

Azzal átvette a levelet a fiatal tiszt, megfordította a lovát s elindult a maga harmincz embe-
réhez.

A fiatal tiszték «Rolánd» néven hitták egymás között a fiatal tisztet.

Mindjárt kalambúrt is csináltak belőle.

«Mi mindnyájan Rolánd halálával fogunk meghalni.»

(Mourir de la morte de Roland: annyit jelent francziául, mint «szomjan elpusztulni»).

II.

«Törje ön keresztül magát az ellenséges harcsvonalon - harmincz lovas kíséreljével!»

A fiatal tiszt megkísérté a lehetetlent.

Felhasznált minden furfangot, hadicselt, ravaszkodást, hogy az ellenség figyelmét kikerülje: feneketlen úton, görgeteges vízmosásokon keresztül vezette a csapatját; járhatatlan bozóton tört keresztül, ingoványt gázolt át; majd meg ismét örült vakmerőséggel vágtatott keresztül olyan területen, melyet a két harczoló fél ágyútekéi tartottak keresztűz alatt: egy helyütt az ellenség hasonfekvő csatárlánczain gázolt keresztül, nekirohanva a plotontűznek: néhány huszárja ott is maradt. Vaktában belebukkant egy pionércsapatba, mitraljőzzel lőttek utána. Szájába ragadta a kardját, két kezébe a pisztolyait, sarkantyúba kapva a lovát: lőtt, vágott, a míg embert látott maga előtt. Egyszer aztán egy erdő széléhez ért. Egy percze megállt és visszanezett: hányan jönnek még utána?

Egy sem volt már a nyomában a kíséretéből.

Füstként felkavargó porfelleg jelzé a mezőn, hogy a vitézeket oldalba támadta valami ellenséges lovasság.

A fiatal tiszt sietett menekülni az erdőbe.

Azonban az ellenség már észrevette s üldözőbe fogta. Bajor dzsidások voltak. Egész svadrony.

Huszárjait levágták vagy elfogták. Rolánd egyedül vágtatott tovább. Lőttek utána sokat: a golyók ott dongtak el a füle mellett. - Nevetett rajtuk. - Bizott a jó telivér paripájában. Nagy egérutat nyert az üldözői elől.

Egyszer aztán rémulve látta, hogy a hol az erdő véget ér, ott egy hosszan lenyuló meredélyen végződik a fensík. A szakadékos, záporvájta agyagfal nem mutatott semmi lejárót. Itt elfogják.

A dzsidások már hurráztak diadalukban s egyre közelebb értek.

Rolánd kapitány nem sokat tétovázott, vérig sarkantyuzta a lovát, s egy hatalmas szökéssel leugrott a meredélyről.

Hát ezt a halálugrást senki sem csinálta utána.

Az üldöző dzsidások rémulten rántották meg a lovaik zablyáját, mikor a szakadékhoz értek, s egynek sem volt kedve ily áron érnei utól a menekülőt.

Rolánd kapitány nem törte ki a nyakát, hanem a derék paripa, az ott maradt lábatöröten.

Gyalog kellett odább futnia a kapitánynak.

Az üldöző dzsidásoknak le kellett kerülni messze félmérföldnyire, a hol az agyagpart elsimul, hogy utána eredhessenek. Az alatt elrejtőzhetik valahova.

A sík róna hepehupás tőzegtalaj volt, tele mocsaras tömpölyökkel, kedvezőtlen terep lovassági futamnak. Hanem egy emelkedettebb dombon, a hol bizonyosan homoktalaj volt, látszottak fák, s azok között egy veres cserépfedelü tanya. - Arra felé vette az útját.

A tanyának eleven sövény volt a kerítése. Elöl bab- és borsóföld, közte sárguló dinnyékkel, egy vékony szalag rózsaszín virágú baltaczim-föld, szárító ágasokkal, hátul káposztáskert.

A kis tanya tanór-kapujában állt egy kis leány.

Valami kilencz-tíz éves. Gömbölyű, mosolygó piros arcza, gödröcskében végződő szája, szivalakú álla; fekete villogó szemei, a miket bozontos haja egészen beárnyékolt. Csak egyféle öltöny volt rajta: egy kék és piros csikos kalikó-ing, az is fel volt húzva elől, valami gömbölyűt tartott benne, talán dinnyét.

- Héj, hugám! - szólt hozzá lihegve a menekülő. - Ki van itthon a háznál?

- Hát én, ki lenne még más?

- Hát a férfiak?

- Mind elszaladtak a bolondok, mikor azok a gömbölyű likas golyók kezdtek el hullani a tanya körül. Úgy megijedtek azoktól a furcsa gömböktől.

- Hát te nem féltél tőlük?

- Nem ám. Egyet fel is vettem belőlük, a mi a dinnyeföldbe esett. Jó lesz póznára tűzve madárijesztőnek.

Azzal kivette az inge szélébe rejtett gömbölyű tárgyat. Rolánd felismerte benne egyikét azoknak a régi divatú gömbölyű gránátoknak, a mikkel csupa udvariasság volt az ellenségre lövöldözni.

- Hát te csak magad vagy a háznál?

- Az ám. Még a bátyám is elszaladt, a nagy málészájú Monmon, pedig épen kitaláltam neki az ebédet: gombócot fekete meggyel, azt is itt hagyta, sipkát, zubbonyt, faczipót, mindent levetett, úgy futott el a nádasba. Mintha ott rá nem találnának, ha ide jönnének.

- Pedig idejönnék. Engem üldöznek a dzsidások. Nem tudnál valahová elrejtteni?

- Jaj, lelkecském, az nem ér semmit. Akárhová rejténélek el, csak rád találnának. Hanem mást mondok én neked. Itt van Monmonnak a gúnyája. Vesd le az aranyos ruhádat, vedd fel ezt a czondrát: aztán, ha jönnek a dzsidások, te ülj le a kőasztalhoz gombócot enni s tégy úgy, mintha olyan hülye volnál, mint a bátyám.

Rolánd tétovázott.

A kis leány odahozta neki a paraszt gúnyákat.

- No csak frissen. Vetközzél le! Ne félj, nem nézek oda.

S félrefordítá az arcát, hogy ne zsenirozza az úrfit a toalettcserénél.

- No! Megvan már?

- Meg.

A leány odafordult s összecsapta kezeit, nevetve.

- No ez derék maskara volna! Hát ez a bajusz mit vétett? Hisz erről mindjárt rád ismernek a dzsidások, hogy úrfi vagy; parasztlegénynek nincs bajusza.

Azzal beszaladt a szobába, kihozta az ollót.

Roládnak rá kellett magát szánnia az áldozatra. A két drága kedvencz lehullott az olló csikkentései alatt.

- De már most ezt kár volna eldobni: tegyük bele abba a medalyonba, a mi a nyakadon függ, az úgy sem való a parasztgúnyához, majd én addig a nyakamba akasztom: ott nem látják.

Rolánd átadta a leánynak a medalyont.

- Ah! Ez a boldogságos Szűz anya, úgy-e? - mondá a leány, meglátva a benne levő arczképet.

- Nem. Ez az én anyám.

- Én azt hittem, hogy a «Vierge». Azzal megcsókolta a képet, beletömte a kunkora férfidiszt a tobozba s elrejté azt az inge alá.

Hanem most már mit csináljanak a levetett katonaruhákkal, a karddal, a csákóval, a sarkantyús csizmával? Ha azokból valamit megtalálnak az üldözők, mégis csak rájönnek, hogy itt kell lenni a menekültnek.

- Tudod mit? Fogd azt az ásót: eltemetjük a kertbe.

- De ott rátalálnak a friss ásásra.

- Ne légy te okosabb nálamnál.

Azt tette a leány, hogy az ásóval kiemeltetett a földből valami öt darab szép telefejú káposztát; azoknak a helyébe egy hosszú gödröt ásatott Roláddal; egyenruha, kard, csákó, minden elfért benne, betakarták földdel s a káposztafejeket megint visszaültették a helyeikre. Azok nem hervadnak el.

No már most jöhetnek a dzsidások.

Jöttek is. Lehetett hallani a szitkozódásukat, a mint a tömpölyök közt végigbukdácsoltak.

- Te már most csak ülj le ide a kőasztalhoz, - szólt a leány, kihozva egy nagy cseréptálban egy rakás gombócztot, a mely csak úgy úszott a fekete meggylében. - Itt a kanál: egyél. Jól elkend a szád szélén a meggy levét, hogy szederkék legyen tőle; így lesz igazán paraszt képed. Aztán ha bejönnek, fel ne állj előttük. Akármit szólnak hozzád, te csak pofázz. Tömd a szádba a gombócztot, hogy az arczod féloldalt kidülledjen tőle. Mikor a paraszt eszik, akkor az nem beszél semmi nyelven. Ha szólsz is, csak annyit mondj, hogy «mué, ne szavion pa!»

(A francia paraszt magáról többesben beszél s «mué»-nek mondja az «én»-t.)

- Aztán tudod: ezt az egész tál gombócztot meg kell ám enned magadnak, mert ha ott hagysz belőle, mindjárt gyanút fognak, hogy úrfi vagy; a parasztleány nem hagy a tálban a macskák számára valót. De még utoljára kitörüld az ujjaddal a tál fenekét, azt is beszopd.

Az üldözők e közben eljutottak a tanyához és körülfogták minden oldalról. Sokan voltak.

A tisztjük leszállt a lováról. Derék nagybajuszu uraság volt.

Ott találta a kis leányt a tanór-kapuban.

Francziául szólt hozzá:

- Te kis leány, nem jött ide egy huszár a tanyára?

- De igen is jött; - felelt a kis leány, s aztán pergő nyelven elmondta, hogy itt járt biz' az: kecskebőr duda volt a hátán, két marmotát hozott magával drótkaliczkában, azok úgy megrágtak, mikor dudált nekik, hogy csupa öröm volt nézni. - Kisült, hogy a savoyard-fiút tartja huszárnak.

De az is negyednapja járt itt.

- Te buksi vagy! - mondá a tiszt. - Van-e bátyád?

- Ott ül a Monmon az asztalnál: eszik.

A tiszt úr oda ment s vállára ütött a gombócpusztítónak.

- Héj, szitojen, nem látott ön egy huszárt idejönni?

Az nagyot nyelt s újra teletömte a száját.

- Mué? Zsne szavion pa.

A dzsidás tiszt erre parancsot adott a katonáinak, hogy kutassák fel az egész tanyát aljától tetejéig.

Minden ki lett fürkészsve, padlás, pincze, kémény, kút, szénás félszer, szalmaboglya, maga a káposztáskert is. Sehol legkisebb nyoma a menekültnek.

Rolánd ezalatt veszteg ült a kőasztalnál és evett gombócztot.

Soha életében ennél keservesebb munkája nem volt.

Ötöt-hatot csak le tudott gyűrni: de az még meg sem látszott a tálon. Úgy tetszett, mintha ez a gombóc szaporodnék.

Végre megszánta a kis leány a keserves állapotját s oda telepedve le mellé a padra, ő is segített neki fogyasztani a gölődényeket s feketére festeni száját a meggy-ízzel.

A dzsidások ungorkodva kerültek elő a kutatásból: nem találtak semmi gyanúnyomot.

- Pedig a szökevény ide menekült, láttuk jól, - mondá a főtiszt. S azzal odament a kis leányhoz: körülfogta hízelkedve.

- Szép leánykám. Nézd csak, mit adok neked, ha kivallod, hogy hová rejtetted el a huszár-tisztet. Ezt az aranyórát lánczczal.

- Hát még mit adsz? - kérdé a leány.

- Neked adom ezt az erszényt. Nézd: száz arany csillog benne. Jó lesz neked, ha férjhez mégy. Mindjárt tanyát vehetsz belőle.

- Hát ha még a strassburgi toronyórát kinálnád is ide nekem, aztán meg az Arthur király kincses ládáját, akkor sem tudnék neked egy huszárt kiadni, a kit soha sem láttam, - viszonzá a kis leány.

Roládnak hevesen dobogott a szíve. Micsoda nagy kincs rejtőzik a kalikóing alatt.

A bajor katonák tovább kutattak.

A gombócztos tál kiürült.

Mikor a fenekét is kitörülték, azt mondá a kis leány Roládnak:

- Az ám a szokás a parasztnál, hogy mikor az asztaltól fölkelnek, a bátya megcsókolja a hugát.

- De mikor olyan fekete a szád.

A kis leány aztán felkelt, egy vadszeder bokorról leszedett egy marék éretlen piros bogyót, azzal megdörzsölte a száját s attól aztán elmúlt az ajkáról a szederjesség, olyan pirosak lettek azok, mint a cseresznye.

- No már most megcsókolhatlak, - mondá Rolánd.

- De bátya, ha a fekete ajkamat nem csókolta meg, most már a piros ajkamat nem adom oda.

A dzsidások boszúsán hagyták oda a tanyát. Áldozatuk kisiklott a kezükből. Kénytelenek voltak visszatérni.

Még azon éjjel a kis leány felkereste Rolánd utasítása nyomán azt a helyet, a hol a lovával leugrott a meredélyről, elhozta a holt paripáról a nyeregszerszámot, kantárt. Otthon a tanyán volt a bátyjának egy lova: azt felnyergelte, felkantározta.

- No most már mehetsz az utadra, - mondá a huszártisztnek, a ki azalatt a felásott egyenruháját ismét felvette magára. - Itt van a medalyonod is.
- Azt csak tartsd meg magadnál, - mondá Rolánd. - Ezt itt hagyom nálad *zálogban*. Majd eljövök egyszer érte és kiváltom.
- Mit adsz érte?
- Magamat.
- Majd meglátom.
- Hogy hínak hát, kedveském?
- Ivonette.

III.

Hét esztendő mult el azóta. A dicsőséges csatatéri harcokat felváltották dicstelen szószátyárság hadjáratai.

Az ördög legyen ezeknek a történetírója. Annak is büntetés lesz, a benne szereplőknek is.

Azok közt találjuk a fiatal vicomte de Braquelardot is.

Sokat emlegetett név volt. Férfiakkal, asszonyokkal való összeesküvéséről nevezetes alak.

Mind megcsalták, mind elárulták: a csunya férfiak és a szép asszonyok egyaránt.

Egyszer aztán megcsömörlött tőlük és valamit gondolt.

De hogy mit, azt csak két meghitt cimborájával közölte.

IV.

Szép fiatal hajadon lett már a kis Ivonette.

A mufti bátyja meghalt: ő rá szállt az egész gazdálkodás gondja. Elég nagy teher egy magányos leányra. Lett volna ugyan kérője elég; de ő rátartotta magát: azt mondta, hogy el van már jegyezve valakivel, annak a megjöttére vár.

Egyszer aztán csak bekopogtatott az ajtaján, a kire várt.

Rolánd volt.

De milyen állapotban? Gyalog jött, poros csizmában, kopott, esőtől ázott öltözetben.

- Hát mégis megjöttél? - kiáltá Ivonette örömpesve.

- Igen, - szólt Rolánd, apró bugyrát ledobva a földre. - Azért, hogy szolgálatot keressek nálad. Minden vagyonomat elvesztettem - könnyelműen, vétkes bolondságból. Nem akarok úgy tenni, mint mások, a kik ilyen esetben az életüket kioltják: én azzal akarok vezekelni, hogy beállok munkásnak: dolgozom és nélkülözök. Fogadj fel béresnek.

- De bizony csak nem fogadlak én fel tégedet béresemnek, hanem itt van a zálogod, azt váltsad be, a hogy ígérted: magad-magaddal, saját személyeddel. Férjem fogsz lenni, gazda a házamnál.

Azzal magához ölelte, megcsókolta, s a mint jól tartotta, kipihentette, rögtön vitte magával a faluba a mairehez bejelenteni, hogy ők két hét múlva egybe fognak kelni.

A parasztleányok, leányok nagy csúfsággal kiabáltak utána: «No ugyan bekötötted a fejedet egy sehonnai csavargóval.»

Két hét múlva aztán felmentek ismét a mairehez, természetesen gyalog, törvény parancsa szerint megkötni a házasságot. A vőlegény aláírta a nevét a jegyzőkönyvnek; a menyasszony nem ismerte a betűket, az csak a keze keresztvonását hagyta ott.

Akkor aztán azt mondta Rolánd Ivonettenek:

- Hallod-e? Én megígértem az anyámnak, hogy ha megnősülök, akkor a templomba is felmegyek, az oltár előtt rám adatni a papi áldást.

- Azt én is szeretném, - mondá Ivonette. - Csakhogy az pénzbe kerül s nekünk takarékoskodni kell. Tudod, szegények vagyunk.

- Annyi pénzt tettem félre, a mennyibe ez kerül. Ne félj semmit.

Mikor a templom felé mentek, feltűnt Ivonettenek, hogy egész sor hintó foglalja el az utcát.

- Ejh, most bizonyosan valami nagyúri esküvő van odabenn. Várjuk meg, míg annak vége lesz.

- De bizony nem várunk. Az Isten házában mindnyájan egyenlők vagyunk, - szolt Rolánd s bevonszolta magával Ivonettet.

A templom nagy pompával volt feldíszítve; tele divatruhás násznéppel minden pad; az oltáron viaszgyertyák égtek, a szent szobrok koszorúkkal voltak körülfonva.

Rolánd egyenesen odavezette Ivonettet az oltár elé. Ott várt rájuk már a főpap, virágos kantusban, aranyos süveggel.

- Hüh te! - suttogá Ivonette Rolánd fülébe, - ki fizeti meg ennek a sok viaszgyertyának az árát?

- Csak te térdelj le szépen a vánkosra.

A főpap aztán összeeskette őket teljes nagy czeremoniával, s mikor minden fényes szertartásnak vége szakadt, így szolt hozzájuk, kezeit kiterjesztve fejük fölé:

- És most vicomte de Braquelard Rolánd colonel és vicomtesse de Braquelard Ivonette, legyetek örökre összekötve s Isten áldása legyen a ti házasságtokon.

Az a sok fényes úri hintó mind Ivonettere és az ő férjére várt s azoknak a pompás nászkisérétére.

*

Ez a *valóságos történet* pedig föl van jegyezve, az 1877-ik év napi eseményeinek sorában valamennyi európai hirlap hasábjain.

EGY RÉGI ADOMA, MELY MINDIG ÚJ MARAD.

Tizennyolcz esztendeje már, hogy minden évben szerencsés vagyok a «közös ügyek elintézésére hivatott küldöttség» tagja lehetni. (Ne kerülgessük a forró kását, mondjuk ki egy szóval magyarul: «delegátus».)

Egyik esztendőben Budapesten, másik esztendőben a Kaizerstadtban.

Mikor Budapesten ülünk, akkor nem kapunk gázsit, tehát nekünk is ingyenben marad; mikor Bécsben ülünk, akkor kapunk tíz forint napidíjat: annálfogva ráfizetünk két-, három-, négy- száz forintot. Hogy miért fizetünk rá? Azt meg tudjuk mi itthon magyarázni az asszonynak. Másnak mi gondja rá?

No, de hát megéri az, hogy kétszer egy esztendőben alkalmunk akad felöltözni magyar vitézeknek. Először az ünnepélyes megnyitáskor, másodszer az udvari ebédnél. Első alkalommal egészen magunk között, a másodikkor az osztrák kollégákkal tarkázva.

A trónbeszéd meghallgatása után félkörbe áll a magyarság, s ő felsége körüljárva, mindenkihez intéz nyájas, leereszkedő szavakat.

A legtöbbitől megkérdezi, hogy hány esztendeje tagja már a delegációnak?

- Tizenkét év óta felség!

*

Sokan fognak még ráemlékezni, hogy a mi halhatatlan emlékű Erkel Ferenczünk nemcsak híres zeneszerző, hanem ismeretes sakkjátékos is volt, a kit külföldi championok is felkerestek, hogy vele megmérkőzzenek. Neve a nemes sport viadoraié közé van följegyezve.

Minden délután ott sakkozott a színházzal átellenes Zrinyi-kávéház szögletesasztalánál. Szakértő közönség nézte a munkáját. A nézők közt legbuzgóbb volt Petrik, a Nemzeti Színház basszistája. Ő legelőbb bevette magát a szögletbe s ott pőfékelte a szüzdohányt hosszú, meggyfaszárú selmeczijéből.

Talán nem is tudott volna Erkel olyan korrekt játszani, ha azt nem tudta volna, hogy Petrik nézi.

Egyszer Szigligetivel sakkozott éppen Erkel, a midőn játszótársát, a Nemzeti Színház titkárát sürgetős dologban szólítá el «Mócsi», azaz hogy «Elemér», a színház szolgálja. Mennie kellett.

A félbenhagyott partie pedig nagyon érdekes volt.

Erkel azt mondá a háta mögött ülő Petriknek:

- Ugyan édes barátom, nem ülne le Szigligeti helyére, folytatni a partiet? A *fehér* nagyon jól áll.

- Szivesen, - mondá Petrik s azzal kiverte a pipáját, a széknek támasztá s leült Erkellel szemben.

- Önön van a húzás. Fehér mozdul.

Petrik sietett is megmozdulni; megfogta a *tornyot* s egy hatalmas *lőugrást* téve vele, oda plántálta azt a fekete király elé, e diadalmas szóval: «sakk matt».

Erkel nagyot nézett rá:

- Hallja Petrik, hiszen magának ideája sincs a sakkjátékról!

- Nincs...

- Hát akkor hogy tudja maga elnézni tíz esztendő óta, hogy mi itt sakkozunk mindennap?

- *Tizenkettő óta.*

*

Ez az anekdota mindig eszembe jut, valahányszor a delegáció megnyitják.

... Ilyen Petrikek vagyunk mi itt egynéhányan...

«Tizenkettő óta, fölség!»

ÉPÜLETES LEVÉL

EGY OLYAN EMBERHEZ, A KI MÁR RÉGEN AKAR HÁZASODNI,
CSAK AZT NEM TUDJA, MINT FOGJON HOZZÁ.

Én, édes barátom, tulajdonképen a te izlésedet nem ismerem, a magamét pedig rád disputálni nem akarom, hanem ha csakugyan oly igen elhatározad magadat, hogy kiürítsd ezt a keserű pohárt, hát mondok én neked egy néhány fac-similét, válogass belőle.

Azt előre is fölteszem rólad, hogy imádoztad, mátkád, szeretőd s más afféléd nincsen, mert ha volna, tudnád, hol kezdjed? Elmennél a primáshoz, kérnél dispensatiót, vagy kihirdettetnéd magadat, vagy ha van valaki, a ki ellenzené házasságot, s kedvesed szép, gazdag és jámbor, elszöktetnéd, ha pedig nem az, magad szöknél el. Én a példákat elődbe adom. Egyikre se mondom, hogy kövesd, egyikre sem, hogy ne kövesd. A többi a te dolgod.

I. Házasság követség útján.

Valami nagy híres és hatalmas családnak van egy házasulandó fia, a kinek egy hasonló nagy, híres és hatalmas család férjhez menendő leányát kell nőül elvenni. Annak idejében, mikor tudniillik a kérdéses ifjú ember annyira ment, hogy maga fel tud öltözködni, lefestetik egy darab elefántcsontra, s ezzel az arczképpel valami okos ember elküldetik a kérdéses leányos-házhoz. A leány szülei megnézik az arczképet, megszámlálják a vőlegény törzsökfájának leveleit s ha nem derogál az ajánlat, megkérdik: hogy majoresco-e, vagy kadét? Ha kadét, legyen pap és ne házasodjék, ha pedig majoresco, hány esztendő?

- Legszebb idejében van, három év múlva épen kilencz esztendő lesz.

- Úgy épen összeillenek. A válogatható menyasszonyok egyike öt, a másik négy éves.

S a küldöttet két kedves kis arczképpel ismertetik meg.

Az egyik egy kedves kis szöszke angyalfő, ragyogó szemekkel, a másik egy sápadt, ványadt alak, gyermekarcz aggott vonásokkal.

Természetes a szebbiket választja. Azután a neveiket kérdi.

- Az egyik Adalgisa Eleonora Clarissa, - a másik Uracca.

A követ elsápad: - Ez az első a szebbik, nemde?

- Nem, a szebbik Uracca.

- Mille pardon. Ezzel a névvel haza nem mehetek, mert visszakergetnek vele. A másikat viszem el.

És a másikat jegyzi el a vőlegénynek, mert Uracca nem szép név.

II. Házasság hirdetés útján.

Valami olyan újságba, a mit igen sokan olvasnak, teszem fel a M. hirlapba, beigtat valaki, a ki a nevét nem mondja meg, egy ilyenforma hirdetményt:

«Egy legjobb korában levő férfi, öt láb két hüvelyk magas, barna, jól termett, kellemes külsejű, állandó biztosított hivatalban levő, 400 pft. fizetéssel, 6 öl fa és 24 p. mérő gabona deputatummal, keres egy magához illő élettársat.

Az ajánlkozó ifjú nem iszik, nem dohányzik, nem kártyázik és gitározni fenségesen tud. Az ételben nem válogató, csupán a sárgarépat gyűlöli. Haragudni nem szokott és aranyérrel nem vesződik.

A keresett menyasszony multja és életkora nem jön tekintet alá, hanem annál inkább megkivántatik, hogy legalább annyi jövedelme legyen, mint a vőlegénynek. Özvegyasszonyokra nézve az a kivétel áll: hogy három gyermeknél többet ne hozzanak magukkal.

Szókéknek elsőbbség adatik, a szeplő vagy veres haj nem tesz különbséget.

A menyasszonynak megengedtetik: hogy se francziául, se németül ne beszéljen, sőt ha sehogy sem beszél, még az is jó néven vétetik.

Bővebb tudomást vehetni e lapok szerkesztőségénél. N. M. K. U. cím alatti bérmentes levelekben.

Szenzálok nem fogadtatnak el.»

Egy év mulva aztán ugyanazon lapban ilyenforma hirdetés jelent meg N. M. K. U. úrtól:

«Szeretett hitvesem házasságunk második havában hazulról eltűnván, ezennel a megkeseredett férj által 100 pft. jutalom tüzetik ki azon becsületes emberbarátnak, ki őt megtalálandja - és megtartja magának.»

III. Házasság asszonyért.

A matyó legény kimegy az erdőre hétfőn, kihajtja a csürhét. Szombaton estére elfogy a kenyere, szalonnája, akkor meg visszahajtja a csürhét.

A falu végén kinn áll a kapuban a keresztanyja s rákiált:

- Te Ferkó! Tán nem tudsz még semmi ujságot?
- Már hogy tudnék?
- Látod, meghalt anyádasszony!
- Hát mér' nem mondta?
- De nem addig van ám. Apád meg asszonyt hozott a házhoz.
- Bizony bánom is én.
- De neked hozta ám, nem magának.

A legénynek eláll a szeme.

- Hát még azt se tudtad, hogy megházasodtál?
- Most hallom kendtől. Hát már aztán kit vettem el?
- Szilvásról a Ferde Pannit.
- Bárcsak legalább ismertem volna valaha.

Otthon aztán kijön a vőlegény eleibe az apja egy nagy furkósbottal, módot talál valahogy beleköthetni a fiába, azzal végigveri istenesen s akkor magára hagyja látatlan feleségével, ki is menten azzal helyezi be magát férji jogaiba, hogy Panna lelketem eldöngeti emberül, s ezzel consummálva van a házasság.

Másnap a templomban aztán dicsekedve mondja el Panna a többi menyecskéknek, hogy az ura úgy megszerette: hogy már meg is verte jól. - Ferkó pedig ríva panaszkodik a pajtásainak: hogy míg ő az erdőre járt, itthon megházasodtak neki.

IV. Házasság szerződésre.

Czivilizált országokban van olyan hivatal, nálunk nincs, de lehetne, a mit házasságszerző hivatalnak neveznek.

Dolgos ember nem ér rá valakinek tizenegy hónapig szépet tenni, hogy a tizenkettedikben kosarat kapjon, hanem egyenesen benyit a házasságszerző boltba, s kéri a lajstromot.

Ez a módja a feleségtalálásnak bizonyosan nem oly embernek való, a ki verseket szokott írni messziről imádott hölgyekhez s a tánczosnéknak tapsolni, hanem becsületes jövő-menő embereknek, kik egész nap a boltban, vagy a mázsaházban állnak, majd ide, majd oda utaznak, csak csizmát váltani és alunni mennek haza s szeretik, ha otthon van valaki, a ki gondot tud viselni a házra.

A lajstrom népei közül végre megakad a szem. Az ember összejön vele. Tisztességes, csinos alak, nem czifra, nem ronda, fogai épek, haját nem festi. Jó lesz. Hanem özvegyasszony, négy gyermeke van. Ez baj. Kettőt boltosinasnak fog adni. Így megint jó lesz. Bizonyos időre nem köti le magát, holtig még kevésbbé, hanem félesztendei felmondásra igen; ha a férj mond fel: fizet ötszáz forintot pengőben; ha az asszony: ugyanannyit váltóban. A születendő ivadék férfitagjai az apánál, leányai az anyánál maradnak.

A szolgabíró aláírja a Contractust s kész a házasság.

Ha valamelyik fél megunta a másikat: nem csalja meg, hanem felmond neki s leteszi a bánatpénzt.

Ha megcsalja: a másik mond fel, - s bánatpénzt sem fizet.

V. Házasság, a mibe az ember úgy jön bele, hogy maga sem veszi észre.

Első hónap. Egy fiatal ember megismerkedik a háziasszonya leányával s rettenetesen szólja egy barátja előtt.

Második hónap. Találkozik barátjával. Az kötekedve mondja neki: hogy a városban az a hír, mintha ő el akarná venni a háziasszonya leányát.

- Mit gondolsz! Csak van szemem, - kiált fel ez haragosan.

Harmadik hónap. Barátja tréfálni akar e tárgyról. «Kérem, ne szóljunk erről.»

Negyedik hónap. A jó barát hallgat és mosolyog; az ifjú valamit akar mondani, de még sem mond.

Ötödik hónap. A jó barát rágalmazni kezdi a kérdéses leányzót, az ifjú ember föl pattan és pisztolyokról beszél.

Hatodik hónap. A jó barátnak van mit hallgatni az isteni hölgy virtuos tulajdonságairól.

Hetedik hónap. A jó barát felszólíttatik: hogy legyen násznagy. - Okul adatik, miként a kérdéses hölgy oly szerény és engedelmes, a minőt nem találni többet.

Nyolczadik hónap. A jó barát iszonyú pörpatvarra nyit be a házaspárhoz. Csak egy ember beszél, a másik hallgat. Az a másik a férj. «Papucs alatt vagy te pajtás», mond a jó barát. «Mint minden jó férj», felel amaz angyali phlegmával.

VI. Házasság hajtóvadásatképen.

Egyszer farsang idején egy fakó szán hajtattott be az öregapám udvarába.

Egy pár nemes atyámfia ült a kasban; az egyik lábát mindegyik kilógatta a szekér oldalán. Mert volt az atyafiaknak egy pár ősi sárga csizmája ezüst sarkantyúra, mely klenodium csalhatatlan hatása akként volt biztosítva, hogy annak felét mindkét testvérpár felhúzta a szélső lábra (a másik bagaria volt) s azt kinyújtva a szekér oldalán, ekkép hódíták meg az ablakon kinéző hajadonok szíveit, kiknek tekintetét ilyenformán, bármely oldalról pillanták is meg a fakó szánt, ki nem kerülheté az ellenállhatlan - sárga csizma.

A fakó szán megállt az udvarban a kút előtt. A nemes vendégek rövid tanakodás után helyre cserélték a csizmáikat. A melyiknek egészen a sárga jutott, az ment mindig elől. Azért álltak pedig meg a kútnál, hogy ott a vedernél elébb szépen megmosakodtak, azután a kocsis köténye arra való volt, hogy abban megtörülközzenek. Így állítottak be az öreg apámhoz. Urambátyámnak szólították, elmondták a genealogiájokat, melyből menten kitünt: hogy apáról anyáról atyafiasak nemcsak ő vele, hanem az egész dunántúli kerülettel: azután megismertették családi körülményeikkel: hogy ők osztatlan testvérek, neveik Péntek Péter, Péntek Pál, az apjuk is azért kereszteltette őket Péter Pálnak, hogy egyszerre tarthassák a névnapjukat. Az öregapjuknak hajdan félfaluja volt, s az a Czinderi, ki fél Somogyot bírja, egyszer beszélt velük - restaurációkor; hanem van Fejérben három sessiójuk - zálogban, csak pénz kell hozzá kiváltani, Komárom vármegye előtt pedig négy perük foly, melyben Magyarország egy tizenketted részét keresik, most pedig házasodni jöttek s kéri az öregemet: hogy legyen násznagyuk.

A két ember annyira hasonlított egymáshoz, hogy az öregem mindig a Pétert szólította Pálnak és a Pált Péternek, s minthogy beszédközben, ha valami nem jutott eszébe, igen sűrűen szokta ismételni ezt a beszédfótot «hogy híjják?», a testvérpár mindannyiszor fölkel a székről és felelt rá: «Péntek Péter, Péntek Pál.»

- Hát öcsémuramék, mondá az öreg apám, igen szívesen megteszem, csak azt mondják meg: hogy ki lesz az a megtisztelendő hajadon, vagy leányzó, vagy - hogy híjják?

- Péntek Péter, Péntek Pál.

- Igen, de a menyasszony kicsoda?

- Hát ideát a szomszédban, István urambátyánknak hajadon leánya, Zsuzsánna. Azt hallottuk, hogy neki is van valamicskéje.

- Van biz annak. De hát - hogy hívják! - («Péntek Péter, Péntek Pál») melyikük számára kérjem meg?

- Hát a melyikünkhöz inkább hozzá jön.

Az öregapám nagyot fújt a pipájába. - Ejnye - hogy híjják? - («Péntek Péter, Péntek Pál») kentek hát ketten vesznek egy feleséget.

Hanem biz ezek ketten sem kellettek egy emberszámba. István úr a szomszédban azt kérdezte a leánykérőktől, hogy «ma adjak-é kenteken ki, vagy holnap?»

- Már inkább csak holnap. - Felelének azok ártatlanul. Legalább még aznap ott vesztegelhettek.

Másnap ismét nyakukba vették a világot, faluról-falura járva, sicut leo rugiens, és keresve, hogy kit vegyenek el?

Nem tudom, kaptak-e már?

VII. Házasság szenzálok útján.

- Nincs önnek szüksége pénzre? Szerzek.

- Nem kell.

- Babot, buzát, vagy gubacsot? Szolgálhatok?

- Nincs rá szükségem.

- Kerítek jószágot, vagy eladom, ha van.

- Köszönöm.

- Egy igen szép lányt tudok, fiatal, kellemes, van harminczezer forintja, rekkommendálhatom.

- Már az nem volna tréfa.

Ekkor elmegy a szenzál a szép, kellemes leány családjához. Ott is úgy kezdi, mint emitt.

- Igen szép fülönfüggőim vannak, karpereczek, keleti shawlok.

- Nem veszünk.

- Egy szép eladó házat tudok Pesten.

- Nem kell.

- Egy derék fiatalembert ajánlhatnék, jeles, mivelte fiú, hatszáz pengő forintos hivatalban van.

- Majd meggondoljuk.

S a szép leány és a derék fiatal ember összegseftőlődik. Kisül ugyan, hogy a szép leány nem igen szép, s a derék fiatal ember nem igen derék ember, hanem a harminczezer forint és a hatszáz forintos hivatal megvan, s ez a realitás.

A szenzált mindkét fél kifizeti, a többi a házaspárok gondja.

Így, öcsém. Többel is szolgálhatnék, de ha te meg nem untad ezeket a házassági formulárékat olvasni, én mindenesetre meguntam írni, azért válaszsz, vagy ne válaszsz e közül a hét közül: hanem nekem hagyj békét.

EGY MARHAVÉSZ-INSPECTIO.

(Elbeszéli, a kivel megtörtént.)

No, soha sem leszek többet marhadög-komiszáros.

Felruháznak engem azzal a magas misszióval, hogy intézkedjem absolute százezrek sorsa fölött, ítéljek élet és halál kérdésekben négylábu állatok országában, egyszóval legyek marhaynau.

Elfogadtam a nagy megtiszteltetést, s mindjárt ki is hirdetem az ostromállapotot, statáriumot, kordont huzattam a pacificálandó territorium körül, keményen megparancsolván, hogy a kordonon, se gyalog, se kocsin, semmiféle formátumban, qualificatióban és applicatióban, semmiféle állatnak a bőrit keresztülvinni nem szabad, még zsidó bőrtaplót sem, detto semmiféle fűféle a kordonon át ne csempéztessék. Végtére mindenkinek, személyválogatás nélkül, halál fejére, akár úr, akár paraszt légyen a gazdája, akár címeres, akár címertelen ökör, - a mint búnak ereszti a fejét, és malecontentusnak kezd mutatkozni, rögtön Pulver és Blei! azaz ólmos bottal fejbe ütni, aztán port a tetejibe! - hoc secus facturi!

Egynéhány nap mulva: megnézem, mondok, hogyan hajtják végre parancsolatomat. Ad latus magamhoz veszem a járásbeli marhadoktort, a ki igen jeles capacitas, mert külföldről jött s ott tanulta a veterinariát.

Mikor a szekérre felkapaszkodunk, a doktor kinevetett, hogy minek viszek magammal juhászbundát, czipót meg szalonnát. Hiszen meleg van, s talán csak éhen sem halunk Kanahán közepén. De én meg visszanevettem, mert nem hozott egyebet magával, mint a felesége nagykendőjét, a kit nevezett plédnek, meg egy táskát, tele baromnak való medicinával.

Ekképen felfegyverkezve, szépen elérkezünk a kordonhoz. Látom, hogy vasvillás embereim ott strázsálnak pikéten. A mint hozzájuk érünk, a lovak elibe ugranak, megkapják a zablát s kiabálnak, hogy megálljunk erre-arra, mert különben belefördítnak az árokba.

Megdicsértem őket. «Nagyon jól van, édes fiaim; csak örködjetek ezentúl is ilyen jól, édes fiaim.»

- Semmi édes fiaim, hanem ide azzal a bundával!

- Micsoda! Hát zsványok vagytok ti? És ha zsványok vagytok, hát illik-e az: alkotmányos világban békés utazóktól a bundát elvenni?

- Nem ér semmit az a sok beszéd. Itt a kurrens! - Azzal kivette a szeredásból a saját ukázomat, s azt lábbal felfordítva, kiolvassa belőle, hogy a kordonnál minden állat bőre irgalom nélkül letartóztatandó, és mivel a juhászbundában belül bőr vagyon, tehát a juhászbunda itt marad.

- Ostobák vagytok! - kiáltottam rájuk. - Hát ki értett juhászbundát a bőr alatt? Én csak tudom, hogy mit értettem bőr alatt, mert a pronunciaméntót én bocsátottam ki. Én vagyok a marhadög-komiszáros.

De a paraszt egyet rántott a szűrín s azt mondta, hogy: azt akármelyik hunczut elmondhatja magáról, hogy ő a marhadög-komiszáros. Csak ide azzal a bundával! Ugyis van már itt egy határ.

Teremtucse, a bolondok megtették, hogy saját parancsolatomra lehúzták a bundát a nyakamból, és odadobták a többi közé a gyepre.

Egy gaz ficzko azonban megpillantá a lócsre függesztett csikóbőrös kulacsomat. - Hohó! itt is van állatbőr! - Lefoglalták a kulacsot is, és eltették a többi zsákmány közé. - Hanem előbb verít vették.

Ezek az én embereim Angliában tanultak törvényt magyarázni.

Én káromkodtam, a doktor meg nevetett, hanem csak alattomban, tenyerével a száját eltakarva.

No megállj! menjünk csak tovább!

Nemsokára kiértünk a pusztára, hol egy veszedelmes gulya volt megvizsgálandó. Kicsit fúj a szél, s nekem már csak elvben volt bundám. A doktor ironice kínálta a plédje felét.

Leszálltunk a szekérről s egyenesen hozzáfogtunk a vizitációhoz. Hogy mit tapasztaltunk, azt nem beszélem el kedves barátom uramnak, mert ebéd után vagyok s nem akarnám, hogy a tábeldőért fizetett 1 frt 70 kr. kárba menjen.

Hanem ad vocem ebéd. Nagyon dél volt már az idő, s minthogy meleg is kezdett lenni, nem annyira bunda kellene már, mint testi táplálék. A marhadoktor kérdezte egy ott álldogáló gulyástól, hogy van itt valami restauratio?

- Az nincs mostanság; hanem itt van a fokosom, azzal restoráltunk valaha.

- Nem az kell, hanem valami vendégmarasztó.

- Az is van, - s előmutatott egy nagy furkósbotot, ezt hívják nálunk vendégmarasztónak.

- Ajh, nem az; nincs itt valahun csárdás?

- Az is van, amott legel ni. - T. i. a szamarat hívták Csárdásnak.

Nem állhattam tovább, majd kihúzó é a doktort a sárból, beszéljünk magyarul: «Ugyan földi! hol van itt a gulyori?»

- Vagy úgy, a gulyori? - Ott van ni! - Mindjárt el is vezetett bennünket a gulyoriba, a mi annyit jelent, hogy ha van benne vendég, akkor vendégfogadó; ha pedig nincs, akkor sertésöl.

- Tessék besétálni.

Az egyetlen vendégólszobában nem volt egyéb civilizált lakosság, mint legyek, nagy sokaságban. Egy hosszú görbe asztalra fel volt téve egy nagy korsó, mellette egy darab kréta, s a krétával az asztalra különféle figurák pingálva, mint pl. +, ×, ⊙, □, mindenik ábra alatt kisebb, nagyobb számú verticális húzás, mint pl. |||| etcetera.

A gulyás cicerone aztán megmagyarázta, hogy a gulyori korcsmáros most nincs idekinn, esett bőrt szállított, meg faggyut a magazinba; hanem még ma kijön. Addig itt a bor a korsóban, gulyások emberségére bizva; kiki iszik belőle, a mennyi kell, és a hányszor iszik, annyi húzást tesz a neve alá; mert azok a figurák megannyi érdemes pásttoremberek subscriptumai. Az urak is ihatnak belőle, hanem fizessenek egy piczulát készpénzben; kaputos vendégeknek nincs kredit.

Nem tesz semmit. Leültem az asztal mellé, kenyeret, szalonnát vettem elő a tarisznyából, ettem, a mennyi kellett, s aztán jót húztam a közös kancsóból. Rossz volt, de rosszabbat is ittam én már annál.

Azalatt a doktor csak járkált, és mérgesen hadakozott a legyekkel, kik ötöt akarták megenni. Kínáltam szalonnával. Azt mondta, hogy nem eszik eleven zsírt. Majd csak hazajön a gulyori.

- De hol is marad az a gulyori? - Nem győzte az ajtóból nézni, hogy jön-e már a gulyori?

Utoljára a gulyák adminisztrátora nem állhatta szó nélkül.

- De mi baja az úrnak a korcsmárossal, hogy úgy lesi, mintha valami szép lány volna?

- Hát ehetném! - Vallott magára a doktor.

- Hiszen ha csak az a baj, - mondá a gulyás, - azon mindjárt segíthetünk; odakinn fő a bográcsban a jó gulyáshús; ha van az úrnak saját bicskája: oda ülhet mellé és ehetik velünk.

Doktorom sem várta, hogy kétszer kínálják. Elővette a peneczilust, nagyot kanyarított a gulyás kenyereből, neki guggolt a többiekkel együtt a földretett bográcsnak, és mártogatta a jó paprikás levet, és szedegette kifelé a jó húsos konczokat, mintha az egészet az anatómiai cursus alatt tanulta volna.

Én nem ettem a bográcsból; jól voltam már lakva szalonnával.

A pompás bankett után a doktor úr becsukta a peneczilust, elővette a fogpiszkálóját, s elkezdte examinálni a gulyásokat: hogy tartják meg a sanitátpoliczaj-rendeleteket, hogy szokták az elesett marhát desinficiálni, hogy a ragály tovább ne terjedjen.

- Hát kit így, kit amúgy, - felelte a gulyás mester. Ha a marha nagyon megdöglük, akkor agyonütjük és elássuk a földbe, ha pedig csak kicsit döglük meg, akkor kegyelmet kap.

- Micsoda kegyelmet kap?

- Hát megkegyelmeztetik - bográcsban való megfőztetésre.

A marhadoktor szájából e szóra kiesett a fogpiszkáló.

Tehát a mai ebéd is ilyen «begnadigt» fenevadból volt requirálva, a ki nem halt meg olyan nagyon, hogy halála után húzával hasznot ne tehetett volna még az emberiségnek.

A mint ezt meghallotta az én marhadoktorom, úgy elszaladt a pusztáról gyalog, hogy szekéren sem birtam utólélni. Hamarább hazaért a városba gyalog, mint én kocsin.

De nem is megy az többlet marhadög-inspectióra, mióta megtanították nekik a desinficiálás legpraktikusabb módját.

De még magam sem kívánkozom többlet marhadögkomiszárosnak.

A PRUTHI CSATA.

Két ifjú indult ki Bagdadból. Mind a kettő nagyravágyó volt és ábrándos. Mind a kettő vagyontalan volt és elhagyatott, és még is mind a kettő nagyravágyó. Az egyik neve volt Mohammed, a másiké Mizzri.

Útközben elesteledtek, lefeküdtek egy fügefafa alá és aludtak ott.

És álmában mind a kettőt meglátogatta a Mehdi, az álomlátások titkos szelleme és tele sugdosta füleiket távol jövőendő titkokkal, miket a két ifjú, midőn a hajnali szélre fölébredt, elmonda egymásnak.

- Engem hadseregek vezetőjének tett a Mehdi, - szólt Mohammed, - s azt parancsolá, hogy a merre te mégy, én az ellenkező úton induljak el, és ám lássam, hogy többet ne találkozzam veled, mert az szomorú nap leend.

- Jól mondá Mehdi, a mit neked mondott, - felelt Mizzri, - mert a mit nekem nyilváníta, ez: rövid ideig fogok élni, és mégis halhatatlan lészek; hamar eltemetnek, mégis megmaradok; s mikor elhamvadtam, tégedet ugyanazon sírba fognak eltemetni, melybe engem. Azért úgy váljunk el, hogy engem többé meg ne láss, és meg ne tudd soha, hova temetnek el, és ha megtudod, vigyázz, hogy azon helyet elkerüld.

Ezután összeölelkezék a két ifjú, kezet szorítanak, elbúcsúztak szépen, Mizzri délnek indúlt, Mohammed északnak, és soha sem látták egymást többé.

Mizzri elbujdosott, ki tudja merre, ki tudja hová? s csak évek múlva, midőn szájról-szájra kelő népdalok terjedtek szét a mozlím nép között, mondák, hogy ezeket a halhatatlan Mizzri szerzé, a ki lakik cziprusberekben, rózsáligetekben, források fejénél: ki tudja, hogy merre?

A dal mindenütt volt, csak énekesét nem találták sehol. Azután egyszer elhalt valahol Mizzri; szép leányok meglelték holttestét, és eltemették cziprusligetben, rózsaberekben, forrás fejéhez; ki tudja, mely országban? Soha nem is mondhatta senki, hol halt meg, eltűnt, elmúlt, és halála után is azt hitték róla, hogy él, s midőn szép dalait énekelték mindenütt az országban, senki sem hitte, hogy ő már maga mélyen alszik a bezöldült moha alatt, hanem fenn lebegett még sokáig az emlékezetben, mint a lement nap után az esthajnal...

... Mohammed pedig Stambulba ért, meglátta ott azon fényes nagy palotát, melyet szerálynak neveznek, és annak kapuja alá menván, megkérde az ott őgyelgő czifra izoglánoktól, ha nem tudnának-e valami dolgot adni?

Azok kezébe adtak egy baltát s oda állították egy rakás fához, hogy vágja fel.

Mohamed jól vágott a baltával, később karddal is tanult vágni s addig vágott fát és ellenséget, míg egyszer nagyvezér lett belőle. És akkor is baltadzsának nevezte magát, a mi törökül annyit tesz, mint favágó.

Baltadzsi Mohammed volt az összes hadseregek vezére Törökországban, midőn a két harczoló hős, Ak-Bik és Demir-Bash a hideg észak hegyei között viaskodva dulakodva jöttek le az ozmán határig, s itt a tönkrevert Demir-Bash átmenekült az ozmán nép közé, utána a diadalmas Ak-Bik.

Mert «Ak-Bik»-nek nevezte a török nép Nagy Péter czárt, s e név jelent «Fehér bajuszt»; - «Demir-Bash» (vasfej) névvel pedig XII. Károly királyt tisztelé meg.

Azon hírre, hogy a hatalmas északi úr karddal kezében átlépte az ozmán határt, a török kardok is kirepültek hüvelyeikből, s gróf Tolstoi, ki akkor követ volt Sztambulban, ősi szokás szerint

azonnal a *héttoronyba* vettetett, mely héttornyú várnak egyik tornya volt arra rendeltetve, hogy a háborút viselő országok követeit belé zárják; a hol gróf Tolstoinak rövid napok alatt igen érdekes személylyel lón alkalma megismerkedni, egy oly magas személylyel, a ki kétezer éves nemességének csalhatatlan bizonyítványát hordja magán, lévén az egy egyiptomi mumia, melyet a francia követ küldött ajándékba a svéd királynak, de az úton elfogták, s a bölcs kajmakám, nem tudván mit csináljon vele? azt is az *idegen követek* tornyába csukatta, gróf Tolstoinak valószínűleg igen nagy meglepetésére.

A svéd király segílyt kért és tudta, hol kereskedjék? Nem fordúlt a hadvezérekhez, azok nem szerették a háborús világot, hanem elküldé vezérét, Ponyatovszkyt Sztambulba, hogy az asszonyok mindenhatóságához folyamodjék.

A követ egy ismerősre talált a szeráljban, egy érdemes zsidó orvosra, ennek ismét egy ismerős hölgye volt az anya-szultánnó körében, egy még érdekesebb zsidónó. Pénz, szép szó és szerelem lón segítségül híva, s e három illatos virágnak lett az a keserű gyümölcse, melyet háborúnak neveznek.

- Menj, - mondá a szultána valide fiának, - segíts *az én oroszlánomnak*, - így nevezte a svéd királyt, - segíts az én oroszlánomnak elnyelni az ellenségét.

És a holdujság kezdetén kitűzték a lófarkakat a fővezéri sátor elé; háromszáz álgyú és husz mozsár, mik márványgolyókat hánytak, indult meg bivalyfogataival a táborba, a flotta kiindult a Fekete-tengerre; huszonhárom gálya, huszonhét gallion, harmincz galliot, hatvan firkát és százhusz dereglye, miken harminczötezer fegyveres férfi volt, állt Ibrahim kapudánbasa vezénylete alatt; midőn e vitorlaerdő megindult, még a tenger is meghunyászkodni látszott s haragos tombolásából elcsendesült rögtön.

A szultán saját kezével tűzte fel a viharbokrétát Mohammed Baltadzsi turbánjába s maga elé térdepeltette őt és a jancsáragát, cserkesz Jusszufot, mindkettőnek átadta a csaták kardját, hogy megemlékezzenek rá és becsületére váljanak.

Azzal megindult a sereg, elől a szipahik és szilihdárók ezredei, négyezer pattantyús, hatezer tábor-kovács és a betegek szekerei, utánok a pékek, tömlőhordók, markotányosok, sátorverők tömegei, ezek után a jancsárok és az ujoncz szegbánok hosszú öblös puskáikkal, hegyes taréjos kukával fejükön, amazok komoly, csatához szokott, vagdalt pofájú had, ezek víg, csatára vágyó, ifjú arczú népek; itt következett a nagyvezér testőrsége, fényes kócsagtollas leventék, drágakövekkel kirakott fegyverzettel, nemes, tüzes paripákon, aranytól, ezüsttől ragyogó gömbölyű pajzsokkal; maga Mohammed fekete berber paripán ült, melynek csótárján a szultáni hárem odaliskjai remekeltek; körül a kupolyterem választott vezérei, és előtte a próféta zöld zászlója, mely körül csodakürtökkel trombitált négy tábori zenekar. Legvégül jöttek a Karamán, Sivász, Adána, Angóra és Bozók tartományok helytartói, csapatjaik élén, s a fősereggel egyenközű vonalban húzódott a tatár fejedelem, Devlet Giráj, lovas hadaival.

Így haladt előre a Pruth felé Kartál síkjain keresztül egész Falcsi közeléig, itt érte őket a hír, hogy nagy Péter czár átment a Pruthon Czekova mellett, s Falcsi közelében áll; s a portyázó tatárok nemsokára rábukkantak Seremetoff kozákjaira, ki az utócsapatot vezette; s egy lövés a túlparton elrejtett ágyúkból, melynek golyója az ögyelgő csapatok közé vágott, tudósítá őket, hogy itt az ellen.

A folyamról minden hajó, minden malom, a legutolsó tutaj is el volt takarítva, part mentiben az erdők levágva, felégetve, s túl minden halom megrakva Seremetoff ágyúival.

A törökök itt megpihentek; leütötték sátraikat, elkezdtek sánczokat hányni s ágyúikat odavontatták. Oly közel állt a két tábor egymáshoz, hogy az esthajnal után áthallatszott, mint

éneklik itt a dervisek a namazátot, s amott a pópák a «kyrie eleizont», s a szent énekek után elcsöndesülő éjben mint hallatszik az előörsök kiáltozása.

Péter czár kardja még nem csorbult el a győzelmes csatáktól, mikkel a svéd királyt leverte, azt hívé, lágy ellenségre fog találni, ki félni fog annak életől, s előre sánczolja magát, mint a ki helyébe várja a megtámadást.

A mint azonban a hajnalcsillag leszállt, a tatár khán Derlet Giráj megindult csendesen lovas csapatjaival a part alatt s az orosz tábortól távol átúsztatott egész hadával a folyamon. Nem kellett híd, sem hajó a tatárnak, neki a harczy mén mindene, rajta harczol, rajta alszik, erdőn, pusztán, folyóvízen repül, úszik lova hátán. Egy óra alatt a túlparton álltak a tatárok, itt az oroszok által összehordott malmokat és dereglyéket összekötözve, négy hidat vertek a folyamon, s még éjfél sem volt, midőn a többi seregek, ágyúikkal, lovasaikkal elkezdtek a hidakon átvonulni, s midőn a nap feljött, Péter czár csatarendben látta maga előtt az egész török sereget, túlhan csak a toparahadzsik maradtak a nehéz mozsarakkal és a rendezetlen segédcsapatok. A tatár khán azonban sem itt, sem ott nem volt látható hadseregével, ő még az éjjel eltűnt valamerre minden nesz nélkül.

A Pruth partja mellett terül el egy hosszú mocsár, mely néhány ezer lépésnyi szabad tért enged a két víz között; Péter czár e térre állítá fel hadait, egyfelől a Pruth, másfelől a náddal benőtt ingovány által fedezve mindkét oldalát: csupán szemközt volt megtámadható.

Az első hajnalsugarra megzendült a dervisek éneke, kik a reggeli namazátot elénekelték a sereg előtt, melyet az egész had háromszoros égrendítő «Allah!» ordítással végezett be, s azzal köröskörül megpördültek a dobok, a harsonák megszólaltak, s csendes haladással megindult a török tábor. Félóra alatt egészen kifejté hadcsapatait. Középen állt a jancsárok két dandára, tömör négyszögökbe szorítva, mögöttük egy emeltebb helyen látszott a nagyvezér, a válogatott hadakkal, két szárnyon a szipahik és szilihdárok, kiknek fejeiket nem látni, de köröskörül meg lehet számlálni a lobogó zászlókat és lófarkakat; a mi egyébiránt csel is lehet, sok zászlót tüzni ki, hogy többnek lássék a sereg.

Péter czár ezalatt egy hosszú földhányást foglalt el, melyet valaha a mocsár kiszáritására húztak a folyóig, s annak partjait ágyúkkal és lövészekkel rakatta meg, kétfelől állítva gránátosait, s középre a sisakos dragonyosokat. Hátrább egy emelt dombra huszonnégy ágyút vonatott fel félkörben, s csillagsánczot hányatott előtte, a folyampartot hosszú szekérsáncz zárta el, melyet két ezred Porkál és Berabási kozák őrzött.

A czár és hadvezéreinek sátrai távolabb, a füzek ligeteiben voltak felferve, ott várta a harcz kimenetelét a czár neje, a szép és erőslelkű Katalin, Péter jó szelleme, kit ő egyszerű lelkész leányából emelt császárnévá.

Egy kilőtt röppentyű volt a jel a török seregnek a támadásra; melyre négy oldalról a rendezetlen delyrek csoportjai rohantak elő, ékalakú tömegekben, miknek élén a legbátrabb, legmerészebb harczosok álltak.

A szemben álló orosz sorkatonaság irtó fegyvertűzzel fogadta a rohanókat, sok elhullott közülök, az élők nem törődtek velök, rohantak előre, hanyatt-homlok, egész az ágyús árokvonalig. Itt egyszerre szétvált az ék elől az orosz gyalogság s engedte a rohanó tömeget keresztültörni a sorokon.

Mint a sziklára csapódott hullám zúzta össze magát a roham a kőfalként álló gránátosok fegyverein, kik apró kézbeli gránátokat hajigáltak közójök, s hosszú kopjáikkal elölték a közeledőket.

A delyrek elsői, az «órvjögök» nem tágitottak a harczban, ott hullottak el az ellenség közepett, s még a földön fekve is Allah-t kiáltoztak, és késeikkel vagdaltak a rajtok keresztülgázoló

dragonyosok lovaihoz. A hátul jövő tömeg azonban hátat adott a kartácstűz előtt s futott vissza a zárt sorban rohanó pánczélos lovasság előtt.

Az orosz lovasság láрма nélkül nyomult a futó delyrek után. A győzelem hite nem tette arcaikat melegebbé. Korán is lett volna. Azok, a kik megkezdték a csatát, csak az ellenség söpredéke voltak. Azon ingó csöcselék, melyet ágyútölteléknek szokás használni, kiknek ópiumot adnak a harcz előtt s rábocsátják az ellenre, s engedik őket leaprítatni, hogy az ellenfél a harczba melegedjék, s az üldözésben kifáradva, jöjjön ki a csataterre.

Ekkor emelkedék ki csak egyszerre, mintegy varázsütésre, a földönfekvő hadsereg. A kergetett delyreket el hagyták futni nyitott soraik között, s pihent, próbált erővel álltak ki a dragonyosok elé.

A nehéz dzsirid süvöltve repült ki a harczolók kezéből, s forgó hegyével átfúrta magát a pánczélok. A második dzsirid-hajításra bomlottan tért vissza az orosz lovasság, s rémulten mutogatá az iszonyú repedéseket, miket ez ismeretlen fegyver okozott vértezetén, a leg-erősebb pánczélt úgy fúrva át, mint vékony papirlemezt.

A török tábor pedig lassú, csendes léptekkel közeledett egy félhold alakú körben ellenei felé, s újra látszott a delyrek ékalakú csapatjainak összevergődése.

A czár észrevév a taktikát, hogy a törökök rendezetlen csapatjaikkal akarják őt kifárasztani, s hasonló ellenszert gondolt ki a fogás ellen. Hirtelen kiállítatá a síkra a Parkál és Berebasi kozákokat. Seremetoff odavezeté a kozák hetmant a hátuk mögé felvont ágyúkhöz s megmutogatá neki azokat, tudatva vele, hogy ha megfutamodnak, e kartácsok torkába rohannak.

A kozák ezredek zúgolódás nélkül fogadták e parancsot, midőn azonban a csatater közepéig jutottak, kiválék a török nagyvezér kísérei közül Mazeppa, a ki egykor Péter czár ellen vezette őket, s eléjük nyargalva, rájok kiált:

- Hová jöttök, kozák hősök? Nem előttetek, hanem hátatok mögött az ellenség!

A szóra megálltak a kozák ezredek. Seremetoff buzdításul néhány ágyút süttetett el hátuk mögött, melyek golyói fejeik fölött zúgtak el, s midőn ez sem indította meg őket, rájok hajtá a dragonyosokat, hogy hajtsák őket előre.

Most egyszerre felzúgott a török tábor, s minden oldalról Allah ordítással nyomult az orosz ellen.

A kozákság még egy pillanatig tévovázott, akkor egyszerre csatarendben visszafordult, s hosszú dárdáit előre szegezve, egyenesen neki rohant a reá jövő dragonyos csapatokra.

- Mindennek vége! - kiálta ezt látva kétségbeesetten az orosz vezér, azonban a fehér bajuszú hős, Ak-Bik feltevé sisakját, s kardját kirántva, maga a harczolók közé nyargalt; egy golyó elvitte sisakjáról a forgót, nem törődött vele; a hol legnagyobb volt a veszély, oda veté magát, s ott kell elvesznie a csata hevében, ha kapitányai erővel meg nem ragadják lovának zabláját, s úgy nem hurczolják el a csatateréről, melyen egy óra alatt nem volt más, mint a török had és az oroszok halottjai.

A törökök ádáz rohanása néhány pillanat alatt megtöré az orosz csatarendet, elfoglalták az árkot, s azontúl ember-ember ellen harczolva nyomultak előre. A csillagsáncz ágyúinak semmi hasznát sem lehetett venni, mert annyira össze voltak keveredve dragonyosok és gránátosok, jancsárokkal, delyrekkel, szipahikkal, és kozákokkal, hogy csaknem egyszerre ért jóbárát és ellenség az ágyúk toroka elé.

Csak egy mód volt még az ellenség dühét feltartani, hirtelen szekérsánczokat vonni a két víz között; az ágyúk magukra hagytak, s néhány pillanat alatt egy lánczolat lón keresztül vonva

szekerekből és spanyol sorompókból, melynek ótalma alatt újra rendbeszedheté magát az űzött hadsereg. A csillagsánczon a félholdas lófarkak lobogtak.

A fehér bajuszú bajnok szemeiben harag villogott könnyeken keresztül.

- E lósörények helyett inkább a mi fejeinket mutogassák e sánczon, kopjára tűzve, - mondá s még egyszer megújítja a harcot végelkeseredéssel, a sáncz ellen bocsátva egyenkint felváltott ezredeit.

Mindkét fél úgy küzdött, mint egy oroszlán. Hatszor foglalták el az oroszok az ágyús sánczolatot, hatszor verettek ki belőle ismét elleneik által.

De különös volt, hogy a török hadak túl a sánczon sohasem üldözték őket, s a szekérsorompó ellen egy támadást sem intéztek.

A csata el volt vesztve, de a győztes tán nem látta magát elég erősnek legyőzött ellenfelét üldözhetni. Csak a késő est választá el a harcolókat; a törököknek takarodót fuvattak, s Péter czár elhatározá, hogy az éj ótalma alatt vissza fog vonulni, a mit a két víz közötti téren, szekérsánczainak hátrahagyásával, háborítatlanul kivihetett, s azután a két fejedelemségbe küldött tábornokai, Rhenne és Jonas dandáraival egyesülhet.

A fogyó hold csak éjfél után kelt fel s midőn halavány éjjeli világát széthinté az avar, kietlen pusztaságon, a csillogó mocsáros vizek között, mint egy sötét kígyó, látszott végighúzódni az orosz sereg nesztelenül, dobszó nélkül.

Egyszerre, mintha a pokol hánya volna ki őket torkából, ordító lovasság miriádjaival népesül meg a tér. A tatár khán, Devlet Giráj áll a menekülők előtt. Egész nap és a mult egész éjjel utazott a tatár sereg, megkerülte az orosz tábornok fedező mocsarat s most ott áll negyvenezer emberrel a visszavonulók útjában. Ak-Bik kelepczébe jutott, mind a két kezére jutott egy ellenség, s míg jobb keze Mohammeddel küzd, balkezének a khán szerez dolgot, ellenség elől és hátul, menedéke közepébe be van zárva, mindkét oldalán elrekesztve; mindaz, a mi előbb ótalmára szolgált, most veszedelmére vált, a hidatlan folyó, az úttalan mocsár, a szűk róna... nincs merre meneküljön! semmi, semmi tanács, csak a kétségbeesés!

Hirtelen visszafordul, hogy elébbeni táborhelyét elfoglalhassa; a tüzeknél ott hagyta sátorait, hogy a törökök azt higgyék, miszerint még most is ott van. E sátrak sem voltak elfoglalva, s a gyöngye tartalékcsoport, mit a szekérsánczoknál hátrahagyott, semmi támadásnak sem volt kitéve az alatt. A törökök megvoltak csendesen táborhelyükön; oly bizonyosak voltak már ellenfelök romlása felől.

Péter czár kétségbeesetten zárkózék el sátorába. Vezéreinek meghagyá, hogy hajnal előtt mind készen legyenek, mert karddal kezökben fogják kivívni tán a győzedelmet, de bizonyosabban a dicsőséges halált. És az ideig megtiltá a hozzá bemenetelt akárkinek, bárha legkedvesebb bajnoka volna is az.

Elbúsultan veté le magát ágyára. Tehát annyi fáradalmas év kivívott győzelmeinek egy éjszaka vessen véget? midőn nagysága tetőpontjára ért, egy lábai alatt meggördült kavics ejtse le az örök mélységbe? a «nagy» nevet, mit ész és keresztülható lélek s országalapító győzelmek szereztek számára, egy *favágó* durva keze törölje ki neve mellől? mind ez eredmény elmúljon, semmivé legyen, a birodalom óriási épülete az alapkö összetörtével ismét szétomoljon, s a nagy orosz félvilág helyén újra apró czivakodó knézek nyomorék országai támadjanak, ellenségeik szolgálói, szomszédjaik adófizetői?... Ah, ez keserű volt! A harcban és kitarásban edzett férfi veritékes arcczal gondolt végig ez eszméken, miknek rémletes vége ez volt: elveszni, menthetetlenül elveszni.

E borongásából egy szelid kéz érintése ébresztte fel; feltekinte, s a mint a sátornyíláson besütő hold az előtte álló alakot megvilágítja, őrangyalát vélte előtte állani. Valóban az volt... Katalin volt ő, az egyszerű evangélikus lelkész leánya, a csár hű követője, később koronájának részese.

- Hogy jöhettél ide? - kérdé sötéten a csár. - Én megtiltám a hozzámjövetelet mindenkinek.

- Csak bajnokaidnak tiltád meg, - szólt Katalin, - *nődnek* nem.

- Mit kívánsz tőlem?

- A mit én kívánok, nemcsak magamé, hanem egész országod óhajta az: tartsd meg életedet.

- Gyalázatodat? akartad mondani. Az élet ára gyalázatos fogság.

- Nem az, nagy csárom, nem ismered elleneidet; vassal, ólommal gyakorta sikertelenül harcoltunk a török ellen, aranynyal mindig biztosan.

- Még reménynek is kábaság, a mit mondasz. Látod helyzetemet. Ezredenként ölhetnek le bennünket, ha támadunk, s hat nap alatt éhen veszett el a sereg, ha várni akarunk. Hazájának legmagasabb fájára kellene felakasztani azt a vezért, a ki most engemet innen elbocsátana.

- Bíz e gondot én reám. Törd meg egyszer nagy lelkedet, hogy annál erősebben emelhesd azt fel egykor s írd alá ez iratot; látod, tábornokaid nevei mind alatta vannak.

- Mi ez?

- Ne olvasd el; ha olvasnád, széttépnéd. Gondold, hogy sok megalázó, megszégyenítő dolog van benne, s engedd elpirulni arcodat a szégyen miatt: ez békeajánlat Baltadzsihoz.

- Soha! - kiálta, indulatosan taszítva el magától az írást, a csár.

A nő lábaihoz omolt és térdeit karolta át, indulatosan könyörögve.

- Nem én értem, nem magadért, hanem országodért tedd meg ez áldozatot; viseltél érte sebeket testeden, viseld el ez első sebet lelkesen, később majd meggyógyítjuk azt.

A nő heves zokogására a sátor előtt hallgató vezérek is berohantak a csárhoz, s lábai elé borulva könyörögtek, hogy mentse meg, ne magát, ne őket, hanem birodalmát, kezébe erőszakolták a tollat, kiteríték előtte az iratot; a csár odalépett s baljával eltakarta arcát, hogy könnye, hogy pirulása ne lássék, s hogy ne lássa ő sem, mi van oda írva, úgy jegyzé alá nevét.

Ah, valóban volt oka a könynek és pirulásnak! Azon iratban az volt ajánlva a török fővezérnek, hogy ő diktálja a békefeltételeket.

A csár aláírása után hirtelen összeszedé Katalin minden ékszereit, még az ujjain levő gyűrűket is lehúzta; az orosz tábornokok összerakták minden pénzüket, ezüst és arany pénzeket svéd és szász nyomással, s azokat két szekérré rakva, a kancellár, Safirov kezére bízta s útnak indíták Baltadzsi táborába.

A békekövet érkezének hírére magához hivatá Baltadzsi a kiaja béget, Ozmán agát, s együtt olvasva a békeajánlatot, együtt megosztottak a küldött kincseken.

Még alig legeltetheték szemeiket a küldött ajándékokon, midőn belép a sátorba Ponyatovszky és Devlet Giráj, s hevesen megtámadják őket azért, hogy az orosz küldöttel titokban, náluk nélkül tanácskoznak.

Baltadzsi egész nyugalommal felelt nekik:

- A béke már el van határozva.

Ponyatovszky szemeit elfutotta a vér, dühösen csapott kardjával a földre, s öklével fenyegetőzve szólt a nagyvezérhez:

- Én tiltakozom az ellen királyom nevében.

- Én pedig tiltakozom a magam nevében, - szólt Devlet Giráj.

- A béke már meg van kötve, - ismétlé megilletődés nélkül Baltadzsi.

- De arra tinektek nincs hatalmatok! - kiálta Ponyatovszky; - a harc az én királyom harca is, és a tatár kháné, s nélkülünk ti nem határozhattok; elárulhatjátok saját hazátokat, ha tetszik, mit bánom én, vigyen az ördög; de az én hazámat és Devlet Giráj országát nem adhatjátok el.

- Tudom. Azt hát nem adjuk el, - viszonzá Baltadzsi szeliden.

Ponyatovszky dühösen fenyegeté öklével a kiája béget:

- Ozmán aga, ez a te munkád volt!

- Úgy van, az enyém.

- No, emlékezzél rám, majd mikor olyan rossz napod lesz, mint nekem van ma, akkor gondoldj rá, hogy ez meg az én munkám.

Azzal indulatosan hagyá el a sátort. Devlet Giráj még ott maradt. Legalább olyan feltételeket akart a békekötésbe diktálni, a miket a csár el ne fogadhasson.

Ő diktálta Omer effendinek a megalázó bevezetést, melynek minden szava tör és méreg. Asszóvot vissza kellett adni, Kamienska, Gamara, Tighán várait lerontani, minden ágyút átadni a győztesnek, Potkal és Berabás kozákjairól lemondani, s a svéd királyt országába bizton haza bocsátani.

Egy óra mulva Safirov és Seremetoff aláírottan hozták vissza a békefeltételeket, a csár mindenbe beleegyezett; a két főúr kezesül maradt a török táborban.

Déltájon csengő zenével s lobogó zászlókkal indult meg a csár serege az utat nyitó török sereg előtt; ágyúikat, szekereiket hátrahagyták, hátra a dicsőséget is, de előttük állt a jobb idők reménye, a viszontorlás útja.

Midőn utócsapataik is kihúzódtak már a mocsár mellől, azon pillanatban érkezik meg XII. Károly Benderből a török táborba, és látja, mint menekül meg halálos ellensége a török sereg szemei láttára.

A kétségbeesés haragjával ront a király a nagyvezér sátorába, ki szép nyugodtan sakkot játszik Ozmán agával.

- Mit cselekedtél, örült ember!? - kiált Baltadzsira.

- Békét szereztem az országnak, - felel ez csendesesen rokkirozva. - Mert meg van írva, hogy jobb a sovány béke a kövér háborunál.

- Vagy örült vagy, vagy gazember, vagy mind a kettő! - kiált Károly, s dühösen veti magát a szofára, melyen a nagyvezér ül, s elnyújtva csizmás lábait mellette, készakarva belekeveri egyik hosszú lovagsarkantyúját a vezér selyem kaftánjába, s akkor egy nagyot hasít rajta; a nagyvezér észre sem látszik azt venni.

- Mit nem tehetél volna! - szól indulatosan járva alá s fel a sátorban a király. - Elfoghattad volna a csárt egész seregével s foglyul vihetted volna Sztambulba.

- *Ki kormányozta volna távollétében országát?* - szól erre Baltadzsi, s feleletével oly dühbe hozza a királyt, hogy az felrúgja a sakkot s mindenféle válogatatlan címekkel megrakva a nagyvezért, lovára veti magát s visszanyargal kíséretével együtt Benderbe.

A mufti a namazátra hívja a sereget, a nagyvezér főuraival nyugodtan megy imádkozni s mosakodni.

Másnap mindjárt visszafordult seregével Edrene (Drinápoly) felé! Midőn oda ért, szemben találá a főkamarást, Mohammed agát. A szultán üdvözetét hozta számára és a tiszteletkaftányt. Baltadzsi megnyugodva hajtá fejét álmra. A békekötést ime a szultán is helyeselte. Reggel aztán ismét eljött hozzá a főkamarás s tudtára adá, hogy a kötött béke miatt hivatalából le van téve s száműzetett Lemnosz szigetére. Az üdvözetet és tiszteletkaftányt csak azért kapta, hogy annál keserűbb legyen a büntetés.

Ozmán agát és Omer effendit lefejezték, kincseik közt megtalálták Katalin gyűrűjét és a svéd és szász nyomatú pénzeket. Tehát az előbbire nagyon hamar elkövetkezett a rossz nap, melyben Ponyatovszky mondására visszaemlékezhetett.

Baltadzsi alig érkezett meg Lemnoszba, midőn valami különös betegség érte utól. Végtagjai elkezdtek megmerevülni, és semmi orvos nem segíthetett baján.

Egy napon, hogy felvidítsák, szolgálai vidám népdalokat énekeltek előtte, s midőn kérdezé, hogy ki szerezte azokat, mondák neki, hogy Mizzri volt az, a ki e szigeten halt meg és itten van eltemetve.

- Úgy bizonyára nem soká én is meg fogok halni, - nyögé Baltadzsi, s kérte szolgálait, hogy halála napján emeljék fel a követ Mizzri sírjáról s fektessék őt is oda.

Ez nemsokára bekövetkezett. Baltadzsi egy napon végkép megmerevült. Szolgálai, végkívánata szerint, felemelték Mizzri sírkövét, s ime annak tulsó lapjára ezen szavak voltak írva:

«E sírban fog egykor nyugodni Baltadzsi Mohammed; ezt jelenté ki nekem a Mehdi! - Mizzri, a költő.»

És abba a sírba tették Baltadzsit, hogy igaza legyen a Mehdinek.³

³ Hammer-Purgstall, Geschichte des osm. Reiches.

BOKÁCZIUS KALANDJAI.

Előrebocsátom, miszerint nem azon Boccaccióról van szó, ki a tizenharmadik század szerelmes hölgyeinek és ifjainak oly meztelen kalandokat regélt, hanem egy tisztességes polgár hazafiról, ki Bocskay fejedelem idejében akarata nélkül is történelmi személylété vált furcsa kalandjai által, a miknek éppen felöltöztetés volt a keserve.

Én még mint norimbergi diákra emlékezem rá.

Hiszi valaki vagy nem hiszi a lélek-vándorlást? az nekem mindegy: elég, hogy én tudom, miszerint ezelőtt kétszáz esztendővel igen gazdag úrfi voltam, a kit kiküldtek külföldre tudományokat bevenni; de biz én nem tanultam semmit, nem is tettem soha semmi okosat egész akkori életemben, sőt még azokat is kicsúfoltam, a kik magukat fárasztották hiába, nem volt nagyobb gyönyörűségem, mint ha a tudósok parókáját telerakhattam kollancscsal, s egy szép lovat vagy egy agarat nem adtam volna valamennyi európai könyvtárért. E bűnös életmódot halálom után eléggé meg is lakoltam; kétszáz esztendeig laktam, mint kopogó szellem, egy asztalfiókban, mely egy ideig egy delnő pipereasztalát képezte, ki naponta hat óra hosszát ült előttem, új arcot készítve magának, s le-leöntözött véletlenül szagos olajjal és kendőző vizekkel, a szellemek pedig minden illattól irtóznak. Az aggnő halála után fölkerültem a többi bútorokkal együtt a padlásra, s megint sok esztendeig egyedül laktunk ott a szuhokkal és szellemekkel, innen egy becsületes zsidó boltjába hajigáltak le s újra befestettek terpentinnel, húsz esztendeig ütötték rajtam a kártyát s verték hozzám a seres poharakat egy csapszékből, végre eltört az egyik lábam, az asztal szétmállott, tűzre rakták, így szabadtam ki belőle. Bűnhődésem tetőpontját azonban csak most kezdem elérgetni, a midőn itt ülök az íróasztal mellett és írok és olvasok és gyötöröm magamat annak a találgatásában, hogy az ábéczé harminczkét betűjét hogy lehessen mindennap más meg másféleképen összehányani, mely gonosz mulatságot éppen úgy kikaczagtam hajdan, mint most kikacagnak engem mások.

De ne beszéljünk az én születésem előtti dolgokról. Különben is akadhat ember, a ki azt mondja, hogy fele sem igaz ezeknek.

Csak nagyobb hitelesség végett hoztam föl, a midőn Bokácziust le akarom írni, ki azon időben norimbergi diák volt.

A diák nevezet és fogalom kezd lassankint eltűnni a föld színéről, mint a troubadourok és lovagoké, pedig kár érte. Most legfőleg arról ismerjük meg a diákot, hogy nagyon hangosan beszél a kávéház előtt, s azon versenyez, hogy ki hány vajjas szarvacst tud megenni fogadásból? Azon időben szép volt diáknak lenni. Szűk, testhez álló öltözetet viseltek, térden és könyökén kihasogatva, hogy a nyílásokon a finom patyolat ing kilássék. A hosszú, vállig érő hajon kicsiny kis gömbölyű süveg székelt, melyet saját ügyesség bírt csupán a fejen megtartani, hogy le ne essék, abba hosszú színes toll volt tűzve - nem íráshoz való, - a derekát szorító övről egyfelől a kalamáris lógott alá, másfelől meg a jó egyenes kard, s ha így kiment a diák az utcára, még a gyaloghintók is kitértek előle, mikor pedig esténként tíz-húsz összefogóztatva végigment a norimbergi utcákon, erősen dalolva, a jó filiszterek messziről siettek eleve becsukni ablakabláikat, részint becses ablakaikat, részint szép leányaik szeméit féltve az igézettől. A mi pedig mint testület illeti a diákságot, az határozottan első rangot foglalt el a városban; voltak ugyan ellenséges statusok, mint a mészáros-czéh, a dragonyos-ezred és az éji örök, kik a fensőbbiséget kétségessé tenni törekedtek, de a nemes ifjúság mindannyiszor győzedelmesen tért meg a vitából, s a kik a párisi Sorbonne történetével is ismerősek, tudhatják, hogy ez a collegium még a politikai mozgalmakban is mint nagyhatalmasság van elismerve.

Nem is végezte azt a pályát hajdan az ember tizenhét éves korával; meglett férfiakat számlált a testület, kik szakállt, bajuszt növeltek. Voltak tudományokban telhetetlen férfiak, kik harminczéves korukig jártak az akadémiákra, s különösen a magyarországiak voltak korra s szakállra nézve kitűnőek, mert nálunk szokás volt előbb végigtanulni a tizenhat iskolát Patakon vagy Nagy-Enyeden, s a kitűnő tanulókat úgy küldték aztán gazdag patrónusok külföldi akadémiákra; valamint a gazdagabb családok úrfiait is kegyes tutoraik, a kik odahaza épen nem akartak tanulni; a miből aztán egy igen gyűlöletes példabeszéd támadt, a mit én itt restellek előhozni. Egyikünk-másikunk magára vehetné.

Valami phlegmatico-melancholicus állatról van tudniillik szó, melyet, ha ide- vagy odahajtanak is, hasonlatos állat marad; diákul inkább elmondhatom, úgy nem érti meg minden ember: «ökröm dederunt, szamarum tulerunt».

Azonban mindez csak allegória, mely a mi hősünket legkevésbé sem illeti, mert először egyike volt a legfiatalabb tanulóknak, másodsor pedig a legtartósabb emlékezetű ifjú, a kinek reggeltől estig könyv nélkül megtanulni Ortelius redivivust annyi volt, mint nekem egyet innom a tudós férfiú egészségére, s írása vetekedett szépségére Franciscus de Páviáéval, a ki Fust uramat utczahosszat kergette, kő helyett foliánsokat hajigálva utána, a miért a könyvnyomtatás ördögi mesterségének föltalálásával elvette a szépírászok angyali kenyérét.

A szépírászat ebben az időben már nagyon hanyatlófélben volt, a miért méltán szenvedélynek nevezhetni, ha valaki még annak fentartásán törekedett, mint tevé Bokácz, kinek nevéhez a latin ius-végzet különös megbecsülésénél fogva ragadt, a tudományos világ mintegy érdemrendet tűzvén az által a magukat kitüntető emlékére, melyet hazánkban is több család mind e mai napig visel, mint a Véghelius, Fabricius, Fehedius et cætera.

Itt ismerkedett meg a derék tanuló egy ifjú magyar nemessel, ki őt szelíd, tiszta lelkéért nagyon megszerette. A magyar ifjú rossz gazda volt, sokszor került zavaros állapotba, Bokáczius ilyenkor nemcsak, hogy megosztá vele csekély összegét, mit tanításaiból szerzett, sőt úgyszólván magának nem tartott meg semmit.

A magyar ifjú sem feledé el a vett szívességeket, hanem iparkodott azokat mind tettel, mind szeretettel visszapótolni. Bokáczius kíségeti barátját az akadémiai vizsgálatokon a scriptores, az auctores ismeretével, a jó barát viszont őt segíti ki a csetepatéknál ökölnök s a háromélű kardnak tudományával; a jó barát tudott hatalmas, merész eszméket a rigorosumokban föladdott témákra, Bokáczius pedig gyönyörűen ki tudta azokat dolgozni latinul és görögül kettőjük számára. A magyar fiúnál erős volt a szív s a kar, Bokácziusnál az ész és a nyelv; ilyenformán egymás hiányait kölcsönösen kipótolták, a mit az egyik nem tudott, tudta a másik, s mint rendesen szokott lenni ellenkező véralkat, hajlam s tehetségekkel bíró embereknél, csaknem elválhatatlanok lőnek egymástól.

Midőn a magyar fiú szünnapok alkalmával hazáját meglátogatni tért, Bokácziusunk oda is követé. Ott az idegen ifjú beleszeretett a szép Magyarországba, különösen pedig annak egy szépséges leányába, a ki testvére volt az említett jó barátnak. Hajh, ha ez is úgy szeretné őt, mint bátyja.

Lelkesítő borozás közben ott az ősi várkastélyban gyakran előfordult a szó Magyarország sorsáról, mely a külföldet annyiban érdekelte akkor, hogy a legerősebb villongások azon időben folytak a reformatio ügye miatt; beleszóltak svéd s németalföldi fejedelmek. Bokáczius ilyenkor annyira el hagyta ragadtatni magát, hogy vérét, lelkét, mindenét följánlja azon honért, melyben egyetlen barátja született, s kivált a hon legszebb virágai egyikéért, a szép Ilonkáért.

Ilonka sokkal szebb volt napfénynél, mint holdvilágnál, piros arcját inkább rendelé az ég mosolyogni, mint ábrándozni, nem is értett a lantveréshez, mint bájos Westphalia tündér-

delnői, kik az erkélyre kiülnek, és úgy pengetik a guitárt, hogy hólyag támad ujjaik hegyén bele; de tudott kenyeret sütni, olyat, a milyenhez hasonlót Bokáczt sohasem ízlelt.

Pedig végigette egynéhány nemzet kenyerét, ismerte a híres prágai zsemlyéket, a mik ha megszívósodnak, nincs az a Sámson, a ki egyet kétfelé bírjon repeszteni; birkózott a sléziai hosszúkás, fényes hátú brugókkal is, miknek béle olyan tömött, mint a jóféle agyag; kóstolta a berlini biklát, ezt a diákoknak sóval és köménymaggal hintett ideálját, mely közepén föl van hasítva, s kétfelé fordítja az oldalait szépen; s bámulni tanulta otthon ünnepek alatt a tejjel süttött kenyeret, melynek beléből kevés phantasia mellett rögtön gombócot lehet göngöríteni; - de mik voltak mindazok a magyar kenyérhez képest!

Micsoda a magyar kenyér a világ többi kenyerei között? A mi a classicitas az irodalomban. Az egyszerűség, jó izlés, nemesség és művészet remeke az. Már rátekinteni is csupa gyönyör; kellemesen, mint egy napsütötte halom, melyen a grációk honolnak, domborul magasra, féloldalán piros és sárguló hasadásra nyílván, hogy szintúgy mosolyog, mintha azt mondaná: «én vagyok az Isten igazi áldása». Ha kezdedbe veszed, könnyű és rengő, a karéjt szelő kés csak úgy ropog benne, ha fölnyitod, orrodra fölütöd az édes illat, mely életet s boldogságot párolog arcodra; hófehér belét szétfoszthatod, mint az asbestet, s mégis oly tömött az, hogy hézagot nem találsz benne; és ha megkóstolod, abban több ízt találsz, mint az ananászban, s nem panaszkodol az úrra, mert az mindennél jobb... Óh, a magyar kenyere nagyon jó! Talán azért is szeretnek bennünket olyan nagyon?

Nem mondom, hogy a derék Bokácznál is csupán ez volt az eset; ő legelső dolognak tartotta Magyarországon Ilonka szép szeméit, mosolygó orcáját, úrtalan szívét; de azután következett rögtön az Ilonka keze süttötte kenyér, hely maradt még elég azután is a derék ifjú szívében a jó esperes és lelkész urak, a szabadelvű mágnások s egyéb szeretetreméltó személyek számára.

Arról azonban ő nem szólt semmit, Ilonka pedig még annál kevesebbet, hogy mit gondolnak magukban egymás felől? hanemha nyilatkozatnak lehetne venni azt a piros, zöld és fehér lószőrből fonott gyűrűt, melyet Bokáczt fonott nagy mesterséggel Ilonka számára, névbetűket és sziveket formálván azon csudálandó művészettel, s melyet Ilonka nem sajnált szép ujjaira fölpróbálni, a mikről senki sem mondta volna, ha ránézett, hogy kenyeret is tudnak dagasztani, olyan finomak és gyöngédek voltak.

A szünnapok végeztével a két ifjú ismét visszautazott Norimbergbe, Ilonka egy kicsit megsiratta őket - azok a könnyek egyébiránt bátyjáért is hullhattak, - s azután elmúlt egy pár esztendő, a mi idő alatt sokkal több sóval ették a magyar kenyeret, a kiknek volt: ha ugyan igaz, hogy az emberek könnyeiben só van, s ha igaz, hogy az emberek könnyeznek, mikor szomorkodnak.

A magyar ifjú azalatt visszatért hazájába, s onnan nem egyszer küldözött levelet elmaradt barátjának, a mi azon időben valamivel több áldozattal járt, mint a mióta Thurn és Taxis herczegség gondoskodik a levelek ide s tova szállításáról.

Akkor még Magyarországon a cigány járt levéllel egyik falutól a másikig; messze földre társzekerektől lehetett küldeni izenetet, kik gyapjút - mit szállítottak egyik országból a másikba; atyafiságos dolgokban az ember maga ült szekérre; ha pedig nagyon sietős ügye volt, lovas embert tarisznyázott föl, s kezébe adva az útirendet, úgy szállítá odább a céduláját.

Egy öreg félszemű hajdúja volt Ilonka testvérenek, a ki hébe-hóba levelet hordott urától Bokáczhoz. Katona volt a fiú hajdanában, azért ismerte a járást: el is poroszkált napjában tizenkét óra hosszat a nyeregben, hozzá volt már szokva.

Ez a félszemű ficzkó volt a legkedvesebb tünemény Bokáciz előtt; mert ez hozott izeneteket a kedves jó barától, s ez mondhatott volna tudósításokat Ilonka felől is, ha lett volna bátorsága Bokáciznak felőle kérdezősködni. De ehhez rendesen csak akkor jött meg a mersze, mikor a félszemű posta kilovagolt a kapun.

Egy napon ismét beállít a szokott posta a maga zöld kaczagányában, sárga, rézsarkantyús csizmával s piros csákós süvegével, s általadva Bokáciznak egy bagariabőrbe varrott s lepecsételt csomagot, elmondá neki nagy sűgva ura izenetét: «hogy tudniillik ezen csomagot, melyben írás vagyon, de titkos, rögtön vegye magához, s a nélkül, hogy valakinek szólna felőle valamit, menten vigye el Amsterdámba, a költség itt van hozzá az erszényben; hanem jól vigyázzon magára, nehogy az úton elfogják, mert veszedelmes írások vagynak ama tokban, melyek a svéd királynak szólnak magyarországi uraktól. Ha pedig elfogják, reá ne valljon a küldőkre. Aztán a kisasszony is izent valamit.»

Bokácizusnak ez az utolsó szó valamennyi előbbit mind kiverte a fejéből.

Kérdeni sem merte, hogy vajjon mit izenhetett őneki a szépséges Ilonka?

De elmondá ezt a félszemű Ámor kérdezetlenül is.

Azt izente, hogy ne fogadja el kegyelmed ezt a megbízást bátyjától.

Bokácizus még inkább hüledezett.

Mert azt állítá, hogy kegyelmed ezáltal veszedelembé jöhet, és azt ő nem akarja.

Bokácizust csak ez a szó tette hőssé. Hiszen a veszélylyel bátran daczolásra semmi sem olyan jó ösztön, mint annak a tudása, hogy van egy imádott lény, a ki őt most félti, a ki érte remeg, imádkozik, ki őt reszketve várja vissza, s a büszkeség örömevel fog reá gondolni, ha majd bátran keresztültörve minden bajon, diadalmasan visszatér!

Most már Bokácizus, ha eddig ingadozott, elvállalta a veszélyes megbízást.

Tanuságot kellett tenni azon nő előtt, a kit szeretett, férfíúi bátorsága felől.

Szép titokban lovat vásárolt, azon elment a határig, ott lovát hátrahagyva, gyalog került a mocsárok felé, hogy a határőrök észre ne vegyék; de épen e fölösleges óvatosság által jutott a kerülgetett veszedelembé, mert a kalauz, ki a határig elvezette, gyanút kapott, s visszatértében jelentést tett felőle; ilyenformán a jámbor Bokáciz csak azon vette észre, hogy minden oldalról üldözö lovasok közelednek feléje, a kik elől lehetetlen volt gyalog menekülnie.

E szorongatott helyzetében arra a gondolatra jött, hogy a magával hozott börtekerceset fölszakítva, a befoglalt iratot kivette belőle, s elolvasta annak tartalmát.

Bizonyos lehetett felőle, hogy ha azt megkapják nála, már akkor a fejétől búcsút vett.

Mai világban könnyen segíthetett volna magán, mert egy szál dörzsgyufával meggyújthatta volna az egész iratot, de még ezt ekkor a tűzkő s kova pótolta, azzal pedig nem megy oly gyorsan a lánggerjesztés. Kétségbeejtő szorongatásában tehát mit tehetett egyebet, mint hogy széttépte apróra az egész irományt, s megrágván, lenyelte. A kik tudják, milyen szilárd alkatrészekből állt a papiros ezelőtt néhány száz esztendővel, bizonyára nem fogják tőle irigyelni ezt a vendégséget.

Alig gyűrhette le az utolsó falatot, a midőn üldözöi utólérték, kik is menten megfogták, megkötözék, s minden emberi eszközökkel gondoskodtak róla, hogy ártalmatlanná tegyék, úgy vitték aztán egy ló hevederéhez kötve vissza valamely magas kösziklai várba, ott volt egy magas spanyolszakállú castellanus, ki Bokácizust személy szerint ismeré, épen nagybátyja lévén azon filiszternek, a kinél Norimbergben szállásolt; tehát ez előtt még csak el sem tagadhatá magát.

A spanyolszakállas nagyon örült, a midőn Bokácziust ilyen szép állapotban, keze, lába meglánczolva, megpillantá, s azon reményét fejezte ki, miszerint igen sokáig lesz egymáshoz szerencsésük.

Bokácziusnak volt annyi esze, hogy magát mindenekben ártatlannak vallja, a mint hogy nem is találtatott nála legkisebb bizonyítványa is valamely vétségnek, annál fogva olyan képet csinált minden kérdésre, mint a ki el nem tudja gondolni, hogy miért fogták el sétálása közben.

A castellanus sokat tartott arra, hogy őt spanyolnak tartják (Sziléziában született), nem volt elég, hogy ezt a kifejezést a képébe fölvette, hanem a mikor lehetett, belemennydörgött egy-egy spanyol kifejezést a német beszédbe, ugyanazt gyöngébbek kedvéért a folyó nyelvre is lefordítva s értesítve az embereket mindenről, a mi Spanyolországban szokás.

- Ah, ah, mia vida, a tagadás könnyű, de a vallatás sem nehéz. Én voltam tíz esztendeig Spanyolországban, Corduában, Valenciában, Estremadurában: *ustedes habla el espanol? non? nem beszél spanyolul? Kár! könnyebben megérthetnök egymást. Fabe um?* tudja ön: hogy Spanyolországban hogy szoktak a makacs fegyenczekkel tenni, a kik vallani nem akarnak? Semmi sem egyszerűbb. *Vestir a la Moda*; felöltöztetik őket divat szerint, spanyol divat szerint. A kik nem akarnak az *inquisitio* előtt *mantener conversation* - beszédbe ereszkedni, azokat felöltöztetik spanyol öltözetbe. Ez igen szép öltözet; először is jön a kalpag, el *sombrero*, igen egyszerű dolog ez, egy vékony szíjjal körülkötik az ember fejét szoroson, akkor egy gömbölyű pálczát alája dugnak s elkezdik lassankint tekerni a szíjat. Biztosítom önt kedvesem, hogy őt csavarintásnál senki sem bír többet kiállani, az határos a pokolbeli kínszenvedéssel: a hatodik okvetlen gutaütés. Hanem ez csak tréfa, a csizmák, a spanyol csizmák sokkal komolyabb eszközök, mert a velük élés sohasem megy a halálig. A két térdét, kedvesem, négy deszka közé szorítják, akkor a két középső deszka közé egy vékony éket vernek kalapácsal, ha nem használ ez, vernek utána másodikat, harmadikat egész tizenkettőig. Ez igen kritikus multság. Mondhatom önnek, sokszor láttam Spanyolországban; megátalkodott eretnekek esküvel állíták az ötödik-hatodik éknél, hogy az elkárhozottak minden kínszenvedése nevetség az övéikhez képest. De mindez bagatella, *mia vida*, mesedolog, csekély dolog. A spanyol mente a legtökéletesebb mindazon eszközök közt, miket a fölvilágosítás könnyebb eszközölhetése végett föltaaláltak. Ez, *caro amigo*, nyers bivalybörből van varrva, mely épen ráillik a vallatott egyéniségre: pontosan, tökéletesen, mint a leggavallérosabb dolmán. Ezen öltözetben odaállítatják a vallatottat egy erősen befűtött kemence mellé. Tudja ön: ez a legleleményesebb eszme. A mint a melegség a nyers bőrt áthatja, az kezd összehúzódni, mindig jobban-jobban összezsugorodik, az egész testet lassankint összeszorítja, minden erecskét, minden izmocskát nyom, teker, facsar; úgy-e bár, kedves barátom, ez a legeredetibb öltözet, a mit Spanyolországban viselnek?

A jó Bokáczius mindenféle színt váltott e gyönyörű elbeszélés alatt, s a hideg veríték csorgott alá homlokán az elsorolt kínszerek pusztá elképzelésére.

- No no, kedves kis barátom, - szólt a nemes castellanus, megveregetve az ifjú orcáját, - remélem, hogy az egész *moda españéal* nem leszek kénytelen önt megismertetni. Az *inquisitio* főnöke ő méltósága tíz nap mulva érkezendik meg, azalatt úgy hiszem, megerősül önnek emlékezőtehetsége, hogy a mit most nem tud még, akkor pontosabban fogja elmondhatni: küldői nevét, szándékát s más egyebet. Az ideig majd egy csendes kis külön szobácskát rendelék ön számára, *una camara hermosa*, a hol gondolatait rendbeszedheti.

A jó Bokáczius szive nagyon megkeseredék e szavakra. Tehát tíz nap mulva az *inquisitio* elnöke megérkezik, akkor őt felöltöztetik spanyolnak; nem volt pedig egészen bizonyos fölöle, hogy jól fog-e neki illeni ez az idegen öltözet.

Annyit azonban szentül föltett magában, hogy magyarországi barátait el nem árulja.

Csupán egy segítség létezett rá nézve; - megölni magát éhen.

Erre tíz nap elég lesz; a szándékról nem kell senkinek megtudni semmit, a meredek toronyablakban egész nap szoktak játszani a verebek és vadgalambok; Bokácziusnak minden két napra adtak egy kenyeret, azt a kenyeret ő szépen apróra elmorzsázva, kihintette tömlöcze sűrű rostélyzatán; az ég madarai eljöttek érte, elhordták szépen; sohasem tudta meg a tömlöcztartó, hogy a fogoly nem maga fogyasztotta azt el.

Két nap így pazarlá el kenyerét. Nem is igen sajnálhatta azt a kemény, keletlen, ragadós süteményt, a mitől ólomgörcsöket kap az ember.

Harmadnap legkínzóbb kezdett lenni ránézve az éhség, legkisebb idege szenvedni látszott alatta, agyát lassankint kerülgeté a véres düh, a mikor az élő állat kezdi elveszteni lelkét s ösztönt kap önmagát megmarni, a mikor a legtermészetellenibb tárgyak étvágyingerlően tűnnek föl előtte, s elrabolják álmait.

Pedig erősen föltevé magában, hogy még sem fog enni, hisz ez a dühödési kín csak a harmadik, negyedik nap tart az éhhalálnál, később aztán elveszti az idegzet küzdési erejét, a simpathicus rendszer kiszárad, a görcsöket halálos lankadás váltja fel, s egyszerre csak eláll a lélegzet, és akkor mindennek vége van.

Midőn jött a porkoláb harmadnap a kenyérral, Bokáczius mondta neki, hogy csak tegye le mellé és távozzék. Addig, míg a porkoláb el nem ment, hozzá sem nyúlt a kenyérhez. Akkor odavitte azt az ablakhoz, s megtörte, hogy elmorzsolva kiszórja a rostélyzatán; egy pár galambka ott turbékolt már a párkányon, várva a szokott étetést.

De mily kisértő meglepetés várt Bokáczra, a mint a kenyeret feltörte! ez nem azon ragadós, gyúratlan vakarcs volt, a minővel eddig táplálták; ugyanazon barna agyag bár, de oly friss, puha sütemény, a minőt csak messze-messze innen tudnak készíteni, a kenyér haja ropogós s pirkadó gyürkére hasadozott, bele összenyomható és újra szétdagadó, illata kedvesebb az ambróziánál! És ő már két nap óta nem evett...

A hidegláztól reszkette morzsolá szét a kezébe vett darabot s kihinté azt a rostélyon.

A mint így őrjöngő sietséggel iparkodott a csábító süteményt elpusztítani, egyszerre egy gyűrű akad a kezébe, mely a foszló kenyérbe volt sütvé.

Ugyanazon gyűrű volt az, melyet ő kötött háromféle lószórból, ugyanazon névbetűkkel és különféle cifrákkal... Mi csodálatos úton jött ez ide?

Bokáczius azt hívé, hogy csak álmodik.

Nagy sietve szakítá most szét az egész kenyeret s im egy összegöngyölt papirosba rejtett ráspoly hullott ki belőle.

A papirtekercset fölbontá, s e sorokat olvasá benne:

«Kedves Bokáczius! Te nem fogadtál nékem szót, hanem bátyámnak, s ime ilyen kellemetlen állapotba hoztad magadat. Már most engedd, hogy innen kiszabadítsalak. A mint megtudtam, hogy elfogtak, rögtön elindultam kitudni, hová vagy bezárva? s akkor beszéltem konyhaszolgálonak ezen várba. Most vedd hasznát ezen ráspolynak, melyet kenyeredbe sütvé küldök, hogy ablakod vasait átfűrészeld. Két éjszaka e munkával készen lehetsz. Holnapután kenyeredben egy hosszú kötelet fogsz kapni, melyen tornyodból a mosókonyha kéményéig leereszkeszhetel, onnan aztán az én gondom lesz téged tovább megszabadítani. Isten legyen veled, kívánja Ilonka.»

Bokáczius ezer érzelmen ment keresztül. Ilonka ily merész önfeláldozásra volt képes ő érte! Tehát Ilonka szereti őt. És minő szerelem az! Konyhaszolgálonak szegődni féltett foglyáért, aljas munkákat vállalni, hogy őt megszabadítsa; szabadság, szerelem! Két legboldogabb eszméje az emberi szívnek; - nem is lehet rossz néven venni Bokácziustól, hogy míg e két édes eszméről gondoskodott, csaknem egészen elkölté a puha kenyeret, tudtán kívül, s csak akkor vette észre magát, mikor már a puszta héja volt a kezében. No ezt elteheti holnapra.

Most újra visszatért minden életkedve. Alig várhatta az éjszakát, hogy szabadulási munkájához foghasson, s reggelre készen volt az egyik vassal. Olyan szépen elfűrészelte azt a fal mellett, hogy észre nem lehetne venni.

Harmadnap csak estefelé érkezett a porkoláb az ígért kenyérrel: de iparkodott késedelmét kimenteni a fogoly előtt, hogy a konyhaszolgálo nem süthette ki a rabkenyeret előbb, mert az inquisitor számára kellett kenyereket sütnie, sokat, a ki nagy kísérettel érkezett meg a várba.

No, itt ugyan legfőbb idő a menekülésre.

A toronyablakból is hallható Bokáczius, hogy a porkoláb igazat mondott; a várudvaron lármás őrség jött-ment; beszélgetett és csörtette kardját.

Késő éjszaka lett csak egy kis csöndesség a várban. Csak akkor merte a kenyeret feltörni és a kötelet elővenni.

Ebben a csöndben úgy tetszett Bokácziusnak, mintha valami ismerős kedves hang oda alant egy sokszor hallott magyar népdalt énekelne; ez a kedves leányka lesz, ki a menekülő foglyot ez által akarja értesíteni, hogy ha toronybörtönéből a hosszú pavillon tetejére leszáll, a sok kémény közül az igazit válaszszza.

Hirtelen átráspolá az utolsó vasat is, mely még akadályára volt, s megerősítve a kötelet a kiálló vashorgokban, gyorsan alácsúszott rajta; - a háztető gerinczén óvatosan kúszva végig, behallgatózott egyenkint minden kéményen. Ráakadt végre az igazira. Az alól hangzott föl az ismerős dallam: «Rab vagyok, rab vagyok, szabadulást várok».

Egy pillanat múlva Ilonka lábainál hevert a boldog rab ifjú, kormosan és füstösen, mint akárki, a ki kéményen keresztül választotta az utat.

Ilonka nemcsak, hogy el nem sikoltotta magát, midőn a szerelmes ifjú a kürtőből aláesett, hanem még arra is figyelmezteté, hogy egy szót se szóljon, mert a mellékszobák tele vannak emberekkel; hanem bízza egészen ő reá magát és addig, míg a várból ki nem jutnak, a száját se nyissa föl.

Legelsőbb is helyezze el magát ebbe a nagy puttonyba.

Bokáczius engedelmeskedett.

Ilonka azután felülre rakott egy kis szennyes ruhát, s azzal fölvette a puttonyt a vállára.

- Az Istenért, - susogta Bokáczius, - nehéz leszek én a te gyöngé vállaidnak.

- Nem megmondtam, hogy egy szót se szólj! - sűgött vissza a lány, s kezébe véve a gömbölyű mosófát, megindult a konyhából ki a várudvarra.

Olyan délczegen lépegetett, mintha egyéb teher sem volna vállain ruhánál.

- Istenem! - sóhajtá Bokáczius, - megszakad gyöngé termete.

Hogy a kapuhoz juthasson, az őrszobán kellett keresztül mennie. Három muskétás akkor is ébren volt és kártyázott, azok megpillantva a szép leánykát, elkezdtek vele kötődni.

- Mi a jelszó? - kérdé az egyik útját állva.

- Mit viszesz itt a puttonyban? - tudakozá a másik.

- Mit hát, - szólt parasztos enyelgéssel a leányka, - három rabot, meg egy ágyút.

- Hohó, hugám! - szólt az egyik ficzkó, - tudod-e, hogy az a parancsolat, hogy a mely leány itten keresztülmegy, annak egy csókot kell adni vámba.

- No meg azt, és két ütleget, - válaszolt a leányka, s míg a katona szép orcájáról elrabolta a csókot, ő meg jót húzott a hátára a szapuló fával. Tetszett a ficzkónak mind a kettő. A jámbor Bokáczius pedig szeretne volna szétrúgni a puttony oldalát s birkózásba elegyedni az egész század muskétással.

Nem is állhatta meg, hogy a puttonyból ki ne dörögjön, mikor Ilonka kiszabadult onnan.

- Igazán megcsókolt az a gaz kölyök?

- Ugyan hallgass... Nem; csak a nyakamat.

Most a vén kapust kellett fölverni álmából.

- Hát te hová akarsz menni a várból? - dörmögött a vén medve, midőn a sok csengetésre felébredt.

- Ruhát szapulni a patakra. No, csak nyissuk azt a kaput szaporán. Nem érek rá kenddel enyelegni.

- Ki látta azt, éjfélben menni szapulni, he?

- Éjfél biz a kend lusta szemeinek! Elaludta a hajnali harangszót. Ereszsen szaporán, így nem készülök el estig.

A kapus aztán nyájasabb lett, megczirógatta a leányka arcát, megcsípte gömbölyű állacsáját, s beszélt néki szép hízelgéseket, a minőket a vén katonák tudnak. Bokácziusnak pedig kedve lett volna kidugni kezét a szennyes közül s belemarkolni a kapus deres üstökébe és megrázogatni emberül.

- Nem nehéz ez a puttony? - kérdé a kapus nyájasan, - ne segítsek a patakig vinni?

Ilonka hihetőleg a körmére koppintott a szapulófával az öreg troubadournak, mert az nagyon teremtettézett valamiért, hanem azután kinyitá a kaput a leány előtt, de esküvel állítá, hogy vissza nem bocsátja reggel előtt.

A mint a váron kívül értek, Ilonka elkezdé lépteit gyorsítani, pedig a lejtőn lefelé még nehezebb volt terhét emelni. Bokáczius minden lépten kérte, hogy tegye le már. «Még nem lehet, még meglátnak», felelt a leányka s lihegve, fogyó erővel haladt a mellékútig, a hol a nagy hársfák elzárták a kilátást. Csak alig birt már odáig menni, s a mint a legelső kőpadhoz ért, ott összerogyott terhe alatt, s bizonyára Bokáczius igen helyesen cselekvék, a midőn rejtekéből kikelve, karjaira emelé alélt leánykáját, s úgy futott vele a határ végéig. Neki könnyebb volt e kedves teher.

*

Sok, igen sok idő mult el ez esemény után.

Bokáczius uram megvénült, megkorosodott, bölcs ember lett belőle, derék családapa, és a mi legfőbb: Kassa városának főbirája.

Lőn azonban, hogy a midőn Boeckay István, Erdély nagy fejedelme elfoglalná felső Magyarországot, a jó Bokáczius ismét azon helyzetbe találá magát, melyben évek előtt heidelbergi diák korában volt.

A mit akkor kevés vérrel, gondtalanul, kalandvágyó lélekkel tett, ugyanabba vágott újra nyugodt észszel, feleséges és biróságos ember létére, s követte Bocskayt minden utáiban.

Micsoda idők voltak azok? és mik nem voltak? azt itt rendetlenség volna emlegetni; annyi bizonyos, hogy Eger határáig úgy hitták hazánkat, hogy Törökország, s mikor háborúba mentünk, nem tudtuk, hogy ellenségeinket üssük-e vagy jóbarátainkat.

Hanem a mi Bokácziusunkra nem tartoznak a háború ügyei, ő csak mint irástudó kísérte a fejedelmet, s a csatákból neki csak a félelme jutott.

Hja, bizony az ember ötven éves korában nem érzi azt a melegséget szíve körül, mit 18 éves korában érzett, ha ágyú és trombitaszót hall, kivált ha az ember családos és feleséges, és még hozzá városbíró.

Egy napon meghívás érkezett a fejedelemhez a Budán székelő nagyvezértől, hogy jöjjön le Pest alá, a nagyúr legújabb kegyelmét átveendő.

A vele volt urak nagyon aggódtak a meghíváson. A török diplomaták mindig ilyen tréfás úton szokták nyakukra nőtt pártfogoltjaikat kelepczébe ejteni, s az már eléggé kitünt, hogy Bocskay nem a törökök számára akarja elfoglalni Magyarországot.

A fejedelem nem félt semmitől, mint tudva van, még a péntek naptól sem, s miután elhatározá, hogy a nagyvezér meghívását elfogadja, kíséretével éppen azokat az urakat nevezte ki, a kik legtöbbet figyelmeztették aggodalmaikra.

Hogy ilyenformán Bokáczius ki nem maradhatott a kíséretből, ezt előre is gondolhatni, mert ha más féltette a fejedelem személyében az ország ügyét, jó barátját, saját bőrét, féltette azt mind együttvéve Bokáczius, s igen szerette volna, ha őt a fejedelem ebben a tisztességben nem részesíté, de a mire Bocskay azt felelte, hogy «a kegyelmed nyaka sem drágább, mint az enyém», s menni kellett.

Reggel felé felöltözének az urak, s lóra ülve a fejedelem oldala körül sereglettek, s úgy indulának meg Magyarország fővárosa felé, mely akkor egyszersmind Törökország határvárosa volt.

A bizonytalan kimenetelű aggodalom borongott mindenki arcán, a jó Bokácziusnak pedig nemcsak arcán, de még kalapján is, melyre visszafelé tette föl a vitézkötést. Úgy is jó volt.

Útközben azonban, Bokáczius a fejedelem mellett lovagolván, az történt, hogy az emberséges kassai bíró paripája szüntelen féloldalra farolna, ezáltal az egész úri menetben nagy rendetlenséget mívelvén.

Darab ideig nem ügyeltek erre a félszeregségre, míglen a fejedelem maga megsokalván az alkalmatlanságot, meg nem szólítá Bokácziust.

- Ugyan bizony, kegyelmed leszorít már az útról a lovával.

- A bizony, - szólta Bokáczius, maga is elismervén hibáját, - nyilván ez is lelket lát maga előtt, mint Bálám paripája, s nem akar odább menni.

A fejedelem azonban, ki az akkori időben nem tartá illendőnek, a lelkekre magyarázni ki valamely földi tüneményt, addig vizsgálódék Bokáczius körül, míglen észrevévén azon sajátosságos okot, mely miatt a kassai bíró paripája mindig féloldalt jár. A derék férfiú tudniillik a nagy aggodalom közben reggel felöltözvén, elfeledett mind a két lábára csizmát húzni, s míg a jobb lábát ama sarkantyús paszomántos saruval fölfegyverzé, a bal lábán rajta feledte a kecsgeorrú papucsot, s minthogy a ló oldalát mindig csak a sarkantyúval döfögeté, annál fogva járt az féloldalt az úton.

Ezt a galibát pedig ő maga észre sem vette, a míg a fejedelem nevetve nem figyelmezteté reá.

E mulatságos véletlen azonban egyszerre derült hangulatba hozá a többi urakat, minden baljóslat, aggodalom szétrepült a légből mindnyájuk szívéből, az egy Bokácziust magát kivéve, a ki irigylte otthon maradt fél csizmája sorsát s óhajtá, hogy bárcsak a fejét is otthon feledhette volna.

A fejedelem és kísérei félelem nélkül léptek az oroszlan barlangjába; egyik oroszlan a másikéba.

A mint Bocskay naplójában írt jegyzete bizonyítja, ő maga sem volt róla bizonyos, hogy fog-e onnan visszatérni? de mégis elment a meghívásra.

A török urak szertelen szivessége csak újabb erősség volt Bokácziusnak félelmeit erősíteni.

Nagyobb aggodalommal soha nem várták az ebéd végét, mint ő az elfogadási ünnepélynél, a midőn a magyar uraknak kétszáz tál étel fölfordását kellett végignézni. Csak végignézni, mondom, mert egyrészt oly sebesen elhordták az orraik előtt az izoglánok, hogy alig nyúlhattak hozzájuk, másrészt pedig különös elhatározottság kellett ez ismeretlen mivoltú ételek megkóstolásához, ilyenekhez nem szokott embernek.

Bokáczius gondolá magában nagy elbúslakodva, hogy hiszen majd a végén következik a fekete leves!

S valóban, a mint az ebédnek vége lett, mindegyik magyar úr háta mögött megjelent két csausz s föl szólíták őket, hogy kövessék külön sátorukba.

Ott fognak bennünket lenyakazni! gondolá magában Bokáczius, s elszánta magát végső órájára.

A midőn pedig őt is egy külön sátorba vezették, ott a két kísérő csausz elővett egy szép virágos zöld selyem kaftánt, nyusztal megbélelve, s azt föl té a jó Bokáczius dolmánya helyébe, olyan jól illett reá, hogy még a földön is húzta a végét.

Így föl tözve visszavezették ismét a magyar urakat a vezér sátorába, kit-kit gyönyörűséges díszkaftánba öltöztetve; maga a fejedelem is bíborköntőssel volt felruházva, aranykoronával fején.

Bokáczius lelke el volt ragadtatva a dolgok ily örvendetes fordulatán, de csak akkor érzé ő mégis magát igazán boldognak, a mikor egyszer hátat fordíthatott ennek a «pestises Pestnek», a hová az ember testamentum-tétel nélkül be sem tehetette a lábát.

Mindezen példából pedig csak az a tanulság, hogy a mi veszélyben gyönyörűségünket találtuk ifjúkorunkban, ugyanaz vénségünkben nem akar ízleni, akkor egy bottal is meg mertük támadni az elefántot, most pedig az egér ellen is keztyűt húzunk. A kinek pedig szilárd elvei vannak, az ifjan könnyű szívvel, vénen szomorkodva keresi föl a fátumot, - de mégis fölkeresi.

NE NYULJ HOZZÁM.

I. A délibáb.

Mikor az izzó róna «tengerről álmodik».

Egy felhő nincs az égen; a forró nyári nap hevétől összerepedezett a föld és hol tavasszal széles tócsák voltak, ott most hófehér a felcserepedezett föld; kiverte a szikso; környéke ripacsossá taposva marhanyomoktól; egyetlen növény, mely körülé tenyészik, a szikfü. A pusztai «Sírkút»-ból kiszáradt a víz. A puszták fia megitatná belőle a lovát, de a fenekét éri a vederral. Ott átkozza magában a napot: azt a napot is, mely kiszítta a kútból a vizet; meg azt a napot is, a melyen született. Egy ital vizet nem kap messze földön a lovának.

Pedig körülötte hullámszik a tenger.

Egy végtelen óceán, mely megszűkíti a láthatárt, s aztán elvész az égben. Hullámokat vet, mintha sietne a földet körülkerülni, olyan sebesen fut; olyan magas hullámokat, hogy ha hajó úsznék rajta, annak csak földfeletti lények lehetnének az utazói.

Néha szemlátomást közelébb jön a hullámszó óceán, látszik, hogy nyeli el a távolban a házakat, kunhalmokat, a szénakazalokat. Elönti az útjában talált várost: a tornyok, a háztetők meglátszanak a víz tükrében visszafelé fordítva. A kunhalomból sziget lesz, mely maga is úszik, libeg a hullám hátán; a tündérsziget árnyas erdők hűsége hivatog; s a tündér, a ki azt lakhelyéül választotta, ábrándos kedvében elkezdi légvárakat építeni. Átlátszó paloták körrajzai jelennek meg a tenger színén, a súlyegyen minden törvényei ellen, éleikre állítva, hegyekkel fordítva lefelé talapzat helyett. Ez a magyar alföldi délibáb.

Az egész ég valami sápadt opálszínben látszik izzani, s a nap körül halavány fényudvar képződik.

1849 nyarán láttam egy ilyen tündérmutatványát a természetnek a hortobágyi pusztán, a maga rendkívüli pompájában.

Mintha gúnyolni akarta volna álmainkat, úgy építette szemem előtt a légvárakat egymás tetejébe.

A golyát, mely a rónán átrepül, megnagyobbítja mesés griffmadárrá.

Pálmaerdőket usztat felénk.

Egyszer aztán neki ered észak felől egy mérges forgószél, s a mint az megéri a délibábot, egyszerre szétomlik az egész káprázat. A tenger eltűnik, a várak helyén ott állnak a boglyák és kunhalmok. A tündérsziget helyett a pusztai kiszáradt kút. Az őserdők összezsugorodnak hernyó-, sáskalepte fűzfákká, a tánczó torony egy helyben áll a távol láthatáron. S az ég még sárgább lesz, mint azelőtt.

Alszik minden. Napsütötte éj van. Csak a tücskök billiói, ezek a természet nihilistái, hirdetik a végtelent ellepő egyhangú szavukkal, hogy minden semmiből lett és ismét semmivé lesz. Segítnek hozzá.

II. A két jegenye.

Ha a hirhedett Messzelátó-csárda udvaráról széttekint az utazó, maga előtt látja, nyugatnak elterülve, az ecsedi lápot, ezt az óriási sötétzöld szőnyeget, melynek bársony hamvasságot ad a rózsaszínben virágzó buja mocsári növényzet, a piros réti fűzény. Szerteséjjel apró

pyramidok elszórva rajta; szénaboglyák és nádkúpok. Közepén keresztül egy sötét vonal húzódik át, a vármegye töltése, itt-ott hidakkal megszakgatva; fölötte, mint egy tündérregebeli szellemalak, kóborol egy-egy alakváltoztató árnyék: se nem felhő, se nem köd, hanem hatalmas szunyog-tábor: néha oszloppá magasodik fel jó kedvében, mintha széltölcsér volna s úgy tánczol végig a nádóczeán felett.

Délnek buja kukoriczaföldek terülnek el, felváltva aransárga tarlóktól, a miken hadrendbe állítva sorakoznak a földész érdemrendei, a búzakeresztek. S e kanaháni panoráma közepett, az országút mentében látszik egy bekerített zöld folt. - Folt a szó minden értelmében. A majtényi síkság azon darabja, a hol Pálffy vezér lerakta, a Rákóczi-sereg utolsó maradványaival, a fegyvert, a szathmári békekötéskor. Azóta erre a földfoltra nem lépett emberi láb. A fák felnőnek, kidülnek, ott rohadnak rajta, vad állat, vad madár tanyát ver, fészket rak, szaporodik benne, vadász bele nem lép, hogy kizavarja belőle, vándor meg nem áll mellette, hogy egy botnak valót levágjon a gesztjéből; az országút ott visz el mellette: az utasok mutatják egymásnak: «az volt az a hely», s aztán a lovak közé csapkodnak, hogy elveszítsék szem elől.

A sík láthatáron karcsú tornyok emelkednek, azok között még Árpádkori összittya építészetű műremekek, öthegyű tornyok és tarkázott téglából épült templomok. Ez a darab föld itt az egyedüli soha meg nem hódított része Magyarországnak, a hová idegen be nem fészkelhette magát se erővel, se praktikával. Területét védi a víz, a föld, a lég és az emberi meleg vér. Még az ősz vezérek egyike, a ki a földvárat építé, találta ki azt a nagyszerű védelmi módot, hogy a Szamost gáttal elrekesztve, mocsárt teremtsen maga körül.

Ez a víz védelme.

Földe gazdag; ha ma elpusztítják, letarolja az ellenség, egy jó évben helyreépít mindent.

Ez a föld védelme.

S aztán nem marad itt meg a más ország lakója; mert ehhez a levegőhöz, a minek alkatrésze szunyog, tőzgefüst, mocsárgáz, áztatott kenderbűz, ember kell, a kiben úgy helyén van a lélek, mint az itt lakó tősgyökeres fajban; a kinek olyan meleg a vére, hogy nem fog azon se a hideglelés, se a félelem. Más elpusztul abban, ez pedig olyan egészséges benne, hogy meg nem él közte a patikáros, és minden legénye beválik katonának, s ott is két ember számot tesz. Ez a levegő és a tűzvér védelme.

Tehát azokon a tornyokon nem lengett soha semmiféle idegen zászló. Kakas van a legtöbbször: egy nyakas hitfelekezet jelvénye. Az a kakas, a melyik megintette szent Pétert, mikor megtagadta a mesterét!

De magasabban, mint valamennyi tornyot, lát az utas kiemelkedni egy terjedelmes zöld park közepéből két kolosszális jegenyefát. Ködben, alkonyatban, holdvilágnál könnyen azt hihetné az utazó, hogy az ott valami nagy székesegyház, kettős gót toronnyal.

Hanem azt azután minden kocsis megmagyarázza neki, a ki a tájról való, hogy azok ott a «Virágossy-jegenyék.» Majd elmegyünk mellettük. S ha a kocsin négyen ülnek, akkor megkísérthetik, hogy átérke-e a derekát egynek-egynek? Pedig csak száz esztendő az egyik, a másik meg nyolczvan. S mikor aztán félnap siető úttal elérnek a távolból meglátott jegenyékig, akkor csakugyan érdemesnek fogják találni, hogy ott pihenőt tartsanak, s ha négyen vannak, megkísértsék a vénebb jegenyét átmérni öllel, a mi nem sikerülend, s aztán emlékül leszakítani egy levelet abból a repkényből, melynek emberkar vastagságú indája felkapaszkodik a fa tetejéig; bele van már növe a fa kérgébe, s hozzátapad, mint egy bozontos kigyó, végig benöve darócgyapottal.

Ha még aztán olyan szerencsés az utazó, hogy nemcsak a jegenyefákat nézheti meg, hanem az árnyékukban fekvő kastélyba is betérhet, s ott valamiképpen, ismeretség, barátság, elvbarátság, korteskedés, poetázás, természetvizsgálás, háztűznézés, vadászat, jótékony adománygyűjtés, egy szóval valami ott maradás (csakhogy épen ne «földkóstolás») címe alatt néhány napot a legkedvesebb társaságban eltölthet, ezalatt megtudhatja a két jegenyefa történetét, meg a mi körüle történt, a hogy azt én nekem is elmondták.

*

Tehát: valami kilenczven éve annak, mikor e díszes kastély ura ezt az első jegenyefát ülteté, a kastélyát környező park északkeleti szögletében, azon a napon, a melyen János fiát megkeresztelték: épen a házassága első évének az utolsó napján. A fának a neve is János lett.

Mikor megkérdezték az apát, hogy minek ülteti azt a fát oda a szegletbe? azt felelte rá: azért, hogy a többinek elég hely maradjon.

És helyes volt az elővigyázat, mert azután következett a második jegenyefa, az István, azután a harmadik, a Pál, a negyedik, a Gábor, meg az ötödik, a László, s az mind gyönyörűen diszlett egy sorban a kastély homlokzata előtt. Szebb homlokzatot a palotájának ennél nem kívánhat már egy király sem. A Lászlónál megállapodni látszott a - sétány, és sok ideig nőtt egymással versenyt az öt jegenyefa odakinn, épen úgy, mint az öt fiú benn a házban. Ép, egészséges fából voltak! Gondja is volt rá az elültetőnek, hogy meg ne rontsa a féreg.

Egyszer aztán - huszadik esztendőre - kellett még helyet keresni egy hatodik csemetének az északnyugoti szögletben. Annak az ültető kertész apa azt a nevet adta, hogy a «Tivadar», azért hogy, ha jön a zivatar, hát kadenciájára találjon benne!

Kertészeknek és apáknak megvan az a babonájuk, s azt el lehet nézni nekik, hogyha egy fát valamely gyermekük nevére elültetnek, arról azt hiszik, hogy a fa és a gyermek élete egymáshoz van kötve: addig él az egyik, a meddig a másik. Babona biz ez; de sokszor beteljesedik. Az apa, a ki a jegenyefákat szép sorba ültette, maga mind holtig gyönyörködhetett e szép, egymást kísérő pálmisorban: nem szomorítá meg egynek is a kiveszte. Csak az ő holta után kezdett csorba támadni a szép homlokdíszben. A fiak egymás után elhaltak; s a mint a név gazdáját eltemették, az iker-fa is utána kívánczolt: kiszáradt, kiveszett még abban az évben. Az utolsóelőtti fánál megfordítva történt. Azt egy rekkenő nyári napon tövig hasította kétfelé a villám. S azon az őszön a névrokon Lászlót egy hajtóvadászaton véletlenül elsült fegyver halálra sebesíté. Nem maradt meg, csak a legelső és legutolsó jegenye: a legvénebb és a legfiatalabb. - Azok aztán meg is örökötek. - Még egy újabb évtized jött, s az ifjú jegenye, a Tivadar, magasságra elérte a bátyját, a Jánost, ha derékban karcsúbb maradt is amannál.

III. A két sasfiú.

A János negyvenöt esztendőös volt már. Ifjú korában huszártiszt: a ki megjárta lóháton, a svadronya élén, kétszer Párist, egyszer Nápolyt, és egyszer Moszkovát, s végezte, mint nyugalmazott őrnagy, mikor már a testében benmaradt ólom, a mit Auszterlitznál kapott emlékül, nagyon alkalmatlanná tette neki a lovaglást. A Tivadar pedig huszonhárom éves gyerek, a kit a bátyja, mint családfő és gyám akkor parancsolt haza a gárdistaságból, mikor a László olyan szerencsétlen halállal kimult. Nem lehetett az utolsó fiúnak megengedni, hogy az is a katonai pályán töltse el az életét.

Az pedig aztán, mikor haza került, el lehet képzelni, a bécsi udvari élet, a gárdistai parádévilág után, mennyire nem találta magát bele a vármegyei életbe. A mit a bécsi katonai iskolában (és egyéb iskolákban) tanult, annak itt mind semmi hasznát nem vehette: az csak

arra való, hogy felejtse el. Azért mégis kinevezte a főispán tiszteletbeli aljegyzőnek. Időjártával majd beleszokik. Így kezdik azt.

Egy délután együtt sétálgattak a kastély udvarán a sasfiak, s elnézegették azt a két szál jegenyét.

- Nézd, öcsém, - mondá János, - mennyi mindenféle fészek van ezeken a mi fáinkon? azok ottan hollófészkek. Ezek meg vércsefészkek. Amazok meg szarkafészkek. Csak egyféle fészek nincs rajta.

- Az is van! - sietett ellentmondani Tivadar.

- Hisz azt se tudod, mit akartam mondani?

- Dehogyan nem! Gébicsfészket akart bátyám mondani. A mit a német Spottvogelnek nevez. Az is van rajta. Én hallom minden este, mikor a többi madarak hangját utánozza, meg is tudom mutatni, hol a fészke. Nézzon csak a pipám szárán végig, a hová a csutorát irányozom, ott van. Nem hiszi? Mindjárt felmászok és lehozom.

Meg is tette volna; mert a katonaiskolában úgy megtanulta a tornászatot, hogy fel tudott futni a fára, mint a macska; de bátyja visszatartá.

- Nem gébicsfészket nélkülözök én a mi fáinkon, kedves öcsém; hanem emberfészket. Minden madár szaporodik rajta; csak a mi családunk pusztul el benne.

- Hát házasodjék meg, bátyám.

- Ne légy bolond! Én már kinőttem a vőlegénycsizmából. Két kapitulációt kiszolgáltam Marsnak, a harmadikat csak nem kezdem el Hymennél. Most tanuljak bölcsőt ringatni, mikor már magamat is ringatni kell? Nem elég, hogy a sebhelyeim megérik a rossz időt, még olyanokat is szerezzek, a mik az asszony-kedély szelét-havát megérik? Neked való hivatal ez, öcsém.

Erre aztán a Tivadar azt felelte, hogy elkezdett füttyörészni.

János pedig csak nem eresztette ki a körme közül, hanem karonfogta s úgy sétáltatta maga mellett.

- Az pedig már csak lehetetlen, hogy a mióta itthon vagy, valamelyikbe e közül a sok szép leány közül bele ne szerettél volna.

- Persze, hogy lehetetlen.

- Akkor hát minden jól van. Mikor tartjuk a kézfogót?

- Hjjaj, bátyám! Nem úgy megy az! Bátyám sok várostromot látott: tudja, mi az a «parallela» - a «sappe», a «traverse»? No hát én még most vagyok az első parallelánál.

- Te? A gárdista? A ki megszoktad rohammal foglalni el a várat?

- Hja, bátyám: vára válogatja.

- Hogy híjják az ideálot?

- Úgy híjják, hogy «Ne nyulj hozzám!»

- Ilyen nevet én nem ismerek sem a kalendáriumban, sem a nemesi «arany könyvben».

- Bár én sem ismerném.

- Hát ki adta neki azt a nevet, hogy «Ne nyulj hozzám?»

- Mindazok, a kik nem mernek hozzá nyulni. Nem olyan leány az, bátyám, mint más. Mikor egy szobában vagyok veled, nem merek lélekzetet venni, hogy meg ne sértsem azt a levegőt, a mit az ő ajkai kilhelnek, s ha rám veti a szemeit, meg vagyok babonázva s elfelejtek beszélni. De úgy van azzal minden ember. Csak azért járok el minden úrfitársaságba, hogy meghalljam, dicsekedik-e valaki azzal, hogy legkisebb kegyét megnyerte valaha, hogy annak aztán kitörjem a nyakát. De mind olyan maródi az valamennyi, mint én magam vagyok. Egy se jutott hozzá közelebb az első parallelánál.

- Ne mondd már! S mi az igazi keresztyén neve ennek a természetfölötti csodának?

- Azt bizony bátyám is aligha nem ismeri. Kapornaky Jolánka.

- Hogyne ismerném? Az anyjának udvaroltam valaha. Az is szép leány volt. Egyért azért mentem el katonának, mert másnak adta a kezét. Bizony öcsém, az nagyon erősen bekerített vár; hanem hát megpróbálunk hozzá - approachozni.

- Nehéz lesz az, bátyám! Aztán még ha a leány szívét meg tudnám is hódítani, hátra van a másik hadjárat: az apja ellen. Az öreg Kapornakyról rémséges dolgokat beszélnek.

- Már - teszem föl?

- Hogy az olyan okos ember, a kinek egész vármegye számára való esze van. Mikor ő, mint alispán vezeti a megyegyűlést, akkor még a főispán neve is «hallgass», a második alispáné: «ne szólj bele!» a többieké pedig: «kusti». Az beszél Bentham Jeremiásból anglusul és Chateaubriandból francziául, s még azt is megmondja, hogy melyik lapján a Corpus jurisnak van ez meg amaz.

- Az igaz, hogy ő ilyen ember.

- No, én meg olyan tudatlan vagyok, mint - egy gárdista.

- Semmi sem könnyebb, mint erről tenni. Mikor egy tudós, meg egy tudatlan ember összejönnek: akkor az utóbbi azt teszi, hogy hallgat s engedi az előbbit beszélni. Csak a szemöldökével mutatja, meg egy-egy helyeslő fejbólintással, hogy tökéletesen egyetért vele. Ha valami nagyon hochdeutsch volt a tudatlannak, összehúzza a homlokát. Arra a tudós még egyszer elmondja azt neki sokkal világosabban. Akkor a tudatlan homloka kiderül, felnyitja a száját, meg a szempilláit: most már tökéletesen érti! Ha pedig valami nagy dolgot mond neki a tudós, akkor felkiált: «hah! nagyszerű!» Csak arra vigyázzon, hogy ő maga semmit se szóljon. Végül a tudós igen kellemes társalgónak fogja elismerni, s nagyot fog tartani a talentumairól.

- Aztán azt is mondják, hogy az öreg rettenetes szigorú az erkölcs dolgában. Hogy a leányának még csak egy szerelmes verset sem enged elolvasni.

- Bizony nem is lesznek attól a leányok okosabbak.

- De még csak táncolni sem engedi.

- Bizony furcsa is, kedves öcsém, ha jól felvesszük a dolgot, hogy valakinek a leányát csak úgy kiszólítja az anyja mellől valami nagy siheder, derékon kapja, magához szorítja, elszalad vele, meg visszazalad vele, keringelni kezd vele, rugdalózik előtte, kergeti, elfogja, összevissza czinczálja, félholtan visszahozza s még csak azt sem mondja meg, hogy tréfa volt-e ez, vagy serio! Hogyha mindaz muzsika nélkül történnék így!

- Az ám: de muzsika mellett történik. S az öreg Kapornaky házában még sohase szúrta bele a pallóba a cigány a bőgője szegét, hogy ott brugózzon. Azt mondja az öreg, hogy sehol a világon annyi pénzt ki nem dobálnak muzsikára, mint Magyarországon. S azt kívánja, hogy a ki olyan nagy bolondja a zenének, hát tanuljon maga hegedülni, hegedüljön egész reggelig, ha

kivánja s aztán fizessen érte magának. A kártyát sem állhatja ki az öreg; azt mondja, hogy a kártyás dupla tolvaj: mástól ellopja a pénzt, magától meg az időt. A korhelységnek épen nem barátja. Nem akarja elhinni, hogy a fiatal bornak minden esztendőben háromszor kell kiforni magát. Más bizonyos dologban pedig végtelenül puritán. Én pedig ezekben a bűnökben nyakig el vagyok sülyedve.

- Ezen lehet segíteni, öcsém. Megjavítja az ember magát.

- Nem mondom, hogy meg nem történhetik, ha van kiért? Hanem a min nem tudok segíteni: az a rangkülönbség. Az öreg első alispán a vármegyében, én meg egy substitutus supernumerarius honorarius vicenotarius.

- Hát hisz ez elég hosszú titulus. Még kinőheti magát.

- Aztán meg micsoda gazdag ember az hozzám képest! Én már lábán eladom a repczémet, neki meg még két esztendei búzája ott van a magtárban.

- Már olyan földhöz ragadt szegény te sem vagy. El tudsz tartani egy asszonyt. S jobb az olyan férj, a ki csak egy asszonyt tud eltartani, mint az olyan, a ki kettőt is el tud tartani. Aztán ha egyszer én meghalok: mindjárt meg lesz duplázva a vagyonod.

- Jaj, csak arról ne beszéljen, bátyám! Becsületes ember nem számít a rokonai halálára. Azt kívánom, hogy kilenczven esztendőt érjen bátyám, s még akkor is minden foga meglegyen. - De még aztán, ha mindez megvolna, hátra van egy fatális állapot. A vallás. Az öreg nagy buzgó kálvinista; főkurátora valamennyi zsiros szájú és zsiros kalapúnak; valóságos kálvinista pápa.

- Hát hiszen te sem vagy pogány.

- Nem ám, hanem lutheránus. Aztán tudja bátyám, hogy a mit csak a pánszláv iskolamesterek vétenek, azért mind nekünk kell szenvednünk, a jó tulajdonságainkból is himet varr ránk a zsiros szájú. A világért el nem merném árulni, hogy én zongorázni tudok, hogy rám ne mutassanak érte.

- Hát, tudod? Okos ember hallgat arról, hogy milyen hitvallása van.

- De hátha egy még okosabb ember támad, a ki azt megkérdezi?

- Akkor azt mondod rá, hogy «jó ember vagyok s hiszek a Krisztusban».

- Hisz arról ismer aztán rám! - De hát mind hiábavaló beszéd ez! Mert volnék bár olyan kálomista, mint Diószegi Márton esperes uram, olyan gazdag, mint «Tánczos Kovács», olyan előkelő, mint Reviczky Ádám és olyan tudós, mint Hatvani professzor,⁴ mit érne az nekem mind, ha olyan gyáva vagyok, hogy még csak a kezét se merem megfogni a szép Nenyuljhozzámnak.

- No hát, megállj; majd segíték én rajtad, hogy meg is csókolod a szép Nenyuljhozzámat, még pedig első intrádára.

- Hogyan lesz az? Brachiummal exequáljuk a csókot?

⁴ Mindazon időkben, idők közelében élt nevezetességek: Diószegi híres szónok és megalapítója a magyar fűvészetnek; «Tánczos Kovács» felgazdagodott bérlő, kiről a nép azt híresztelte, hogy a tündér hordta neki a kincseit, a kivel minden éjfélkor tánczolnia kellett; Reviczky Ádám köznemes ifjúból emelkedett gyorsan Magyarország kancellárjává, és Hatvani tanár, a bűvész-mondakör hőse.

- Nem azt, önkényt adva és kicserélve, hiteles tanuk jelenlétében; apja, anyja szeme láttára és felpanaszolhatóanul.

- No, ilyet nem hallottam soha.

- Elhiszem. Nem is tanítják ezt se a «Stiftben», se a gárdista kaszárnyában. Majd meglátod, ha rá kerül a sor.

- Nagy dolog lesz.

- Hanem aztán azt mondom, hogy ha én neked megszereztem az első csókot, akkor aztán a megtört résen láss az ostromhoz s nekem esztendő ilyenkorra asszonyt hozz a házhoz.

Tivadar nagyot sóhajtott s azt mondta, fejét búsan csóválva: Nagyon rövid időt szabott, bátyám.

IV. A bűvös tükör.

Eljött pedig Károly napja, amit Kapornakyéknál nagy fényvel szoktak megünnepelni. Az egész vármegye színe-java össze szokott gyűlni erre a napra annál a háznál, a melyhez a legnagyobb tisztelet és közszeretet volt csatolva.

Minden neme a vendégszeretnek gyakoroltatott itt; csak kettőt nem lehetett kapni a háznál: cigányzenét, meg kártyát.

Azért mégis a legjobb mulatságok közé számították a Körtvélyesen töltött Károly-napokat. Az egész vármegyéből összegyűltek a szép leányok, deli legények, s a bohóságnak ilyenkor szabadalma van. Maga a háziúr, az alispán, a hogy a zöld asztalnál el tudott kormányozni egy egész vármegyét, hogy a többinek csak írni kellett, a mit ő diktált: úgy el tudta saját házánál is mulattatni az egész vendégsereget a lakoma alatt kedélyes adomáival, a miket a legünnepélyesebb komoly ábrázattal adott elő, mintha a legáhitatosabban szomorkodnék a gyász-történet fölött; a míg a társaság hangversenyt kaczag körülötte. Lakoma után pedig ő volt a társasjátékok rendezője. S azok fölségesen sikerültek mindig. Változatosság kedvéért aztán, hogy minden szívbeli vágy ki legyen elégítve, este felé egy kis hazardjáték is meg lett engedve.

Tudniillik lutri.

Előhozták a táblákat, meg a hozzájuk való négyszögletű üvegdarabkákat s aztán játszottak nagy pénzben: krajczárban.

Nem kell tréfára venni a dolgot; a krajczár nagy pénz volt akkor. A jelen ivadéknak fogalma sincs arról, hogy mi volt az igazi krajczár? Az nem ilyen inséges krajczár volt, mint a mostani, hanem tekintélyes, derék ércdarab, széles és köpczös. Egy krajczárért kapott az ember fél zsemlyét, egy pohár pálinkát meg egy darab szalonnát hozzá: egész reggelit; s a jó gazd-asszony, ha a koldusnak egy krajczárt adott, felet visszakért belőle. Még az én időmben is megvoltak ezek a becsületes igazi krajczárok: már akkor vastag krajczároknak hitták. Az a történelmi hagyomány róluk: hogy dicső emlékezetű Mária Terézia királynőnk hozta volna őket létre. Az a kegyes szokása volt ugyanis az uralkodónőnek, hogy valahány kolduló barát tartotta eléje perselyét, abba mindig egy aranyat vetett. A királynő akkori kancellárja (nagy Sparmeister lehetett!) ezért alázatos remonstrációt tett a legmagasabb úrnő előtt, azt proponálva, hogy elég lenne a barátnak - egy krajczár is. A koronás hölgy ekkor verette azután ezeket a vastag krajczárokat; de a saját használatára olyanokat készíttetett, a miket kétfelé lehetett srófolni, úgy, hogy a belsejükben egy körmöczi arany elfért. Így osztotta azontúl a maga szegényei között krajczár álarcz alatt az aranyakat. Nekem is akadt a kezembe

egynehány ilyen szétnyitható krajczár; de biz abból már mind kiszedték az aranyakat a - jezsuiták.

A társasjátékoknál biz ott csókolódtak is; de hát nem volt az baj. Egy nyilván adott csók nem olyan veszedelem, mint egy titokban adott kézszorítás. Hanem ebben az egy dologban ravasz volt a házigazda. Tudta jól, hogy ez a multság mind a vendégei rovására megy; ő neki nem kerül semmibe. A szép Nenyuljhozzámtól nem kap senki még csak egy olyan piczike csókot sem, a mekkorát az estlepké szender szokott osztani az estikéknek. Úgy vigyáz az magára, hogy azt ugyan soha meg nem zálogolják.

Megközelíthetetlen vár az!

János bátya azonban gondolt ki valami stratagémát, a mi vetekedett a trójai ló ötletével; azt elő is vette.

Volt egy rendkívül csúf ábrázatú esküdt a vármegyében, a mellett igen joviális ficzkó, a ki minden tréfára kész volt. Erre volt bízva a feladat, Pohárynak hitták. (Háry volt ugyan az igazi neve, hogy mért egészítették ki ekként? azt nem lehet kitalálni.)

- Nekem egy új ötletem van! - szólalt fel János bátya, miután már az ismeretes haragszomrádokat mind végigjátszották, - a «tükör-próba».

- Folyamodó adja elő alázatos indítványát, - mondá az alispán, ki nagy kedvelője volt e szakmában az új ötleteknek.

- Hát a tükör-próba abból áll, hogy egyike az uraknak leül egy székre: annak a vállára illesztetik egy üres tükör-ráma, úgy hogy az ábrázatja kilátszik belőle. Ebbe a tükörbe nézve kell minden hölgynek a fésűjét a lebontott kontyába ismét visszatűzni - férfinak pedig a kibontott nyakkendőjét újra csokorba kötni. A ki elneveti magát, zálogot ad!

- Hisz az semmi! - hangzott fel az indítványra minden oldalról a lezúgó ellenmondás.

- Engedjük az indítványozónak kifejteti az indokait.

- Nekem csak egy argumentumom van; de «ad hominem». Legyen a tükör Poháry esküdt barátunk.

Ez egyszerre megfordította a hangulatot.

- Nagyon jó lesz! Elfogadjuk!

- Poháry, de eadem, esküdt úr exmittáltatik az «oculatára» - hangzott az alispán komoly intézkedése.

Már az igaz, hogy ha valakinek hivatása volt arra, hogy az ábrázatját tükörül kölcsönözze oda másoknak, úgy az csak Poháry esküdt lehetett. Ennek minden vonása úgy mozgott, hogy ha akarta, hosszú képe volt, ha akarta, gömbölyű; minden satyrt egyesített magában s különösen nagy adománya volt abban, hogy más embernek a félszégeit remekül tudta utánozni. Csakugyan megtalálta mindenki a saját képmását abban a rázában, a mibe Poháry feje volt foglalva, csakhogy borzalmasan eltorzítva; a milyen hős, hetyke, pajkos, vagy nyalka úrfi jött eléje, épen olyant adott ő vissza, s kivált azoknak volt jaj, a kik szép fiúknak tartották magukat, s ezt a deli mórivalást hű kinyomatban találták meg az ő ragyabunkó rüt czifferblattján. Egy se állta azt meg, hogy el ne nevesse magát, a míg a nyakravalóját megköti csokorra s örömet is fizette a zálogot; tudva, hogy csók lesz annak a vége. Mert hiszen a hölgsereg meg még kevésbbé állta ki a próbát. A hölgyek különben is hajlandóbbak a nevetésre. A konty-feltűzés egynek sem sikerült. (Megjegyzendő, hogy ez épen ötven esztendővel ezelőtt történt, a mikor a hölgyek hajviselete abból állt, hogy hajukat három ágra befonták s azt magas «giraffe» fésűvel feltűzték: lehetett e tréfára meginvitálni őket minden

veszedelem nélkül, a mi a mai világban már nem menne háztető-szétbontás nélkül.) Tehát egytől-egyig mind zálogot adott. Az eleven tükör a belenéző hölgynek mind mosolygó, édes, nyájas képet akart mutatni, a mitől még borzasztóbb lett. Nem állta azt ki senki nevetés nélkül. Még a háziúr maga is kijött a phlegmájából, s ember emlékezetére először látta és hallotta őt valaki nevetni. Ámbár az is csak olyan nevetés volt, hogy összeszorította az ajkait s aztán a fejét meg a vállát rázta s valami hangot hallatott, a mi hasonlít az apróra vagdalt köhögéshez. Ez is sok volt tőle.

Most került a sor a hölgykoszorúból (sorshúzás szerint) a szép Nenyuljhozzámra.

Szakasztott apja! Ezt se hallotta senki kacagni soha, csupán mosolyogni látta, ha látta. Nem is arra valók voltak ezek a piczi ajkak, hogy kacagásra szétvonuljanak; titkolták a rájuk bízott igaz gyöngysorokat.

Jolánka odalépett a tükör elé s a játék szabálya szerint ő is kivonta hajából a magas czifra elefántcsont fésűt.

Az elbámulás hangja zendült fel köröskörül. Az volt aztán a haj! Lány aranyból, megtömörült napsugárból, térdhajlásig omló drága fonadék.

Maga a tükör is úgy elámult bele, hogy elragadtatásában a szája nyitva maradt s a szemöldökei felszaladtak a homloka közepére. És ilyen elbájolt alakban még nagyobb neveltség volt rá nézni.

De minden emberi lehetőséget felülmúlt a tükör abban a pillanatban, a midőn a szép Nenyuljhozzám a ráma közepébe nézve, azt a gyönyörű hajtekereszt ismét felcsavarta a fejére, hogy a fésűvel letűzze. A többi hölgyeknél sehogy sem sikerült ez; mikor az ember nevet, nem tudja a kezét a feje fölé emelni. A tükörbeli arc extasisban volt; szeméit az ég felé forgatta s ajkait üdvmosolyra vonta szét. Az egész vendégsereg jobbra-balra dűlt a kacagástól.

De a szép Nenyuljhozzám nem nevelte el magát. Szelid komolysággal feltűzte a kontyot a fejére s még azután egy nyájas, lekötelező mosolylyal meg is köszöné a tükörnek a szíves szolgálatot.

Lett riadó taps utána.

- Tudom én, hogy az én Nenyuljhozzámomat nem csókolja meg senki! - kérkedék diadalmasan a házigazda.

- Megálljunk csak, urambátyám, nem addig van az! - szólt bele Virágossy János. - A statutumoknak codicillusa is van, a mely ekképen szól: «ha pedig akad a hölgyek közül egy, a ki megállja a próbát nevetés nélkül, az annak a férfinak ad egy csókot, a ki szintén megállhatta, hogy komolynak maradjon».

Lett erre nagy zendülés a fiatalság között! A kik már kinevették magukat, azok debaccháltak, hogy ha ők azt tudták volna, magukat a világért el nem röhintették volna; valamennyi Demokritból mind Heraklit lett volna; a kik pedig hátra voltak, szörnyen nekitürköztek, hogy milyen erősen ki fogják állni a próbát, ezt tudva!

De a tükör is kettőztetett igyekezettel működött s minden praktikáját elővette, hogy áldozatainak jó kedvet csináljon. Egy nyurga, savóképű patvarista azzal akart rajta kifogni, hogy felfelé forgatta a szeméit s a holdvilágba akart felmenekülni előle; míg aztán a tükör részéről egy mennydörgő prüsszentés le nem rántotta az égből, mire a fiú sírva fakadt s ráfogták szegényre, hogy nevet.

János bácsinak is ki kellett próbálnia saját találmányát. Ő is kemény legény volt és igen flegmatikus kedély. Olyan erős vonásai voltak, hogy azokat előbb kulcsal kellett volna

felhúzni, mint az óraművet, ha azt akarta volna valaki, hogy nevetést mutassanak. A bajusza is hosszúra és hegyesre volt kifenne, a mi növeli a szilárdság kifejezését. Hanem volt a jobb szemöldökének egy megszokott rándulása, a mi úgy jött ki, mintha intene valakinek. Nem egy engedelmes szívű patvaristát kiküldött már ezzel a szemöldökrándítással a szobából; sőt azt mondják róla, hogy egyszer a templomban a legátust is kiszólítja a papi székből, hogy az oda ment hozzá: «hogya mit tetszik parancsolni?» A tükör szemközt intett a szemöldökével a közeledőnek, s János bácsi kapitulált: összeszidta a csúf pofáját az incselkedőnek s beadta a maga zálogát.

Csak Tivadar volt még hátra: a hogy ez János részéről furfangosan ki lett csinálva.

Erre már minden ember irigy volt. Már csak azért is, mert legszebb legény volt a társaságban. Aztán meg az egész játék alatt olyan komolyan viselte magát, hogy az valóságos botrány volt. Mintha előre gyakorolni akarta volna magát az ösztön leküzdésében; vagy mintha ez az egész körülvevő világ nem létezett volna rá nézve: olyan közönyösen viselte magát; csak akkor villantak nagyot a szemei, mikor a szép Nenyuljhozzám állt a torz-tükör elé. Annak a diadalát a magáéval tartotta azonosnak.

- Dejszen grimászolhatsz az én szemem közé, - mondá, rákerülvén a sor, a tükörnek, - nem neveltetsz meg engemet.

A tükör pedig ezúttal éppen nem csinált a szemébe néző előtt fintorpozákat, sőt igen komolyan beszélt hozzá:

- Dehogya neveltetlek én meg tégedet, kedves jó pajtásom. Ismerem a szívfájdalmaidat. Gyógyítsa be a te orvosságod. Recipe: oscula Impatientis Balsaminæ. El ne nevedd magadat: kérlek az egekre! Gondolj valami szomorú dologra. Gondolj rá, mikor szegény jó öreg anyád, nyolczvankilencz esztendő korában, oda ültetett maga mellé s megevett éjszakára egy tál czuspájzt, te csak vártad, hogy majd neked is ad belőle, de csak nem adott, hanem felfohász-kodék: «látod, kedves Tivadarkám, milyen mulandó ez a földi élet». (S hangjában remekül utánozta az öreg asszonyságot.) - Vagy gondolj valami nagyszerű eszmére! Mikor Döbrögi fellelkesül a görögökért s elmondja a szabadsághősök vitéz tetteit. Gondolj Kolokotronira, gondolj Miaulisra.

Tivadar erre a biztatásra sem nevetett. Pedig mint tudva van, legnehezebb megállni az embernek, hogy ne nevéssen.

Folytatta a munkáját komolyan.

A nyakravaló-felkötés pedig azon időkbén nem volt valami rövid foglalatosság. Egy hat rőf hosszúságú vékony fehér mousseline-sávot kellett az embernek a nyaka körül tekergetni, még pedig olyan ügyességgel és kiszámítással, hogy annak a két vége, utolsó kanyarodása, hátul a nyakcsigolyánál kerüljön össze; mert akkor a csokrot ott kötötték meg, nem elől. Ez studium volt.

És Tivadarnak egész odáig sikerült már a műtét, hogy a két nyakkendővéget egymáshoz illesztheték: a tükör egészen a kezére játszott, komoly arcot csinált, mely összeszorított szájával, szemöldökével maga Kapornaky arcvonásait mimelte: akkor megszólal a tükör, az alispán vontatott hangját utánozva: «viczenótárius úr, hová tette a fejét?» S erre mintha petárda sült volna el, a lestében elhallgató társaság úgy kaczagott fel egyszerre - fájdalom, vele együtt Tivadar is.

A kérdésnek tudniillik az volt az előzménye, hogy egy megyegyűlésen Tivadar a jelentését a bevezető fej nélkül adta be az alispánnak s mikor az a fentebbi kérdést intézte hozzá, a saját fejéhez kapott: azt gondolta, azt keresik.

Volt aztán nagy diadal a gyülekezetben. Ha nekem nem, neked sem! Ez mindig örömet szül. A szép Nenyuljhozzám ma is csak csókolatlan marad.

Tivadarnak pedig zálogot kellett adni. Odaadta az ujjáról az anyjától örökül kapott zafirgyűrűjét.

A zálog váltságdíja csók.

Tartsunk előbb egy kis értekezést a csókról.

Ennek különböző népeknél különböző értéke van. Az orosz, a délszláv és román igen olcsón adja: ott minden üdvözlés csókkal jár, a legőszintébben egymásnak a szájára adva. Az angol pedig még a kézrejtett csókot is perhorreskálja. A francia ki sem mondja a szót, hogy «valakit megcsókolni», hanem «megölelni», a mi nagy különbség. A német már középutat tart, azt mondja, hogy «einen Kuss in Ehren kann Niemand verwehren». S körülbelül ezt a felfogást követték őseink is, a kiknek társasjátékaiban sűrűn szerepelt a csók. De az is csak olyan ártatlan, tisztességes, félerőszakkal elrabolt, féltréfával engedett, félig elpanaszolt, egészben megbocsátott csók volt, a mi senkinek sem ártott meg.

«Kútba estem, ki húzzon ki?»

Következett rá egy csók.

S még a hímpora sem hullott le tőle a virágnak, még a zománcza sem törődött le a lepkeszárnyak.

Osculum charitatis.

Két zálogot összefogott a békebiró: egy nőét és egy férfiét.

«Mire legyenek elítélve?»

Csókra.

Ámde ez a csók a szép nemre nézve büntetés. Ez így nem volna igazság.

Már pedig Kapornaky Károly a legigazságosabb biró, a ki valaha egy vármegyének ítéletet osztott.

Büntető kodexünk még akkor sem volt. A biró tartozott az «usus» szerint a vétség fokát a bűnhődéssel összeegyeztetni.

A hímnemű vétkesnek meg kell szolgálni a csókot azzal, hogy előbb tartozik egy verset készíteni vezeklő társához, s azután még azt a verset egy tetszése szerinti melódiára elénekelni.

Rettenetes ítélet!

Az is kegyetlenkedés, valakitől azt kívánni, hogy verset mondjon, ha az nem kenyere; de még hozzá, hogy el is énekelje a saját kompozíciójára! Ez már csak az akkori idők kemény büntetésekhez szokott szigorában leli igazolását.

Lehetett itt hallani aztán gyöngynél gyönygebb sonetteket és madrigálokat. Az újabkori népdal-félét akkoriban nem vették még be a jó társaságba, hanem azok helyett a félig olasz, félig német modorú dalok uralkodtak: «Isten hozzád, te csendes ház». - «Gyöngyöm, Minkám, meg kell válnom.» - «Fakadj piros ro-o-o-ózsa, fakadj csendesen.» - A «Ha a nap végső sugárinál» dallama épen dreyschrittes walzermelódia volt. Eféléket aztán ki kellett adni mindenkinek magából, a hogy Isten tudnia megadta, kántorbassusban, fistulaténorban, hamis hangon, félig elnevetve, félig belesülve, füttytyel kitoldva, a hol a magasan kezdett nótát

hanggal nem érték. Minden embernek megvolt az az elégtétele, hogy a másik rovására nevetethett. És senki nem neheztelt meg érte.

A zálogbíróknak nagy lélekbuvárlati ismeretekre volt ez alkalommal szüksége. Tudnia kellett, hogy miként válogassa össze párjával a zálogokat, hogy a bűnhődő felek a rájuk mért büntetéssel meg legyenek elégedve. Mert nem mindegy az embernek, hogy ki legyen a bűntársa?

Legutóljára hagyatott Tivadar. Neki egy szép parázsszemű barna fiatal özvegy jutott zálogban elmarasztalt társul, a kiről csendes titokban tudva volt, hogy a szép ifjú iránt nem érzéketlen.

- No öcsém, - mondá a háziúr, - halljuk azt a szép verset, meg azt a szép nótát hozzá.

A szép özvegy biztató mosolygással tekintte felé.

De Tivadar nem látta a szép özvegyet, mert az ő tekintete mind ott járt a szép, csókolatlan maradt Nenyuljhozzám arczán.

- Soha életemben se csináltam én verset, urambátyám. Éneklésről pedig kevesebb fogalmam van, mint egy pávának.

Erre a többiek mind neki estek, hogy hát nekik sem mesterségük az, egyik se volt se kántor, se komédiás! Ha nekik nem tört bele a derekuk, próbálja meg ő is.

- Ha te neveltél mi rajtunk, most mi is nevéssünk te rajtad.

- Én nem nevettem ti rajtatok! Tanum rá Jolánka kisasszony, hogy még csak el se mosolyodtam.

Erre aztán a szép Nenyuljhozzám lett egyszerre lángvörössé! Micsoda goromba érintés volt ez! Kimondani, hogy ők egymás szeme közé néztek oly hosszasan s hogy azalatt rájuk nézve nem létezett a világ.

Meg is kapta érte a méltó büntetését, mert Jolánka kisasszony nem hogy mellette tanúskodott volna, hanem kiszaladt a szobából, a szép özvegy pedig megharagudott, odament a tükörül szerepelt esküdthöz s annak ragyás ábrázatjára nyomott egy egészséges csókot.

- Én a magam zálogáért megfizettem, már most az az úr ám lássa, hogyan váltja ki a magáét?

Az az úr pedig nem látszott többet törődni a zálogban hagyott gyűrűjével.

Mikor aztán a társaság oszolni kezdett, s kiki a maga szánkóját eljáratva, sorba búcsúzott a háziaktól, az alispán megfogá a távozni készülő Tivadar kezét.

- Öcsém! A mit én egyszer itéltem, azt én meg nem másítom soha. A míg nekem egyet nem énekelsz, addig a gyűrűdet vissza nem adom.

- Urambátyám! - felelt erre vissza Tivadar. - A mit én egyszer kimondtam, azt én meg nem másítom soha. Ha nem adja vissza a gyűrűmet, tartsa meg addig, a míg ennél a háznál lakodalom nem lesz, akkor majd éneklek én is valamit.

Hanem már akkor ott állt a szánkója az ambitus alatt, s a másik perczben már vágatott vele a négy csöngős paripa, hogy se látója, se hallója nem volt többé annak a hatásnak, a mit vakmerő huszárrohamával az ellenség táborban elkövetett.

V. A vak koldus dala.

A Károly-napi eset után sokáig nem mutogatta magát Tivadar a világban. Otthon ült a tanyáján, s ha észrevette messziről, hogy vendég közeledik, lóra kapott, elment hazulról s haza sem került elébb, mint a mikor gondolta, hogy a látogatója megunhatta magát egyedül és odább állt.

Egyszer mégis otthon lepte a János bátyja. Nem jött a rendes országúton, hanem a gyümölcsös felül került gyalog.

Tivadar a kertben volt, nem vette észre a közeledőt. A kertész a rózsákat bontogatta ki épen téli burkaikból.

Jánost messziről meglepé egy szép, erélyes férfihangon énekelt dal, melynek ez volt a szövege:

Nézz tükörbe, s mindjárt léssen
Szemed előtt rózsza készen:
De a tükör rózsáinál
Százszor szebb az originál.

(Ez a dal később a Szamos mentén közkedvességű lett. Hej, sok szép leány ablaka alatt énekelték azt! Sok szív keserűségének szerzett az enyhülést valaha!)

- Ejnye, öcsém, de szépen tudsz énekelni! A verset is te csináltad hozzá? - szólt János bátya, kibukkanva a sűrű bokor közül.

- Én énekelnék? - szólt a meglepett öccs. - Van eszembe! S még verset is csinálni! Az kellene még!

- Hát ki énekel itt olyan szépen?

- Én nem hallottam. Bizonyosan a kertész.

- Te daloltál, Miska?

- Igenis, tens uram.

A ficzkó konvenczióba hazudott. Pedig olyan hangja, volt, mint a fűrésznek meg a ráspolynak együtt.

- No hát jól van.

Azzal bementek a házba.

János nem hozta elő a szép Nenyuljhozzámot.

Egyszer aztán csak maga Tivadar kezdte el körülkerülgetni.

- Bátyám! Nem szokott ezen a vidéken valami nagy-nagy árvíz lenni? Akkora, hogy a Kapornakyék ereszéig érjen? Hogy az ember úgy mehessen életveszélylyel a jég között csónakkal odáig s aztán úgy szedhesse le a háztetőről a végveszedelemben levőket?

- Árvíz itt, öcsém, minden esztendőben van. De akkora, a milyent te kívánsz, az én emlékezetemre még nem volt.

- Hát valami nagy zsványbanda nem jár-e ezen a vidéken, hogy mikor azok megtámadják a Kapornaky-kastélyt, az ember oda rohanhasson a hátukra, szétverje őket s úgy mentse ki a szerelmesét a halálos veszedelemből?

- Nincs ezen a tájon rablóbanda, édes öcsém, a mióta a nagybányaiak Pintye Gregort agyonlőtték, annak pedig van száz esztendeje. S azóta senki sem jelentette magát erre az üresen maradt állomásra.

- Hát nem tudna nekem, bátyám, olyan embert komendálni, kettőt, hármat, vagy ötöt, hatot, a kinek kedve volna velem egy szál kardra kijönni s megverekedni azért, hogy a kedvesemnek a lába nyomába mert lépni?

- Nincs itt olyan, kedves öcsém, mert a ki itt duellumra kihív valakit, azt bolondnak tartják, s a ki kimegy vele, még nagyobb bolondnak; hanem ha olyan igen nagyon akarsz verekedni, eredj el Csengerbe, mikor sokadalom van, aztán kiáltsd el magadat, hogy tyukodi vagy: s mindjárt kapsz ott embert, a ki összekapaszkodik veled, a hány csak kell.

- De hát ha se tűzből, se vízből, se rablókézből nem szabadíthatják ki az imádottakat, se kardot nem törhetnek érte, ugyan mit csinálnak ebben a kenderszagú országban az emberek, ha be akarják bizonyítani egy szép lánynak azt, hogy szeretik?

- Odamennek hozzá és megkérik feleségül.

- Üm! Bátyám se tud egyebet, mint tréfálni, mikor az ember valami okosat akar megtudni.

- Nem tréfálok én, öcsém.

- No hát mondja azt, hogy Argyrus királyfi felment az üveghegyre egy patkolatlan lovon, azt elhiszem; mondja azt, hogy báró De Manx halálra csiklandozta a medvét, azt elhiszem; hogy Hány János pogácsát süttetett magának a királynéval: azt se ellenzem meg; de hogy oda lépjen emberi halandó teremtés a Nenyuljhozzám elé azzal a szóval, hogy «kisasszony! én magát...» Tyhú! Dehogyan jön ki a számon. Beszéljünk másról. Megkezdtek már a gyapjunyírást.

S aztán átvitték a diskurzust a juhászatra; többet azon a napon nem is beszéltek asszonyi nemen levő teremtésről.

Aztán csak szépen telt az idő megint. Tivadarról hordták a hírt János bátyjának az ösmerősök, hogy az alighanem a csökmei sárkányt keresi a mocsárban; vagy pedig hamis huszasokat készít odahaza; az sem épen lehetetlen, hogy a moldvai «fekete vajda» elásott kincseit puhatolja a Szamos partja mentében; mert nem látni azt másutt, mint olyan helyeken, a hol ember hozzá nem fér.

Már szépen kitavaszkodott. Egy délután János úr udvarán elkezd valaki énekelni azt a nótát, hogy «Nézz tükörbe, s mindjárt leszen Szemed előtt rózsza készen».

«Ezt» a hangot már ismerte. «Boldi» hangja volt az, a vak koldusé.

Abban az időben Magyarország nádorának az a jótékony gyöngéd eszméje támadt, hogy az országból összegyűjteté a vakokat, Pesten intézetet alapított a számukra, ott a tehetetlenjét holtig való ápolásra elvállalták, a fiatalját pedig kitanították szépen művészmódra énekelni, akkor adtak neki egy gitárt, s azzal tisztességes kenyér volt adva a kezébe s hajlék a feje fölé. A magyar szereti a szép dalt; a vándor vak énekesek elhelyezték magukat ki ide, ki oda: mindegyiknek jutott egy vidék, egy vármegye, a hol szívesen látott vendégei voltak minden kastélynak és gunyhónak. Ezek voltak a magyar nép Minnesängerei. Ezek hordták a lágyító dalt fájdalmas szivektől aczélkemény szivekhez s gyakran apró tréfás történetkéket versbe szedve dalolgattak az udvarokon, a miknek az alapmeséjét a beavatottak ismerték, s a miket a kigúnyolt fél azzal torolt vissza, hogy ellendalt készített s ő is betanította azt a vak énekesnek s visszaküldte vele a bosszantóihoz. Egész énekes-harczot folytattak általuk ritmusokban és kadenciákban.

A Szamos mentének Boldi volt a vak énekesé.

János úr végighallgatta tőle a dalt, a mit a vak olyan szépen tudott énekelni. Ő nem látott soha se rózsát, se tükröt, se szép leányt, mégis olyan érzéssel tudott róluk dalolni.

- Kitől tanultad ezt a nótát, Boldi? - kérdé tőle János úr.

- Hát a Tivadar úrtól. Ő tanított meg rá. Nékem ő csinálta ezt a dalt. Ugy-e, de szép?

- Nagyon szép, Boldi; kapsz is érte tőlem egy tallér borraivalót. De már most tedd meg a kedvemért azt, hogy eredj át Körtvélyesre; állíts be a Kapornakyék udvarába, s dalold el ezt a nótát. Meglásd, hogy ott is üti érte a markodat egy tallér.

Kétszer se kellett ezt a vak énekesnek mondani. A kapott tallérra ráköpködött a markában, s azzal leereszté azt a biztos csizmaszárba, hátára vetette a gitárját s vezettette magát a fiúval nagy sietve.

Másnap délben megint ott volt János úr udvarában a vak dalos. Ragyogó arczzal jött, s előre nyújtá az összeszorított markát. Mikor kinyitotta, dicsekedve mondá:

- Itt a másik tallér!

János úr kötekedni akart vele:

- Nem tallér az, Boldi, hanem kétgarasos. Bolonddá tettek vele.

A vak dalos nevetett.

- Hát azt hiszi a tens úr, hogy az én tenyerem nem ismeri meg a különbséget a réz meg az ezüst között? hogy az ujjam hegye nem tudja elolvasni, mi van a pénzre nyomtatva? Tallér biz ez, még pedig koronás: Mária Terézia királyunk képe van rajta. (A régi magyar sokat tartott arra, hogy Mária Teréziát királyunknak nevezze.) Aztán a ki ezt adta, nem tesz az bolonddá e világon senkit, a drága angyali szépség!

- Hát hogy tudod te, hogy angyali szépség? Hisz nem láttad!

- A hangjából látom! Mikor az megszólal, úgy áll előttem, mintha világítana. Ha viaszkom volna, ki tudnám az arczát csinálni belőle.

- No, én adok neked viaszkot, csináld ki. Üveg alá teszszük. Hanem előbb eredj vissza a Tivadar öcsémhez, s mutasd meg neki a tallért, a mit kaptál.

- De meg is mutatom! Áldja meg a Jézus az olyan jó embert, a ki olyan szép nótát tanít a szegény vak koldusnak, a mi tallérokat hoz. «De a tükör rózsáinál Százszor szebb az original.»

Még a távol mezőről is hangzott a dal refrainje, a hol már senki sem fizetett érte, se nem tapsolt rája.

VI. Vestigia terrent.

Az előre mentek nyomai ijesztenek.

Tudniillik, hogy a mesebeli rókát az ijesztette vissza az oroszán fejedelmi barlangjának a látogatásától, hogy csupa befelé menő lábnyomokat látott, kifelé jövőt egyet sem; a Kapornaky-kastély látogatóit pedig ellenkezőleg az, hogy még addig minden leánykérő a hogy bement, úgy ki is jött; ott nem marasztották.

Az első kísérlet sikerült. Soha az utóbb támadt poéták közül százaranyos pályadíjnak (mit vak pályabírák osztogatnak) a kiténtetett úgy meg nem örült, mint Tivadar annak az egy tallérnak, melyet nyoszolyólyányul meghívott két múzsa aratott a szegény vak pályázónak. Másnap már ott volt János bátyjánál, jó négyes fogatával, s azzal a jó reggel kívánással lepte meg, hogy «most már jőjjön bátyám násznagyomnak».

Annak sem kellett azt kétszer mondani; az is rögtön befogatta a maga négyesét. Jó, saját nevelésű mének voltak. Tudniillik az minden illedelem ellen volna, hogy a násznagy és a præsuntiv vőlegény ne két külön fogaton menjenek.

Mikor aztán a tornácza kiállva, dicsérgetnék és bírálgatnék egymás lovait: ime érkezik a harmadiknak az udvarra egy új négyes fogat, melynek tulajdonosában egyszerre megismerték a Bánkódy Simit.

János úr nagyon megörült neki:

- Legalább nem marad szégyenbe a jó reine claudé pálinkám!

János bátya maga nem ivott semmi égetett italt, hanem a vendégei számára tartott ilyen ritkaságképen gyártott finom szeszt, a mit a királynői gyümölcsből főztek. Ezúttal azonban Tivadar sem nyult hozzá, azt mondta, hogy mikor az ember leánykérőbe megy, akkor nem szabad pálinkát innia: még ma pipa sem volt a szájában.

A Bánkódy Simi fogata gyönyörű szép négy almáspej volt: telivér állatok; azok még csak szóba sem álltak a másik két négyes kollégáival. Tudták, hogy ők arisztokraták. Az úrfi is nyalka legény volt: a legnagyobb birtok tulajdonosa a környékben, s az anyja báróné, tehát ő maga félmánás, s az is nagy dolog.

- Hozott Isten! - üdvözlé a háziúr az érkező vendéget, a ki nyilván csak egy baráti köszöntésre tért be errejártában; s mindjárt vitte az asztalkához, megkínálva az aranyzinú nedvvel.

- Köszönöm, ma nem iszom pálinkát. Még ma pipa sem volt a számban.

- Tán bizony leánykérőbe mégy?

- Olyanformán van.

- Aztán hová?

- Hát csak ide - a szomszédba.

- Kapornakyékhoz?

- Körülbelül. Jobb azt az embernek nem híresztelni; mert hátha kosarat kap.

Bánkódy Simi csak azért hajtattott be, hogy megmutassa az új négyes fogatát s megdicsértesse magát érte. Nem is mulatott sokáig.

- Aztán ne kívánjatok szerencsét. Vadásznak, leánykérőnek nem szabad azt kívánni.

Úgy se kívántak.

A mint elhajtattott, azt mondá Tivadar nagy búsan:

- No, ha te nem iszol, hát majd iszom én. S azzal bújában a szájának vitte az egész szalmafonatos butykoszt.

- Mit akarsz? - rivalt rá János bátya, erővel kicsavarva kezéből az öngyilkosságra szánt fegyvert. - Elment az eszed?

- Megjött! Csak nem megyek tán duettben leányt kérni?

- Hát te megijedsz a versenytárstól? Gavallér vagy, katona voltál, mindig kerested, hogy kit vágj le? most itt van. S te megretirálsz?

- Hja, bátyám, a leánykérés nem olyan, mint a párbaj. A párbajnál, ha bizonyosan tudja is az ember, hogy az ellenfele jobb vívó, hogy összevágja, helyt áll neki. A leánykérés olyan, mint a lóverseny. Az ember meglátja, hogy a másiknak jobb paripája van: megfizeti a bánatpénzt s visszalép, s ezért senki sem nevezi gyávának. Már pedig ha csak a lovainkat összehasonlítja is valaki, első látásra megmondja, hogy az övéi zsidói ménes ivadék, az enyéim pedig csak mezőről fogottak: amazok a menyasszonyt vinni valók.

- Nem a lóról, hanem a rajta ülőről van itt most szó.

- Akkor is enyém a bánatpénz-fizetés. Mennyivel szebb, jobb, okosabb, gazdagabb fiú Simi nálamnál? S aztán még az apja alapítványt is tett a debreczeni kollegiumban hat árva diák ellátására. Bizony kifogatom én a lovaimat!

S nem lehetett többet lelket verni belé. Azt mondta, hogy hazamegy. Alig lehetett rávenni, hogy várja meg az ebédet.

Épen hozzá akartak ülni nagy búval-bánattal a gyásztorhoz, a midőn újra hangzik az udvaron a vendégbejelentő négyes csengés-bongás, s a kisietők bámulatára a ma reggeli telivér fogat hajtat be az udvarra: maga a Simi a hintóban. Az ostorhegyes kétszer is megbotlott a sima úton.

- Sánta ez a te ostorhegyesed, Simi, - mondá neki János úr.

- Az nem sánta. Hanem én sántítok mind a négy lábamra.

- Mi lelt?

- Az, hogy kitették a szűrömet az ajtón.

- Ugyan ne mondd. Hogy lehet az?

- Nagyon simán van. Az öreg ur meghallgatta a kérésemet, megdicsért, megszorongatott, le is ültetett; hanem aztán egy kis nehézséget gördített elé, tudniillik, hogy vajjon a leánya mit szól hozzá? Audiatur et altera pars. Halljuk a másik félt is!

- Hát aztán hogyan volt az? - kérdé Tivadar nagy mohón.

- «Infandum renovare jubes... dolorem.» Mondhatlan fájdalmak felújítását kívánod tőlem: de ha téged mulattat, hát elmondom, hogy megy az ilyen szomorú szertartás végbe. Hát be-koczogtatok, azt mondják: «Tessék!» Belépek. Ott találok a mamát a pamlagon, könyvet olvasva, a kisasszonyt az ablakon, rámán himezve; meghajtom magamat, leültetnek, kalapomat a térdem közé veszem.

- Ugyan ne mondj el minden bolondságot.

- De ha mindent meg akarsz tudni, hát ezt is csak hallgasd meg. - Aztán elkezdünk róla beszélni, hogy milyen régen nem volt már eső. A tavaszi nem kelhet ki. Ebbe a kisasszony nem szól bele. Folyvást stikkol. Belékötok. Mi lesz abból? Dohányzacskó. - S ki lesz az a szerencsés, a ki abból dohányozni fog? - Az nem tudatik. - Hogyan lehet az? - Ez a dohányzacskó a vármegyeházán fog kilutriztatni, s a begyült összeg a megyebeli vak koldusok között fog kiosztatni. - Úgy én megrakom mind a kilenczven számot, elnyerem a dohányzacskót, s leszek a kisasszonynak vakja is, koldusa is, ha a kisasszony is lesz nekem vakvezetőm az életen keresztül.

- No, ezt furfangosan gondoltad ki, - fohászkodék fel Tivadar irígykedve.

- Kárbaveszett fáradság volt! Minden felelet helyett elkezdett az előtte álló virágceberrel babrálni. «Ugyan az Isten áldja meg, adjon legalább egy szál virágot, ha már élő szóval feleletet nem ad.» Akkor aztán kiválasztott a számomra egy - nyuljhozzámot. «Ez azt teszi, hogy elmehetek?» - Ekkor az anyja is beszélt. «Nem akar ez férjhez menni soha.» - A leány azt mondta rá: «Ti vagytok az okai ketten; nekem olyan jó apám és olyan jó anyám van, s engemet olyan nagyon szeretnek, hogy nem tudok tőlük megválni.» - «De mi majd egyszer meghalunk», mondá az anya. «Akkor én már vén leány leszek, senkinek sem lesz rám többé gondja: alapítok egy kálvinista zárdát s abban magam körül gyűjtök minden otthon maradt leányt a környékből.» - Denique én megkaptam a kosarat, nem is volt egyéb dolgom, mint hogy megfordítottam a kocsirudat. Az öreg úrnak, a ki a kocsimig kísért, azt mondtam, hogy majd a sédriákon elvégezzük a függőben levő ügyet: nehogy a cselédek valamit észrevegye-

nek. De az istentelenek, akárhogy óvakodtam, mégis becsempésztek a kocsi-ülés alá egy csinos kis «kosárkát», tele sárga violával. No már most, Tivadar öcsém, megtudtad, hogy miképpen kap halandó ember kosarat?

Most aztán már Simi «ivott». Ebéd végével le volt öblítve a búja. Azt mondta: gyöngyház! ha leszakad, lesz más!

A mint a boldogtalanul járt kérő odább ment, János bátya karon fogta Tivadart s azt súgta neki: no öcsém, be vannak fogva a lovaink.

- Mi célra vannak befogva?

- Arra, hogy visszajövet selyemkendő legyen a szerszámjukra kötve.

- Csak nem gondol arra bátyám, hogy «én» most oda menjek leánykérőbe, ahonnan «ezt» kikosarozták?

- No te ugyan derék katona vagy, még akkor sem mersz a csataterre lépni, mikor már az ellenség elfutott.

- De a ki annyival jobb volt, szebb volt nálamnál s mégis megbukott, hogy merjek én annak a nyomán elindulni?

János bátya egy szót se szólt többet Tivadar öcscse biztatására, hanem felkapta, nyalábra vette; minden rugkapálózása daczára levitte a kocsihoz, bedobta az ülésbe, melléje ugrott, lefogta a két kezét, hogy el ne szabadulhasson s azzal rákiáltott a kocsisra: «hajts!»

Így szoktak tenni a huszárok!

A kocsi pedig nem állt meg, csak a Kapornakyék kastélya udvarán. Ott aztán az őrnagy bátya kiadta a napiparancsot.

«Egy, kettő, három! Az első rohammal beveszed a leány szívét; a másodikkal megostromolod az apja sánczait, a harmadiknál kapitulációt követelsz kényre-kegyre. Nekem vagy győzve, vagy halva jőjj vissza!»

VII. A rózsá rózsája.

Sok katonán megesett az már, hogy a míg benne nem volt az ütközetben, tetőtől talpig szív volt, úgy reszketett tőle, s mikor aztán egyszerre belekeveredett, senki se volt nálánál vitézebb.

A mint a cselédektől megtudták a megérkezők, hogy Jolánka a parkban sétál egyedül, az alispán pedig odafenn van a szobájában - rablóbanda nem intézheti ügyesebben a támadást, mint a hogy ők foganatosították. János bátya ment az alispánhoz, Tivadar pedig elfoglalta a parkot.

Tavaszi idő volt; a park minden útjain nyíltak a rózsák, tarka csoportokban, egész lugosokat képezve, rózsasövények, rózsakerdők! De Tivadar úgy volt vele igazán, mint az egyszeri ember, a ki nem látta a fául az erdőt; ő nem látta a rózsától a rózsakerdőt. Attól az egy rózsától, a ki szemközt jött rá. A szép Jolánka egyedül sétált a rózsák között, s egy letört százelevelű volt a kezében.

Tivadar el volt rá szánva, hogy ha elfut előle, utána fog szaladni, megkeríti és elfogja.

Nem volt rá szükség. Az, a mint meglátta őt, sietteté lépteit, hogy hamarabb találkozzék vele. S még ő szólítja meg.

- Ah ön itt van? Azt hallottam, hogy elment Amerikába.

- Csakugyan ott voltam kisasszony. Folyvást Amerikáról írt könyveket olvastam s nagyon megszerettem azt a világrészt.

- S mit szeretett meg rajta olyan nagyon?

- Leginkább tetszett nekem az a szokás, hogy ha valaki Amerikában egy hölgynek udvarol, azt tartozik elvenni. A törvény igen szigorú e tekintetben. Házassági ajánlatnak tekinti azt is, hogyha egy férfi egy szál rózsát kér egy hölgytől.

Jolánka nem felelt rá semmit, nagy dolga volt vele, hogy a kezében tartott rózsáról leszedje a töviseket.

- Hejh, ha ez az enyém lehetne! - sóhajtja fel Tivadar, Jolánka keze után nyulva.

- Hát hiszen önnek adom, - szólta Jolánka, odanyújtva a «kezét».

- A rózsát?

- A rózsát «is».

El is lett azután ez a kéz halmozva csókkal: s attól a perctől fogva, hogy a kezét meg hagyta csókolni, nem is volt többé a szép Jolánka «Nenyuljhozzám».

Tivadar odatűzte a gomblyukába a rózsát, s nem volt most már nálánál büszkébb, kevélyebb, elbizakodottabb ember a kerek földön.

Elfuthatott most már a szép Jolánka: fogva volt már. Mehetett már megvallani az anyjának rózsapiros arczczal, hogy elvesztette - a virág nevét.

Tivadar pedig nagy sebességgel végigjárta a park kanyargó útjait, mint a ki nagyszerű szónoklatra készül. Hátra volt a nehezebb feladat: az alispánt is rábírní, hogy legyen egy pillanatig vele együtt Amerikában! Nehéz sor! De a rózsá rózsája erőt adott hozzá.

VIII. A szigorú apa.

Mikor már Tivadar elég sok tulipántágyon keresztülgázolt s nagy mennyiségű virágcserépet felforgatott, a mik elég szerencsétlenek voltak vele szemközt találkozni, a míg ő a legtökéletesebb leánykérési szónoklatot kifőzi fejében: akkor sietett fel elszánt lélekkel a kastélyba.

Minden ostromnál az a legnehezebb körülmény, hogy az ember sohasem tudja, mire várja az ellenség?

Tivadar rohamterve, szónoki remeke egészen ahhoz volt készítve, hogy az alispánt majd egyedül kapja a dolgozó szobájában. S mikor tudakozódott utána, akkor azt mondták neki, hogy odabenn van a szobájában; csak tessék besétálni.

Tivadar együtt találta az apát, az anyát, a leányát, meg a János bátyját is. Már most hol van az a szónoklat! Egy ige se látott abból napvilágot!

- No öcsém, te ugyan sokára jössz elő a gyűrűdet kiváltani! - Előzé meg az alispán. - Azóta már csak tanulhattál be valami szép nótát. Addig vissza nem kapod ám.

- Tudok biz én szép nótát is, urambátyám, - szólta Tivadar, bátorságnak okáért a gomblyukába tűzött rózsára szegezve szeméit. - El is énekelem igen szívesen; de a gyűrűmet mégsem viszem el; mert én azt itt akarom hagyni - Jolánka kisasszony jeggyűrűjeül.

Megtörtént! Benne volt a tűzben.

Az alispán komoly, ünnepélyes képet csinált.

- Öcsém uram! Ez fontos nyilatkozat. Én a leányom kérője irányában igen szigorú vagyok. Nagy követelésem vannak, s azok kiterjeszkednek a «jellemre, szellemi képzettségre, rangra, vagyoni állásra és a vallás dolgára is».

No ez szép lesz, gondolá magában Tivadar, ha most itt ezekből a tárgyakkól megczenzeálnak! S valami olyan gondolatja támadt, hogy talán jó volna eldobni a puskát a búzavetésbe és elfutni a kukoriczásba? - A rózsájára tekintett s az azt mondta neki, hogy ne féljen. A rózsza nem csal.

- Legelőször is a jellem dolgát illetőleg, - szólt az alispán, - megkövetelem a leányom kérőjétől, hogy soha kriminalitásért börtönözve ne lett legyen.

Tivadar nagyot lélegzett. Attól tartott, hogy holmi gárdistakori csapodárság után fognak inquirálni.

- Jajh, urambátyám, nem csuktak engemet még karczerba se soha, még diák koromba se.

János bátya nagyot intett neki a szemöldökével, ezúttal öntudatosan, hogy ne feleljen többet, mint a mennyit kérdeznek. Megérdemelte volna egyszer-másszor.

- Azután jön a szellemi képzettség. Én szigorúan megkivánom a leányom kérőjétől, hogy írni, olvasni tudjon; a kétszerkettőt ismerje és legalább magyarul hiba nélkül beszéljen.

- Hiszen, urambátyám, még just is végeztem, otthon vannak a bizonyítványaim.

János bátya nagyon rángatta a szemöldökét: - jó lesz azokkal nem dicsekedni! Sok megfordított «s» betű fordul elő a classificatio rubrikáiban.

- Azután jön a «rang». Azt okvetetlenül megkivánom attól, a ki előttem kérőnek föllép, hogy jobbágyi vagy cselédi osztályhoz ne tartozzék.

- De már az meg épen nem vagyok, inkább magamnak van harmincz cselédem. S vagyok a vármegyén vicenotárius!

(A mellékneveket elhagyta.)

- Azután a vagyoni állás. Ez is nagyon megfontolandó. Én a leendő vőmtől megkivánom, hogy legalább annyi birtoka legyen, a mennyit egy jobbágytelek képez.

- Akkor én herczeg vagyok! - tört ki Tivadarból a büszkeség. - Épen most kaptam az idei repczetermésért negyvenezer forintot. Itt van a zsebemben.

- Végül hagytam a legnehezebb skrupulusomat. Ez a vallás. Tudni fogja uramöcsém, hogy én arra nagyon sokat adok.

No most itt van az a szikla, a min hajótörést szenvedek, gondolá magában Tivadar. A többi csak sziréndal volt, arra való, hogy a szegény hajóst belecsalogassa az örvénybe.

- Hát én megkivánom szigorúan a leendő vejemtől, hogy vallására nézve a «thúgok» vagy «phansigárok» felekezetéhez ne tartozzék, a kik a vendégeiket megfojtogatják.

Most már egészen tisztában volt a helyzetével Tivadar.

- Dehogy fojtom én meg a vendégemet, ha csak borba nem! - s azzal odarohant az alispánhoz, hogy a kezét fiúi tisztelettel megcsókolja.

- Lassan, lassan, - csitítá őt Kapornaky. - Még ez csak a külső vár volt. Hátra van ám a fellegvár. Nem elég az én tetszésemet megnyerni; az a nehezebbik kérdés, hogy hát a leányom szeret-e?

- De már ezen a kérdésen túl vagyok.

- Hogyan tudod?

Tivadar kivonta a kebléből a kapott rózsát. Spanyol királynő nem dicsekedett büszkébben a római pápától kapott aranyrózsával, mint ő ezzel.

- Ezt a rózsát Jolánka kisasszony ajándékozta nekem s aztán kegyelmes volt bűnbocsánatot adni, hogy a kezét megcsókoltam érte.

Az alispán leányára tekintett, azt ugyan nem láthatta meg, mert az arcza el volt rejtve az anyja főköttője mögé. De hát «qui tacet, consentit». A hallgatás is vallomás.

- No ha azt tette, akkor csakugyan a tied, - szólt kezét nyujtva Tivadarnak; s aztán lett a szobában általános nevetésből és zokogásból támadó szép harmónia.

János úr ráveregetett az öccse vállára. Jól viselte magát! De ugyan nagy munka is volt.

- De még ezzel mind nem ütjük ám el a dolgot, - mondá Kapornaky. - Nekem még mindig tartozol egy nótával. Az ítélet ki van mondva. A míg azt el nem dúdolod, addig a gyűrűd zálogban marad.

Tivadarnak pedig akármikor több kedve volt a danoláshoz, mint most. Valami úgy összeszorította a torkát, hogy egy hang nem jött ki rajta. A szíve úgy tele volt érzéssel, hogy az agyának egy gondolatja sem maradt meg. Csak nézett nagy holdkórosan a szép Jolánka szemébe.

Egyszer aztán maga a leány adta a szájába a dal kezdetét, elkezdte azt, a maga édes, galambnevetéshez hasonló hangján.

«Nézz a tükörbe.»

Erre aztán Tivadar is felszívelte magát s szép bariton hangjával kontrázva a kedvesnek, kiegészíté a duettet, hogy végül minden ember tapsolt neki.

- Itt van a gyűrűd, - mondá a szigorú ítélőbíró.

- De a kiváltott záloghoz még egy csók is szokott járni.

- Hát az természetes.

A másik pillanatban már aztán ott volt a térdén Jolánka előtt a szerencsét kérő s megkapta a csókot.

És aztán mikor az újjára vonta a kedvesnek amaz emlékezetes gyűrűt, nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze tőle, kis kezét kezei közt tartva: az első tegezés szent kiváltságával:

- Ugyan mondd meg, édes: mi volt az, a mit meg tudtál rajtam szeretni?

A leány megsugta:

- Az, hogy megvártad, hogy én kérjelek meg téged.

IX. Az «egy» jegenyefa.

Nem valami különös történet biz ez: csak az a nevezetes benne, hogy emléke megmaradt annyi emberöltő időn keresztül. Nincsenek már sehol azok az emberek, a kik krajczárban lutriztak, s arannyal volt telve a láda-fiókjuk; sem a félénk ifjak, a kik bálványozottukhoz fölnézni sem mertek, sem a hölgyek, a kik - zsiráfhajzatot viseltek. - Csak a délibáb van még meg.

A Messzelátó-csárda udvaráról még most is meglátszik a távolból felmagasló egyetlen jegenyefa. Ágai közt madársereg fészkel; árnya alatt boldog, nagyszámú család virágzik. A másik szálfá elment rég a névtársa után.

Néha, a földtündér jó kedvében, a délibáb körülrezi a vidéket, s olyankor mind a hat jegenyefát felmutatja a láthatáron; kiemelkednek az álmodott tengerből s árnyékuk megduplázza a csalóka képet.

- Ime a Virágossyak jegenyefái! De közel látszanak! - mondja a gazdaember, a ki ezt látja.

- Eső lesz holnapután, - mond reá a másik.

A távol rónáról felhangzik a tilinkó búskomor dala.

- A Virágossy-nóta! de messze elhangzik!

- Tartós jó eső lesz.

S aztán elmondják a hat jegenyefa és a Virágossy-nóta történetét annak, a ki még nem tudja.

JASKA ÉS JAKSA.

Volt nekem két ismerősöm; az egyiket hitták Jaska Ferencznek, a másikat Jaksa Ferencznek.

Ferencz, a Jaska, ez nagy gavallér volt és poéta, írt verseket és váltókat, a verseket nem igen fogadták el a szerkesztők, a váltókat de igen a zsidók, ismerték őt igen jól a masamód-kisasszonyok, meg a tipografos nimphák, nemkülönben a kávéházak és czukráshivatalok Hébéi, a kiket főfő studiuma tárgyául választott. Egyébiránt szép fekete haja volt, a mit fodrozva viselt, csinos barkója és sajátságosan imposant görbe orra.

Ferencz, a Jaksa, ez pedig ügyvéd volt, emberséges váltóügyvéd és semmi más, írt pereket és exequált váltókat, nem járt sem kávéházba, sem czukorfogyasztó kioszkba, került a fiatal fehérszemélyeket, mint a kik a törvény által semmi jogérvényes cselekedetre nincsenek feljogosítva, a divatra különben nem sokat adott, shawl nyakkendő-t viselt nyáron is és fehér kalapot télen, a szakállát körül meghagyta, s a haja szőke volt és mindig kurtára lenyirva.

Ez a két becsületes ember az egész életet megkeserítette egymásra nézve, az által, hogy a neveik oly fataliter hasonlítottak egymáshoz.

Majd a csizmadia hozott Jaksa úrhoz olyan szűk csizmákat, hogy a szemei dülledtek ki bele, a mint felhúzta, s mire harmadnap megtudta, hogy az nem neki volt szánva, már akkorra két új tyúkszemet kapott tőle.

Majd meg Jaska úr elegáns garzon szállásának előszobájába takarítottak fel távolléte alatt kilencz mázsa köszönet, a mit Jaksa úr rendelt meg takarékoságból téli fűtőnek, s a mi a dandy hírét iszonyúan compromittálta, a parquettáját pedig tönkretette.

Egyszer-egyszer mindenféle vad ismeretlen pinczér fogta el az utczán Jaksa urat, hogy azt a kis tartozást, a mivel ekkor meg ekkor adós maradt, ne sajnálja már megtéríteni, másszor meg Jaska urat támadták meg pervesztes cliensek s felvilágosítást kéregettek tőle.

Ha versek jelentek meg néha Jaska úrtól, ha Jaksa urat kinevezték valami csödhöz per-ügyelőnek, azok a fatális szedők mindig összetévesztették a két nevet, a min aztán Jaksa úr épen olyan dühös volt, ha gratuláltak neki, hogy ugyan szép verseket kezd írni; mint Jaska úr, hogyha jöttek hozzá mindenféle nyúlborös ügyfelek s megértették vele, hogy nekik miféle igénypereik vannak az illető csödtömeg irányában.

Ez rettenetes élet volt! rettenetes! Jaska azon dühöngött, hogy mint tarthatják őt annak a fisléderben járó prókátornak, azzal a kopott fejjel, azzal a prózai ábrázattal? Jaksát meg az hozta méregbe, hogy mint lehet őt összetéveszteni azzal a nap- és holdlopó poétával? a ki egyebet sem tesz, mint a leányok után szaladgál. Mind a kettő szelid, barátságos ember volt, de mikor összetévesztették őket s egyiket a másikon keresték, akkor tűzbe jött mindegyik s kikergették az embert a házból.

Egy este Jaska úr nagyúri vigalomba volt meghíva, mely alkalomra ujdonat új frakkot rendelt meg a legelegánsabb szabóművésznél. Az visszaizent, hogy igenis, meglesz, már munkában is van. A vigalom napján délután még egyszer oda küldte az inasát, hogy meglegyen ám a frakk. A szabó visszaizent, hogy igen is, meglesz a kaczabajka.

«De bolond *neolog* ez a szabó, gondolá magában Jaska; kaczabajkának nevezi el a frakkot; különben ártatlan dolog, hadd tegye.»

Estefelé egészen fel volt már öltözve a dandy, csak a frakk hiányzott még: pedig itt volt már az idő; «eredj, sürgesd azt a szabót!» riasztá el az inasát. Az inas futott, szemben találkozott épen a szabóval. Hozza már a kaczabajkát!

- Ugyan megvárakoztatott, a bérkocsi is itt vár már régen: adja hamar azt a frakkot.

- Itt van az a kaczabajka.

Hát a mint felölti, nyakig esik a prémes azurkabátba, a körme hegye sem látszik ki a hosszú ujjakból.

- Mi a hetvenhét ménkő ez?

- Hát a mit meg tetszett rendelni az útra!

- Kicsoda? Én?

- Igen is, Jaksa úr.

Jaska úr pedig fogá a kaczabajkát és a szabót, egymáshoz veré mind a kettőt és kihajítja az ajtón s dühödten ordítá, frizuráját tépve: «Ezt a Jaksát én megölöm!»

Másszor Jaksa úr ül odahaza és nagy sietve dolgozik valami replikán, a mit még ma be kell adni; mikor belép hozzá egy felgyürközött fiú, fekete foltos ujjakkal és ábrázattal, elől valami ujságlapból rögtönzött köténnyel.

- Kérem a *manuskript*.

- Mi kell neked?

- A folytatás a «*kisasszony és a páfiántól.*»

- Bolondokházából szöktél ide?

- Kérem, nem, hanem az a novella, a hol a kisasszonyt megszabadítja a báfián.

- Szabadítsd meg te magadat most mindjárt innen, mert kettéharaplak; nem írok én novellát! a ki áldotta!

A gyerek szaladt esze nélkül a nyomdába vissza, Jaksa úr pedig leült írni, de mérgében összeremtettézte a tekintetes törvényszéket, s míg azt vakargatná kifelé a tollkással, megint nyitják az ajtót, bejönnek ketten, hárman, idegen, profánus pofák, nézegetnek széjjel a szobában, alig látszanak őt észrevenni. Egy közülök spanyolviaszkat vesz elő, meg pecsét-nyomót, a másik hosszú lineázott papirost tesz le az asztalra s kalamárist húz ki a zsebéből.

- Nini, mit akarnak az urak itten?

- Sajnáljuk. Szomorú kötelesség. Kénytelenek vagyunk vele. Egy kis *biztosítási végrehajtás*; valami lejárt váltócska miatt.

- Micsoda? Én ellenem?

- Igen is; - uraságod nemde Jaska Ferencz?

- Én Jaska Ferencz vagyok.

- Igen, igen, Jaska. Itt kívül az ajtóra van írva a táblán.

- Mi van ott írva a táblán?

- Uraságod becses neve.

- Hozzák be! Olvassa ön. Silabizálja egyenkint, J, A, K, S, A: jax! most silabizálja a váltó alá írt nevet: J, A, S, K, jask! Hát egy dolog ez?

A hivatalos személyzet egy darabig várakozik, végre átlátja, hogy itt még sem lehet lepecsételni holmit.

- Hát ez az úr más? Hm, hm. Nem tetszik tudni, hogy hol lakik?

- Nem tudom, nem ismerem, nem hallottam róla soha. Nagy a világ, keressék benne, bizonyosan ott lesz.

Jaksa úr leül és ír és rájuk se néz többet, hanem a mint elmentek, felugrik, feldönti a kalamárist, eltöri a szék lábát s dühödten ordít: «Én ezt a Jaskát pörbe fogom!»

Egyszer Jaska úr valami imádottját nevenapján meg akarta lepni egy pompás köpenyeggel, a mit Bécsben rendelt meg. A bepecsételt skatulya megérkezik a vasúton pontosan napjára, Jaska úr örömeiben öt pengőt ad a vasúti colporteurnek, azzal fiakert vesz, viszi a skatulyát imádottjához, s mikor felbontják azt, hát tele van sült tökkel, a mit a Jaksa úr édes anyja küldött a fiának csemegéül Vácziól.

Majd meg Jaksa úr sürgeti a dokumentumokat, a mikre nagy szüksége van a perben; mikor már körmére égett a dolog, akkor hozzák a levelet a postáról; nagy gonosz paksaméta, még bérmentve sincsen, kell érte fizetni egy forint harminczkét krajczárt, s mikor felbontja: van benne egy halom vers, a mit valami *jótékony albumszerkesztő* küld vissza a tisztelt szerzőnek.

Jaska úr prænumeratiót nyit az összes munkáira, szétküldözi az iveket valamennyi ismerő-jének. A beküldési határnapon megjelen Szegedről egy hajdani urabátyja, s mondja, hogy különben is örül öt újra láthatni, de egyébiránt is kénytelen volt öt meglátogatni. (Ez bizonyosan hozott vagy ötven előfizetőt.) Azzal a bátyámuram leül s elkezd beszélni, hogy van neki egy kis jószága, az tulajdonképen félig-meddig zálog; most előáll egy ember, ki akarja váltani; de ő nem engedi; mert pro primo ez a paragraphus, pro secundo ez az oklevél neki kedvezményt nyújt, aztán meg a felperes nem tudja a genealogiáját deducálni rendi szerint, mert az illető atya meg nagyatyja így meg amúgy az ő hetvenhetedik nagynénjének ilyen olyan unokaöcscse volt, de itt volt, ott volt, sehol sem volt, nem is született, mégis megholt; - a jámbor dandyt majd a hideg leli már a rettentő bonyolódott história miatt, mikor a végin kisül, hogy hát *elvéllálná-e uramöcsém ezt a szép processust?*

- Hisz én nem vagyok prókátor!

- Nem-e? Pedig én ott olvastam a nevét a Friebeisz kalendáriumában.

- Az *más ember*. Annak a nevében előtte áll a *K* az *S*-nek!

A bátyámuram még zúgolódik, hogy hát miért nem ő az? Persze, hogy az előfizetési ívvel régen ablakot ragasztottak be.

Majd megint, mikor a dandy nyolcz órakor jött haza az urak báljából, alszik szép csendesen, rajta ütnek tíz óra tájban s felránczigálják kezénél-lábanál fogva, hogy az Istenért, ne alügyék már, dél lesz; elkésik a tárgyalásról s az ügyfelét elmarasztalják kontumáczziába! míg ugyanakkor a jámbor ügyvéd harmadszori sürgető levélre lélekszakadva vágat ki a Tehén-utczába, hogy ott felkeressen egy numero ennyi és ennyi alatt lakó asszonyságot, a ki öt számtalanszor kereste, s megtudja tőle azt a fontos dolgot, hogy az a *Bábi*, a ki a gróf Rükkmakkéknál volt pesztonka, most a Két szív-utczában szobaleány.

A quiiproquo mindig több-több oldalát kezdte mutogatni.

Jaska úr kapott meghívást szüretre a kőbányába olyan nevű asszonyságtól, a kit még nem ismert; gondolá: ez *új kaland!* felöltözött arszlánosan, haját felbodoríttatá, kibérkocsizott félórányira s mikor bemutatja magát a házi asszonyságnak, hogy ő Jaska Ferencz, az mérgesen támad rá az inasára: «*Hát te számár, kinek vitted a meghívó levelet, he?*»

De viszont Jaksa úrhoz tör be máskor egy torzonborz egyéniség s megáll nagy mérgesen az íróasztal előtt s azt mondja neki: Tudja-e az úr, ki vagyok én?

- Tudja a patvar!

- Én vagyok Trifulszky.

- Nem bánom én, ha Quadrifulszky is.

- De ez nem tréfa, hallja az úr, hanem ha az úr még egyszer beteszi a feleségemhez a lábát, hát leütöm a derekát.

Jaksa uramat is elhagyja erre a türelem, megfogja a hivatlan vendég gallérát, s mire felvilágosulnak a tévedésről, akkorra kiszedtek egy csomó haját egymás üstökéből.

Egyszer épen arra ijed fel a szerencsétlen ügyvéd, hogy egy éltés asszonyság benyit hozzá, karján valami siró portékát emelve, a mit a költők szerelmi zálognak is szoktak nevezni, pedig arra ugyan nem adnak semmit a zálogházban.

- Alásszolgája.

- Alásszolgája.

- Kegyed légyen ugy-e bár Jaska vagy Jaksa úr.

- Már vagy az egyik, vagy a másik én vagyok.

- Tetszik-e emlékezni arra a szegény Luizára?

- Bizony nem tetszik én nekem.

- No lássa, Jaska, vagy Jaksa úr, ez nem szép öntől. Nem olyan nagy mesterség ám egy ilyen ügyes városi gavallérnak egy szegény fiatal tizenhat esztendő leányka fejét elbolondítani, a kinek sem atyja, sem anyja nincsen, a ki őt a csábítástól megőrizhesse. Ön azt ígérte szegénynek, hogy el fogja venni, csak azt várja, hogy nagykorú legyen. Az elhitte mézes-mázos szavait és ime most örök életére szerencsétlen lett ön miatt, s ön még csak tudni sem akar felőle; ez nem szép, ez nem illendő, nem becsületes emberhez való dolog, tisztelt Jaska vagy Jaksa úr.

Az ügyvéd nyugodt szívvel felelt:

- Tisztelt asszonyság, kezdem én érteni a dolgot. A bűnös én nem vagyok, de jól ismerem, hogy kicsoda! Magam is érzékeny részt veszek az illető szomorúságában, tessék rám bízni az ügyet, majd én rajta leszek, hogy teljes elégtételt szerezzek a megszorodott ügyfélnek.

Jaksa úr kapott az alkalmon, hogy fatális név-másának egy gonosz pert akaszthasson a nyakába. Eleinte csak a bosszú ösztönözte erre; s akkor úgy torkára szorította Jaska úrnak a hurkot, hogy már-már nem maradt annak egyéb alternatívája, mint vagy nőül venni az elcsábított leányt, vagy főbelőni magát. Később azonban, a mint az ügyvéd megismerte ifjú védenczét, ki bukása után is oly szelid ártatlan lélekkel birt; átérzé annak szenvedéseit, mit a leányka oly néma türelemmel hordozott; akkor mindig lanyhábban fogta az ügyet, s végre egészen elveszté a pert. Jaska úr nem tud semmit a leányról.

Az öreg asszonyság, ki Luizának szállást adott irgalomból, dühödten rohant az ügyvéd szállására.

- Az úr számár, az úr gazember; az úr készakarva elvesztette a pert!

- Dehogyan vesztettem. Így van ez jól.

- Hogy volna jól! Jaska vagy Jaksa úr nem veszi nőül a leányt.

- Sőt Jaska vagy Jaksa úr nőül fogja venni.

- Kicsoda?

- Hát én. - Az a másik nem érdemli őt meg. A gyermek is az enyim lesz. Egy betű előbb, vagy hátrább, ugyebár nem nagy különbség?

És úgy tett, a hogy beszéle. Elvette pervesztett cliensét s nyert benne egy igen jó s hűséges és háladatos nőt, a ki egész életét paradicsommá tette s a kit Jaska úr méltán irigyelhetett tőle később; nem csupán azért, mert jó és hű nő volt, mert hiszen jó és hű nő annyi van a világon, hogy azt számba sem vehetni, de még inkább azért, hogy Luizát e házasság után egy nagynénje örökösévé tette, s most Jaksá úrnak emeletes háza van.

És ennél fogva most még jobban dühösködnek egymásra, mint valaha.